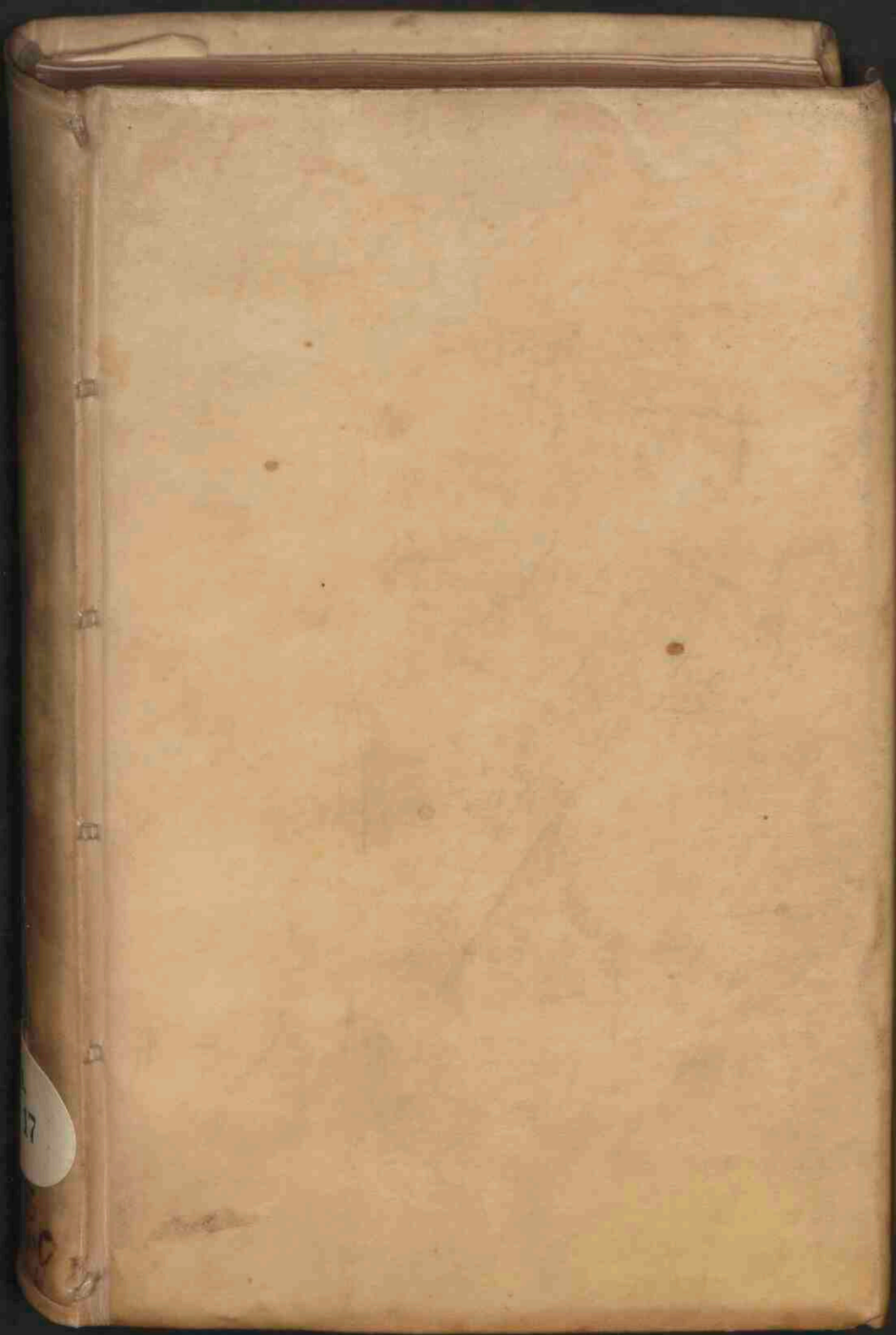

Stadtboeck van Groningen

<https://hdl.handle.net/1874/338617>

7

Aevum medium.
Scriptores historici.

N° 74

Aev. med. et rec.

Scriptt. hist. reg.

N° 74

KVREG

N: 17

1146

1146 (*Hist. 74.*) *Charta. 4°. 170 ff. Saec. XVI.*

Stadt boeck van Groningen. Met bijvoegsels tot 1526, fol. 1—126.

Verdrag van Karel van Gelder met de stad Groningen van 18 Febr. 1518, fol. 127—130.

Giltrecht en Waterrecht van Groningen, fol. 131—157.

Lantrecht vnde gerichte van Zellwerth, geconfirm. door Kaerle hert. van Gelre den 26 Jan. 1529, fol. 158—170.

Afkomstig van D. R. van Bassen, burgem. van Arnhem 1707. Gekocht op de auctie zijner HSS. te Arnhem in 1875.

Hs.
5 G 17

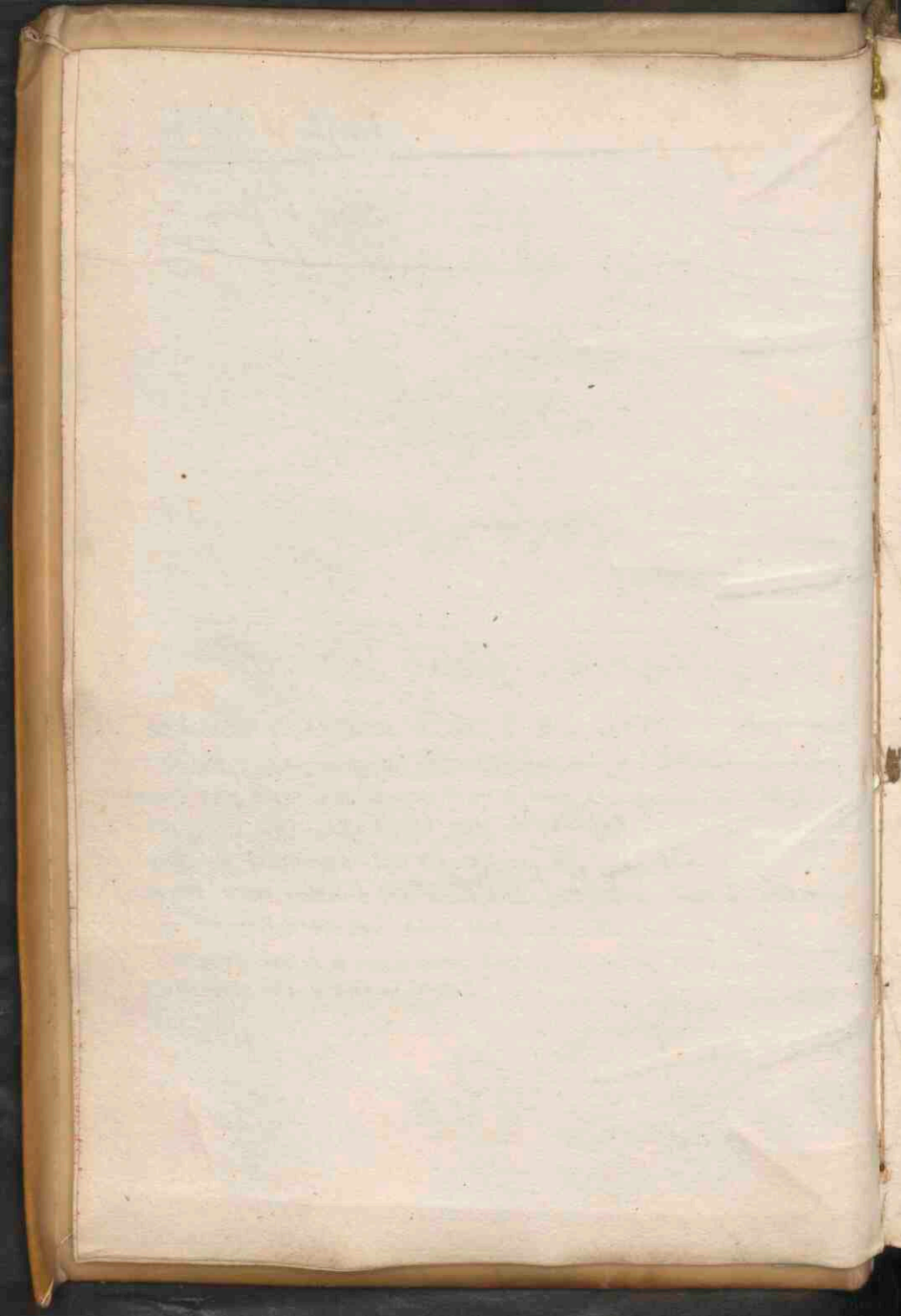
Kan

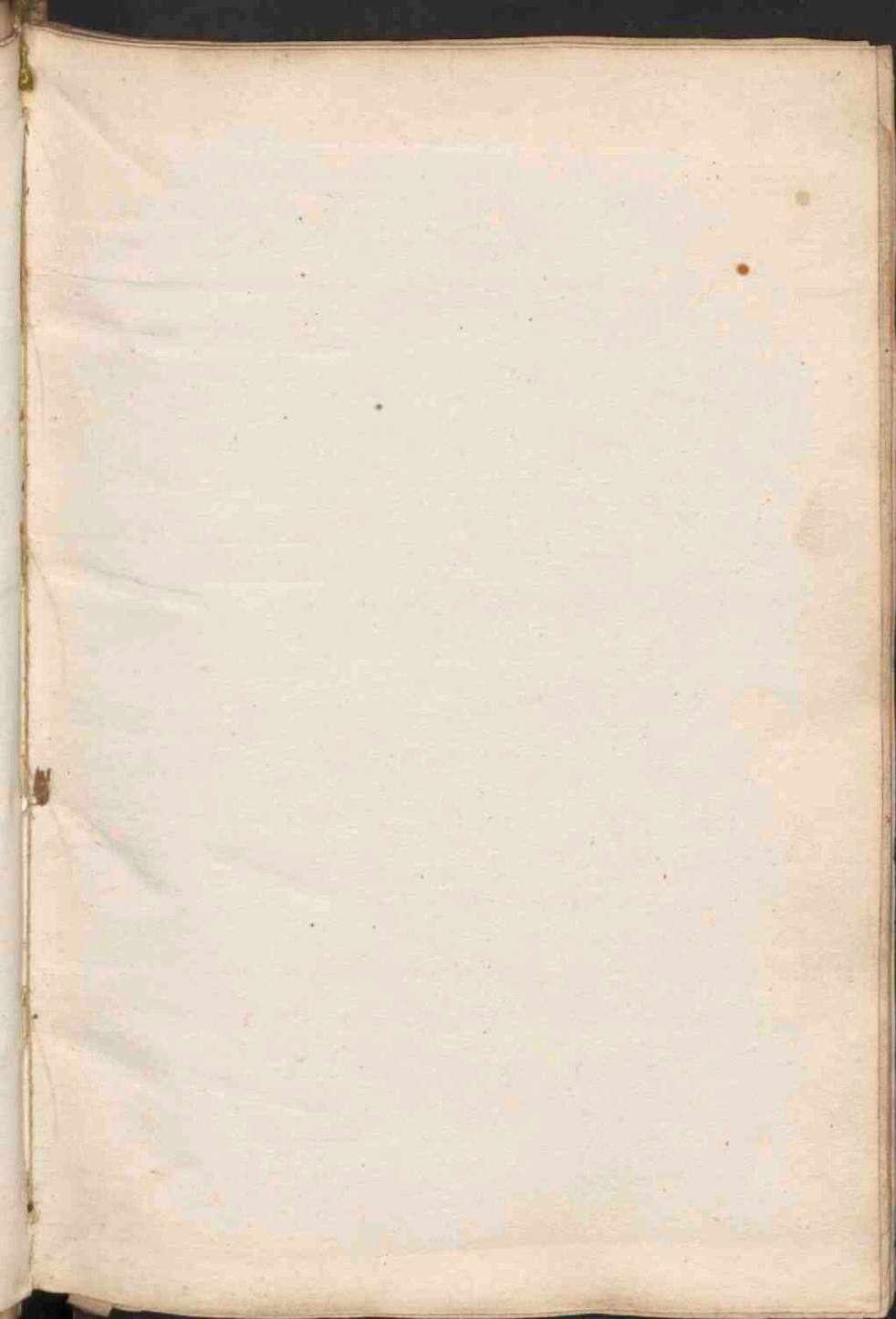
Kash V plank 2
no 14

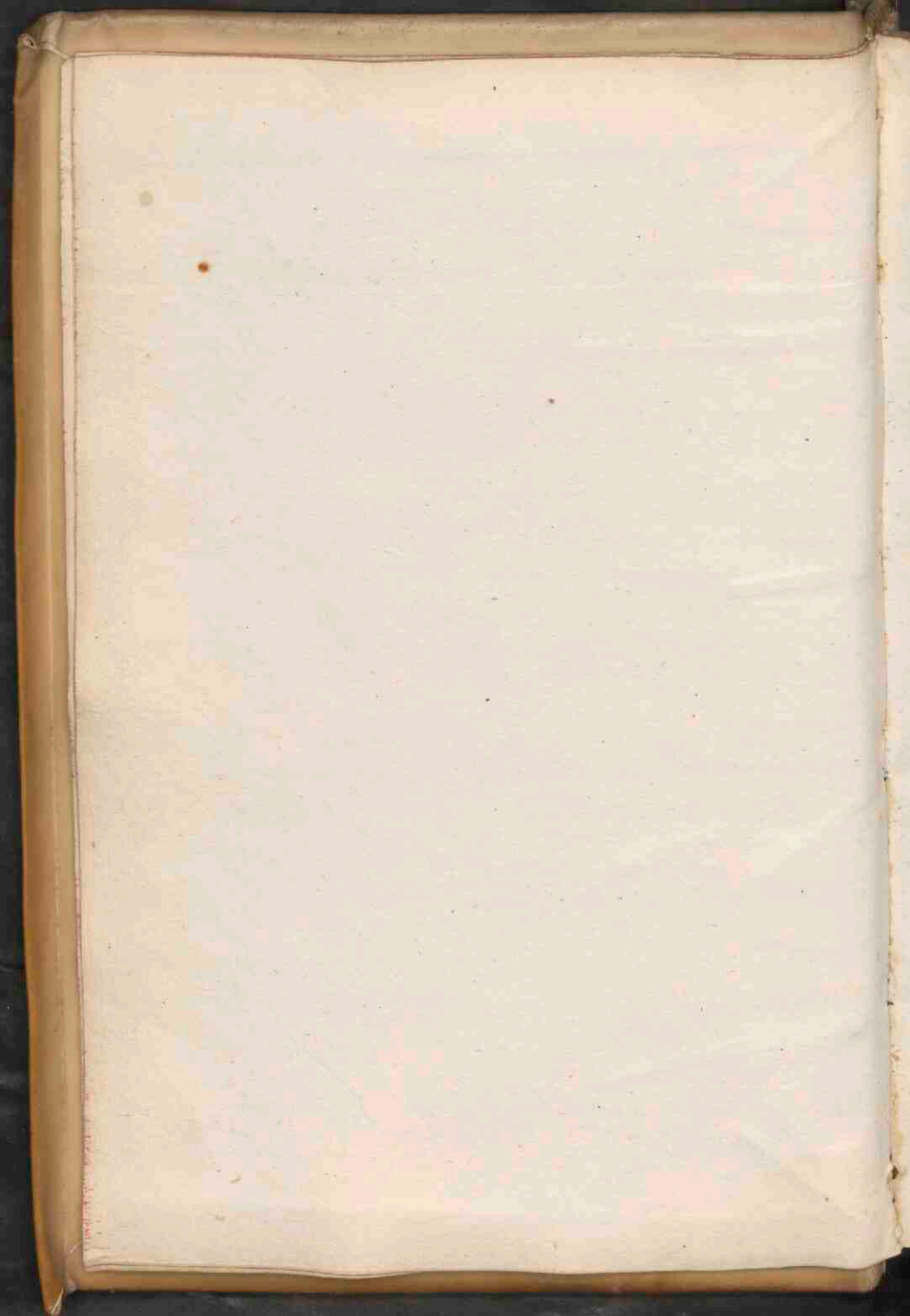
gefilicent Jan. 1995

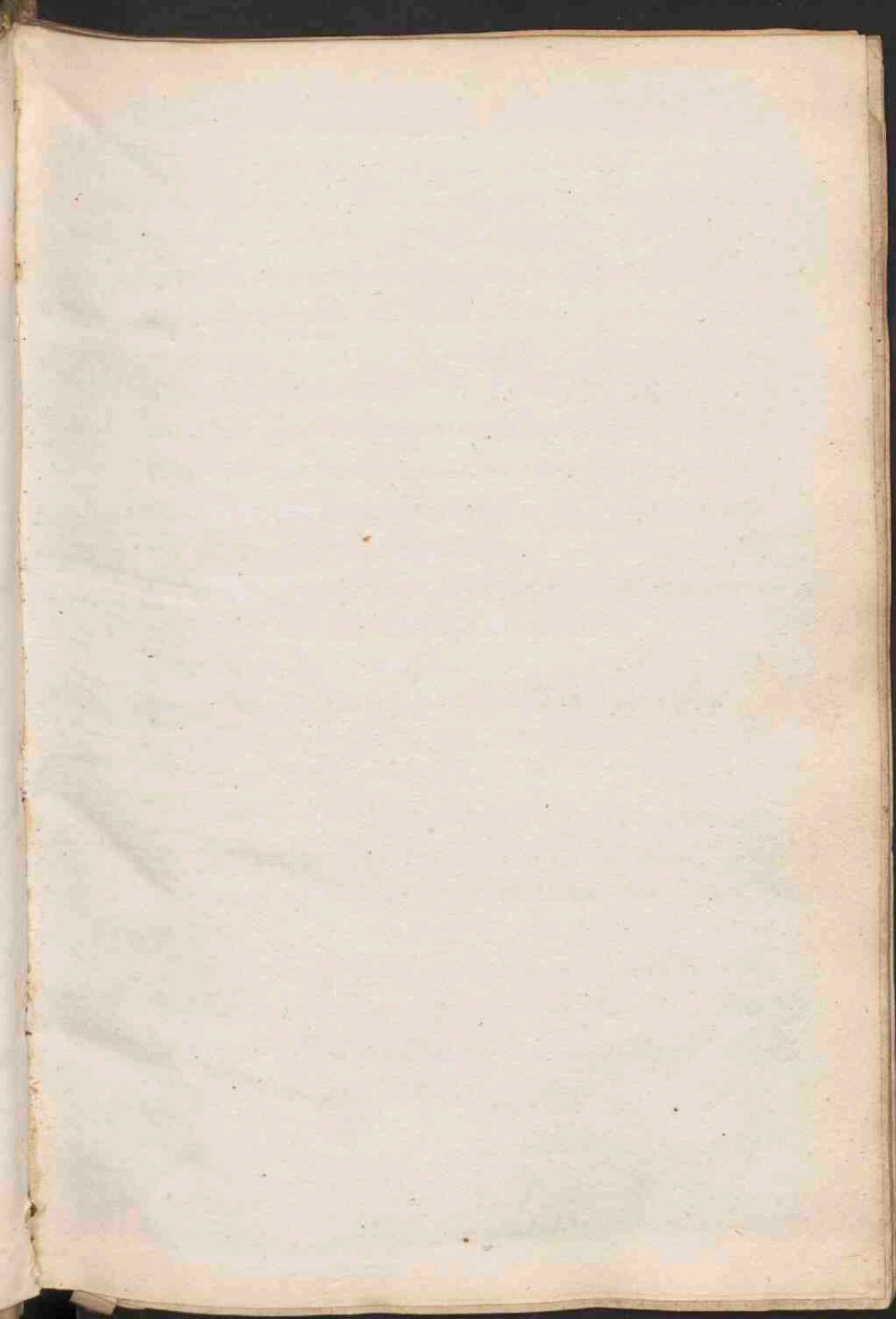
f. 52' over gestagen

Iver beghint de Tabula van den Greste
stat boeck by den Rubricat to wynden

Dat Greste boeck

Der stat boeck beghinne van Groningen	i
van den rade to keesen	ii
van den raetshuyden eeth	iii
van borgemeystere to keesen	iiii
van en hoe de borgemeyste eeth wese sal	v
van so we men nyet to rade keesen sal	vi
van hoe he geyue wesen sal den men in den rade keesen sal	vii
van dat een man tibe Jaer raetman we sen sal en off he eer seest	viii
van vogede to keesen	ix
van wo de borgemeyste sult rekeninge doen	x
van oerdele to wynden	xi
van een oerdele to beroepe wed mit boeck	xii
van een oerdel dat eens geschien is	xiii
van een oerdel to beschelde op dat raet huys	xiiii
van we aff gaen sal alsme oerdel wyse sall	xv
van mysdade en ondade door de cluften	xvi
van tynghen sullen	xvii

Van oerdel to holden	xxv
Van ho lange de raet luyde oer beredyn- ghe bedensken sullen	xxviij
Van dat niemant spreken moet voer den raet sonder oerloff	xix
Van dat de raet swyghen sullen de wy- le dat de slager thege wo: dich is	xx
Van ene borgermeiste off raetmid to sone thege synen eet	xxj
Van des scaldes arue to geue ofte to ver- kopene	xxij
Van myt ho machinghe men slaghen mach voer den rade	xxiij
Van to spreken thegens des statdes raet midu	xxiiii
Van so we ne gheen titelma wesen moet	xxv
Van des rades clustinghe	xxvi
Van des rades clustinghe	xxvij
Van twee panden to holde	xxviii
Van dat de raet alle saken sulle sychen byme xiiij daeghen	xxix
Van wo en wat de borgermeiste en de raet heelen sollen	xxx

Van saeken/ De Dye sworne nieete gele
 sollen xxxj
 Van dat mynuaet stude goet verseyne
 ken off verbuyt xxxij
 Van tuyghen vud tve boygere off men
 xxxij

Iuer beghint dat Anderde stut boeke by
Den Rubrica en tale to vynden
 Van Effele vuder en moder j
 Moet van Effele vuder en moder ij
 Van Effele halff brod en halff sust iij
 Van Effele .iiij. Van Effele .v.
 Van Effele .vi. Van Effele .vij.
 Van so mer ey man en wyff echtlick ver
 gadert so is oer goet halff en halff viij.

Van Effdele .ix.	Van Effdele	x
Van Effdele Daer men de erfge moet en weet		xi
Van Effdele .xj.	Van Effdele	xij
Van Effdele .xiiij.	Van Effdele	xv
Van onrechtyn fynderen		xvi
Van moniken en Nonne fyndere en der gelyken		xvii
Van fyndere de Egen luyde wyne.		xviii
Van Effdele kenes fyndere		xix
Van wo me kenes fynden goet wed gheue		
Van etide olderlose kynd	xxj	Lxx
Van vermonder eet		xxij
Van vogede eecht		xxiiij
Van dat neen voermonder neen goet kope off verwyselen mach		xxv
Van Effnyffe to kopen eer se versthen is.		xxvi
Van nakope huysen hofstede en arue dat an meniger hande geest is		xxvii
Van heimelike trouwe to doen		xxviii
Van der vrenden dy wer de echtichap ende huwelik der wifschouwe en iongelinge		xxix
Van wibure guet to kope in onf machte		xxx
Van Effachtige guede to geue		xxx

Boek Tertijs dat derde stuc boeck

- Van myt wat paymiente dat me boeck
 en hote betalen sal 1
- Van so we den andere loechentz 2
- Van so we den andere hetz sigalck off hoer
 rejen 3
- Van so we den andere hetet dyest verrad
 moeder off valscher 4
- Van clayghen omme quaet spreke 5
- Van de dier hoen sprake den op de raet 6
- Van quaet spreken als de wt reysen 7
- Van een eenwerch to verbeden 8

- Van worden to spreken teges de stat der stat
 vrande to troeste ix.
 Van goyten off kreven in der stat vrande x
 Van den gades vrede to breken myt wuste
 to slane by den hare to trefken xi
 Van de den andere warpet in de grope off
 in den sluyt xii
 Van te slane off wrappen myt storke ofte
 myt stene xiii
 Van blau off blodich to slane xiiii
 Van een mes toghe lang mes yense ha
 selew off ruytinge xv
 Van mes wonden myt lange messen
 sweten yensen xvi
 Van te vechten na der sture xvii
 Van te vechten myt kolue ofte stauen
 daer metuel an is xviii
 Van to slaan off wrappe myt storke ho
 ue off stene xix
 Van befeeten myt byere off wul xx
 Van nesen lippen tongen handen vo
 ten off oogen to berouwe xxi
 Van een dumen off vringen to berouwe
 Van eene tee to berouwe xxii lxxii

- Van eenē lede des Dumes off vvingere to berouwe xxiij
- Van een lyt ceuer tee to berouwe xxv
- Van handen off voeten to lemen xxvi
- Van Dumen off vvingere to leme xxvii
- Van ceuer tee to lemen xxviii
- Van lemte des Dumes ledes of vingers xxix
- Van lempte des ledes der thee xxx
- Van tanden to berouwe xxxi
- Van armen off beenē en tibe to slane xxxii
- Van doer slagede houed mredighe wode off broken rybben xxxiii
- Van aenhalinge en verhte myt voersa te moet xxxiiii
- Van onsen buyre to verhte hute der stat of marcke xxxv
- Van hoc men vull doen sal va verhtige xxxvi
- Van woundinghe so madinghe wonde so madinghe hote xxxvii
- Van dubbelde wonden xxxviii
- Van wat ey hele wonde is xxxix
- Van scryppen en blout ryfen xl
- Van wibuyre ond hem selue to verhten xli

Van lopen to rechtte mit wapen tussche
onser borgeren en buyren xliij
Van onschult to doue van rechttinghe mit
twe offte vier borgeren xliij
Vander der stat muren xliij
Vander der stad walle xliij
Van to bidden mit eene bedelewe xlvij
Van wondinghe daer me van to bedde
lych Ende wed op staet en daer na ster
uetth xlvij

Liber quartus Dat vierde stück boeck

- Van wat een mangelt wege sal i
 Van an to rechten borzgemeister raetma
 off meente man ij
 Van dat nie een borzgemeister off raetma
 hoert iij
 Van dodele ofte wondighe als de schulde
 offte raetma to rechte sittz iiii
 Van dodele to Gromighe byne v
 Van dodele ofte wondighe Daer de raet so
 ken sall vi
 Van dodele buyten de stück vii
 Van wo dat een borzger een buyze doet slaet
 Dan dat ey buyze ey borzger ofte een viii
 buyze doet slaet ix
 Van dat ey mensche beneden xij Jaere dodet
 eyn kynt beneden xij Jaeren x
 Van dat een kynt beneden xij Jaere dodet
 eyn kynt beneden xij Jaere xi
 Van dodele op eenre peerde sitte xii
 Van dodele op eenre peerde fare off wagen
 to sitten xiii
 Van dodele op fare of wagen alleyn xiv

V an eenē borger doet to slaene	xy
V an dodele leempte off wondighe va onwe en dyeren	xyj
V an onse borgerē ofte buyre to vechte myt wobuyre op onse borgerē	xyij
V an olandighe luyde de onse borgeren woude off doet slaen buyte der stadt	xyiij
V an ouermarckē luyde to vechte in onser stadt off dier se beuochte woude	xix
V an to vechte in brades noyt	xx
V an branden to weere	xxj
M so we den andere an vechtz myt syne broden knecht	xxij
V an huysē to besetten	xxiij
V an huysē luyes en gods to otweldige	xxiiij
V an heemsoekinghe	xxv
V an heemsoekingē en huysē antovechte	xxvi
V an vechte myt alborste off myt boge wt den huysē	xxviij
V an vechte op der straten	xxviij
V an huysē doere off venstere in to slaene	xxix
V an eenē dode mēsche to gelde to bedene	xxx
V an to vechte hūne en huys sod vorraet	xxxi
V an myt bothe armborste ende wapen to vechte	xxxij

Van als een gyst to myshandelen als he cla
 get omc schult xxxiiij
Van dat nemat de noet clofke an staen sal
 sonder oerloff xxxiiij

Quintus liber Dat viefte stad boeck

Van wo men stad vrede neme mach i
Van wo men stad vrede hoeghe mach ij
Van boren ouer stad vrede iij
Van wo lange stad vrede staen sall iij

- Van wechten by nactste boue vrede na der
 cloken v.
 Van wo de raet eene wtbuy: bezede magt. vi.
 Van geleide off vrede to geuen vij
 Van drouwe boue des nides geleide viii
 Van dat sich niemant geleide ondwide sal. ix.
 Van wo men vechtinge na beschynige be
 richten sal x
 Van wo me twydenacht verlyke sal xi
 Van ewelike vredelose lude xii
 Van vredelose lude in penike schult xiii
 Van wo lange he vrede hebbe sal de vredeloes
 gelecht wort na schult xiv
 Van vechtinge mit vredelose lude xv
 Van den gene de vredeloes gelecht wort. xvi.
 Van vredelose lude de onder sich vechte ende
 mede doet slaen ofte quiett spreke xvii
 Van vechtinge daer de cluiste na tuge sullen xviii
 Van hoe en tuge mach mit der cluiste xix
 Van tuggen to bedene off syn tuggen to ver
 setgen xx
 Van to vechten op der stadt akerdike xxi
 Van den gene de na buyte kome en ouer
 broeke doen xxii

Van boere en broeke verichte to make	xxv
Van wo men de tuyghe sall hoere en den eede statuen	xxv
Aldus sal me de eede statue omme onschult to done	xxv
Va wo me wellusf' eede statue sall	xxv
Hi wo me verwyne sal de broeke en boere	xxv
Van boeren myt verichte	xxv
Van water mede me to brande lope sal	xxix
Van geweld to done den andere	xxx
Hi dodele lempre off' wondighe vid omwe ten dyere	xxx
Van on weten dyere	xxx
Van beesten to schutte	xxx
Hi gesthutte beeste to ontfanghe	xxx
Hi beeste myt verrade to stane in ander lude werde	xxx
Van beesten to wode off to dode van quaetheyt	
Van doden beesten	xxx
Van sbyne to holden	xxx
Hi wyngken sbyne	xxx
Hi koere gras rey to ontfere	xl
Van alrehande maete	xl
Van alvehande gewichte	xl

D e matre van der sact rode en wet der sact roet	
V an beew to tappen to kope	xliij <u>lxliij</u>
V an wyn to tappen by nachte	xlv
V an wyn to tappen	xlvj
V an wtbuure wy to tappen	xlvij
V an wyn en beew schult wt to wyne	xlvij
V an vrent beew	xlix
V an wtbuure beew to brouwe	.l.
V an wtbuure koern to melie	li
V an brouwe. liij. V an rogge te melie	liij
V an Rogge te kope. liij. V an rogge te kope	lv
V an Rogge te kope in diente	lvj
V an Rogge de die raet beholde will	lvij
V an Rogge wt te voeren	lvij

Vandat een borger huys ofte inwoente ontset
 get den anderen xxxj

Liber Septimus Dat seued' stude boeck
 Van een steenhuis to bouwe byne Gron .j.
 Van een steenhuis to bouwe ni ofmarck ij
 Van een steenhuis to eene byne Gron ij
 Van huys erue zente sithip to verkepe op
 een dach iij

Van timere myt steen off myt leem	v
Van wo me myt leem seker sal	vi
Van timere op Jaermacle	vii
Van breutsparynghe	viii
Van rente erue huysshinge te sette ten punde als de ma va huys is	ix
Van een erue to huys te hebben	x
Van hoestede huysse kamere kelders off lucht to huysse	xi
Van huysse erue off rente te pade to sette de men myt waere math	xii
Van renten huysen of hoestede ofte kysten pande to setten	xiii
Van grasshuysse hopylande rente to betale	xiiii
Van hoestet en verwyngte to holde wat pe mye schult	xv
Van verwyngte wer den houe	xvi
Van schult to loue ten punde als de man van huys is	xvii
Van kercken en scholen to geue	xviii
Van der scholen to sunt werten	xix
Van pynmente	xx
Van guede to wyne myt olde brieffe	xxi
Van een stat reysen wat an to leggen buyte oerloue Der houwmanne	xxii
Van stat reyse wo de clufte paden sullen	xxiii

9
Liber Sextus Dat seste stuct boeck

- V**an wo men borgerſchap wyne ſal I
Van eenre vrouwe en kyndere de borger ſit ij
Van dat onechte kyndere borger noch buyt
en ſint iij
Van Gyſſen lude borgerſchap to wyne iij
Van wo een man ſyn borgerſchap verleſen
mach de mitter koſt wt der ſtad is v
Van wo me borgerſchap verleſe mach myt
woenreſchap vi
Van dat kyndere ne geen borger en ſit viij
Van dat me borgerſchap verleſe mach wt
der ſtad to zeyſen viij
Van hollanders en lude van bute landes en
byne landes borgerſchap to wyne ix
Van to tyen dat een ma ſy borgerſch verlore
hebbe x
Van borgerſchap to ontſeyge de ſy vrende
helpe will xi
Van borgerſchap myt homode to ontſeygen
Van wo dane broke he doet ſolde de wt lxxij
der ſtad were to helpe ſy vrende ſoder ozloff xiiij
Van wo de raet ene ma ſy borgerſchap neme mach
lxiiij

Van rouf off vangemisse to doen de he ont holt buyten Gromingen	xv
Van vangemisse of pandige buyte overloue des rades	xvi
Van eenē vange gaen to laten buyte oer loue des rades	xvii
Van loeffen de onse borzen off buyte doen wer wothuyre	xviii
Van vangemisse onse borger	xix
Van wāngemisse onse buyre	xx
Van oerloff to geue weder to vāden	xxi
Van schult te maken buyte der stad	xxii
Van wethuyre to verantwoide	xxiii
Van een gast to besetten een werff and weef der werff dē	xxiiii
Van wo mie besichet goet wt vāden sal	xxv
Van to besetten en wt der besuete te vāre sonder oerloff	xxvi
Van wo mie de olāndische lude xxj dāghe set ten sal	xxvii
Van wo mie wethuyre guet dat buyre geweest hebben besetten sall	xxviii
Van zee vāstige	xxix
Van to kopen buyte der poerte	xxx

Van reysen myt cloeke slage wo de cluften
 xanden sullen xxiiij
 Van to waken by der muire bute oer lof xxv
 Van der stat walle xxvi

Liber octauus Dit achtste stried boeck

Van dobbel spyl byne Bromigen i
 Van cledere myt dobbelen to wyne ii
 Van to vaen op dobbel spyl iii
 Van wortreffel spyl iiii
 Van alrehande spyl omc gelt to wyne v
 Van gelt to wyne myt valsche tweelige vi
 Van cene Dyeste lopen to laten vii

Van een dresse de me hange sall	viii
Van dresse off rouwers to ontholde off dat guet	
Van rouff guet staede vuidt guet to	lix
kopen	x
Van zee rouwers strate snyderes of rouwers.	xi.
Van moederre moctberne kerke bekers	xij
Van een vrouwe de moctbrat gedaen hest	xij
Van vrouwen to berne	xiii
Van stomme sonden	xv
Van to sondige thetes de natuyr	xvi
Van vrouwe de huer kynd heymelich dode	
Van de hem selue dode	xvii lxxv
Van misdadighe lude de gene velicheit	
en hebben	xix
Van de myt rouwerre en vergiffenisse om	
gaen	xx
Van wilsig gelt to mullen	xxi
Van eenre vrouwe oere man to ontgaen	
myt syne goede	xxij
Van een Echte wyff to neme de en ander to	
komet	xxiiij
Van noet mudighe	xxiii
De noet mudighen	xxv
Van de eenre Echte ma syn wyff en syne	
guet ontfuert	xxvi

Van een ma De een andere ma wynt in sye
 selues huys ouerspiel doen xxxij
 Van dat een wyff tot eens andere maes hu
 se guet en ouerspiel doet xxxviij
 Van quade tydinghen to oppedacere xxxix

Van amptlude wilbor xxxij
 Van de ghilde De die raet onutte dichte to
 holden xxxiiij
 Van wo dane suluer De goltsmede warcke
 sullen xxxiiiiij
 Van de scoere va tynwarcke xxxv
 Van olt tywarck to vermaken xxxvi
 Van lude de tyenwarck wt buyte veyle heb
 ben to verkopen xxxviij
 Van amptlude weick wt to sette xxxviiiij
 Van we sief bestedet to dyenste xxxix
 Van lude de hode gewone hebben xl
 Van harmonasity wt to leene xli
 Van de munters in vrieslat gelt to wisselen
 Van pleyte to beynuen xliij
 Van warcklike saken in geestelike zachte
 to beclage xliiiij
 Van byschops breue xlv

Siber Noms Dat wegde boeck **A**stand
Van boede to loue **f.**
Van dat vrouwe noch Jonsoulbe geen **f.**
goet geue moten in Gromgen **ij**
Van hylse worerden **ij**
Van mane en vrouwes name die buyse
erghschap doen in Gromgen **ij**
Van alrehande onkost en brulacht toe
maken **v**

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to fading and bleed-through.

Handwritten text, possibly a date or a short note, located in the middle section of the page.

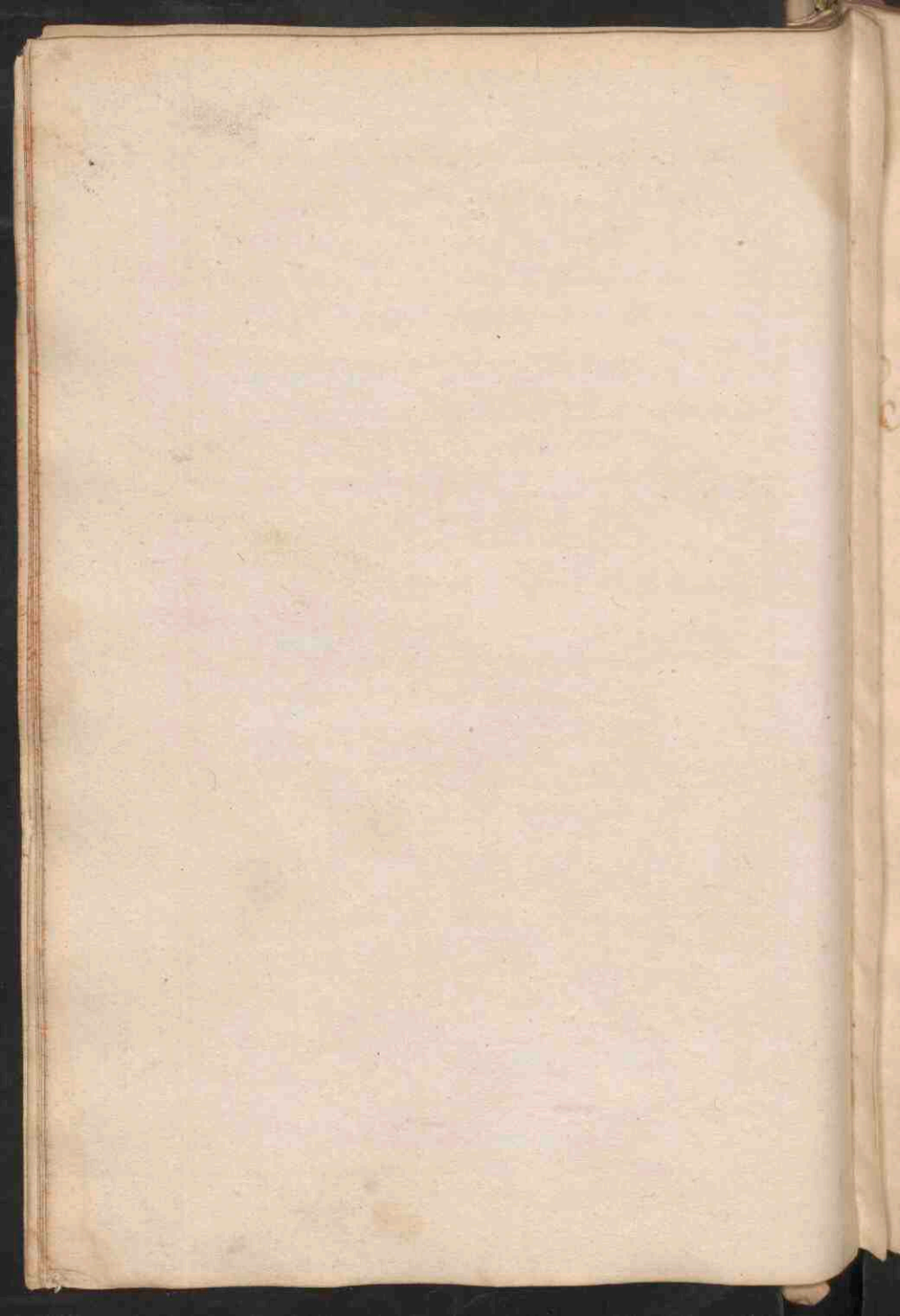
Handwritten text, possibly a signature or a name, located in the lower middle section of the page.

Handwritten text, possibly a signature or a name, located in the bottom left section of the page.

Handwritten text, possibly a signature or a name, located in the bottom middle section of the page.

Handwritten text, possibly a signature or a name, located in the bottom right section of the page.

Hier begint der staten boeke van Groninge

Sancti spiritus assistit nobis gratia
Deus iudex iustus fortis et pati
ens et multum misericors sit se
per nobis propitius Amen

In den name des vaders des soons en des
heylighen ghesestes Amen

In den Jaer des ons here Dusent vierhun
dert vressentwintich do overdrogen des ou
cen de borgemeistere en de mene raet En
de wysheit van der stat Groningen dat sy
vernyen en holden hore stat rechtte als
hyer na bescreuen is En dat mach dy raet
tot allen tyden ende van olde woentheit
heffen en sijden dat sal me also verstaen
swaren daert en to hant Dunsket Ende
lychtent daert en to swaer Dunsket Also
dattet sunderlinge gene man aen en gaet
Sude de rechtte synt gedeult in vleghe boeke
Op dat alle de saken rechtter en claerlyker
to vinden syn. **Van den raede to kessen** .i.

De borgemeistere en raet sullen alle
raer vierciendige wer sate peters

Daer ad cathedra to sante kome op dat niet
 huys en sullen de sborne mente by een da
 ghen laten Ende so sullen de sborne mente
 wt em loten vress persone mit vress swar
 te boue mit een ander witte boen daer to
 gemenget voer **E**lske psoen een boen de
 daer dan gkome is Ende een van den borge
 meistere sal de boue al to sime worpen
 in een verderfken hoet **E**n he sal elcke
 ma van der sborne mente ene boen wt de
 verderfken hoede nemme laten **W**elcke per
 sonen de dy vress swarte boue ceyghen
De sullen theyn nye raetluden kesen to den
 theyn olden raetlude de daer gebleue sijn
 de daer yne bliue sullen dat insomede Jaer
Ende de vress persone de dan den raet krese
 sullen de sullen ter stont op staen voer den try
 poer voer den vier borge meesters **E**nden sul
 ken sijn mit nyemas beraden Ende een van
 den vress borge meistere sal hem vyue Dese
 eed staen een se oere voer doen **E**n sy sullen
 alle vyue buyte den wude bliue dat inko
 mende Jaer

Ghy swere dat ghy sullen krese teyn
 persone ouer alle de stadt de raetlude

wesen sullen myt den theyn olde raetcluden
 dat inkomende Jaer De Wy Dinsket nuttesten
 best to wesen to raden voer desse stad Ende
 dat ghy dat myt laten en sullen om leyst
 noch om leeyt om vrenden noch o magthe
 offte om partye noch om gene sake wille
 dat wy got so helpe en alle sy heylige Ende
 wy theyn mye raetcluden sullen myt den olde
 raetcluden rechtewort komme voert gerychte
 voer den houe als me hem boede jent ende
 stbere raetclude to wesen dat inkomende
 Jaer by eenre pene wa tbynutich olde sca
 sige schude to broeke Ende de pene wt to wy
 nen myt eenre boede wa erfelike persoene de
 myt stbere en wullen En me sal een an
 dere persoen in de stede freesen

Van der raetcluden eede

.ii.

Dat wy nu dessen sut peter naest ko
 mende als de sone op gaet wet to
 na dyt Jaer to den selue sut peters
 daghe dat de sone ondgaget sullen wesen
 rechte raetcluden nu desser stad en raden
 voer desse stad der sculd beste wmen wy ko
 nen en maghen rechte oerdele vunden sulle
 en rechte berednyghe doen sullen Der stad

broef holden sullen na ons macht als dat
 ges staet Ende helpen to rechtis alle ghelijc
 Den arme als den rijken Si wes wy ver
 neme Daer broef an geschreyen is dat wer de
 raet to vermelden to der naester stemelinge
 opt raet huys als wy dier to vermaent
 werden Ende dat niet te laete off omc hieff
 noch omc leet omc ganc noch om goet om
 aux noch omc gremet hande sake willen
 Dat yu god so helpe en alle sijn heylige

XVII de borgemeesters to kessen iii

O Es anderen dinges daer na So sul
 len de thynlich nye raetlude to sa
 men come op dat raet huys by em
 selue Ende sullen kessen wt em thynliche
 vier borgemeesters by oere cede De em duff
 ket nuttest en oberhoef daer in to wesen
 Ende de vier sullen rechtte wort ghen woert
 gerichtte eer dan se em schyden Ende swere
 borgemeesters to wesen dat Inkomede daer
 by der voerszene **XVIII wo de borger
 meester cede wesen sall** iiii

O J sweren dat ghy sullen wesen recht
 te borgemeesters van dessen sut pte
 ter naestkomede to sut peter ouer
 een Jaer en den dach all Ende dat wy der
 stat zeeffel en der stad guet truwelighen

sullen herware so der staet behoeff **Hi** rechtste
 seghinge en rechtste refenyt doen sulle dat in
 godt so helpe en alle syn heyligh **Van we**
men myt in den raede kessen sal vi

So wānen men den raet kestet so en
 sal men weder noch broder noch frunt
 noch swagers de so na sint to same
 in den raet kessen **Ende** men en sal geen ma
 in den raet kessen he en sy vry en eerste gebo
 ren **Oef** en sal me gene schulden in den
 raet kessen **De** wyle he dat ampt heft
Van ho he sal geguedz wese de in de
raet kessen sal vii

Dert so en salme nyemat in d' raet
 kessen he en hebbe eyghen erue off se
 ker huysinghe de werdich syn dre
 hondert maerf **Van dat ene tibe** viij
Jaer raetma wesen sal off he eer sterft

So welck ma de in den raet geforen
 wert de sal daer tibe Jaer vne blyue
So yf dat daer een raetma ofte meir
 byme den tibe Jaere sterft so sal de raet ey
 ander personen in syn kede kessen daer na by
 ne acht dachhe de sal in den raet blyue en
 wt gaen in alfulker tijt als de dde raet
 man solde gedaen hebbe hadde he luyger

liber Primus

geleuet Ende Desse werf poer sal stuen all
vrent de wysheyt in der stadt een betere vridz
Van den vrogenden to keesen ix

O nye borgemeysters sullen keesen
oec sante peters daighe vyer vagede
vyer to silt werten vyer to silt wol
borighe vyer to onk lieuer vrouwe kercke
ter ae Ende vier ten heylighe greste Ende
alle vagede mit gashuus en laten se sbe
ren *Van wo de borgemeysters reke* x
mynghe doen sullen

O olde borgemeysters sulle op sinte
peters daich by der sonne den nyen
borgemeysters ouer lieure des stadt
des fyste daer des stads seget in is en de stote
ten daer to Ende sullen en voert rekyghe en
vull doen byne vierter daighe daer nu nrest
komede Etsken by eenre vone in vress
marcke to broke En Etsk borgemeyster mit
syne mede rietel gesellen in syne padde re
kensigap doen in tygerwordich der rentmeis
ters en taelmas

Van der dele to vynden xi

O raet sal alle ordede vynden mer
wanen se wille so moeghen se to
eme beden wyse lude in der stadt
raet myt em to nemme Ende de en sullen gene

oerdel mede vynden Ende so wat de meredal
des rades voer recht vyndet dat en sal ne
mant beschelden sonder eens weder mit boeck
sien by ener manck te broeke

**Van een Oerdel to beropen weden in dat
boeck**

Oene oerdel beropen wil oech in
dat boeck dat en en thege gegae
is dat de raet op den raethuys voer
recht wt gesproke hebbe De sal dat beropen
in tegewordichs eens borghemeesters en eys
rietmas ofte meer byne teyn Dage na de
dach dattet oerdel oerdel wtgesproke is wt
den raede up verclarynge des gomeyne rades
Gide he sal syn beropinghe vernolte in de
theyn dage tot der eerster of ter ander of
ter derder versamelinghe als de raet oerdel
en recht holdt up den raethuys En he sal
syn wedersake to mote dachhe laten Gide
kome syn weder sake met to moete So sal
he nachmans den raet onderwyse met wat
rechte dat he bestbaert is in synre rechten
Gide wet he dy beropinghe des oerdels en dy
beroyinghe syns rechtens als voers is met
byne desse tijt so blyft dat oerdel in syre vul
re macht tot ewygher dage Gide als de be

ropinghe en de bewysinghe des rechttes ver
uolget is als voer is So moghe de raet oer
beraet nemme en dat oerdel verstaen off se
wiltten onversumet elke parte sijn rechttes

Van een Oerdel dat eens gesithen is xiii

So wanneer de olde raet hebbe gesithen
den alle personen myt oedelen ende
myt rechte Komet dan eenich van den
alle personen Daer na weder slagede wer
den nyen raet Van der saken wege Dy
breket thern marck thege de stad wort he
des vertuget myt allen borgemeistere

**Van een Oerdel to besithelden op dat raet
huys** xiiii

So we besithelt een oerdel dat de
raet voer den houe voer recht gene
heuet op dat huys wer den mene
raet wort he vellust hy breket een marck
thege de stad Gide me sal gene saken
besithelde op dat raet huys eer de raet voer
den houe een recht gesent hebby mer de
raet de voer den houe sitten de moghen
de saken wysen op dat huys Wanneer en
dit oerdel to swaer wint to wynden

Van we afgaen sal als me oedelwysse sal xv

So waer dat me een oerdel tussthen
alle persone wysen sal daer sullen

afgaen de wrenbozen synt in macthe ende
 schatgers de also na synt de en sullen dat oer
 del myt mede wynden waer de meredeel in
 den rade de daer dan gebleue synt sulte dat
 oerdel wynden **Van misdaden en onda-**
den daer de cluiff aff tuyghe sal xvi

Alle de saken de sive borgemeesters en
 de raet to slage forme in misdade
 en ondadem daer de schuldrighe sy
 lyff eme selde verbuert hebben dat sal de
 cluiff vertuefliche daer de misdact en ondaet
 ymme gescheyen is Ende ist tuyghe twe cluiffe
 gescheyen so tuyghe se beyde En ist buyte der
 stat gesith so tuyghe de cluiffe daer de slage
 yne woent ofte de cluiffe de de daer naest
 geseten is daer de misdact off ondaet gesith
 is ofte de cluiffe daer de beruhtighe ofte
 misdadige yne gewaghe is En de cluiffe
 sulte hoer tuyghe doen na der bester waer
 hent de sive bebraghe ofte vrenynghe forme
 dese geloue up hoere eede daer de raet na
 ordelen en verhten sall Ende de borgemes-
 tere myt syne mede rades geselle de dat
 pant en recht verware voer de houe de
 sulte den hoer hebbe to setten en te kiesen

liber primus

Wat der cluffte vyf ofte foue gueder statafficht
fekerre manne ofte meer yt dat it moet ic de
na der befter waentz waige fülle de fy fe
ker en fo vrenede fint to den xten au bey
den fiden daer de cluffte va tuyge fal als
de raetlude wesen fülle

Van Oerdel to holden

xvij

Oen Oerdel dat een raetman gegheue
wort to dencken wort dat oerdel to
der tijt in den raede nyet gefcheide
er fal de raetman dat oerdel weder bringe
wer den raet ter naefter verfamelinghe
Ende he en fal geen oerdel meer an ne
men eer dat oerdel is gefcheide En he
fal den raede des oerdels vermanen tot elc
ke famelinge als en de ftinger dat ver
maent Ende de raetman fal felue fy goet
duncken eerst segge En elck van den bor
gemeentere en raede de fülle up den ritet
huysse blyue al wat der tijt dat alle oer
de wtgefecht fynt daer de raet do ter tijt
verdrage is by xente fiane wyne to bro
ke Ende de fülle de borgemeentere wt v
nen ten meften verlegghen *Daer wo lag
ge raetlude oer beredninge dencke fülle*

Seten daer tibe vnde .xviij.
 rade ouer een sake daer se als raet
 lude ouergenome werde. De sake sul
 len se gedencken to den Ander sint Peters
 dach. ad Cathedra en nyet langer. En ster
 uet de een raetma so mach de ander raet
 ma beredmyghe allene doen. **Van dat ne
 mans spreke moet voer den raet sonder
 oerloff** .xix

DEnat en moet spreken voer den
 rade up den huse sunder oerloff by
 ses peninge to broke also. Duske als
 he dat doet. Ende he sal vull doen voer den
 broke eer he wt den huse ghet by dre sijn
 linge to broke. Ende de broke sulle de stoff
 meisters wtwyne myt ener hoffer to setten.
**Van dat de met sbyghe sulle. De wyle de
 stuffer daer is** .xx

Als tibe kome staghie voer den raet
 en spreken daer. Daer se sijckelacht
 ig. Van sint so sal de raet so sal de
 raet stille sbyghe en hoere tuel en ant
 wort va beyden. En daer en sal nemat
 van den raet to seghie. Nemat to baete off
 to sthade by dre sijnlinge to broke. Wien de

borgemeester den de worde benoden sint mach
 vrachten en antwoorden sunder broke *Van*
Ene borgemeester ofte raetman to dome teges
syn' eede xxj

De vernich borgemeester of raetman
 als sullike seyt dattet de meredeel
 der borgemeesters en des rades des of
 kouden dattet teges de stad ofte teges syne
 eede were den salme wt den raet setten
 en indernieuw ny eetspill to komen *xxij*
Van des stades erue to geue off to verkope

De borgemeesters en raet en moten
 geue erue dat de stad to komet ge
 uen vynnighe personen vier sullen
 sullen se der stads erue verkope dat sullen
 se den by gehengnisse des rades *En* des ge
 tijkes salt wesen *Van* wat stad erue to ver
 kope *En* men salt acht dage to vore ouer
 de kerken ropen laten *Van* *nyet so ma* *xxij*
nyet ma' men' clagghen' mach' wer' de raet

So we to clagghen hefft voer den regh
 te off voer den houe de mach dier so
 men sellf derde en nyet meyr Des
 ghelykes de dy stage an gret by ener haluer
 merck to broke *Ende* de amptlude solle essen
 sige nyet meyr lude wer den raet laten

komē dan voer is de cōplude by dien schul
 luyt to broke **Van to spreken teghe des
 stads taelman**

xxiii

So water de raet dedynghen holdet by
 ne Grompt ofte buyse grompt myt
 wibure sprake daer enygh die onse
 buren borghere ofte buyse teges des stads
 taelma De bieke teyn marck teges de stad
 de gelijckē salt wesen als de raet enygh dāf
 kundighet voer den houe off voer den raet
 huse **De we ghen taelma wese moet** xxv

O gheen borghermeyster noch raet man
 noch schulte noch stades bode en moet
 enygh mans taelma wesen voer
 den raet voer den houe noch voer der clust
 by eener marck to broke Ten were sitke
 dat en selue an gromtge off eene fynde off
 eene onghromtge fynde off een mesche des
 se een voermuidt were **Van des rades
 rustinghe**

xxvi

So maner de borghermeystere den
 raet kundighet laten op dit huys
 by eener quarte wyne to broke
 we dan nyet enkomet eer daer myse to
 same geludet is to sunt mertē De bieket
 een halff mengelen wyne to broke So ko
 met se nyet eer men stille steppet he bre

ket een mengelen wyne Ende wel daer
 niet en koeniet De ys een quart schul
 digh Ende wel daer komet en niet homo
 de ewerich gaet sonder oerloff De bierket
 so weyl off he niet konie weyl Hyer van
 en sal nemt oerloff geue Dan een bor
 gemeester off alle clorkmeysters De voer de
 huysse off up den huysse is Ende elck vart
 man sal selue oerloff bydden off by sone
 selues boe orloff bydden lieten En seggent
 off outbedent by ware worde Dat he mit
 lixe saken to done helbe also dat he niet
 konie en niet **Van des Radis cluffte**
 the

xxvii

Woert meer hebben de borgemeeste
 printhuse saken to done Ende liete
 se den niet du ghen by eenre kade
 wyne sonder oerloff wel dan niet enko
 niet eer daer nyse to sime gcludz is
 De bierket een mengelen wyne En komet
 he daer to mael niet he is een kade nye
 schuldich Ende we daer komet sonder oer
 loff niet homoet en ewerich gaet De bierket
 so weyl off he niet gekonie en weyl Ende
 dan desse saken sullen de clorkmeysters
 clufftunge holden to eliken versamelinghe
 Ende lieten en vull doen tot eliker tijt als

Dat pat' omme gekome is to der collatione Ende
 we dan niet wull endoet De sal wul doen
 ten meisten verlegge sunder nachtuorst
 Ofte nie sal ouer den metma mytte recht
 wet varen eer tuc and lude verlegget En
 alle broke De een ractua schuldis is De
 sal me to voere wt thinc up dat de stoel
 to voere beruyt is **Van vyer panden to
 holden** xxviii

De bozgemeistere en raet sulle elkes
 Dier vyer panden holde De eerste
 vierendage voer pynxten De an
 derde vierendage voer onse lieue vrou
 wen dach voer sinte oetghem daghe Ende
 oer verlegge doen voer onse lieue vrouwe
 daghe Dat derde pat' vierden daghe voer
 sinte petrus daghe Andreis daghe Dat
 vierde pant vierendage voer sinte petrus
 daghe ad Cathedra en oer verlegge doen voer
 den selue daghe Elif pant in dyse vyer
 panden sal de raet acht dage to voere late
 verkondige **Hi dat de raet alle saken
 sulle scheidt byme xij weken** xxix

De wat oerdel dat de raet ontfact dat
 sulle se scheidt als se eerst moghen

Mer omer sullen se dat sicheyden hinc xij
 weken na der tijt dat de staghse aengesat is
Van wo en wat de borgemeistere heelen
sullen xxx

Wier de borgemeistere en raet ver
 gaderinge hebben ofte samenlinge
 holden en saken wederware de se
 beuelen ons sijn to heelen dat sal eyege
 lijk heymelick holde en nemat buyt den
 gestborne rade oppenbare noch myt worde
 noch myt wercken by sijn eede en by sijn
 eere en by verlies sijn stolcs des rades En
 nuwermen in eedtspel dier na te komen
 Ende vernassen in eene penne in them
 franstige schulde to broke ter stat behoeft Des
 gelijckes sal wesen als de raet oerdal en
 recht beholde dat en sal geen raetman
 woert segghen wat wordt enich raetman
 dier to gesaget heuet to buete off to schade
 he se in den raet off buyt den rade by der
 voers penne En ofte hier yemat gebreclijk
 ofte veruchtichst yne worde dat sal de mere
 del der borgemeistere en des rades ontfeyn
 ge staen omc verchte te make **In saken**
de dy sborne meente heele sullen xxxi

Wanneyr de borgemeistere ofte raetman

myt der sworne meente sarnelinge hō
 den en en saken wederware De se benele
 ond sijn to holden helen Dat sal eynrege
 lijk stborne meente mā hemelrijk holden
 yelijk den raetmaet by sijn reede en by
 sijnre eere En mīnnermer daer na in
 oeffen te korne En dier to verualle der
 stat aen eene yene in vief fūsthe schuld
 Dat sal de merdeel der borgemeistere en
 des rades ontfenighe staen ond sijn omē
 verichte te maken **Van dat nyemat stad
 goet verschynke sal buyte oerlof xxxij**

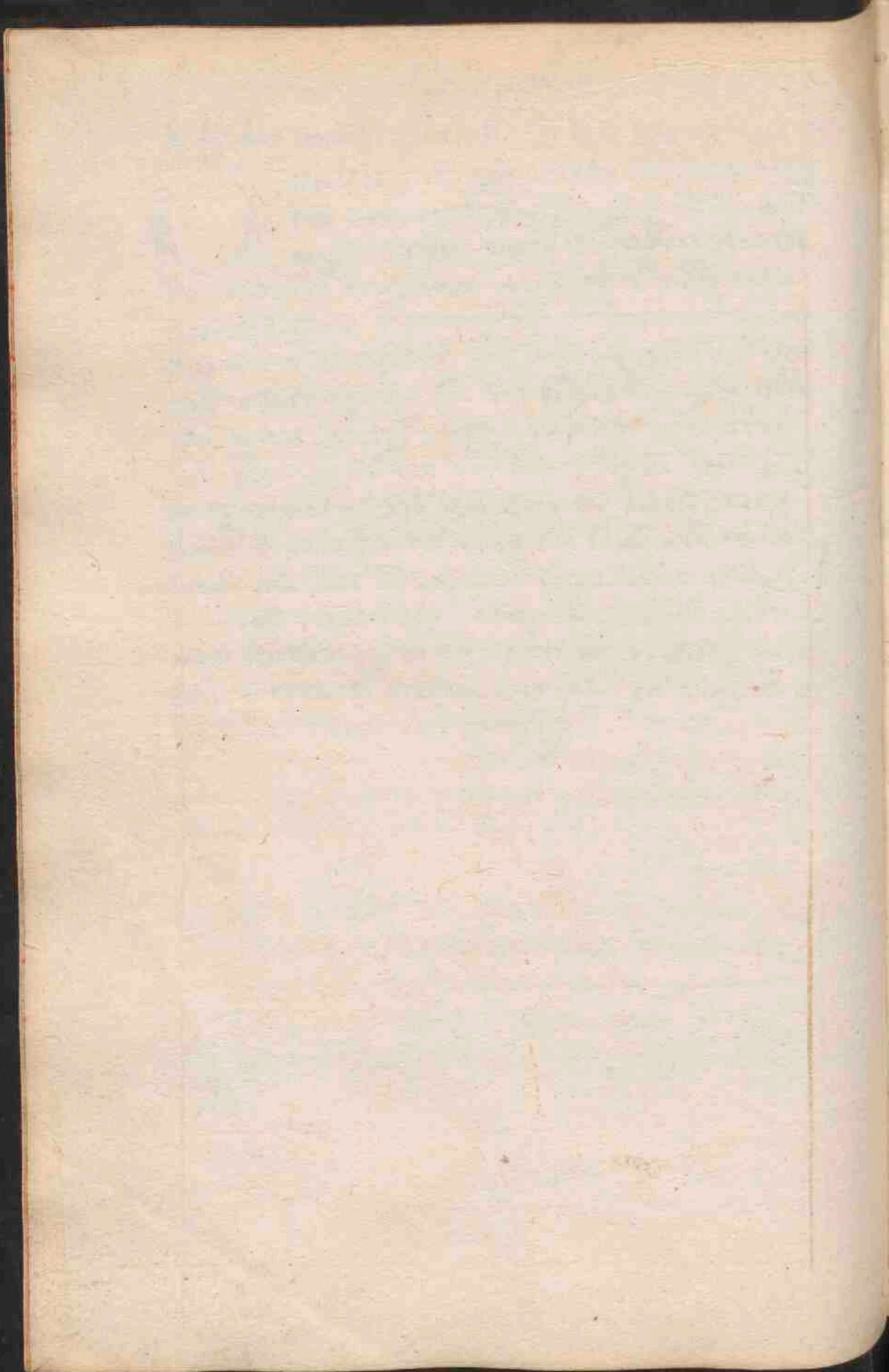
De geen borgemeister ofte raetmaet
 ofte meente mā de een ampt be
 uolen is in der stat wege en mo
 ten Der stat guet ofte kruke en werch ge
 uen ofte verschynken buten oer loff des
 rades by vress marcken to broke vier me
 sal der stat al vull in broke doen na wt
 wysinghe der stat boeck Ende myt laten
 of weder geue by vress marcke to broke
 Ende waer eynich borgemeister raetmaet
 off stborne meente mā de voer yema
 de bede omē s broke quyt to geue ofte ge
 nade to doen Den geue de gebroke heuet

De breket nyeff marck **Van tuyghe xxxij**
O De borgers ofte men De oers recht
 tes ouerwone synt Ende de me
 nyt rechte nyet wraken marck
 De moghe tughen nyt oere eede van
 allen saken wt gesicht in gaue van
 kope in wisselen va bodelgheste en va
 ondersettinghe En va sghendinghe als
 va erue huysinghe rentge moelen
 en bronketelen en der ghejke ofte va
 daermaten in huysure lanture
 boue dyen daere Ende in hylxvoord
 dyse sal me betuyghe nyt siben raetlu
 den ofte nyt besyelden breue De men
 nyt rechte nyet straffen en marck Ende
 een raetma marck tuyghe en bereyden
 hysgen buyr en wtbuyr

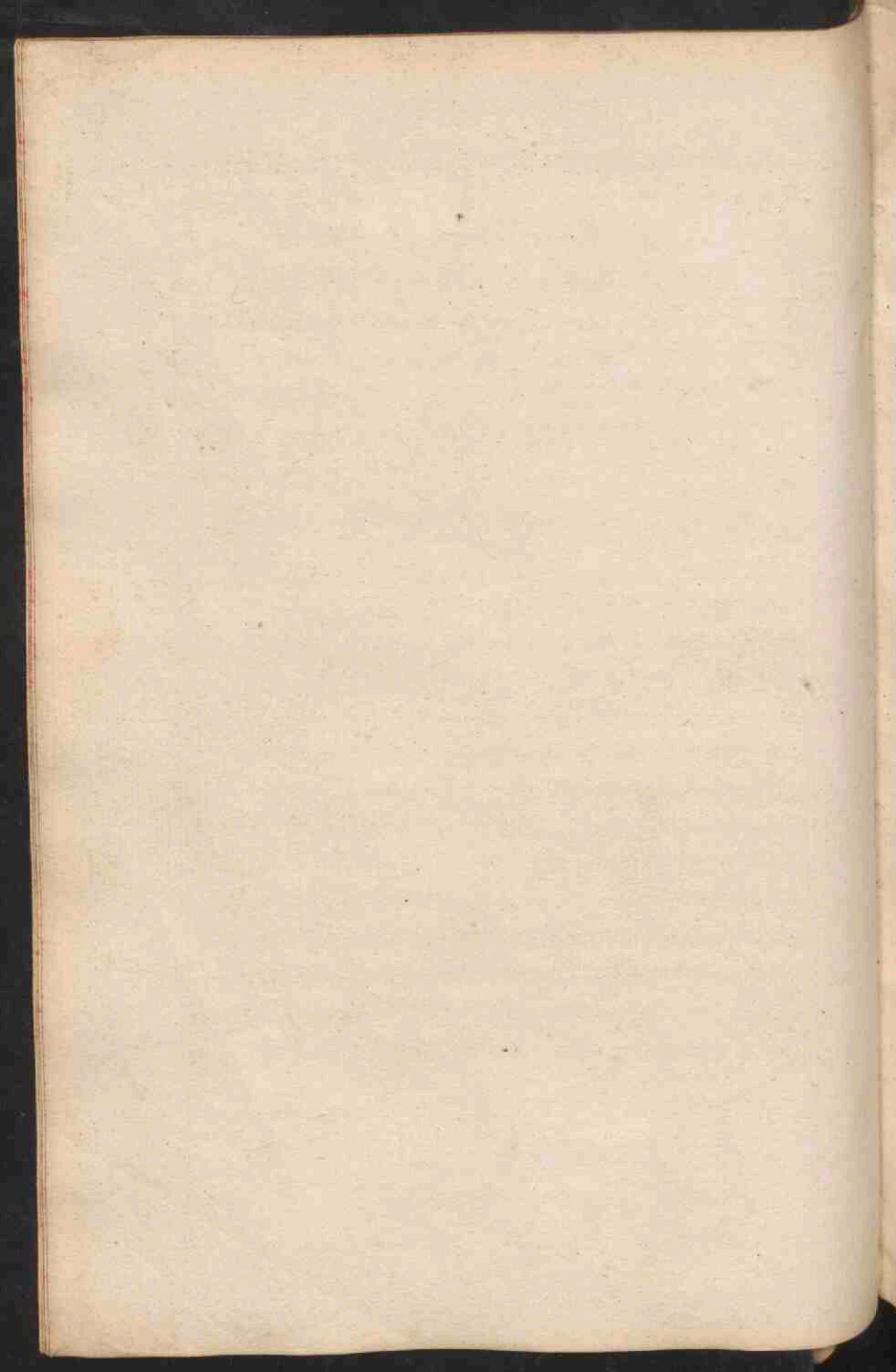

**Dat Anderde sijn boeck Van Erfdele wa-
derende moder**

Cap. I.

Wader ende moder de eruet up
hoere kyndere Ende de zonen
verwaect de dochters en se
sullen de bodelen by vriende
ruet Ende de naeste vrienden
en maghen sulle wesen tibe de naeste
manne wa des vaders zyde En tibe de na-
este manne wa des moders zyde Ende de so-
nes en sullen ne gene guede wa oere of
der guede verkopen ofte verhyen eer da-
sye oere susteren wtwysinghe ofte wysly-
gedaen hebben voer oere bodelinghe wa
oere oldere gueden en dat by rade der
vrienden voer Ende weat dat de zoen
myt de vrienden nyet eens en sijn weerd
So sal dat suten to des rades seggen en
oere ontfeninghe En weat dat de zoen
gynge gueden verkosten ofte anders
verteghen hadden eer den susteren oere
bodelinghe bewys is als voer Dat sal wa
ware wesen den gene de dat gekost he-
uet ofte anders daer an ghecome is omme

dat de dochtere oec kolinge ghye in oer
aldere guede

Van Eeffdele vader en moder .ij.

Wide de soens kyndere verwaect de
de dochtere de vtgebodelt synt Mer
sochtere de ongebodelt synt de ne
met elkerlyf so vele als eens soens kynt
oec wo vele dat der kynder synt Ende
genet der soens meniger geweest so nemz
elk paer kynder so vele als ey dochter
ongebodelt Dat een kynt cruet op dat
ander en niet op vader en mod Ende de
broder verwaect de suster Mer waren
se half broders ofte half susters so cruede
se up vader en mod En vull sybbe ver
waect half sybbe lyke na **Van Eeffdele**
half broer en half suster

Iff broder en half suster de deplen
en boere oec half broder en oer half
susters eeffnisse en guede alle ge
lyke Also dat also geboren man dat daer
niemat sybbe en sy in **Van Eeffdele** .iij.

So waer een ma en een vrouwe
wynet kynder onthuse En de kynt
der steruet also datter noch soent

kynder noch dochter kynder achter gebleue sint
 En cruet de ma op de vrouwe Ende vrouwe
 op de ma **Van Erfdele** v

O lde vader ende olde moer de cruet
 op soens kyndere en nyet op syste
 en broed. Ende waere daer ne geen
 soens kyndere. En cruede se up dochter ky
 dere en nyet up susters en broders. Wier
 waere daer dochtere so cruede se op dochten
 en nyet op dochters kyndere

Van Erfdele vj

S o wanner ey kint steruet sonder
 vader en moder so nemet syn crue
 des vaders broder en der moder broder
 Ende nyet des vaders suster en der moer syst
 Ende noch olde vader noch olde moder. Wier
 waer een oem by eener zyde en ey moer
 by der ander zyde so selde me dat erflike
 entwe delen allene dat meniger waer
 en eenre zyde dan an de ander zyde. Wa
 oerf de oem en de moer in haluer sibe
 So waere de olde vader en de olde moder
 rechte crueden. Ende waere daer itte voer
 bare ofte men sonder oem en moer ofte
 sonder olde vader en olde moder so cruet de

ene wicheit up de andere en myt up den
ouer een noch moye **Van Erfdele** viij

Hyn fynt en mach ne gene erue be
talen et en kome to kercken leue
Dich voer den priesters en voer den
vndere Ende dat en moet nemat beghinden

Van Erffschap en oergoet viij
In den Juer ons here do me sijn
Insent Drechtouder en vuer soue
tich up sijn peters dach ad cathedra
do ouerdroeghen De haet myt der wyshert
van der stadt So waer een mid me desse
daghe nemet een vrouwe en erffliken
bestapet So sal oer beyder goet wesen half
ende halff also vro als he se bestapet heuet

Van Erfdele ix
So waneu en man en vrouwe sijn
der te samen hebbe. Iternet de man
so sal de vrouwe en de kynder dat gualtlyk
delen Vier de vrouwe neuet vze dagelyc
stender to voere daer se dagelyc mede to ker
cken gaet Ende wo lange dattet goet onge
deelt is. So wat koste dat daer vze giet vze
na daden Off vze kynder to bodelen dat sul
ken se gelyck gelden. Iternet de vrouwe so
waert vze den midne oerf also Ende he na

me syn wapen en alle syn rleyder to vore

Van Erfdele x

So waer een man en een vrouwe
guet wt gene ore zone de een wyff
nemet so waer en de oldere ster
uet so sullen se de ander broders also vele
guedes na boren en ofte daer also vele is

**Van Erfdele daer me de erfgen myet
en weet of kemet** xi

In syn persoen de byne Grompe
steruet en guet achter laket ende
syn erfgen myet en weet so sul
len de borgemeysere en de raet en des go
des onderwynden en laket to zinne bly
uen all want der tijt dat de erfgen na
kome ofte setten daer tbe to de dat goet
verware en laken de daer to stbere Ende
komet daer nemet byne den Jaer daer
na so moege se maken dat to gælde de
daer to gesat sint en leuerent den borgme
ysere Ende de legget in de stad fyste
Ende de da raden daer voer als se meynen
datt beste sy ter erfgen behoef ofte se kome

Van Erfdele xii

So waer een wedwe henet eenen
sone en manet en wyuet dertien

ende dan steruet so sal oer eerste zone myt
den latere manne gelycke de Jongfrou wt
bodden en oer noetdroft mede besorgen
all wat ter tyt dat se en selue behelpe
konne Ende dat by de meeste vrienden rade
van elker zyde tibe de meeste manne daer
to genome In alsulker wyse als voer
in den ersten artikel van eerste gestien
stret van enen wedwer de een wyff ne
met salt oec also wesen **Van Erfdele xiiij**

So waer en wedwer heuet een
zoone ende mannet en wyffet doch
tere en oec zone en dan steruet
so sal oer eerste zone en oer latere zone
gelycke myt den latere manne de Jongfrou
krouwe wt bodden en oer noetdroft mede
besorgen all wat ter tyt dat se en selue
behelpe konne Ende dat by den meeste
vrienden rade van elker zyde tibe meeste
manne daer to genome In alsulker wyse
als voer in den ersten artikel van eerste
te gestien van enen wedwer de een wyff
nemet salt oec also wesen

Van Erfdele xiiij
Heuuet een man en vrouwe dochten

en ne geene zone en bodelt een dochter
offte maninger wt to sulte de zonskrou-
wen de ongebodelt synt als so vele ma up
bore offte daer also vele is

Van tiffdele

xv

So waer een ma en een vrouwe in
oren kindere myt der kost geschey
den synt ofte een broer va den an-
der off een suster va den ander de delen
oer varende guet byte den Jaer. Dier na
en derff de stift daer myt sine tuyghen

Van en eerste kindere

Kinder de gewone en gebore worde
byten der heylige echtschap van
ene vrien vader en va enen vrien
moder de ombelichet synt va der echtsch
dat het sly naturalis de en mogen ge-
ne crffemisse neme va des vaders gued
nort va sine vande nort va der moder
vanden dan va der modallene In alle
sulker wyse als me geschiet. Hier ist dat
de vader en mod sijn verpadere In der
heylige echtschap na gesate der heyliger
kercken daer mede worden de kindere vul
kome erhte. Ende daer na moete de kin-
dere crffemisse neme en bore va oere vad

en moder en va oere vrienden en matthen
 gelijcke den kyndere De se nu moghen wy
 nen in der echtschap **Van monicken en
 Nonne kynder en der gelijcken** xvij

R In der de geboren worde va onrecht
 bedde De roym d'aposto dat synt ky
 der de va monicken off va nonnen
 off va papen off va andere geystelicken
 luden off va gemeyne wyue in den borde
 le huys gewone worde off in ouerspeyll
 gewone Dese en sullen ne gene erffenisse
 nemme ofte horen va oere vad off mod Nonn
 va oere vaders noch va oere modys vrende
 en magen nyet nyet Ende de kynder en
 sullen nyet mer hebben dan em oer olden
 geuen **Van kynder de eyge lude wyue** xviii

R In der de gewonnen worden in eyghe
 luden in der heyliger echtschap den
 en sullen ne gene erffenisse moghe
 ontfanghen va oere vryen vrende ende
 maghen **Van Euffele keues kynder** xix

R Eues kynder de sterue sonder oer reyt
 te eruen De sulle oer forwone guet
 eruen tot der moder zyde en nyet
 tot des vaders zyde Mer is Des keues kynde
 ren guet va des vaders zyde gegene dat

sullen se erue in alfulker wyse als in den
naesten articule hier na gheschiet is

Van wo men sienes kynder ghet geuet

Swaer men sienes kynder ghet
geuet steruen se sonder rechte erue
so sal dat ghet dat en gegene is we
der komen up den vader off up des vaders
vrienden en myt up des moder vrende

Van olderlose kynderen

Swaer olderlose kynder sint ofte de
woermodersschop bederue so sal me
neme vyeff de naeste maghe sint of
skagere beyde va des vaders zyde en der mo
der zyde Ende va den vyue sal de raet een
woermuut setten de den kynder mittyt sint
Ende de andere sullen to vogeden myt den
woermuut byme der maent sbeere als va
de kynder olderloes ge worde sint elik by ee
ner maent to broeke Ende der kynd ghet sul
len se referre ende besizue so sal de vor
mude wysheide doen by des rades worde dat
he de kynder holde myt beholdene guede
waer ouf der kynder ghet beter dan se be
kostigen Daer sal de woermuut den voged
elikes juets referre va doen by eenex

marck to broeke Ten syc dat em De raet
 hogher bede dat he den scynderen vult doe alle
 want se scomen tot oere Jare ~~Wier~~ ouer
 der scynder guet nyet so ghoet dat se den
 voermuidt holden mochte nyet beholdene
 guede dat des de raet ontfende so joldene
 daer by doen by des rades worden En noch
 voermuidt noch vogede en sullen ongharighe
 scynder beraden eer se tot oere Jare scome
 sicut na der stad boeck se en sicut alle vress
 ouer een by oere wonighe De Jare sicut
 an den knetstens aichem Jare du den
 donsthoube vresteyn Jare

Van der voermuidt eedt

xxij

O I swere een voermuidt to wesen tot
 A. en tot B. scynder Ende sullen den
 scynder tot den besten leere en hol
 den ende haere guede trouwbeluise verwa
 ven Ende ten naesten orber voort setten to
 der scynder behoest na huerer wysichap
 ende vermogen Ende der scynder guet
 nyet to verhyen noch verkope en sullen
 buyten noetsaken Ende dat by consent
 der scynder vier vogeden De dyc raet daer
 to gesat en gredet heft Ende den seluen
 vogeden alle Jare referinghe doen ende be

wysinghe van der kynder guede bet dat se
tot oere Jaere come synt na inholt der
stadt boeck off tot des ridders weder segghen

Van der vogede cede

xiii

O i sweren dat gy vogede sullen wese
tot A en B kyndere en sulle de ky
Der ten besten leere en holde Ende
ore guede trouwelike mede verwaren
Ende ten naesten orber voert setten myt
Den voermudt tot der kynder behoef na
Inder wyssthyap en vermoghe Ende der
kynder goet myt verthyen by consent der
kynder voermudt de d'raet daer to gesat
en gredet heuet Ende sullen alle Jaer re
keninge doen en bewysinghe hi ontsan
ghen na den voermudt va der kynder
guede bet dat se komen tot oere Jaeren
na inholt der stadt boeck off tot des ra
des weder segghen **Van dat geen voer
muder geen goet verköpen off veruys
selen mach in**

Riffie veruys voermuder ofte besor
ger veruys guet replis ofte on
replis va den gene daer he vor
muder off besorg na were ofte uplatige
off wissel off ganc va em neme dat
blyuet al onstede en sal na geenre werde

wesen dat en were by consent en ontfen-
nynghe der meredeel des rades dat naet
saken deden Ende genoech wesch voer de
gueden gegene were **Van Erffemisse te
kopen eer se verschene is** xxv

Ne geen personen et moet ne geenre
hande erffemisse verkope eer de tijt
dat se verschene is Ende dat he des
godes ey gew is by theyn marck to broeke
Ende we zodatne guet scoepet de bicket ouf
theyn marck tege de stat Northan se sall
de koop ne geen marck hebben Ende de raet
sal daer ne geen breiff up segelen ten sy by
hemfemisse des genes de dat guet erue sal
**Van Maerkoopet huyse hoestede ende
Erue dat an menige geeruet is** xxvi

Walder huyse hoestede erue en guede
byne ouf sicut en zuyheyd va Gro-
mte verstorue en geeruet synt in
mainger hande An an een wat daer
een deel off mer va verkofft off eruyt
verhuert eer dat guet gescheiden is So mo-
ghen de maghen de daer part en andel
mede an helde en de sultesten gaen voer
maerkoopet daer va buike en hebben of se
wullen byne twee maende na de daghe

Dat em de koop ofte hure wylfche is gervor
 den voer also vele koopstrates of hure wyl
 alsulche termine en daghe to betalen als
 daer voer geyene ofte gelouet is to betalen
 Ende willen de maghe den meerkoop niet
 de daer part an hebben byne der werf tijt
 so mogen de vriende de daer part en ander
 mede an hebbe de byne Broymgen vromach
 tusz synt den naerkoop daer off bouwe ende
 hebben ofte se willen byne sess werke na
 der werf tijt in alsulcher mate en tijden
 de koopstrat to betalen

Van heymeliche trouwe to den. xxvii.

So welck wa off minnes name de
 huer in der stad wonet en heymel
 liche trouwe doet myt eenre vrouwe
 off eenre zouffrouwe de in stad wonet de
 becket elft vyeff marck tege de stad daer
 to moten se wt der stut vare en niet myt
 ons wone de wyle dat se beyde leue Also
 veer als de veenden come stige voer den
 raet mer als de een steruet so mach de an
 der syn buyruael wone wed myt vier olde
 franssche schilde Ende alle de grene de mede
 synt ouer aldus dane heymeliche trouwe de
 becken elft vyeff marck en ver wonyghe

liber Secundus

tege den raet Ende aldus danc dinc sal de
clust vertuyghen Daer de heymelige trouwe
yne gesthyen is Ende mach me se nyet ver
tuyghen De me dusdanc dinc bethiet So
woide he ontschuldich elck myt tven oren
nuesten magghen En myt tven tuge de
myt der clust tuge moye Ende de gelycke
sall ontf wesen va vrouwe en va Jonckfrou
tven De hinc der stat wone en trouwe een
man De buyten der stad wonet Dat sall
wesen also danc broeke en alsdanc recht
als voerh is Ten wem sake dat se oere wo
nyghe weder koften tege den raet Hier de
man en mach ne gren borger worde de
Wyle dat se beide leue **Van wat vrienden
de voer der echtschap der Jonckfrouwen
sullen raden**

xxvii
Desse vrienden hebben to raden en
to consenhere voer der echtschap
en hylise der Jonckfrouwe en Jon
gelingen en der wedwen to dwende In
den eyersten en boue all de vader en de mo
der in oere tijt myt oere vrienden va beyde
zyden Daer na de broders en de systers myt
den voermind ofte myt den besorghers so als
dat gelegh is Ende omers tvee va des vaders
zijde Ende wes de meredeel va dessen voerh

Vrienden De tot oere Juere kome synt voer dat
beste doen dat bliuet ongestraft **Van wtbuy**
zen guet to kopen in onse markt xxx

Beste yemich ma va buyte erflich
lich guet in onser stad oft in onser
marcke So moghen de marcke naer
kopes bruken daer na de zuednote en na
onse boegers byne jaers oft se wille **Van**
Erffachtige guede to geue xxx

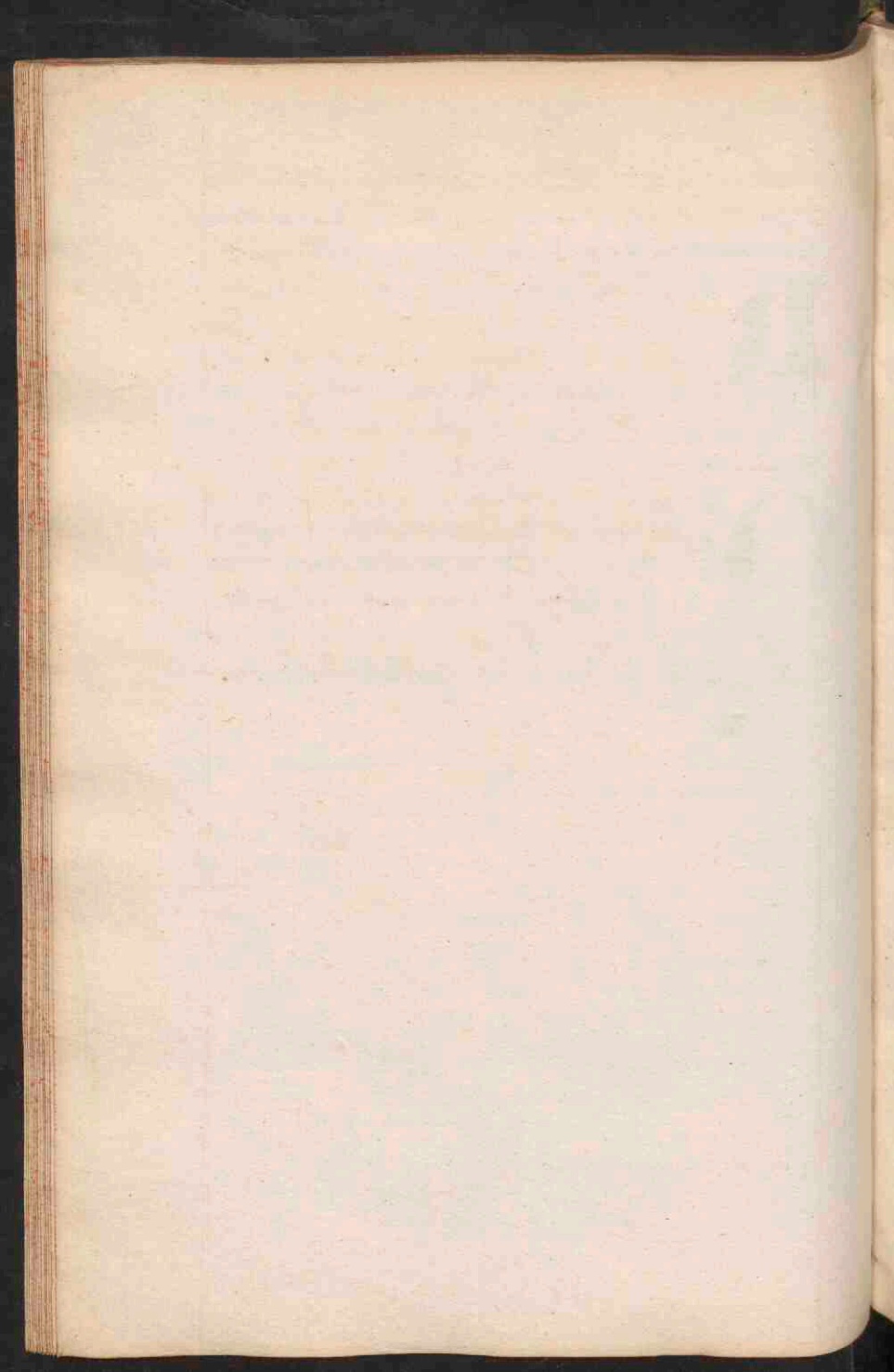
Ne geen warklijk personen en moet
yemich andere warklike personen
yemichghende erflichlich guet ge
uen he en forme to siven tijden voer den
met up dat huys en he gae daer rechtvoet
aff Sode de ander sy des guedes alineshtich

...
 ...
 ...
H...
 ...
 ...
 ...
O...
 ...
 ...
 ...

2

Hier beghint dat derde staet boeke
 Van myt wat paymente me bote off
 broeke betalen sall Cap. j.

Me bote en broeke de in desse staet
 boeke by schillinges tale gese staet
 daer sal me voer op ne me en beta
 talen dat se via bote en via broeke
 voer elken schillinge een olde vles
 sine plaese ofte een olde buidragge ofte ey van
 gileit Ende voer elcke mark de in desse
 staet boeke geseue staen via bote en via broeke
 salme geue ofte betalen twalff olde vles sine
 polarsien ofte twalff olde buidraggers ofte xij
 Dungeleire ofte parmet dat daer guet woer is

Van so we den Andere lothent .ij.

Dwe den andere lothent in ereste
 mude de broket een halff mark te
 ges de staet en ey halve mark teges
 den staet wort he verluget myt se en be
 setene buyre. Enhet dat voer den houe
 als de raet to recht sittet ofte up den raet
 huse als de raet sametunge holt so is dat
 dubbelde boet en dubb broeke lothent een
 meene ma een raetmanc dat is een halff
 mark den staet Ende een mark der stat
 lothent een raetmanc een meene man

liber Tertius

off een ander raetma Dat is den slager en
marck en der stad een marck En sijnuet
Dat wort geruchte ofte up den raetthuse als
voer is So is dat dubbeld boet en doot boete
Dat nuich vertuyfthe een raetma off tibe
bozgers off onschult myt sine eed **Van**
so we den anderen hetet sijnalke off ho
ren fynt en in

So we den andere hetet sijnalke ofte
hoere soen ofte anders yemiger wys
Dat an syn eere spreket in eersten
mode so dat des de raet ontkonde Dattu tye
eenes manes eere gaet Ende des vertuyet
wort myt tiben besetene buyre De huer
sijet en sijnulde gene de kerket een marck
den slager en een marck der stad **Were**
Dat een raetma giden so ist tibe marck
den slager en tibe marck der stad **Doet**
Dat een raetma den andere raetma ofte
eene meente man so ist ouk tibe marck
den slager en tibe marck der stad boete **Van**
we den andere hetet Dieff' verrader of
morder in

So we den anderen hetet Dieff' of
verrader morder valscher off deer
ghelyke in eersten mode en des ver

tuyget wort myt eene raetma ofte myt alle
borgeren De sal den clager betere myt vyeff
marck Ende der stad ouf myt vier manche

Van clagen om quaet spreken .v.

Wet he der tuygen met alle voer is De
brieket eene manck teges de stad **Ende**
we quaet spreket Ende dyse voer broke met
betulen en mach Ist een ma den saline

der voer ter sijnpe slacu Ist een wyff Dy sal
der voer den stem draghen **Van de daer**
hoenspraek doen up den raet .vi.

De manes namen dffe vrouwes nam
de hoensprake doen myt onghelime
worden ofte myt drouwe ofte der gely
ken worden meene raet ofte anster ruyge up
den raet off up den deel van de raet Dat in
ore eere lijf off guet gaet em saken wille
de den raetma om oere amptes wege to
hoere to doene en to veruare in welker
mye dat sijf dat heuet Dy brieket tegens
elken raetmanne de to rechte gestoore he
uet in den hære een sware manck Alorch
tins dat se alle myet teghenwording en sij
Ende teges de stat brieket he ofte se vierretly
sity manck Ende de hoenspraek van de wor

liber Tertius

Den Ende dat gebeur va onstuwrlyc mocht
 so ombescheiden en so groot wesen en so
 in d'instuult dat de raet dat hoger beruyt
 ten solde na der stad boeck en na oors sel
 ues guetduncken/ Als va borgerstap to
 neme eene murent off tibe off dove off
 ny off wt der stad to beden en syns gue
 des onwelding to maken al wat ter tijt
 dat he off se moghen gedaen hebbe Ende
 de hoensprake hoenwodige worde ende
 de ombescheidenlike worde myt vetmodi
 ghe worden begreut to betere by des rades
 worden/ Ende he off se sal den raetmanne
 de rede en de ongunst louc en siberen
 to laten ende de penitentie doen off te la
 uen to doen by des rades wille va der hoen
 sprake der ongelimpe en ombescheiden
 nen worden ende werpen de he off se
 voer den raet of up den raet of up een
 deel des rades man gesproke off gedaen
 hebben/ Ende dan he off se in de stad so
 men sal/ En wies va worde onwarsken
 geschien is daer tibe raetmanne off men
 yeghen wording syn dat is al verste by
 des rades worden/ Anders va aytterrug
 ge hoensprake to done dat de raetmanne

an ghaet dat moge verluget sibe borgerz
 ofte men of merchuyssestige buyere ofte men
 wachmen em ofte se myt verluget als
 vorzic So doe he onschult Dye men des
 betyct myt syne eede wa der hoonsprake
 de em de raet thyet en myt sibe wolkust
 eeden de beyde borgerz sicut **Van quaet
 spreken als de wt reysen** .viij.

D wannen de stad wt reysen waer
 daer yemich personen mit ofte wyf
 de lude verspraken de wt reysen
 myt onultr worden ofte myt ontermelike
 ke worde Daer se wa te onvreden wesen
 mochten de bracke eenre manke te greden
 stat stager En een manke te greden de stad
 dyt manch vertuge een ractma ofte sibe
 borgerz wachmen myt verluget he word
 onschuldich myt syne eede **Van een
 en ander wyf te verkeeden** .viij.

D welck personen den andere ver
 kedet den een wyf myt quade wor
 den daer verkinge af kome manch
 de bracke sibe manke de een to des stagers
 behoef de ander to der stat behoef Dat manch
 vertughen een ractma of sibe borgerz de
 myt der slust luge mogen Ende manch
 men des myt verluget de nu des betyct

he doe onschult myt syne ede Ende dede dyt
 onsch persoen den andere Daer een stat vrede
 tussthe genome is De bresket also vele ofte he
 geboert hadde boue een stat vrede Ende he
 sal daer to bresken een markt teghe den sta
 ter Wort he de verfuget myt een vaet ma
 ne ofte myt tiben borgere Wasthne des
 nyet verfuget he do onschult myt syne
 ede Ende dede dit venich ma wer den va
 De daer de raet samelinge heuet ofte wer
 den boue De bresket vyef markt **Van**
worden to spreken teghe der stat vrede
to troest

W AER venich persoen va onsch borger
 ren ofte buyre De venigerhande
 wort spreken byne Groninge De
 teghe de raet ofte teghe de stat gynck
 Daer de stat vanden ofte de der stat
 nyet venittlick en sint moge va getroest
 worden Daer en wtbuyre ofte meere by
 sint De bresket een markt teghe de stad
 Ende dede dyt venich persoen buyre Gro
 ningen De sal bresken vyeff markt Wier
 de worden mochten also groff en ombe
 scheyden wesen Dattz de raet hoger be
 ruyten wolde Dyt markt verfugethe

een raetna of tere borgk ofte onschult mit
sine eede **Van goyte ofte krevere na der
stad vanden**

O Ek verbedet de raet dat ne geen
mensche sal goyten noch krevere
na der stat vanden daer de stad
in vrede mede staet **Wich me sal em ge
ne onere bewysen by eener markt to bro
ke Van den gades vrede to breken myt fust
ten to slaen**

S I ve den gades vrede breket also
dat he sinen euen kersten mesthe
staet myt der vuyst ofte tect kouele
huue off doerke ofte anders rleyder sithoert
ofte treket wa syn luyha ofte anders on
werdelike handelt **In haeste mode de bre
ket den gades vrede Gide sal den rlyger be
tere myt sess sithillinge to broke Stret he
em ter eerden of slach he ne blaunp ofte
blodich mytter vuyst of myt ener rode
ofte myt eenē ellen storke ofte myt ene
sweep storke ofte myt eenē torue ofte myt
der stene dinghe gelijc he sal den rlyge
betere myt negenteyn sithillinge to broke off
bore Gide der stad myt achtteyn sithillinge
to broke **Wier ty ghyshere markt sy gesyne****

liber Tertius

berichten Ende een waerkeina sy leen by
 Dere sonder broke wtgesproken leenpote en
 wondighe dat gae na statd rechte
 Van vuyste slage blau off blodich to stane
 by nachte Besizuen desse mysdaede voerh
 enich by nachte so is de boete in den eerste
 gades vrede Dubbelt dat is twalf schilli
 ge den slager to boete Ende der statd arhtey
 schillinge to broke Ende van den anderen
 ter eerden to storzen ofte blau of blodich
 to stane is de boete by nachte Dubbelt dat
 is vierrentwintich schillinge de slage En
 der statd arhtey schilling to broke Dyt mo
 ghen vertughe tibe bozgers oers rechttes
 onuerwone Whathme myet vertughe
 he werde onsiguldich myt tiben bozgers
 oers rechttes onuerwone Van sijn
 slage boue statd vrede off boue cene my
 lifien vrede Besizuede desse voerh mydat
 den enich boue cene statd vrede of boue ene
 mylifien vrede so is de boete vieruoft den
 slager En in den eerste gades vrede vier
 rentwintich schillinge in der statd arhtey
 schillinge to broke En van den andere storzen
 ter eerden blau of blodich to stane is de boete
 sessendarentich schilling to boete den slager En
 der stat arhtey schilling to broke En daer to

sal de gene de angeworthe heuet de broeke
 va der stad vrede beuden der stad so hoghe
 als de genome is. Dyt mach vertugghen
 een raetma. Gude en mach em een raet
 ma nyet vertugghen so sal dat sicheyden de
 meredeel der cluyst daer dat yne gescheyen
 is. Ende en mach de cluyst dat nyet vertuge
 so sal me onschult doen daer voer myt
 vier borgeren de werduy se oer guet elck
 darinch mach. **Van we den andere wer
 pet in de grope off in den schip** xij

We den andere staet off warpet
 Enich personen de den andere in eer
 ste quade mode stortet in eene grope
 off in eene diepen schip ofte int water. De
 sal den slager betren myt vier manne to
 wone en myt achtentwintich schillinge to
 bote. Gude der stad seschalf manne to broeke
 Gude ist by macher nu der slocken gescheyen so
 is de bote dubbelt dat is viess manne to wone
 En achtentwintich schilling to bote. Gude der
 stad sess manne to broeke. Dyt moghe vertu
 ghen tve borgeren oers rechtis onverwone
 Ende is dit of dys gelijcken boue eene stad
 vrede of boue eene nylicken vrede gescheyen
 so is dat viess manne to wone en sessentne
 Gentich schilling to bote. Gude der stad sess

liber Tertius

markt to broeke Ende daer to den stad vrede to
betulen so hoge als de genoeme is Dat sal doen
De angenochten hest Dyt mogen vertugen
twe racthude **W**oghen de den broeken vreden
myt vertuge **E**o siche de dat de meredeel der
sluif daer dat yne geschien is **Van to sla
ne ofte werpen myt stoccken ofte stene** xiiij

Sowe den anderen staet of werpet
myt eenen stocck steene off myt bene
offte myt andere stuccken De den ge
lycke synt dat myt blau of blodich en is
he sal den stager betere myt twalff schilling
en der stad myt seff schilling Dyt markt
men vertuge myt twen bozgere oer rest
tes ouerwone **M**achtme myt vertughe
Eo worde he onschuldich myt mer bozger
oer resttes ouerwone **Van blau off
blodich to slane** xiiij

Sowe den andere staet ofte sichtet of
stotet offte warpet blau offte blodich
ouf waer mede he dat doet ditte
spawken de suust rode zweep stocck of der sle
ne dinge gelijcke als de sal den stager yt
allene blau achtyn schilling to bote Ende yt
een bloyt ryse ne suede so yt der stad broeke
sestschilling markt **E**n des stagers bote daer
to achtyn schilling Ende yt by nachte ge

gescheen So is des slagers boec in den blaunke
 vierentthintich sijnilling Ende in der bloet ryen
 also vele Ende der stad broeke als voerhis Dyt
 moge vertuyghen tibe boege ofte onstijlt nuyt
 tibe boege Ende ist bouw eene stad vrede
 of boue eene nydelike vrede geschien So is
 de bote vieruolt den slager in blaunken
 sessendartich sijnilling Ende in der bloetry
 sene also vele Ende der stad broeke is sess
 markt als voerhis Ende daer to sal de dyc
 aenhalinge gedaen heuet den broeke in den
 vrede der stad betulen so hoge als de genom
 is Dyt moge vertuyge tibe raetlude Ende
 moge den vrede broeker nuyt vertuyge So sijn
 de dat de meredeel der rust daer dat yue
 geschien is **Van een mess toge lang mes
 geense baseler zutynge**

xv

So welck mensche een mess toge
 ket up den anderen de becket te
 gen de stad sene sijnilling Ende
 den slager sess sijnilling Ende ist een lang
 mess zibest geenze baselar off zutynge
 dat langer is dan een half ellen ende
 een arhtendeel So is de bote in der stad
 broeke dubbelt dat sy by dage of by nachte
 Dyt moge vertuyge tibe boege de elck oer
 guet werduth is durtich markt markt

men myt vertuge so worde he onschuldich
myt twe bozger als werch is Ende is dat
mess kort ofte langh/ beue eene vrede geto
gen so is de bote en boeke by dage ofte by
nachte als werch is Ende daer to den tyen
de penning van den vrede so hoge als de ge
nomme is Desse vrede moeghen vertuge
een rietmud ofte twe moegende myt
vertuge so sijende dat de meredeel der
clust daer dat yne gestheeu is

*Van mess wonden myt lange messe en
zwerden genen*

So welck mensche de den andere
wondet myt eene mess an syn
steyt ofte an syn wape dat he an
genet de sal den stager betere myt vyf
tenn schillinge to bote En der stat myt sesse
halve marck wondt he ontfwen an syn
lytha he sal den stager al daer to betven
wan en elike wonde myt dertich schilling
to boeke ¶ Ende geschiet dyt by nachte
so is de bote dubbel als van dat cleet wape
wonde dertich schill to bote En der stat sene
marck to bote ¶ Ende worde desse wond
Ende van eliker wond mit lytha trestich schil
linge to bote en der stat sone marck to boeke

Ende worde desse wondige anstedere an wa-
 pen of an dat hertum myt eene langen
 messe ofte zkerde yense bacheluer zuytinge
 ofte myt der gelijcke dat langer is dan een
 half elle ende een achtendeel gedaen. Dat
 is Dubbelde boec en Dubbelde broeke het se by
 dage ofte by nachte. Dyt moege vertughen
 tibe borgeris. **D**y aer hegen woduch synt
 geweest **W**arshinc myt vertughe he doe
 ontschilt myt vier borgeris als voerh synt
Gesichet dyt boue eene stad vrede ofte
 boue eene myliske vrede so is de bote va-
 den voerh misdaden vieruoft als van
 der sleet wapen en wonden tsestuch
 schillinge. **E**nde va elker wonde mit hertum
 hundert en tsestuch schilling te bote. **E**nde
 der stad seue mark te broeke. **E**nde daer
 to sal he de den vrede gebroeken heuet en
 aengenuosten der stat betalen de vrede
 so hoge als de genome is. **D**yt moeghen
 vertughe tibe raetlude. **W**oge de myt ver-
 hagen. **E**o sicheit dat de meeredel dyt lust
 daer dat yue gesichien is. **Van versten na**
der sture

Wder de versten en fyuerse va een
 gebrant synt en neder gesat wor-
 den. **E**nde begonen se daer na we-
 der an to versten en doen meer misdade

Dat sy ni worden off ni wercken **to sint de**
 hote en der stat broke up nyet open

Soe we den Anderen schiet myt kolue off
skauen in daer loet of metael in is xviii

So we den Andere staet ofte stotet of
 sijetet myt eenre kolue ofte myt
 ene skauwe daer metael an geset
 is **S**chietz ofte sterket myt eenre stuskele
 gte myt eenre spere ofte pecke ofte myt an
 deren stukken **De den ychijff synt** **W**ondet
 an syn ledere of wapen **De he an heuet**
De sal den itager betere myt vierter sijul
 ling to hote **G**ide der stat myt vief marik
 en sesh sijulling to broke **W**ondet he wen
 an syn luyham off wort he blau an syn
 ontlaet **he sal den itager betere** myt acht
 tentbyntich sijull to hote en der stat myt
 vief marik en sesh sijullig **G**ide gestriet
 Dyt by machte **to is de hote va elike myt**
 daden woerf dubbelt als va den sleet wa
 pen off wonde **achtbyntich sijullinge**
Gide va eliker wonde **de blau antlaet**
 seshentbyntich sijull en der stat vief marik
 en sesh sijullig to broke **Dyt moete vertu**
 gen sibe boege oere rethre onuer wonen
Wachtme myet vertuge so worde he on
 schuldich myt vier boegers **De me des bety**

et oec verliest onuerwone Gude yt bouen
 eenē stad vrede ofte bouē eenē mylsteke vze
 de gesihene **So** yt van eliker woude vuez
 en dat blau ontsaet meruelde bote Gude
 der stad vief maark en sone schilling to
 broke Gude daer to den broke to betale van
 den vrede de gene de angewonste heuet
 Dyt mege vertuge tibe raetlude woge
 de den vrede myt vertuge **So** slyede dat
 de meredeel der sluff daer du vne gesich
 is **Van to stane ofte to warpen myt
 stofken steuen of bene** xix

S D we den andere slaet off warpet
 myt eenē stof steue off bene off mit
 ander stouke de den gelijcke siet he
 sal den slager betere myt tialff schilling
 Dyt dattet noch blau noch blodug is Gude
 yt blau off een bloet ryene mede he sal
 den slager betere en baten Gude der stat bro
 ke geue als voer In desse derde boek In den
 xiiij artikel ges staet **Van begeten mit
 beer ofte water of der gelijcke** xx

S D we den andere begetz myt beer
 ofte myt water off mit anderen
 ouereyne dynghen in haeste mede
 offe der gelijcke de sal den slager betere myt
 achtyn schilling to bote Gude yt by nachte

liber Tertius

na der sloken so is dy botc tibe marck Ende
der stad broke als voerh is Dit moghe ver
tueghen tibe bozke oere rechtis ouerwoone
Ende is dat bouc een vrede gesithen so is
de botc den rager dye marck Ende der stat
broke ist by dage ofte by nachte gesithen
als voerh is Ende daer so sal de vrede breker
betulen den broken na den vrede so hoghe
als de genouue is na der stad Dit moghe
vertueghen tibe raetmanne Wastme myt
vertueghen de me de bespriet so sithende
dat dy meredel der sluff daer dat vne ge
sithen is **Van Vlesen hyppen tonghen
handen voeten ofte oyghe to berouwe**

Sowe den andere berouwet soure
nosen en hyppen ofte sy tonghe
ofte eens oyghe oft eene hant
ofte ens vates de sal den rager beteren
myt een half man gelt dat is mestrey
fransische sithude Berouwet he em desser
weygenoem mannger dan een he sal
den rager betere wer elike stusie na des
sen myt een half man gelt dat is mestrey
fransische sithude Ende der stad broke myt arh
tenhalue fransische sithude to broke
Ende ist by nachte gesithen so is de botc dub
belt en der stad broke mestrey fransische sithude

to broeke Ende yf by macthe gesithen eo is
 de bote dubbelt Ende der stad boeke is vrestyn
 fransthe schilt **E**nde yf bome eene stat
 vrede gesithen so is de bote vveruolt Ende
 der stad boeke als voerh is Ende is de gene
 daer to sal he den de den vrede gebroef hest
 in aengheuochten Den vrede befulen der
 stad so hoghe als de genome is **E**o wen
 men dusdauet daet beghyret en wil he ver
 saken so sicheyde dat de meredeel der rust
 daer dat yne gesithen is Ende vimmer sal
 de rust eene schuldighen make **In oere**

Duimen ofte vingeren to berouwe xxxij

Sove den andere berouwet ceues
 oeres ofte ceues duimes oft vingeren
 de sal den stager betere mytten
 verendeel mangelt dat is achtbalden
 fransthe schilt Berouwet he em ouf tte
 oere of tte duime ofte so veel vingeren
 van ceure hant ofte in beyden he sal de
 stager betere myt vrestyn fransthe schilt
 Ware ouf desse stukken mangert aff dan
 tte so en mach de bote myt hoger zynen
 Ende der stad boeke is achtbaldt fransthe
 schilt **E**nde yf by macthe gesithen eo
 is de stagers bote dubbelt Ende der stad bo

liber Tertius

ke is meester franssche schulde Ende ist bouc
eene myliske vrede gesthen so is de bote vier
uolt Ende der stat broke als voerh is Ende daer
to sal he den broke van den vrede der stat beta
len Dat is de aengenochte heuet so hoghe
als de genome is Ho wen me dusdaner
daet bethuet wil he versaken so scheidt dat
de merdeel der rust daer dat yne gesthen
is Ende vimmer sal de rust eene schuldi
gen maken **Van eene lede to berouwe
van duimen off vngeren** xxij

Sowe den andere berouet eenes le
des van syne duime ofte vngeren
de sal den slager betere myt acht
halff marck Berouwet he en ouf tibe
leder van syne duime off vngere he sal den
slager betere myt vvesten marcke Ware
ouf deser voerh lede niemiger dan tibe off
so en marck de bote myt hoger vssen Ende
der stat broke is by daghe sess marck Ende
ist by nachte gesthen so is des slagers bote
dubbelt Ende der stat broke seue marck En
ist bouc eene vrede gesthen als voerh is ouf
so is de bote vieruolt en der stat broke als
voerh is Ende daer to sal de vrede berker ofte
de aengenochten hest den broke betalen der
stat me de vrede so hoghe als de genome is

So wen men dusdaner daet beethiet wil he
 versaken so siche dat de meredeel der sluff
 daer dat yne gesiguen is Ende vnnier sal de
 sluff enne sghuldige maken **Van eenre
 tee to berouwen** xxiiij

So we den andere berouwet eenre tee
 De sal den slager betere myt acht
 halue mark Berouwet he em ouf
 lste teen xii eenre boete De sal den slager bete
 ren myt xijfften mark **xxv** ouf desser
 werf stufke menijg aff dan lste so en
 mark De boete myt hog wisen Ende der stad
 broeke is by dage sess mark Ende yt by mark
 te gesiguen so is des slagers boete dubbelt **xi**
 der stad broeke soue mark Ende yt boue eenre
 vreden gesiguen so is des slagers boete vieruolt
 Ende der stad broeke als voerh is Ende daer to
 sal he de den vrede gebroeken heuet der stad
 behalen De broeke van den vrede so hoer als de
 genomen is So wen men dusdaner daet be
 ethiet wil he versaken so siche dat de me
 redeel der sluff daer dat yne gesiguen is **xi**
 vnnier sal de sluff enne sghuldige make

Van een luyt van eenre tee to berouwen xxv

So we den andere berouwet eenre luyt
 Van synre tee De sal den slager bete
 ren myt xijfften mark Berouwet he

liber Tertius

en ouf/wide lede he sal den stager betere myt
myt manif/acht manif. Werd ouf/esser le
de meer aff dan wide so en manif. De bote myt
hoger zyen. Ende der stat broeke is by dage ses
manif. Ende ist by nachte gesthien so ist des
stagers bote dubbelt. Ende der stat broeke soue
manif. Ende ist boue eene wide gesthien
so is des stagers bote vierwolt. Ende der stat
broeke als voerh is. Ende dier to sal he de gene
de den vrede ghebofen hopt der stat betulen
den broeke van den vrede so hoger als se geno
men is. Do wen men dus dancet dat bet
kagiet will he versaken so sitgende dat de
mevdeel der clust dier dat hie gesthien is
Ende dmer sal de clust eene schuldige ma
ken. **Van handen en wten to lerne. xxij**
So we den andere lernet een hant
ofte een voet he sal den stager betere
myt een verendeel ma geldes dat
is achtthalue fransthe schulde. Lernet he
ouf/esser sturken meer dan een he sal
den stager betere voer elstie sturke voeryt
myt achtthalue fransthe schulde. Ende der stat
broeke is by dage vier fransthe schulde. en quae
tier myn. Ende ist by nachte gesthien so is
des stagers bote dubbelt. Ende der stat broeke
achtthalue fransthe schulde. Ende ist bo

ue eene vrede gesithen so is der stagers bote
 vieruolt **E**nde der stat broke als voerh is **E**n
 daer to sal de gene de den vrede gebroken
 heuet der stat betalen va de vrede so hoge als
 he genome is **D**o wen men dusdamer daet
 behet wil he versaken so sithende dat de
 meredeel der stust daer dat vne gesthen is

En dmer sal de stust eene sithuldyge make
Van dumen of vngere to lene xxxij

Dne den andere lenet eene Dume
 of vngere de sal den stager betere
 myt vier marken **L**enet he en
 onf va desse stuske als va syne lre Dume
 ofte va syne acht vngere lre he sal den
 stager betere myt acht half marken **W**e
 ren onf desse stuske meninger lan dan
 lre so en mach de bote myt hoger rissen
Ende der stad broke is by dnghe sess marken
Ende yt by nachte gesithen so is des stage
 bote subbel **E**nde der stat broke is souen
 marken **E**nde yt boue eene vrede gesthe
 so is des stagers bote vieruolt en der stat
 broke als voerh is **E**nde daer to sal de gene
 de den vrede gebroken heuet der stad be
 talen den broke va den vrede so hoge als se
 genome is **D**o we men dusdamer daet
 behet wil he versake so sithende dat de me

liber Tertius

redel der clust daer dat yne geschien is Ende
diner sal de clust enic schuldige maken

Van eenen tee to leemen xxviiij

So we den andere lemet enic tee de
sal den clager betere myt vier sba
re marck. Dey schillinge my lemet
he em ouf tibe teen va enic vore he sal de
clager betere myt achtelalve marck.
Vore ouf deser stufien meringer aff de
tibe so en mact de botr nyet hoger zyn.
Ende der stad broke is by daghe sijn marcke
Ende ist by nachte geschien so is des stagers
botr dubbelt. En der stad broke sijn marck.
Dyt moghen vertughe tibe borges de
clif oer guet werdich sy dertich marck
nachte myt vertughe de tibe die be
thiet he worde onschuldich myt tibe bor
gere. De clif oer guet werdich is dertich
marck. Ende ist boue ene vrede geschien
so ist mervolte botr. Ende der stad broke
en va den vrede to bicken. De broke is als
voersit. In dessem voerh punt wil he
versaken so sijende dat de merdeel der
clust daer dat yne geschien is. **Va leme**
des Dumes vingers ofte leedes xxix

So we den andere lemet als een
tyd va sijn Dume ofte vingers

Deel der sluyt daer dat yne geschien is
 Ende omer sal de sluyt rene schuldige
 maken **Van armen of beene en tibe**
to stane xxxij

Dwe den andere staet een arm
 en tibe ofte beyde Of een been en
 tibe ofte beyde Beholt de beferutheit
 syn gesunde **W**ten sal em betere voer
 eliken arm en voer eliken been dat em
 to broken is myt tialff mark Ende der
 stat broke is sess mark by dage Ende yt
 by nachte geschien soe is des stagers bo
 te dubbel Ende der stat broke soue mark
 Ende yt boue eenre vrede geschien soe is
 des stagers bote vieruolt **E**der stat bro
 ke als voer is Ende daer to sal de vrede
 befer den broke van den vrede betalen der
 stat so hoge als se genomc is **E**o we me
 dusamer daet befhuet wil he versaken
 so scheidt dat de meredeel der sluyt daer
 dat yne geschien is **E**o omer sal de sluyt
 eenre schuldige maken Ende blyuet de bro
 ken arm off been lam so sal he em de
 leemte daer to betere my vreser mark
Van doer sluyten houede vredege wo
den off broken rybken xxxij

Tertius liber

Slaet off warpet sijciet ofte stecket hi
omich personen De myt ons woen
athtich is een ander personen de
ouf myt ons woenachtich is also swarsh
ken de em de bragen paine Doer is of dat
em de woude in dat hole in den huc is
offe dat em en ribbe off men to broken is
De sal den stager betere myt tern marcke
Gide ghet de woude doer dat lijf also dat se
an beyden ziden open is so sal he den sta
ger betere to woere myt yesteyn marcke
Daer to sal he em al betere na stat rechte
dat is te weten dat de stager sal to bote
hebben in der an scone woude dertich
stullinge yt by dage gesthen En yt by
nachte gesthen so yt des stagers bote dub
belt seltich stullinge Gide yt boue cene
viede gesthen so yt des stagers bote vier
uolt Gide omer so en sal de tern marck
off de yesteyn marck do to woere gien woch
myt hoger zysen Gide dyt sal de stager
betuyghen myt cene raet mane offe myt
ribben borgete de dyt gesien hebben de dy
hynder der wonden versichte Gide heuz
he der tughen myt so en is de stage myt

he sal den stager betere myt vier manke
 leniet he ouf tude wa dessen leden he sal
 den stager betere myt acht halff manke
 wren ouf dessen leden mynig kum
 so en manij de botte myt hoger ryst Gide
 der stad broke sal wesen stess manke by da
 ghe Gide yst by nachte geschuen so is des
 stagers botte subbelt Gide der stad broke
 soene manke Gide yst boude eenie stad
 vrede geschuen so is des stagers botte vier
 nolt en der stad broke als voerh is. **D**ar
 so sal he de gene de den vrede gebroken
 heuet ofte de aenigtworhten heuet den
 broke wa den vrede betalen der stad so
 hoghe als de genome is. **E**o we men
 sustancy daet betijet wyll he versake
 dat moeg verhuje tude bozgers als voerh
 synt Gide wil men wa den vrede versa
 ken so siche de dat de meredeel der stuyt
 daer dat yne geschuen is

Van lempke leede der tre

So we den andere leniet een leet
 van synre tre. De sal den stager
 betere myt tiben manke leuz
 ouf he en tibe leden wa synre teen he
 sal den stager betere myt vier stbare

marken **W**are ouf desser leden nietinger
 lan dan twe so en mach de botc niet hoge
 ryssen **G**ide der stat broke sal wesen by da
 gge sess' mark **G**ide yt by nachte geschic
 so sal des stagers botc wesen dubbelt **G**
 Der stad broke souc' mark **G**ide yt bouc
 een vrede geschic so yt des stagers botc
 vieruolt **G**ide der stat broke als voer is
Dyt sal men vertughe en beruchte als
Wer in den maessen ank gesien stiet
Van den tunden to berouwen xxxi

 Dwe den andere berouwet eenes
 tundes ofte twe tunden ofte dry of
 vier he sal den stager betre voer
 elke tunt niet vier marcke **W**ere ouf
 der tunden meer dan vier so en mach de
 botc niet hoger zissen **G**ide der stad broke
 is by dage sess' mark **G**ide yt by nachte
 geschic so is des stagers botc dubbelt **G**
 Der stad broke is souc' mark **G**ide yt bouc
 een vrede geschic so is des stagers botc
 vieruolt **G**ide der stad broke als voer is
Gide daer to sal de vredebaeker den botc
 der stad betalen so hoge als se genom
 is **D**o we men dusdaner diet betret
 wil he versaken so sthende dat de mere

als nu den inredigen of doergaende woude
doert huff ofte door de bruggen pame Gide
der stad broeke is by daghe sess mairk Gide
by nachte souden mairk **Van aenhalig**
ghe en myt voersate verstaige xxv

En myt personen de den andere voer
rechtuyt voerlayet en na ghet
myt verrade en also voert beverch
tet de bieset teyn mairk to vore tegen
de stat Ende he sal syn burgerstchap ont
maect wesen een Jaer lang Gide waer
he ne geen boijer de dat doet als voer is
de sal en Jaer buiten grondige wesen Ende
wil he myt leue myt wt so stel me hem
wt leiden **E**n w weet he dan myt wt so
salmen em holden wer een vredelose ma
Gide de gene de syn huff verweert de enke
ket geen teyn mairk noch he end weet sy
burgerstchap myt ontwaect **W**ier woude
venich man den andere dat sal voert
gaen na stad recht Dyt sal veruyghe
cluffe Jaer dat yne gestien is **Van onse**
buren to versten buiten der stat ofte
mairke xxv

S Dye hier in der stad wonet en

Liber Tertius

bevechtet buiten de stad een andere de cuse
in der stad wonet dat sal vertuge de
clust dien dat naest gesken is **Gesthuft**
dat an een scheidinge wi tben clusten
So tughen sy beyde **Exhiet** dat twite onf
marik so sicheyde diet de clust daer de
clager yne woent **Wat sal niet beruch**
ten oft in der stat geschuen wene **Nan**
wo men vol doen sal wat verijte xxxvi

Swe huer verchtet buiten **Prongge**
ofte bennie **Prongge** de my ons
woenachtug is in der stad de
des vertuget wort de sal den clager en der
stat vul doen ter naester hofferet de hem
gesat wort myt reyden gelde ofte myt
kyste pranden **De pranden** sullen wesen
den derde penninge beter dan de broke
doet he des myt **So sal men eens nacht**
voist nemen doet he dan myt vul **So**
legge men en vudeldes al want he den
clager en der stat vull doet **Nan won**
dige so manige wonde so manige
boet xxxvii

Syt so welker hande wapen een de
andere wondet de sal em betere
also manige boet als he en myt

nige woude ghest Wien worde een man
doet gheslagen dat solde ma betere na
staad rechte Ende daer mede alle wondige
quijt *Van Dubbelde woude xxxviii*

Alle wonden de gesticken off gestho
ten syn doer dat hooft in den hinc
ofte doer den hals armie ofte beene
handen ofte voete Ofte doer andern leden
ofte anders doer des mensche licha De an
beyden zyden open sint dat salme reke
ne en boeten voer tibe wonden *Van Wout
een helle woude ix xxxix*

Alle woude de men voer een helle
woude boeten en betere sal de sal
doer de huyt in dat vleisch ofte in
de knoken ofte beente gekome wesen
Dyt mogen veruighen een raetman
ofte tibe bozgere ofte dy besetne bure de
dy wonden ghesien hebben als se wies ge
doen were ofte als de wonden verboude
worden va den wonden hynder

Van scaype ofte bloet wesen .xl.

Item een scaype ofte een bloet wese
ne int fell ofte in de huyt ofte an
ders icene bloet wistne de sal men

Tertius liber

boten en betere by des rades ontkenne sive
borgers ofte dy bure De dy bloet ryseue
gesien hebben Als voer is indissen selue
en anderde boke In den xij arte staet

Van wtburc ond em selue to versta. xij.

Item quamc wtburc in der stat
en worden se onder em seluen
versten buten onse bure lopen
onse bure daer to in de sture Ghet em
daer yet daer en wil de stat nyet mede
hebben to donee Wier versten se mede so
breket elck houet ene manck Daer to
sullen se betere alle den schaden de der stat
daer dine komet Dyt moghe verstaen
sive borgers De oer goet elck werdich is
darnich manck Waerme nyet verstaen
De men des gethet So worde he onschul
dich myt twen borgers als voer is **xxij**
lopen to versten myt wapen tusse
onse borg en bure

So wie lopt tot eener verstaen
de tusse onsen borgere en bure
is ofte de myt ons woenaertich
synt myt wapene anders den he sage
tusse plegt to dieghen de breket vier
manck toge de stat Se besunderlinge

myt begheuen ofte myt armbeste ofte myt
 waerphaerden **Van onstgult done van
 verthinghe myt lide off mij boez** xliij

On we hier in der stat wonz en
 onstgult doen sal va saken de me
 ouer ein claget va verthinghe **Si**
 en mach he de lide boezers ofte vier ofte
 meir myt kryghen syn onstgult mede
 to done **So sal de stager sberre dat de sa**
 ken quaer synt de he clagz **Gide daer me**
 de wort de ander wellust **Gide wil de sta**
 ger myt sberre so is de ander vry **Gide so**
 sal de stager besere besken also vele tegre
 de staet als de ander gebesken solde hebben
 Daer dine dat he myt voerrade onrecht
 nagen gclaget heuet **Gide en is vren**
 desse werf saken geen claget **So worde**
 he onstguldich myt syne eede de me des
 besiet **Van der stat muere** xliij

Ne geen man en moet stymē duer
 der staet muere ofte onder ofte doer
 crupen by daghe by een mank to
 broke **By nacht by vyf mank** **Thyet**
 men des wen so sghede dat de meredeel
 der clust daer dat yne gesithen is wian
 myt verthinghen he worde onstguldich

myt vier borghere De tughen moege myt
 Der cluyst **B**reket ouf yemich man De stad
 muere **E**ide des verfuget wort myt tiben
 borghere De beket vyeff marck teges De stat

Van der stat wallen xlv

Dat so en moet nemande der stat
 walle en wech grauen buten oer
 loue der borghemeistere by vyeff marcken
 to beke dat man verfuget als voer is

Van to bidden myt een bedeler xlvj

So wie myt een bedeler bidden gaet
 in der stad buten oerloue des rades
 De beket vyeff marck teges de stad also
 duf als he dat doet **E**ide dat man verfu
 ghen een raetma off tibe borgers

Van wondige daer me nae to bedde luyt
en wed up staet en daer nae steest xlvij

Dat een man of wyff gewont
 also swaerliken dat he een off tibe
 daghen langer to bedde luyt **E**ide
 gaet he daer nae to kranken In tuerne
 in steghen off in straten **E**ide gaet daer
 nae wed tighse to bedde also dat he sterfft
 So beholt de siguldighe sone hals en sone
 wede **E**ide he blyuet des man geldes om
 belastet dat sal verfuget de cluyst daer de

Dode Junne woent **Van daerhuorden/ onse
borgers buten to holde wo straf**

I Vt Iner ons here Dusset merhun
 z Deet een eweressich De verdages
 na elue Dusent meijden Dacht Doe
 ouerdrogghen De borgemeyster vaet ende
 sborne mente myt der wysheit van der stat
 Groningen dat nemat na Dussen dagge
 onser borger buyt/ ofte inwoenre en sal
 stercker Dachtuorde holden buten Groningen
 dan selff seste Gide wert sake dat tte dy
 off meer oer Dachtuort to same wolde hol
 den ny eene tyt Dacht en reyse In eene
 ampt en rechte De en sullen to same myt
 stercker reysen dan selff seste als voerh is
 Ten waer sake dat de borgemeysters ende
 de houffmas en vorder oerloff gauen
 ofte stercker overlouede to kerke by oer borger
 schap Gide by teyn fransthe schilde to bro
 ke eene yerweliske den bure en inwoen
 ners by oer wonghe en eene yerweliske
 by teyn fransthe schilde to broke als voerh
 is in

fnus Tertij liba

Main body of handwritten text, including a large initial letter 'I' on the right side.

Van wat een mangelt wese sal .i.

Die vergelde Dat is man gelt
 In den Jaer ons here Duset vier
 hundert souentbyntich Des
 Dryentbyntichsten dach In der
 maen December Doe ondröghe
 Borgemeester en raet en de sthorne meen-
 te Der stat Groninghe Gide kundighe dat
 myt der storken dat een mangelt nu
 wese an wesen sal Der tuch olde fransische
 sghilde Gide der stat broeke sal wesen van
 den doedele mesteyn olde fransische sghilde
 Gide by nachtte der tuch olde fransische
 sghilde ofte wynniet dat daer goet voer is
 to betalen **Van antwerpen ston borgemes-
 tere raet ofte meente man** ij

Den ondes So we een borgemes-
 ter of raetman beverghet De sal
 en betere myt vier bote Gide der
 stad horen broeke als dat by der mysdact
 ghevoert Als voer ouf in den Arden boeke
 ghescreet wort he doet gestighe myt vier
 mangelde to betalen Gide elck mangelt is
 Dertuch olde fransische sghilde Gide der stad

broke is by derghe meftryn olde franfche
 fihilde. Ende ist by nachte gefchien fo is
 stad broke van den doctele dertich olde
 franfche fihilde. Wort de fihuldige grepen
 men fal em dat hoest aff staen. Ende alle
 de gene de em gewondet hebben werden
 se voerpluchlich men legge se ewelicken
 medeloes. Hest de borgemeyster ofte raet in
 der tijt in der stad dienst gewesen. So fal
 men em gelden en boten myt seff man
 gelde. Elf mangelt is dertich olde franf
 che fihilde als voerh is ofte pammiet dat
 daer guet voer is to betalen. En daer to fal
 men wort wure myt den hantdrudige en
 myt syne volgers als hier voerh is. Het en
 waer dat de borgemeyster ofte raetman
 dat seluen anders hadde verhaelt. So fal
 men em gelden myt vier mangelde als
 hier voerh synt. En der stad broke is als oif
 voerh is. Ende so wat he weder doet. Dat fal
 he gelden en boten myt vier boten. Ende
 der stad also danc broke gene als een and
 man doech soldde de dat an em verhaelt had
 de. En des gelijcken salt wesen. En eene
 meente man den de raet tot eene hoest

manne gekoren heft In verpen ofte in ghe
 ofte tot syner wercke ofte in andere sake
 De den gelijcke sint Dat sal sitheden de
 meredeel der stust daer dat yne gesthien
Van dat men een borghemeyster of raet
man boect ij

De een borghemeyster of raetman ta
 boect ofte een mes toge doet ofte wec
 pen openbaect quade daede daer me
 de to dwene daer de borghemeysters ofte raet
 manne sint mit bedene oere ampten van
 des rades weghen bynne der stad de bre
 ket vief manke to vore toge de stad Ende
 wes he my doet den borghemeysters ofte
 raetman dat is seffe volde bote Ende des ra
 des hulpers en bystanders vier volde boet
 bi der stat oere broke na groetheit der mys
 deede Ende wes en en syn hulpers weder
 gedaen wert dat is mit bote sunder den
 dextele de sal de stat gelden myt oere geld
 ende de schuldige gene gene broke Ende he
 holt syne hals en syne vrede Dat sal ver
 fugen de stust daer dat yne gesthien is
 Ende heft de borghemeyster ofte raetman aen
 halunge myt verthe an den andere gedaen
 so salmen gelden myt anerma gelde als

Swarts liber

in den naesten artike Non ondes ges is
So wat he weder doet dat sal he gelden
en boten myt vier boten Gide der stad
also dane kroke gene als een ander man
doen solde de dat an em verhaelt **Item**

Sodele of wondighe als de sijnulke ofte
raectman to rechte sattet 111

O Erwyle dat de sijnulke myt den
rade ofte de borghmeistere en raet
by em seluen to rechte satten **En**
dat rechte duyt voer den houe **Wort** daer
yemich man det geslagghen dat saline
gelden myt vier mangelden **Wort** daer
yemich man ghewont den saline betere
myt vier boeten **Wort** daer yemich man
myt fiiuften geslagen of by den haer ge
toeghen **Den** salinen beteren myt een ma
ke to voere en daer na myt vier boten
dat synt merentbyntich sijnulking **So**
we aldus dane doet de sal der stad
beteren myt vief matrike to voere **Gide**
daer to der stat kroke na **Wt** myssinghe der
myt det **Gide** der ghelshkes salt wesen vief
matrik to voere va een wessinghe **Gide**
dat sal voert guen na stad rechte **Gide** dat
recht voer den houe is to holden tusschen

Den tiben strengelidre **H**u wort westwaert
to den driem stene De gesat synt op de hoer
ne na der strate of anders daer se en tynst
doen sullen Des gelyckes sult ouf wesen
Derwyle dat de raet up dat raethuis is off
voer den raethuse **D**e de daer yemint ma
enytte daet up den raethuse ofte buir den
huuse na den gene de up malikanderen
te stagen hebben ofte anders yemint de daer
gekome ware **D**e solde bettere myt als du
ne kroefte in hote als hier voer is gelike dat
voer grunste voer den houe gesiguet ware

Van dodele bymne gronigen

Of homicidio **E**o welck man na
onh borgerre ofte wyff eene andere
borger doet sloge bymne **G**ronigen
Eo waer mede he gedodt wort **W**ort he de
verwone myt der meredel der ruff daer
dat yne gesiguen is **E**o sal men em dat ho
uet aff stien **E**nde ontsiet he men legge
em ewelike yedeloes **E**nde komet he daer
na wed in de stad en wort he yvaythe
Eo sal men daer ouer rychten als men up
den eersten dach gedien solde hebben **E**nde
diner sal de ruff eene schuldige maken by
nen viertrijn dach na den dach dat daer
dat daer an gesiguet is **E**nde de stager sall

liber Quartus

sal an slaghē byne dyc daghe manen
 De dode beghat is by vress marke to brotē
En sy dat en de raet hoer beide Ende
 den doden salmen gelden myt dertich
 older fransther sithulde byne en etthynthul
 dage na den dage dat de sithulde gemak
 is Ende en mach de sithuldige den doden
 myt gelden **E**n gelden de hulperē de dy
 kuste vertucht **W**ere ouf der hulper nie
 re dan een **E**n sulle se gelden by houet
 tale **W**eren ouf der hulper meer da een
 de myt gelden mochten **E**n gelden de an
 der de gelden mocht Ende se sullen oere ge
 sellen wedeloes leyge all wat se gelden
Ende en mocht de hulperē myt gelden
En sullen se gelden de ongestheyde van
 en synt van oere oldere gueden also
 vele als daer an genochten is **W**er
 mochten de myt gelden so gelde de naeste
 maghe byne **E**ronnen tebe de naeste
 van des vaders zyde Ende tebe de naeste
 van des moders zyde Ende is daer meer de
 tyke nu synt an beyden zyden de sullen
 gelijcke gelden **E**n en mochte de een zyde
 myt vultwen vrouwe en **V**onflouwen
 ende onfarmige seynder de erue up hwa
 mochten de sullen mede gelden Ende up

aldusdane vrienden so en mach ne gee
 man hoijber wichten **In** dat tich olde
 franstige sithude **All** wren daer ouf meer
 an veruorhten **Dat** ne met de hant dat
 dinghe up sine hals en up sin guet
En mochte sin guet niet vul doen **So**
 gelden de hulperen al dat daer an ver
 wichten is **Gide** mochten de hulperen
 niet gelden so legge se de vtedelots de de
 liden gelden **Gide** waer ouf ne geen
 man de den dode golde als hier voerh
 is **So** sal de stichter de hulperen varedeloes
 legge all wat se gelden **Van doet de**
le off wondighe daer de raet soeken
shall

D waer een man vort gedodz
 ofte gewondet wort ter doet dat
 des de raet ontkande **So** shall
 de raet ofte de merre deel van den rade
Gide sive van den vrienden **De** bespreigt
 sint soeken enne **De** se sithuldige sinder
 wapen **Gide** is ouf een van des sithul
 dighe vrienden in den huuse daer me
 yne soket den salmen beden elik by een
 man so broeke dat se wtgauen up stard
 vrede **Gide** en willen se dan niet wt
 gaen so bedet en de raet heft dat se wt

gaen waer dan enygh man de se be
 uoichte de solden betere der stat vrede myt
 stbyntich manke. Het en ware dat de
 stat vrede hoger genome were. Ende
 den rager myt vier boten. Blygen se
 wen doet dat weir manngelt wort
 he dan gepanghe den se schuldiget
 Ende vrede den enygh ma borghen den
 salmen antworde voer den gerichte als
 de recht dach gelicht is en geleeden. Ofte
 he moet doghen also danc oerdel alse
 de gene dogen solde den he geborget he
 net off he voer den recht waere. En
 de ruste sal een schuldige make. En
 ontbloe de borgh myt den gene de he
 geborget heft. En neme de raet van des
 borghen guden hundred manke. Ende se
 blyue eweliken vrede loes. **Van doet**

Sele buyten der stat

xij

Wort onse borgher yemich doet ge
 slaghen buyten der stat. Iyet
 men des wen van onse borghen
 ofte enyghen itane van onse burde in
 onse stat wonet. En sal de rust dier
 de dde yue wonede is een schuldige
 maken. Wicket de rust wen schuldich

De in der stadt wonet dat sal men beruhten
 off dat in der stadt gesigien weer. Maeket
 ouf de stult wien sithuldich de buten der
 stadt wonet. So sal de stager aldaer soken
 by des rades worden. **Si** ommer sal de stult
 een sithuldighe make. **En** de raet en moet
 den stager niet weygere se en doen hem
 daer aenleydinghe. **Dat** sal doen daer dat
 loet up wilt in den rade elckerlyk by vief
 manken to broke. **Van wo dat een bor-**

ger een buer doet staet

vij

Slaet doet een borger een buer de
 in der stadt wonet bynne der stat
 of buten der stadt. **So** waer dat
 gesigiet so sal men den doden gelde tot al
 ten rechte ofte dat een borger geaten waer
 daer de sithuldighe beholt sijn hals en sy
 nen vrede. **Van dat een buer een bor-**

ger of een buer doet staet

Slaet doet een buer de in der stadt
 wonet een in onse borger ofte
 buer de in onse stadt wonet. **Dat** sal
 men ouf beruhten off dat een borger den
 andere dede. **Van dat een melighe bo-**

uen xij jaere doet een kyt benede xij ja

Slaet doet een mensche boue xij .x.
 Jaeren een kynt beneden xij Jaere
 Dat sal men beruhten na also dat
 ne gelde off dat een man den anderen
 dede **Van dat een kynt benede xij Ja**
ren dodet een kynt benede xij Jaere .xj

Slaet doet een kynt dat benede xij Ja
 ren is een ander kynt benede xij Ja
 ren **So salme den doden gelden na**
 staet veruhten en dat kynt beholt syne hals
 en syne vrede **Van dodele up een zert**
lyttende

Slaet een mensche up eenre perde
 en rede vren doet tpeghen syne
 Willen **De gelde den dode myt dar**
 hutz olde Fransthe schilde **Daer mede holt**
de schuldighe syne hals en syne vrede **Juer**
tegghe men eni des dat he dat myt syne
Willen gedaen hadde **So sicheyt dat de**
stufte daer dat yne gesthien is **Maaket ee**
ne de stufte myt schuldich **So do he on**
schult myt twalff sinre naeste vrienden
heede he so manighe maghe myt als he heb
ben solde daer to **So sette boege de tuggen**
moggen myt der stufte **En de maghe sulle**
wesen also wa guede dat se moghe tugghe

*Van doet dele up eene perde kare of wa-
gen to sitten* xiii

S Als een mensche up eene perde en
voerde eene wagen ofte een kare
off springhe een mensche by eene wa-
ghen ofte by een kare de he voerde Gide
vaert he wien dact he gelde den dode myt
daruht olde fransche sghuld dact mede
beholt he syne hals en syne vrede Lege
men em des dat he dat myt syne wille
gedaen hadde So solde dat de rust sichey
den daer dat yne geschien is *Wactet ee-
ne de rust sghuldut 10 gaet dact na stat
rechte Wactet de rust yne sghuldut
So do he onsgult myt thalst syne wa-
ghen Gide en hadde he so maninge ma-
ge nyet So neme he so maninge maghe
als he hebbe Gide daer to borgen de myt
der rust tughen maghe Gide de maghe
sullen wesen also dat guede dat se tuge
moge mytter rust *Van dodele up een
waghen of kare to sitten en nyet up
den perde**

S Loude een mensche of sate he
up eene wagh of op een kare
en nyet up den perde dat dace

Die giet Ende dode wen Dat sal me ruyter
 gelyker wys off he dat mitter hant gedaen
 hadde Ende des gelykes sullen se bote en
 betrynghe gene va der mysdact De sy em
 gen mensschen deden **Van eenen borger**
Doet to stanne xv

En ma va buten ofte va byne de
 onsen borger doed de en mach nu
 mer myt der wounghe come in onse stat
 Ezounghe **Van dodele lempre ofte**
wondige win onweten dyere xvi

Dwes mensche een onweten
 dyer doedet ofte wondet wen ofte
 leemet Dier sal de gene den dat
 to hoert den slager boren mit stat rechte
 myt haluer bote **W**ach he dat myt gel
 den men legge em vredeles all want
 he gelde Ende sijn vrede bliue onbestba
 ret Ende dier en sal de stat gene broke
 van neme **D**yt sal vertughe de rust
 dier dat yne gestien **Van ons borger**
ofte buren to versten myt wiburen
op onse borgere xvii

Dwe onse borgere ofte buer bevent
 tet myt wiburen up onse borger
 ofte bure de heket eenen marck

en want he doet dat is vier bote **G**ude wat
 en weder gedaen wort dat is wan bote
 sonder doedele en lempste dat gae na stadt
 rechte in der de schuldighen beholt syne hals
 ende syne vrede **D**aer to sal he ketere alle
 den schaden den de stad daer va komet

Dyt moeghen vertughe vier bozger de oer
 guet elck werdtich is daertich marck **N**am
 men myt vertughe de me des behuet **E**o
 woede he onschuldich myt vier bozger de
 elck oer guet werdtich is daertich marck

Van omkandiche lude de onse bozger w
 den off doetslaen buiten der stad xviii

O name yemich ma die elande lude
 in de stad en sloegen wen doet
 ofte wonden wen ofte boerde we
 myt wapen die onse bozger bynre huus
 ofte bynre huus **W**ater daer yemich men
 by va onse bozger off va onse bure de
 myt ons vromichich ware de moeste
 dat vrekem op der mere stad afleydighe
 vlogge de handadighe in een huus **D**y
 weret solde wt gene den rade by viertich
 marck to broeke wolden de weret myt wt
 gene **E**o legge men den weret vredeloe
 en alle syn hulpe **W**eret sake datts onse

Verhuelt hadde. So seldē mē dat beruhten
ende beteren als stād rechtē is. **D**ede de
weert enyghē werē in den huysē so wat
he dede en syn hulperē in den huysē ofte
buten den huysē dat werē vier boten.
So wat en weder gedaen wort dat is
van bote. Dat sal sghyden de meredē
der stadt dier dat nye geshien is.

Van ouermarische luden to verblin
in onk stād ofte dier se beuachte werdē

Als ouermarisch mā. De xix
Dietsticht ofte wondet eenē onk
borger ofte buyr. De myt ons wo
nenschtich is ofte eenē ouermarisch mā.
De sal geue als dāne bote off dat een bor
ger ofte buyr den andere gedaen hadde.
Gide we aldus dāne diet. Diet den sal
men vāen en stude al wat der tijt dat
he vull gedaen hebbe voer bote en bo
te voert. Ofte borger dier voer gesat heb
be. Gide we dāer by is. De mach den hat
dādigen vāen en holden up der stād aff
leydinghe. Gide des gelyckes salt wesen.
Ist dat een vā onk borger. Ofte buyr. De myt
ons woenschtich is een ouermarischē
māne. Mysdoet sinder doet dele. Dat geue
mit stād rechtē. mer de schuldige beholt.

synē hals en synē vrede **XXII Verhsten**
in de brandes noet xx

So we den andere anverht in
 brandes noet de sal em vier boke
 geue **Gide** so wat em weder ge
 den wort dat is vier boke **Vier doedelē en**
 leempte dat ghe na stat verht **Wort die**
 tbyst we eerst den andere aenge
 nochten heft **So sal dat sijden de me**
 redeel der slust daer dat yne gesiguen is

Van brande to weeren xxi

Wat hyer en brant en machme
 den brant were dat me een
 huus ofte meer ned bieske dat
 moet de huus here nyet ontsyge by
 vyeff marcke to broke **Wolde he dat we**
 ren wat me ein an dede dat were so
 der boke en broke **Vier doedelē en leempte**
 dat sal me na stat verht betere **Gide so**
 wat he weder dat dat is vier boke **So**
 wat huus gebroken wort daer gren
 brant an gkome is **Dat sullen gelde**
 alle de daer omc suten na des nides
 worden **Van de den andere anverht**

myt synē broden knecht xxij

Hermit ma de den andere beueth

tet en eenē knechte of men to hulpe he
uet dat syn brode knechten sint **Wat** de
knecht doet **De wyle** dat de here daer by
is **Daer** sal de here voer boten en beten
Wilt he des verhuget na stat verhter **Mer**
de knechte verhtet op syns selues hals
Gide verhtet de knechte daer de here myt
by en is **Daer** va is de here ontfastet
Mer woldē man dat den here slyen **Dat**
dat by synē raed were **So** woldē he on
sichuldich myt vier bozgere **De** myt der
rust tughen moghe **Xen huse to**
Besetten

xxiii

Sowe sijnē Croningen myt
huus besettē up der stat sijnade
de beset sijn manke tege de stat
he sal dat huus ontfetten **De** de he des
myt **De** raet legge en vrede loes **Gide**
alle de gene de myt en dat huus begre
pen hebben **Quame** onf daer sijnade
van den besatten huus eer se vrede loes
gheleg ware **Dat** wen vier botē **Gide**
de de yemich man daer sijnade **Dat** were
van botē sinder doedele en lempre **Dat**
gac na stat verhter **Gide** de sichuldiche
beholt sijnē hals en sijnē vrede **Dyt** sal

sijden de meredeel der cluust daer dat
 yme gestien is **Van huse lincen en
 guedes to ontweldighen** xxiiij

So we hinc Gromgen eene ande
 ren ontweldiget eenes huses oft
 an huses offte an guedes wort he
 grepen men sake em dat houet off Gide
 alle syn volgere de myt em in den huus
 hebben gewesen worden se voeruluch
 tich men legge se ewelike vrede loes En
 de wert sal wete synne schaden Gide de
 schade sal men beter va oere guede de
 sodane daer slyuet dan oers guedes
 meer So nemet de stad nu den guede dat
 tich manck wyl he versaken de men
 des betriet So sithende dat de meredeel der
 cluust daer dat yme gestien is Maiket de
 cluust geene schuldich So worde he on
 schuldich myt sess bozgere de elck ver gnet
 werdich is dertich manck **Van heem**

sofkynghe xxv
Sint persoen de verwone voer
 van heemsofkynghe mytter cluust
 de beket een manck Den slager
 Ende der stad vrestryn schuldich

Van heemsoekingē en huuse en toewas-
ten

xxv

So we come ander huus an verhtē
Daer de doer off vynstere open staen
De sal den huusheere betere va em
seluen Gide elskerlike de mede verhtet myt
vress marcken to bofe Gide der stat myt
theyn markt to brofe Gide ist by marckte
gesthien so is de ruygers bofe Gide der stat
brofe subbelt wort yemich ma daer ge
wonder in den de dat huus weert Gide
byne der stat of bute der stat wonet den
saluen vier koten geue Gide der stat by
markt to brofe Gide daer to also vele als
een stuid recht is in der woundinge to brofe
Gide worde daer yemich doet gestage de
byne der stat of bute der stat wonet Gide
grypet men den siguldige me sta em dat
houet aff Outvlyet he me legge em e
vreluse vredeloe Gide den wden sal men
gelden myt vier machelde Gide der stat
brofe is mesten fantsche schulde by dage
Gide by marckte durtich fantsche schulde Vc
markt de houeding myt gelden so sullen
de hulpern gelden en myt de vreden
Gide moynen se dat myt gelde men legge
se alle vredeloes al want se gelden Gide
wat se ouer weder doet dat is sonder bofe

Mer moet daer wel doet geslaghen waer
mede dat dat onse gedaen wort de sal me
gelden myt eene gelde Gude de schuldige
beholt syne hals en syne vrede Gude en
maech he dat myt gelde so sullen de vren
den gelden Dyt sal verthuge de schuyt der
dat yne geschien is **Van verhten myt
hoghen ofte myt armboyste wt de huse**

So waer een verhtet myt hoge
off myt armboysten wt eene hu
se off waerpet myt strenge ofte verht
tet myt wapene sunder moet als dat
huus meer an genochten is Dat sal
de wert betere den slager myt vier bote
Gude der suet alsdanne broke geue als
een ander man geue sode ofte dat huus
he angenochten hadde Als in der naester
artikel ych siet Gude wolde de roest seg
gen Dattet buten sijn wille en raede
geschien were So betere se selue de dat
gedaen hebben Dyt sal verthuge de me
redeel der schuyt daer dat yne geschie is

**Van verhten up der straten off buten
Dit vermat verhtede. xxvij huse
up der straten ofte anders buyten**

liber Quartus

huys bynne onse stat vertheyt myt yema
 de Gide worde dan yemith va beyde par
 ten woeruluchtich en weke in enith
 huys bynne **S**omigen ofte yemith an
 des de an een huus weke bynne **S**om
 gen de syn yvande seghe komme Gide le
 pe dan yemith mit Int huys ofte bleue
 daer en buten Gide sloge ofte sticke stote
 ofte wurpe Int huys en wondende we
 ofte dide wen de bafte du huys vrede
Gide ghevoert men den schuldiche me
 stae em dat houet off Gide alle sy wel
 yere de myt em in dat huys geyweson
 hebben Gide de va buten yemat mo
 yhen mede gewond hebben daer en by
 nen in den huuse Gide worde se wer
 vlychtich me legge se eweliker medeloeft
Gide de wert sal weten sine schade de
 schade sal men em dubbelt betere vde
 oeren guede Gide blyuet orre yuedes
 meer So nemet de stude va oere guede
 dachtich manne **D**ye wondige en doet
 de sal me boten en betere en gelde mit
 vier gelden **S**o waer mede dat oufge
 daen is **A**le manne des hondadigher goet
 myt gelden so sullen der hulper goet gelde

en met de vrienden Ende der stad broeke is
 huer to man wonduytje en in die werdele
 als een stad recht is dat sye by daghe ofte
 by nachte en boue eene vrede gesthen
 Dit sal veruyghen de meredeel der
 stuyt daer dat vrie gesthen is Ende ommer
 sal de stuyt ofte daer de werdele is eenen
 eene schuldighen make Ende waer daer
 yemat van den hulperen de buten den hu
 se bleue worde de versakende dat he in
 mande in den huse gewond hadde dat
 sal sgheden de meredeel der stuyt daer
 dat vrie gesthen is Ende merket eene
 de stuyt met schuldigh Co worde he on
 schuldigh met sess boegere de oer goet
 elke werdigh is dertich manne twalff
 butdragere ofte twalff vlemische polierke
 wer den manne ¶ Dit is mede te hol
 den in allen den yrene de van bute in
 Groningen come wtgeriget de in der
 stad vrienden sint en van bute in der
 stad komen en onse inwoeners beverch
 ten Dit manne een yeghlike van onse boz
 ghe en inwoeners wicken up der mere
 stad afterdinghe In alsulker wys sal
 men dat holden en berichte als voer
 in dyssen vrede boeke gestraet

Van huuse doeren off vynstere in toslane

So welck mensche de des xxvii
 anderen huus doere off vynstere
 inslaet ofte deergelycke byne gro
 myngen Insloge off insleue myt gewel
 de oft myt hoornode Dier sal de huus
 here syne schade aff maken Ende den
 salmen eme dubbelt betere Ende dier so
 vress marck to bote Ende der stad teyn
 marck to bote Ende yt by michte ye
 sghien so is de bote en der stad bote
 dubbelt Ende dan so voert mit huus
 verhet steeket ofte stotet slyghe of wor
 pe ofte sghetet en also yemant vrodede
 ofte doede byne den huuse de breste de
 huusrede Den salmen vertughe en
 beruyten als hys voer in den naesten
 actikel gestre staet Ende woede dier
 yemighe weder dide wden huuse ge
 daen na den geene de dat huus weerd
 de dier byne synt de synt utte wun bo
 te vter woede dier we dertgestlage wter
 mede dat onf gedaen wort de sal me gel
 den myt eenre gelde Ende de schuldighe be
 holt syne gals en syne rede Ende en müss
 he dat gelde so sullen sy vrienden gelde

Dyt sal vertuyge de meredeel der stuyt daer
 dat yue gesthen is **Van eenen doden
 menschen to gelden to bedene** xxx

O ene gedorden mensche to gelde
 bedet als men ropet ouerden hat
 dardighen ouer dat gress **De sal**
 dat mangelt en de broke betalen en all
 dat daer en vernosthen is **Beholden den**
 beseringen **En** der stut oere restes up de
 handdardighen en up syn hulperen en up
 syn vrienden na veruysinghe der stut brok
Oste de gene de den doden to gelden gebode
 heuet myt vull endede **Oste** myt vull
 den mochte **Eude** werde de dode myt to
 gelde gheden als men ouer den handardi
 gen ropet ouer dat gress **So** sal men dat
 wer een moert daet holden en beruhten

**Van verhten bynne een huus sonder
 wer raet** xxx

A llich priesden de in eens anders
 huus fcomet sunder argelast ende
 sonder wer raet **Oste** in enysh an
 ders huus dempset **Wort** he tbyhulich
 en verhtende myt den greene de ouk in
 den huus synt **Dit** sal men beruhten

gelycker wyse of dat up der straten ware
 geschieden **I**ege men ouf' enyge persoon
 dat he myt verrade off' argelist in dat
 huus komen were **E**o jold' dat vertuge
 de meredeel der ruyt daer dat om gesch
 ien is **W**ant dat de ruyt myt vertuge
Eo sal he onschult daer voer doen myt
 vier bozgeren **V**an myt boghen arm
 borsten of **warpbarede to verste** xxx

Welk' mensche de loyde to verstem
 myt boghen of myt arm borsten of
 myt **warpbarede** de heket vief
 manse tegen de stad **E**ide legger he schott
 up en off' sichtet **E**ide mytter baeden wer
 pet de heket ouf' vief manse tegen de stad
 all' ist dat he nemat en raket **E**ide he sal
 den stager voer den boer geur een manse
 to hote **S**ichtet ofte warpet en wendet
 he wen an syn raket off' an syn wape dat
 he anheuet he sal den stager betere myt
 vief mansen **E**ide der stad teyn manse
Sichtet ofte warpet en wendet he wen
 an syn harn he sal den stager betere
 dat sy by daghe ofte by nachte elke wond
 myt teyn mansen **E**ide der stad tbyn
 tyn manse to same gerekent **V**an dat

he myt den boghen of myt den armbor-
 ten off myt warpbaerde yuonstic heneet
Ende daer to der staet boeke in der won-
 dinghe. De is by daghe sesh' manck. **E**nde by
 nachte soue manck. **E**nde synt daer doer
 gaende wonden. In dat hollc byff. **O**fte
 doer de brachgen p'ne gesthor' ofte gelwe-
 pen. De sal men den itaer nothicus be-
 tere myt teyn ofte v'nesten manck to
 voere als voer in den derden boeke xxxij
 artikel ges' s'riet. **D**yt moeghen vertughe
 tte boegris. De oer yuet elikerlyse. **D**er
 d'ich synt d'artich manck. **O**fte onschult
 to doen myt mer boegris als woers' synt
Dort daer we doet ges'hoten. **O**fte myt
 der warpbaerden doer ges'hoten ofte ge-
 worpe. **D**en sal me gelden myt tte ma-
 thede. **D**at sy by daghe ofte by nachte ges'it
Ende elck' mangelt is d'artich olde f'anc-
 sige s'gilde. **E**nde der staet boeke is t'brucht
 manck. **D**en den vechten myt armbor-
 sten myt boghe ofte myt warpbaerde
Ende daer to d'artich olde f'anc'sige s'gilde
 to boeke in den derdele. **D**er staet. **D**yt sal
 vertughe. **D**e cluff daer dat yne ges'itien
 is. **E**nde omer sal de cluff eenic s'guldige

liber Quartus

maken Ende geschieden desse voerh misdaet
 den enich boue rene staet vrede So is
 des thugers bote van syn staet ofte wapen
 woude syn marck Ende worde daer
 we wet geschoten ofte geworpen mit
 der baerden Dat is vier man gelt
 elise maegelt is als voerh is Ende der
 staet bouen brocken in eliken misdaet
 als hier voerh staet Si daer so sal de ge
 ne de den vrede gebroken heft den bro
 ke in der staet vrede off inlyflic vrede
 betalen so hoghe als de genome is Ende
 hebben de parten an beyde zyden mit
 boghen armboghen en wapenburden
 geuorhten geschoten ofte geworpen En
 sullen sy an beyde syden bot en broke
 geue elise na groetheit der misdaet als
 hier voerh staet Sander den pachte
 de gebroken heuet De sal den broke in
 den vrede der staet alleynic betalen so
 hoghe als de genome is Ende mit den
 handadighen salmen voert vrede in
 den wetdele als een staet recht is Ende
 worde yemat wt rene huse geschoten
 ofte geworpen mit der wapenbaerden
 sander noot Dat nyet unguorhte en
 worde gewondet ofte gedodet Ofte in buse

In tot enyge huse dat angeuorhter wor
 d wort daer veruich byne den huse ge
 wondet ofte docterslaggen geschofen
 ofte getworpen myt den wazpbaerde wet
 den stager salme betren en bosen myt
 tibynich marck van eliker woude Gide
 den dode salmen gelden myt vier ma
 gelde Gide elck mangelt is als voer is
 Gide der stude oere broke als hurr voer is
 Gide den handadige en van den magel
 de salmen beruyht en holde als voer
 in de xxv artus en xxv dss werden
 boke ges staet **So we eens anders hu**
se anverhtet de Dese statuta is mede
to holden van allen den grene de byne
der vryherden komen wt gesegge de
der stad byanden sint Gide de onse bor
gers ofte vruoerens beuoyhten hebben
dat sal men in alsulcker wyse hol
den en beruyhten als voer in des ten
vier boke in den achttyde artikel in
van een gyst to myshandelen als
he staget om schult

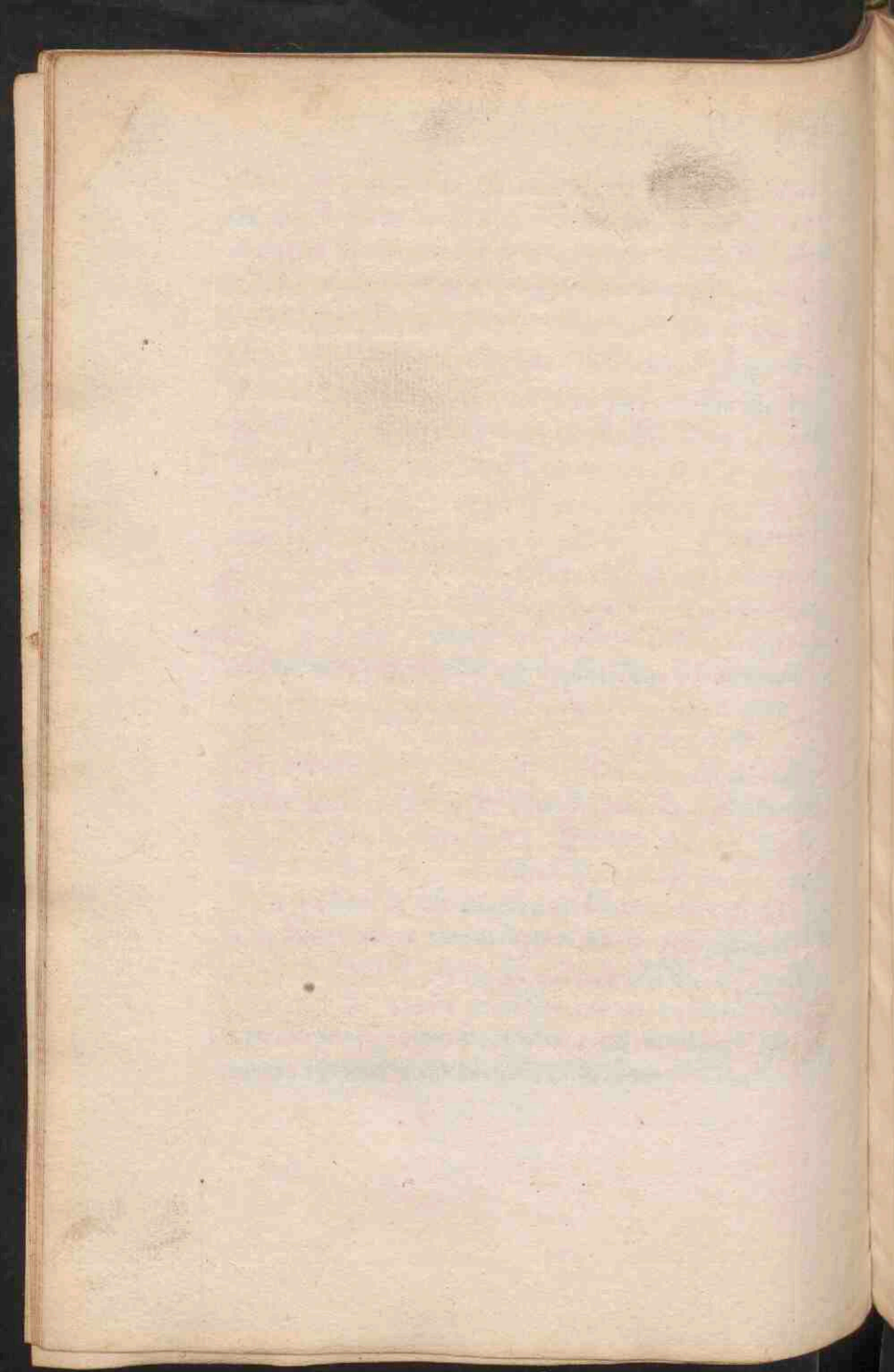
So waer een gyst komet stager
 de onse schult wort he mysha
 delt van den grene der wile dat
 de raetman daerby is Ende verluget

Wilt de beket voss marck to voere teghen
 de stad Gide daer na bettere he den rager
 na stat verhte myt mer boten Gide der stat
 oeren broeke na groetheit der mysdact En
 de raetman sal setten een man na ombla
 den xxi daghen Gide een ouermarck
 man d'waer mach vul to done den dage
 by den tynden penig to broeke Dyt mach
 vertugghen een raetman **Dat niemant**
de noetklofke aenstaen moet ionder
oerloff xxxij

Afgren man en moet aenstaen
 de noet klofke vme yemgerhad
 sake wille **S**under allene van
 noet van frande off vvauden ouerlast
 buten oerloue eens borgemeisters ofte
 tibe raetlude by voss marck to broeke
 Wier dede dat yemich nu myt aegelist
 vme saken d'wer de stad stande off schade
 van komen mochte **D**e des vertugghet
 wort myt de meredel der rust d'wer he
 yue woende de beket gudent marck **H**i
 verboert sine woninghe **D**es gelijkes salt
 wesen dedet yemich man va bute **G**ide
 mocht he myt vuldoue myt den gode
 he do voll myt den huc **O**ntvolgt he
 men legge enreke vrdeloes

67

Hier begint dat Vrieste stad boeck

Van wo men stad vrede ne-
men sall

Wen stad vrede mach een
raetman nemen by tyn mae-
iken wort de vrede gebroken
dat mach de raetman vertu-

ghen. **S**ide en mach de raetman de vrede
myet vertugghen. So schryde dat de mere
del der cluist daer dat yne geschien is
mach de cluist dat myet vertugghen. So sall
men onschult doen daer wer myt vier bor-
gere de oer guet elikerlyse. **W**erdich is dar
nich mach. **V**an ho men stad vrede
hojen mach

SAlmen eene stad vrede hoger ne-
men dan by tyn marken dat
moghen doen tye raetmanne ofte
meer de moghen den vrede ume so hoge
als se willen. **W**ort de vrede gebroken
moete dat tye raetmanne vertugge. **W**oge
de raetlude dat myet vertugghen so sal dat
steyden de meredel der cluist daer dat yne
geschien is mach de cluist den vrede myet
vertugge so sal he onschult daer wer den
de men des beghiet myt sesh borgere de elik

oer guet werdich is dertich marck

Van horen ouer stad vrede

iii

Dawe boect te verthugge ouer stad vrede ofte ouer eenē mylicken vrede de sal betere by derhyen marck Is de vrede genoume by teyn marcke so is de brocke een marck Ist ouf by stuyntich marcke so is dat sibe marck Ende des gelijkes sal wesen ouer de brocke is de vrede hoer genoume Syt moghen verthugge sibe borgere de oer guet elck werdich is dertich marck wachmet niet verthugge de men des behuet so doe he outschult daer wer myt siben borgere de oer guet werdich is dertich marck

Van wo lange stad vrede so staen sal

iiii

Alle de stad vrede de dy raet genoumen heft de en sullen niet wt gaten een de saken gesouet synt ende quyt gesithouden synt wer den raet van beyden zyden Ende alle de gene de myt malickandere in stad vrede staen de sal men tot vier tyden in den jaer tot elken verleggen lesen wer den houe

Van verthugge by nachte boue stad vrede na der beer clofken

v

Dawe verthet na der clofke myt

myt wapen en des verhuget wort myt
 vier borgeren De sal den slager gheue tve
 uolde bote **Gide** staet he wen doet en des
 verhuget wort mytter sluff Den sal he
 gilden myt tvenolde gelde **Gide** waer
 dat ouer een staet vrede geschieden se
 waert den slager vieruolde bote **Gide**
 den vrede salmen betere als so hoge als
 als ene de raet genomen heuet **Waer**
 dat geschieden ouer eenen mylische vrede
 daer gheue gelt an an geschiede en we
So ware de broeke tbynning maris het
 en waer sake dat dat de mylische vrede
 hoger genomen se **Daer** to den slager
 vier bote **Gide** staet he wen doet he sal
 den doden gilden myt vier machelde
 bide daer to sal he betere Den vrede so
 hoge als de genomen is **En** der staet oeren
 broeke van wondige en van dodele als in d
 derde en in de iij boken geschiet **Dit** sal
 verhuget de sluff daer dat yne geschieden
 is **Gide** ommer sal de sluff eenen schuldige
 maken **Van wo de raet eenen wtbuer**
beverden moghen

D³ve raet moghen beverde enyge
 man van buten also hoge als se
 willen een reyse **Gide** dat sall

sal de raet weten laten den genc daer
 he mede to done heuet Ende will de ma
 syne staken blyue laten by den raede de he
 heuet myt onse borgerre ofte buyere Ende
 daer wysheyt voer to done So moghen
 en de raet bevreeden is hoghe en is vafic
 als je willen **Van geleyde off vrede**
to ghenen

So wanne de borgermeeste en raet
 veyngthen manne een geleyde ge
 uen ofte eene vrede dat openbaer
 gekondigt is So we den breet daer en
 boue de bresket syn manne thege de stad
 Ende elke van syn hulperre bresket also vele
 staet he eene mytter huust he bresket
 thynlich manne tege den stager Ende ouf
 thynlich manne tege de stat **W**onder he
 wen an syn luyham dat sal wesen by sy
 ner terher hant en by der voerhrene
 Ende des gelyket alle syn hulperre staet
 he eene doet de heuet verboert sy luyt en
 alle syn wylgers **E**n worde se werulich
 tich manne legge se alle ewelich vrede
 Ende he sal bevre alle den sthade de daer
 van komet **E**n dat sal verthugt de mere
 deel der luyt daer dat yne gesthen is
 Ende vreez ouf stike dat de stadt enghen
 man ycleidet ofte eene vrede ghen had

De Gide dat de yeminge wa onse bozgere ofte
 buyre myddede. Sy wile dat de raede ofte
 dat gelyde duende. Den solde me berichte
 als voer is Gide me sal der stat broke in
 den doetdele betulen der stad als voer in
 den in boef gesh staet. **Van vrouwen ko
 nen des rades gelyde** viij

Wder yemat de yemingen wsbuyre
 vrouwen to stane. Den de raet ge
 leydet heuet. De sal breken vrest
 manse. Gide he mochte so ombestheyden
 weet vare. Dattet de raet hoger berichten
 wolde. Gide so ven de raet yeminge ma
 ne va bute ene gelyde genc dat sullen
 se kondighen laten. Den onse buyre de
 stehunge mit em hebben. Ofte se sullen
 kundige mytter stoken off ouer de kercke
 dat maet vertugren een raetma off
 lise bozgere. **Van dat sij he mant ge
 leyde onderwinden sal** ix

De genc man en moet sij gelyde
 de onderwinden ten six by oerfo
 ue des rades by eenen manse
 to broke. Graeme der stad. Daer sijn de
 in man so solde he dat selue aff leggen
**Van wo me verstuje na besthunge se
 rinsten sal** x

Alle verctinghe en alle besithinghe
sal men holden en berichte by der
beer clofken to sunt meerten en by der sou
nen ypgang. **Van wo men tbydracht**
verlijcken sall vi

Swaer eene tbydracht is byne
Gronngen so groot daer de stad
stbaertz va komen maet de
sal de raet als va beyden zyden nemen
eene stad brede of eene mylisen vrede
Wet so sullen se daer to setten twegue
de manne wt den raet ofte meer de daer
ouder dedinghe an beyde syden ene my
liske sone. **W**oggen se dat verlijcke byne
dren maenden na den dage dat de vze
de genome is. **A**lso dat se an beyde zyde
seggen dat se dze zone holde willen
daer mede so is de vrede neder yrlent
wachten se ouf de sake byne der woerf tijt
myet verlijcken. **T**o sal de vrede staen als
en de raet genome heuet. **E**nde de sake
sal staen up den meene raet. **E**nde de
sullen nemen tbe boegras va elke zyde
by vuestich marsken ofte hoger. **E**n so wat
se vyndet ofte maeket an der zone dat se

Dat beyde holden sullen De raet sal daer
 na een syen wode Dingen heer gesco
 me synt Ende vanden daer na een zo
 ne by oren eede de se gestbore hebbe Al
 so dan dat de greue de gehouet is en
 syn vrienden myt eeren up sille moege
 Water daer yemith nu van emiger yid
 De dy zone myt holden volde he verth
 tet he hier boue Dat is vier bote wes
 he doet Ende wat em weder ydaen
 wort dat is van bote **Van ewelike**
vredelose luden

So we ewelike to Groninge vre
 deloes is so we den huyet by dage
 de em erten off deynken to ver
 kopet daer of te greue Ende he daer mede
 verthiget wort myt een ractmanne off
 myt hie bezijre de beket een halue mi
 the also duse als he verthiget wort Dede
 dat ouf we by nachte de becke een maak
 so we men des beghet Machine myt ver
 tighen he worde onstulduth myt tibe
 borgen Dede ouf de vredelose ma em
 ge ondade dat sal bettere de greue de em
 gehouet heft en yghuyet volde ouf de
 huytgere des versaken dat he em myt

gehufet noch houet gheft **So** sijende dat
 de cluſt dierde beſerigede yue woent in
 des gelijckes ſalt weſen de en rehn of
 dmiſſen gnuet ofte verkopet in kracen
 off up kerckhoue **Van vredelose lude**
van penigen ſchult xiiij

So we to Bronighen vredeloes is
 van penig ſchult vye den huſet
 by dage heymelike ofte dmiſſe
 to genen of to verkope doct **Lude** daer
 iet verluget myt vne naets na ofte mit
 tiben bozgere **De** breket dey ſchullinge
 dede dat ouf vye by nachte de broke
 een half maerf **So** we me des beſchiet
 machmen vret verlughe **So** worde
 he onſchuldich myt tibe bozger **Woe**
 manich warue de vredeloes manne in
 ſyn huus gweſen hebbe daer he breke
 an gedaen hebbe als boerſ is **Van wo**
linge he vrede hebben ſal de vrede
loes geleent wort van penig ſchult xv

So waer een man vredeloes va
 ſchult geleent wort de he gelde
 ſall ofte voer broke de he ſchul
 dich is den rade **De** ſal vrede hebben
 van der tijt dat he verleget is to den
 anderen dage dat sy ſome up gaet

Mer waer he verleyet in quade daer so
 slyuet he zeshenwert buten vrede Ende he
 slyuet eweliken vrede loes **Van vrede**
huyche myt vrede loes liden xv

S Dwe verhtet myt een vrede lo
 sen man de bicket een manne
 Gide wat he doet dat is vier bo
 te Gide wat een weder godaen wort
 dat is waer bote **Conder doctale en leem**
 te dat gae na stat verhtet **Ende** die schuld
 ge beholt syn gale en syn vrede **Ende**
 wil he verhten de me des bethiet **to**
 slyuet de daer de meredeel der schult daer
 dat myn gesichien is **maaket** en de schult
 myt schuldich **to** worde he onschuldich
 myt sess bozgere de oer guet elik vrede
 is **darich schillinge manne** **Van den**
gere de vrede loes gelecht wort xvj

S Dwe men vrede loes legget de
 bicket vier schillinge **Ende** daer
 na so verhtet he up syn selue
 gale en op syn guet en up syn huus
 here **Deue** geharberucht heuet en myt
 up syn vreden **Wort** up syn land here
 Ende wat he verhtet is vier bote **Gide** mit
 en godaen wort dat is waer bote **Van**
vrede loes liden de onschick verhten en boke

Wert sake dat enich wedeloes. xiiij
 mensche den andere dedede de
 ouf wedeloes is dat salme be
 ruyken byker wye ofte dat een borger
 den andere ydaen hadde **Gide** des gelyc
 kes salt wesen xiii allen wondighen
 en xiiii verthinge **En da quade wonden**
Xiii verthinghe daer de clufft in tu
ghen sullen xvij

De cluffte en sullen nyet tughen
 van verthinge de by nachte y
 sghen sonder dodelic kempte en
 heemysckinge huusrede nyet verstet
 to verthien ouer staet vrede **Ofte verthige**
 de sess bote synt ofte vier bote synt ofte
 der gelycke **Daer sullen de clufften van**
 tughen dat sichege by dage ofte by nach
 te **Mer ander verthinge by nachte sal**
 men verthige nyet vier borger de tu
 ghen mogen mytter clufft **Ofte me sal**
 daer onschult doen nyet vier borger de
 tuge moghen mytter clufft **En sy sake**
 datter merer onschult ofte merre ont
 schult in ges staet **Van wo een tuge**
mach mytter clufft xix

De gree men en moet tughen
 mytter clufft syn guet en sy wer

Dus d'ringh markt t'balff schillinge voer
 den markt g'rekent. **Els** schilling stall
 wosten een bot drager ofte een olde vlem
 sche plaetse ofte een hangleer ofte p'v
 ment dat daer goet voer s' **Van t'ingen**
to heeden ofte sijn huyt to versegge xx

So we suk heedet to t'inghen maech
 men met rechte onseggen de
 beket d'z schillinge. **So** we een
 andere onsegget de beket ouf d'z schilling
Van versten up der stad afleydige xxi

So welck onh borger ofte bure de
 vaert up den waterre met sijn
 guede volde den behuudere enich
 man de maech en weere up der meere
 stad afleydige. **Gide** wat daer weder
 g'raen wort. **Da** schade den gene de in
 den scheep sijn dat sal men beken in
 den guede dat in den scheep is markt
 markt gelicke. **Gide** wort sal en de vaet
 helpen up de gene de en schade g'daen
 hebben. **Van den grens de v'it luten**
komen en trocke doen xxij

Wuert dat venich m'esse na bu
 ten. **Gzoringen** quame wt de
 stad ouf wt mit lende dat ho
 ware en trocke dede in der stad ofte in

Der stat plichte of mitske De sal bote ende
 broke geue gelike ofte dat en borger en
 en buyr / geden hadde Ende weten de
 borger meyste den broke van sijn guede
 niet to verhalen So moeghen se den
 misdiedighen xenge en holde al wat
 der tijt dat ho borger sette en wyse voer
 bote en de broke by des rades woede Ende
 des gelijcke manne eenne meste de hyn
 der stat wouet ende niet gegued is in
 der stat de bote en broke schuldich is niet
 en holden by des rades woeden **Van bote**
en broke verste to maken xxij

Als salme der stat broke Ende der
 lude bote verstinne make welck p
 soen de tege de stat broke geden
 hest niet verstinne de gegued is in der
 stat den sal men ensten dinge en la
 den to verste to kome der sake n de men
 en thret Antwert to kome en onstgult
 te doen voert gerichte na der stat boef
 Ende komet he niet to antwoorde voert
 gerichte So sal men en een gofferet sein
 by der verste en vull to done Ende ist dat
 de man ofte dat wyse to huys is Ende ko
 met se den niet to verste ofte menut
 van orent weeghe to verster tijt So is de
 broke all verste Ende aldus salmet holde

Men der hore Wygysent vā saken daer de
 stuyt dine in gheen sullen Gide me sal
 den slager to moete d'gheen sine slage
 to vernolghen. Is he dan bynd der staet
 by verlies der sake gelyke des misdad
 gen all want de sake verist gheweden is
 Gide en is daer ne geen slager off heft
 daer een slager geweest noch ne geen be
 huuyt. So sal men dat beruyt als voer
 in den ander boef xliij artel vā onschilt
 to dine staet ghes Gide als de liden ghe
 gesien is ende hofferet gesett Gide de sa
 ke verist ghewode is. So machme den
 broke wt vinnē mytter selue hofferet en
 eens nuytforst neme op den naesten
 recht d'ch Gide mytten recht want ware
 Van wo men tuge horen sal ende den
 eede staen sal vā

Aldus sal men de tuge den eede sta
 uen Gide elck besonder hore alst
 noet is. Ghy siberē dat ghy de wa
 rheit seggen sullen. So was dat me ghy
 wagen sal vānder saken daer A om sta
 get up. B vā uilber wisschap den ghy
 daer vān weeten gesien ofte ghehoert
 hebben vān een selue of vā andere lide
 Gide dat nyet to laten om lieue of om

leet noch omē grāue noch omē nuerley
sake willen dat In god So helpe Gode wil
lyf man de wer den raet gedyget wort
omē tūmth to done de nyet tūge noch
liberen en willen De mogghen de raet
ter stont heden by ceuer mank to trocke
offte hoger dat se tūghen off libere sullen
als voerh staet want een tūmth sūnder
eede en ongheladet in den verchte nyet grāth
tet en is Ten were dat beide partē daer
in consunterde **Van onsighult to done**

Wo men de veltich eede staue sal xxx
Elk persoen de onsighult dien sal
vū nyddaden of vā verghinge
offte vā andere saken de ind up
en staet ofte tūxt nyet tibe ofte vier
of sesh borgeren ofte meer nā vā vūstinghe
des staets bokes de sal seluen als wozē Alth
libere **Hy libere dat ghy. vi. de nyddact**
ofte wondigge an syne lūne of an syne de
dere ofte an syn wapen dat ghy an hāde
daer ghy omē up In to spreken heuet omē
syn bote en betringhe nyet gedaen en
helben Gode rades en dades onsighulduth
sont dat In god so helpe en al sy gillige

Van wo men de veltich eede staue sal
A Dus sal me de veltich eede staue
de tibe ofte vier ofte sesh borgeren

ofte meer De sullen Aldue zibere en heten
 veilige eoden **E**hy zibere dat ghy a wyl
 guet mit kennit en andere niet en we
 ten en ghyndliche vermiden dat he recht
 gestore heft Ende niet en weten in der
 sake de en **S** betuyghen heft dat in godt
 so helpe en alle syn hulpe **W**an nu me
wt wyne sal de hote en der stat broke

Alle de bode de dy bergemeistere bede des
 draet offenne dat se to recht gebo
 den sint dat sal de bergemeyster de dat
 recht voer den houe waert wt wyne mit
 syne raethuden Ende daer to sal he ouf de
 broke wyne de der sint ver sthene is nu
 desse broke Ende mit stude recht to den ver
 leghe Ende wet he tot syne verleghe niet
 wt wyne en san Des sal he een ringer
 wesen Ende wyment voert wt als daer
 hofferit wort na den verleghe Ende he sal
 up name en up boere die der sint wege
 dat sy wa vergetene bode ofte wa ander
 broke voer eliken schillinge en bodrag
 ofte een olde yleemstige ylanke of een jin
 geleer Ende die elike markt twalf schilling
 Rike schillinge als woer is Ofte man
 ment daer wer dat daer guet woer is
 Als woer in dyssen boek ouf ghe s stiet

Ende den rekeningh doet van den anderen
 borgemeysere **L**achmas en zynen meysere
 Ende van der stat guide als voerh stiet

Van lozen myt verkinghe **xxviii**

Denich verorden de den andere boert
 in der mate dat he myt en ver-
 ken will des de raet ontkeent dat
 een boer heyt in mach de sal beken een
 halue maas to des dages bejoef **D**yt
 mach verkinghen een raetua ofte tbe bo-
 gere **N**atthmen myt verkinghe he wor-
 de onschuldich myt tben boegere **E**gheit
 dat by machte so is dat dubbelde boete en
 dubbelde boete Ende is dat boue ene vrede
 geschien so sal men dat berichte als voer
 in dessem boek ghes stiet in d in artel **xxix**

Van water mede nie to bruide lope sal

Degen ma en myt lope to brui-
 de besunder myt bylen ofte myt
 stauen ofte myt kehl gorden ende
 myt schilden by eener halue maas to be-
 ke Ende elc huus sal bekinghen ene ener
 myt water by dardelch schillingh

Van gewelt to doene een and **xxx**

Allich verorden de eynigghende myt
 yemich andere gewelt doet an sy
 guide dat des de raet ontfande

Dattet een geweld gheen manij de berket
 een manij to des slagers behoef Ende een
 manij to der stad behoef Daer to sal he
 den schade sulst betre Dyt manij ver
 tuggen een meemad off tibe boegers manij
 men niet vertugge he woede onschuldich
 myt syne eede de me des betriet **xxix doot**
dele of lempre of wondighe velen onwe
ten dieren xxxj

D wes menschen een onweeten
 diere doedet vren ofte wondet ofte
 lemet Daer sal de grene des dat
 diere to goet den slager betre na stad zent
 te myt haluer bote manij he dat niet gel
 den men legge en vredeloes al wat he
 dat gelde Ende syne vrienden blyue ombe
 staert Ende daer na sal noch dat zent
 noch de stad grene krofe in uene Dyt
 sal vertuggen de rust in

Van onweeten dieren xxxij

D wat schade een onweete diere
 een anderen onweete diere doet
 dat sal all wesen sonder bote en krofe

Van beesten to schutten xxxij

Al manij mensche de peide ofte zuudere
 ofte schynen of scheyne schutten in
 syne korne de manij van elke wote

neme ene groten Is dat in syn made so
 is dat een half krusstet Ist in syn grass
 een penick Ende wil de stager den ande
 ren thven dat he en mere schade geda
 ne heuet So sal he den dat beest syn is
 wt leggen wo vele he will Ende recht
 daer up an den hillinghen dat he enie
 den schaden daer mede ghebreect hebbe
 Ende wil he niet rechten So richt de an
 der en make syne schaden Ende des gelijc
 kes salt wesen will he en thven dat he
 de beeste in syne arue niet geschuttet
 en hebbe **N**ota bene dat is to weten
 dat een groet is vier penick Ende dyt is
 te half penick Ende dyt is te wesen
 een vlemische plaetse ofte een olt busdra
 ger of een vliegelen als voerh staet die
 geschutten beesten up to neme **Van**
Geschutte beesten to onghaden xxxiiij
I Gucht ma de den andere beesten
 ontiaget de he geschuttet heuet
 ofte de he syet en begiet in syne
 tande en schutten will de beest enie
 maer Der sint behoef Ende een halue
 maer to des stagers behoef En nuhtant
 sal he syn schuttinghe grue als voerh is
 Ende dyt maer veruighen een ariet ma
 als ouf werh is

**Van beesten to skane myt voerrade in
ander lude weyden** xxxv

Sowe syu beesten myt voerrade
by nachte slacet ofte brenget. Druet
in eynges manes weyde of veyde
Woet he daer mede besthem. De becket een
maack to des slagers behoef. Gude een ma-
ke der staet behoef. Gude daer to sal he ene
den schaden. Subbelt betere. Dyt mach
vertugghen een nietma. ofte tibe bozges.
De mytter sluffe lugt. moeghe. ofte onsigult
myt syu rade. **Van beesten to wonden
off to doden van quactheit** xxxvi

Sowe perden of zundere. Dodet
ofte wondet van quactheit. Gude
de sluffe dat vertugget. De becket
myt maack lugt. de staet. Gude he sal dat
beest gelden. Ist dat de slager zweren wil.
Wo gurt dat was eer dat gredet woet.
To der meester hofset. De en de raet setz.
Van doden beesten xxxvii

Ierstlyk personen. De eyngerehande
beesten. oft sterue. byne. Grongey
off buren. De sal de dode beeste be-
graven. Des eersten daghes. na dat de
beeste gestorue is. by eenre maack. to becke.
Dyt mach vertugghen een nietma. of tibe.

hergers wlechten met vertuge he wor
de ontschuldich met sijn eede

Van verkenne to holden xxxviii

S O we verkenne heuet dy holde sy
byne sy huus ofte byne sy houe
mit sunte ludgerus dachhe went
tot sunt Gregorius dachhe **E**lke verkenne
by dy schuldunge to broeke affde duske als
men em dat thyet **E**nde wil he verfaeke
so worde he ontschuldich met sijn eede
wter daer mit helber elke also vele als he
wilt wter deden sy vemyghen manie sijn
de de mochte sy schutten up een recht ofte
voden en verderre sunder broeke

Van vynnighe verken xxxix

Vynnighe verkenne yet ofte mager
ofte vynch speke dat en is geen
koepman ghet **E**nde welck man de
dat scoepet dy sal dat verken en weder seg
ghen byne den versten vier dachhe na den
dage dat de scoep en leueringe gescheen
is **E**nde dan sal men den koepsthat weder
dme rusten daer mit en durffme niet
to antwoerden wer den niet

**Van scoere
grass ende reyt to ontfare** xl

S O we varet in eens anderen ma
nes erue en aff meyet scoere grass

off zept en dat enzwesh voert buer wient
 dent to hoert **De** becket rene maatz to des
 stagerse behoef **En** een maatz to der stut
 behoeff **Gide** daer to sall he den stager de
 schaden dubbel betere **De** he em gedren
 heurt by syne rede **Gide** dat maatz stuge
 als voerh is **Vā** **Alrehande** maete. xli.

R Dren mate better mate hornich
 mate en alle mate de salte wese
 rest voff by vyff maatz to broke **Vā**
Alrehande gewichte. xliij

D gewichte vā mate vā vliet
 van spestry en van alle dinghe
 de men weget de sall all wesen
 rest by vyff maatz to broke **Gide** de
 gewichte sullen wesen vā loode ofte vā
 metuel by vief maatz to broke **Vā** **ma**
te vā der stut rode **en** der stut vofte. xliij

D stut rode daer men mede erue
 en kant verkopet ofte verhuert
 de sall lang wesen vorteyn
 graet vofte **Gide** elck vofte sal langer we
 sen als de mate de tusshen dyssen colup
 gemaket is **Gide** by den selue vofte salme
 leuere alle scoepensihape **Dat** sy van
 yser werck vā holt wercke van glass
 warcke vā steen warcke **Gide** der dinghe

ghelyke de men by voet tale verdinget
ofte maken doet

Van beir to trappen to kope xliij

Alle de yene de beir trappen to kope
ende de beir laten myt kame en
myt kruken kroesen buten huus
halen de sullen oer kroesen en kame ge
wynnet wegen mit der reister stat mate
Gide de herbergeere en de trapper sullen
de kame en de kroesen yull trappe slaets
keere totter yne to Gide vulle niet
yene byne huus Gide dat se bute huyt
verkoepen by vief marcke to broke en
by den beere dat wan gheppet is Dyt
mogen verhuje een vaetma of tthe borste
Gide we den broke verstynt de sal den
broke halff hebben en dat beir **Van**
beir to trappen by nachte xliij

Dat nemat beir trappen sal to kope
by nachte langer dien tot ten vief
Of als men ruystrate lidenet by
vief marcke to broke Gide nemat en sal
langer sitten blyue in tuerne Dan to
ten vief ofte als men ruystrate lidenet
by eener halffer marcke to broke elst ynen
Dyt mach verhujen een vaetman of

the borgerz. Ofte he do onschult myt sy
ne eede den men des betriet

xlvj

Van Wyn to tappen

Dwe Wyn to Bronngen tapper De
onse borgerz is he sal geue to wyse
Der stat behoeft thynich olde vlem
stige van der aeme. Ende va Wyn sye sal
he betalen van de Wyn wt is ofte wa sye
dat wt to stoken. Ende de syss meyster sul
len dat vat aeme laten byn acht dinge
daer na dat de Wyn wt is. Ende laten em
betalen. Elck syss meyster by reuer halu
marck to broke.

Van wthuren wyn to

tappen

xlvj

Wld venich wthure Wyn tappen
in Bronngen. De jelde ter syse ge
ue van der aeme. Der stat behoeft
darnich vlemische grote. Ende den syss sal
men betalen als de Wyn wt is ofte als
he dat vat to steket. Ende so ve syn Wyn
schult myt lieue myt en betraet. Den sal
men een hofferet setten vull to dne. Ofte
men sal myt reue rechte voort van. He
dat vat sal men aemen als woest is va
onsen borgerz.

Van Wyn en bier schul

de wt to wyemen

xlvij

Elck Wyn tapper ofte bier tapper
de syn Wyn schulde ofte bier schulde

bynde den ewigen haer als de schuld ge
maekt is nyet wt en wyndet ofte secht
maekt de sal daer na de schulde wynd
myt syne eede Ende is dat de schuldenaar
woer den Wyn ofte woer de bier schulde
nyet sberren en will

Van vrenypt bier

xliv

DE geen ysen en moet vrenypt
bier bringe bynne Gronng bu
ten overlou des rades by eener
marck to broke wd eliker tynre vloth ne
geen verden en moet vrenypt beer tyn
pen bynne Gronngen om grelt by vress
marcken to broke buten overlou des rades
Dyt mach verlugen een raetma ofte
twe borgeris de nutter cluyt tynge moeghe

Van wytbrouwen bier to brouwen .l.

DE raet verbedet dat ne geen mis
sige bynne Gronng wytbuere
beer brouwen sal van oere selue
molte by vress marcken to broke Dat
mit ch verlugen een raetma off twe bor
geris machmen nyet verlughe ge wor
de onschuldich myt syne eede den men
de betriet **Van wytbuere scoeren te**
Ureit so en moet .l. In elan
nemat va onse borgeris of bure

koren melken dat wtbure to hoert by .v.
 manken to broke Dit manich verlughe
 als voerh is **Van trouwen** lij.

De geen mensche en moet trou
 wen byne Grouwen he culhebe
 syn borgersteyn gewonne by
 wess manken to broke Dit manich ver
 luggen als voerh is

Van rogge to melken lij

Were yemich man ofte vrouwe
 & rogge moler hadde Gud des
 besitnenen worde De broche wess
 manich en dat zaet En daer to so mos
 te he byne een daer myt trouwen he
 en mogte dat weder Wyne teges & riet
 Dedet ouf yemich man die den sbor
 nen de en selden myt meer aen eed
 spyl komen **Van rogge to kope** lij

Den moet ne geen psden de mit
 ons wonet rogge kopen tegens
 & market luden myt ziden gel
 de danc wt to voere by eenet manich
 to broche en byden rogge En dit manich ver
 luggen als voerh is **Van rogge to kope**

Ropet yemich mensche rogge de
 myt ons woerlichich is .lv.
 Dat een sichepe ofte vaer die wa

liber Quintus

ghen ofte wt eenē huse teges eenē lant
man meer dan tte in odde tessensthe is
dier yemich perden de myt ons woen
arhtich is dier by de mitch dier een
mude da nemen ofte tte in den selu
fope **Van rogge to scope in dente.** lot
Hest perden de myt ons woen
tich is mach fopen also vele rog
gen in dente als he will en slacu
up syn boene **Eide** wo vele zeggen he in
vergedert heft alset komet to sint pete
dach boue tbyntich mude dier mach
he de helste wa wt voere ofte verkopen
Eide de ander helst sal he beholde tw mee
te behoef **Eide** dier na mach elise ppen
van onsbure elise wecke een mudt
vun haren tot sines selfe eete in den sel
uen fope als de rogge up den meesket
gelt **Eide** waduen dach komet to sint
wolburich dage in den meyvrees he in
beholden heuet boue tbyntich mude dier
mach he de helste wa wt voere **Eide** de
ander helst sal he beholden tw meente
behoef als vore is **Eide** wes he heuet va
rogge alst komet to sint ianus myse to
mydzomer meer dan tbyntich mude
den mach he althmael wt voere in ver

kopen **W**ier de abynching muddē sal he be
 holden tot syus selius eck en tre meente
 behoef als voerh is **Van zogge de dyē**
zaet holden will Luy

Wert noot sake so mach de raet de
 zogge inhouden **E**n de zaet sall
 den zogge behouden wer dat he
 weet is **G**ide deulent voert ouer de stad
 daer des to den is up dat he grene sithude
 en neme de den vergidert heft **G**ide de
 zogge nyet en verderue

Van zogge wt to voere Luy

D we zogge wt voere will de
 sal guen tot tiben va den grene
 de dze stat daer to gesatt heuet en
 seggent em en latent em syen **D**vo vele
 dat he heuet en daer mit mach he en
 dan wt voere als voerh is
 sijnus quih liba

At the beginning of the world
 the earth was a chaos
 and darkness was upon the face
 of the deep. And the Spirit
 of God moved upon the face
 of the waters. And God said
 Let there be light: and there
 was light. And God called
 the light Day, and the
 darkness Night. And the
 evening and the morning
 were the first day.

And God said Let there be
 firmament in the midst
 of the waters, and let
 it divide the waters above
 from the waters below. And
 God made the firmament,
 and divided the waters
 above from the waters
 below: and the firmament
 was called Heaven.

And God said Let the
 waters under the firmament
 be gathered together
 unto one place, and let
 the dry land appear. And
 God called the dry land
 Earth, and the gathering
 together of the waters
 Seas.

And God said Let the
 earth bring forth
 vegetation, every herb
 that beeth seed, and
 every tree that beareth
 fruit, whose seed is in
 itself, upon the earth.
 And it was so.

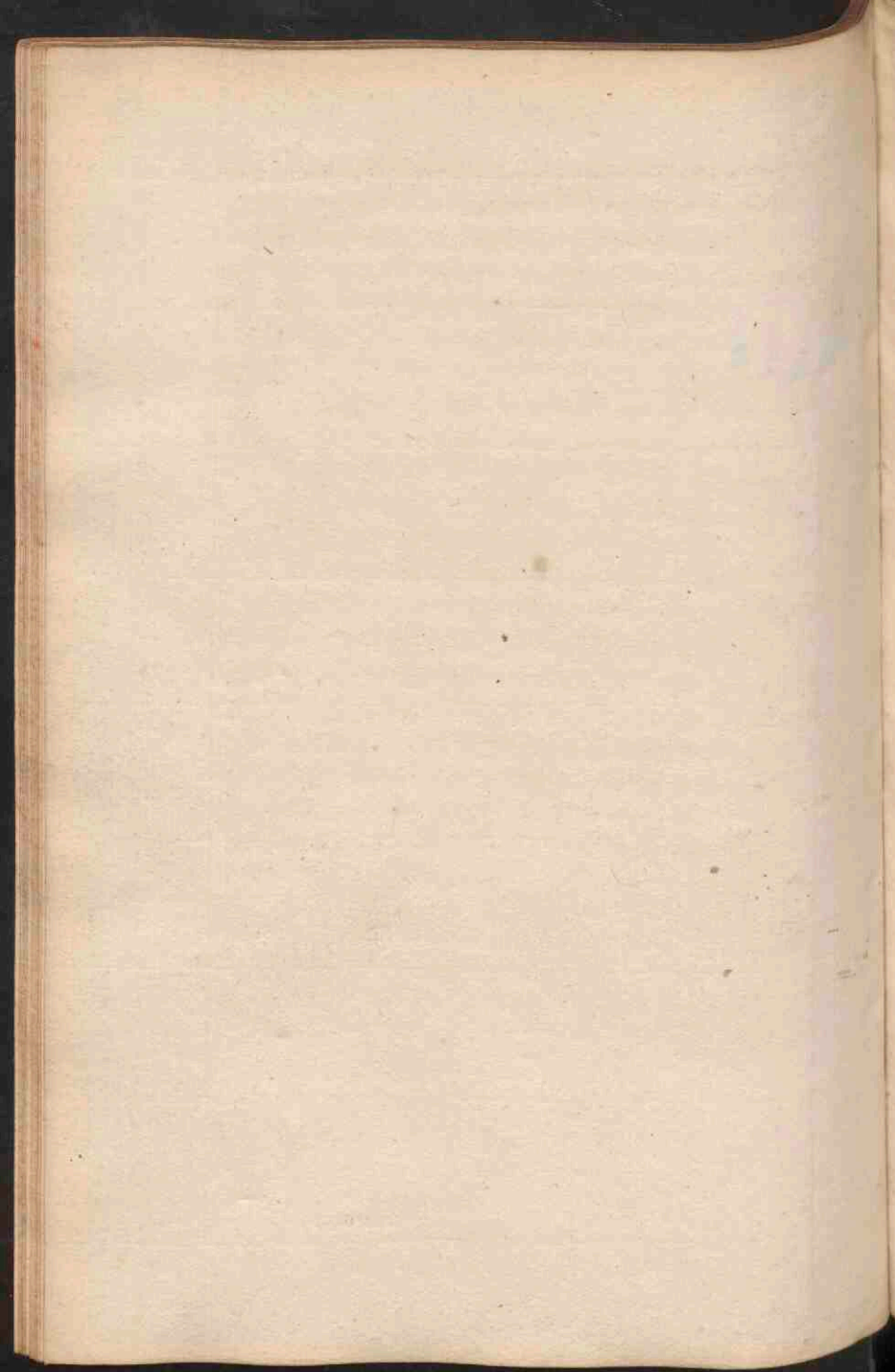
And God said Let
 us make man in our
 image, after our
 likeness: and let
 them have dominion
 over the fish of the
 sea, and over the
 fowls of the air, and
 over the beasts of
 the earth.

And God created man
 in his own image,
 in the image of God
 created he him: male
 and female created
 he them.

Hier begint dat fesse stück boeck .i.
 Van wo mi borgerstchap wyne sall

S Men de raet tot eenē boeger
 ontfingen will de sal syn bor
 gerstchap wyne tegen de bor
 gemeistere myt vier olde fias
 sche stilde **Van wo vrouwen en ky
 der borger synt** ij

S Waer een man borger wort of
 borger is so is de vrouwe borger
 en de kyndere de sive dan enstlic
 ken to samen wyne de synt ouf boex
 desse punte wort gemaket in den jaer
 ons heren dusent drihundert achtentstich
 tich ny suntr Gregorius dach **Van en
 ge luden borgerstchap to wyne** m

S We borger is to Bronighen ofte
 borger worden will de sal dat also
 verware dat he wy sy va alrehtu
 de eyghdome en sakelore **Gide wudet**
 daer na ghenoden in der waerch dat he
 eyghen sy **So** en is he ghen borger **Gide**
 daer to heurt he syn gelt verloren ko
 pet he en ouf wy wyne sine here so
 mach he borger word to Bronighen **Gide**
 de kynder de he daer na wudet de synt ouf

myt en borger **Mer** De he to were ge
 wdet heuet dy en synt ne greu borger
Van wo dat een man onrecht kynd
borger noch buyr synt to Gronghen in

I V den Jaer ons here Duset vier
 hondert vneffendertich op onse
 vrouwe auct Visitatie ouer de
 ghen borgermeistere raet en de meene
 achte dat p na dessen daghe ne greu
 mensche de buten recht sithap geboeren
 is en sall werd of sime borger noch onse
 buyr ten sy dat he syn borger sithap wy
 ne de **Van wo dat een man syn bor**
ger sithap verlesen mach

S Welik onse borger myt wyff
 en myt kyndere sess weken laet
 mytter kost buten der stadt wonen
 daer mede verleset he syn borger sithap
 wtge seget de to wolkere vtre om toziff to
 graue en der gelijcke **Van wo een syn**
borger sithap verlesen mach myt bute
to wonen

D we en to wone doet ofte to
 dieuste an eenre verloghe in om
 kanden is he borger he verleset
 syn borger sithap **Will** he daer na byne
 Gronghen wone **Gide** ist des rades wille

he sal syn borgersthep wyne myt vier
 olde fransische schilde **Van dat kynder**
ne geen borger sint viij

So we hier to Bronnigen wouert
 ende kynder vadet in der tijt als
 he ne geen borger en was. De
 kynder en sint ouf ne geen borger se
 en wyne oer borgersthep **Van dat ne**
borgersthep verlesen mach wt der stat
to reysen viij

So we wt der stat reysen to vofe
 ofte to werde myt verrade huus
 to wyne off rouff of bant to danc
 ende manstichte doet. **W**et he des verhu
 get myt liben raetmanne ofte myt vier
 borgeren. De mytter slust tichte moeghen
 daer mede verleest he sine borgersthep
 also vro als he verfuget wort. Ende he sal
 ouf bliue wt der stat all wat de sake
 ter zone comet. **W**il he dan wed in der
 stat he sal syn borgersthep wed wyne
 myt vier olde fransische schilde. **I**f sake dat
 he soe quet kinne sijn dat eme de riet to
 borgersthep ontfange will. **T**o wen ne
 dardane sake betihen wil. De sal nie des
 betihen by sindege hinc. **G**ide machmen
 dat niet verfuget als werbis. **T**o worde he
 onschuldich myt liben raetmanne ofte

myt vier boegere de mytter cluyst tughen
 moghen in *Van hollanders en huten
 landes lude en bynne landes boeger
 sithap to wyne*

D Enat en sel de boeger sithap wy
 nen he en syzzy in eygendom
 en sakelors ofte vzedelors by ver
 leus sune gyltes als voer is *Gide beso
 derlinges* En en sille de boeger meissen
 en raet greue boeger sithap ofte buynual
 den hollanders wyne huten ofte greue
 buyten consent der meer deel der elbor
 ne meente *Gide de boeger meissen ende
 raet en sullen ne mat ontfenige to boeg
 he en hebbe een Jaer byne Groningen
 gewoent* *Wtgeste de wder Deynthe
 en wden vze stande* In de stat konen
 mytter wynege *Ofte de een boeger sithap
 vrouwe nemet byne Groningen dat
 staet alle ne tot ontfenige der meer
 deel des rades* *Ofte he sy quet knape
 dat se ne tot een med boeger ontfen
 gru wold* *Van to thien dat een ma
 syu boeger sithap verlopen hebbe*

H Nucht men de thien wil een
 andere manne da byne Groning
 dat he eer desse dage als eer puden

Zondagge De mo forme sal In den buer of
 Duseut Driehundert Drienuertich Driingez
 hunde saken gedaen hadden Da he syn
 bozgerschap na onse stad borke myt verht
 moege mede versumet hebben Den sal
 men des betghen Ende we nyet an gesheo
 fen weer voer dessen voerz Dage De en
 sal daer ne geen ansprocke tyden in des
 sen voerz saken Ende de blyuet al vast
 bewaert in syn bozgerschap Ende worde
 vernich bozger byme Disse voerz tyt ge
 wondet ofte gestlagen Den en sal nemat
 aenspreken in dessen voerz saken na
 der tyt dat de woundinghe ofte doetslach
 geschien is Ende des gelyckes so en sal de
 gewoundede ma noch syn vriendt ofte des
 dodes manne vriendt nyet aenspreken
 den grene de sy woundinghe ofte de doet
 slach geduten heuet in desse voerz saken
Van bozgerschap to ontsinghe de syn
vrienden helpen will

Wder vernich man de syn vriende
 helpen wolde buten der stad de
 soke forme voer den raet en doen
 en dat kondich Ende daer mede verleset
 he syn bozgerschap Si he sal bute de stat

staet wagen al want ter zone komet wil
 he daer na weder in de staet he sal syn
 borgerstchap wnie myt vier olde frans
 sike stude. *Van borgerstchap myt ho
 mode to ontfetghen* xij

So wie wort geyachte syne borger
 stchap myt thomode ontfetghet wil
 he daer na weder borger worde
 so sal he syn borgerstchap wnie myt
 dubbelde gilde so vere als en de raet
 dat ghene wil. *Dan wodane broke
 he doghen solde de wt der stat voere to
 helpen baten overloue sine vrede* xij

Dere yemich man wt der stat bu
 ten werten syne vrede to helpen
 de dat den rade nyet to fenne
 dede de solde doghen als dane broke als
 de greue de dede rouff brant of huysw
 inghe. *Van wo de raet eene mude
 syn borgerstchap neme mach* xiiij

Were yemich mit de borger water
 en sijn also thierde dat den raet
 de duchte dat he syn borgerstchap
 nyet langer werdich en were. Den mo
 ge de raet syn borgerstchap neme. *Van
 roef of vagenisse to done de he ogholt* xv

In owe manngemisse doet off rouff
 buten oerloue des rades **S**ide den
 mannghe ofte dat rooff ontholt bute
 Gromigen. **D**ye becket zref mannghe
 I stat **S**ide he sal den mannghe ofte dat
 rouff weder in de stad brengen byne aught
 tighen in des rades gewolt. **N**a der tijt dat
 en de raet dat geboden heuet. **D**ede he des
 niet so salmen en in den negyden
 dach leggen ewelike weddelos. **I**en sy dat
 en de raet langer tijt geue by des stagers
 made. **D**ede onse yemat wa bute wa sonce
 weyghen dattet. **D**atte salmen beruhten of
 he dat selue gredien hadde. **W**olde he versa
 fen he worde onschuldich myt vier borck
 de mytter cluust tughen moghen. **S**ide
 mochte he des tuges niet gebruiken. **S**o sal
 he den mannghe en dat yuet in bringe
 als wach is. **Q**uame he niet in de stat myt
 den mannghe of myt dat rouf. **S**o sal de stad
 soeken den souden up syn yuet en up de gr
 ne dene onholdet up der stat afferdinghe
Van manngemisse of padinge bute oerloue
 des rades

S **I**n owe manngemisse of padinge by
 nen onser plicht doet bute oerloue

Des rades De bachel vyef maect haget De
 stat Ende he sal den geuange en dat jaer
 quyt geue na des rades wille Ende ko
 niet de stat daer cyingt schaden van
 dat sal he better Ende de stat daer all va
 schadeloes holden *Van eenre vringhen*
ghen to lathen buiten des rades overloue

S O wie eenre geuange heuet xvij
 De en sal en nyet geuen lathen
 dat en sy by overloue des rades by
 vyef maecten to broefe dat doet de raet
 daer dine dat daer ne geen pandigen
 meer in en come *Van lofmissse de onse*
onse borgerre ofte buer daer wer wotbuer

S O welck onser borger ofte xvij
 buer de louet guet wer wotbuer
 van pandige of van vange sithen
 buiten overloue des rades Komet de stat
 daer inden aff dat sal he selue forlen
Van vangenisse onse borgerre

V Enich onser borger de geuagghen
 wort geschattet ofte berouet Ende
 he en syn vrienden dat slagen
 wer den raet en wer der meener achte
 So sal de raet dat veruoligen myt boden
 ofte myt haer lude sijn sunder vertreck up

De stad koste en de waerheit daer in ver-
 staen Gide ontfuinde des de raet en de mee-
 ne achten dat de saken recht sijn dat
 men daer recht om schuldich sijn to pende
 So sal de klager oerloff hebben to panden
 bynne sessweken up den houetding en
 up den hantdedigen en up ore mitgen
 So van ore partye sijn Gide up ore par-
 ties luden de in eenre rechten gesteken sijn
 Gide up ore ondersaten Gide up de greue
 de sijn onthouden Gide en weet sake dat
 en de meene achte een oerloff graue G
 wy der oerloff graue Gide weet sake dat
 yemith ma van desse voerh sake onrecht
 te klage vor den raet en voer de meene
 achte bracht So wat kosten dat se daer
 om deden dat solde he selue gelde Gide
 des gelykes salt wesen van essachtighe
 gueden dat onse boegere buten onse maet
 se liggende hebben dat en myt gewel
 d en onrecht onthouden wort **XIII van**
ghensijap onser bueren

Wet yemith man gemaen of be-
 sittatt ofte berouwet van onse buere
 by des rades oerloue en hier bynne
 woenachtich is Gide in geen ma boeger
 is Den sal men helpe to des rades en to

meenerasthe segghen **Mer** waer he wt
 van der stad wegghen so sal men em helpe
 gelijcke eenen bozger **Van oerloff to gewo**
Weder to panden xxj

Hede van dessen voerh punde en
 sal men niet meer lende wt set
 ten effensche noch to vande ma
 ken dan der meener asthe guet dunsket
 ende de stad wel dragghen macth

Van schult to make buche der stat xxij

Six schult maket buche Crom
 gen de he selue bekant ofte de
 raet beugert De schult sal he gel
 an en behalen by den recht dinge dat dar
 nimal sine gruarige of gepant en waer
 de komet dar vernich ma van tot schuld
 dat sal he affeggen

Van wofbuere to verantworde xxij

Ne geen man de hinc Cromgen
 woenasthich is en moet geene wt
 buer verantworden noch verdedm
 gen niet onrecht hege onse bozgers ofte
 buye De en hegen ymigen man van
 onsen bozger ofte buer mysdaen hebben
 by eenre manke to broke Dit nuacth ver
 lughen een raetma ofte tibe bozgers off
 onschult niet sine erde **Van een gaste to**
besseten en wof and wof de de wof xxij

Swaer een besettinghe sijt in
penick schulde den eenen dach voer
den anderen dach na hi den
anden dach daer to De sal dat wt ruyt
een de somme vnder guet Des derden
dachs in weringe doen Gide so en mach
men de besettinge nyet ontficken hi
doet men des vierdendages de in werig
ge nyet so en is de besettinge nyet

Wo men besett guet wt **xxde** mach **xxo**

Swaer een raetman schulde wt
penden sal daer besettinge in wer
inge en bereydinge va gedaen
is Daer sal de werit ofte de weerdynne
geue den stager rede gelt ofte prindt de
derden penick beten by des rades worde
eer de raetman va huns guet **W**olde
de werit ofte de weerdynne des nyet doen
so besken se mytter daer een machte
gen de stad Gide voert so mach de raetma
beden den werit ofte der weerdynne by eener
mach dat se vul doen by sine sthynne
als werf is Gide doen se des nyet dat sy
des naesten dachs machten der goffert
myt den resten voert to vare byde voer
den besette en voer de sthult **W**a to besette
en wt der besate to vare sund verlos xxvj

I In den seluen Jaere des zondiges
na sinut katherine Dage **Overdro**
gen bozgermeyster en raet **Gide**
De meene arichte van der stat **Oste** yemige
lude komen in onse stat ofte in onse mar
ke **De** in onse verboude nyet en synt **Gide**
besatt worden nyet onsen stat keneren
wer schulde **De** sy onse bozgers en inwoe
ners schuldich synt **Gide** Daer en bouen
yt der besate vare **De** sullen bafsen inef
sbare marke **Ist** dat **De** schulden belopen
thynlich arnysche gulde **Gide** yt dat **De**
schulde beuden thynlich arnysche gul
den synt **So** salt wesen een fransche
schilt **Van wo men omhandtsche lu**
De **xxi** **daghen** **setten** **sall** xxvii

I In den seluen Jaer woef up alle ga
de heyligen auent **Overdrogen**
bozgermeyster en raet en **De** mee
ne arichte van der stat **Wan** in yemige
lude van onden come slagen up onse
inwoerers onse stat ofte in onse marke
dine penninge schilt **So** sal **De** naeste
ratetmit **De** by huus is nyet den slager
gaen to des schuldeners huus **En** bedde
en dat he den slager **De** schulde be hiele
hynur **xxi** **daghe** **Ist** dat **De** schulde zesh
te is by den trynde penning to broke als woef

schiet van ghyten to myshandelten Gude
 wil de schuldenar versaken **So** sal de
 raetnae van stonden an een syn eedt
 doen laten **Yt** dat des de stager begreut
Yt ouf dat de stager ghyen bequame tu
 gen ofte bewysse van keuen en heuet **He**
 warien de schuldenar den stager moet
 befaect en heuet byne **xxj** dach als en
 de raetnae geboden heft en gesatt **Gude**
 de stager wed komet stagende so sal
 de maeste raetnae de by huus is myttr
 staet knechtyn gaen to des schuldenars
 huus en pruden en so vele wt synen
 tybere gude als de befaende schuld wert
 is: en den derden pennef **Gude** de boeke
 van den tyende pennef **Gude** de raetnae
 sal dat guet wt den huus doen dragge
 daer en genoghet **In** een seker stede daer
 salt blyue acht dach en myttr sinne van
 verchtigher schulde en myttr de boeke van
 den tyende pennef **De** boeke is den stat
 behoef de helst **Gude** worden de panden
 van den schuldenar moet gelosset byne
 den acht dach vorch **So** sal de raet
 man geue den stager dat affgepand
 guet in syn hant synne veyen wille daer
 mede to done **Gude** de stager sal den raet
 man geue eenen olden siansthe schult van

wtpanden **I**tem dede yemich man
 pautwengrinc vnu bekande en vergh
 ghe schulde Daer omme een raetma en en
 gebott vnu gruc huet hinc xiiij daghen
 to befallen by den hende penick to broke de
 becket een sware marck ter stad behoest
Ende voort so mach de raetma ter stont
 den schuldenwe by een sware marck to
 broke dat he den stager voer syn schulde
En der stad en den raetma voer oer broke
 vnu den hende penick vull doe by sone
 sghyne **E**nde he sal mede syge doet he en
 nyet vull by sone sghyn dat he des naechte
 recht daghes voer den houe **E**n waer ne
 me de borgermeyster myt sone gesellen
 dat dat recht be ware voer den houe sulle
 nyttin recht voert vart **E**nde en vedde
 lere sunder nachtuogt daer affte nemen
 legghen voer botr en voer schulde
Vnu verpanden **D**e borgermeyster
 myt sone gesellen dat dat recht warden
 voer den houe de sulle myt den raetma
 ne de pautwengrinc gedaen is den
 stager zichten en wtpanden den dede
 penick beter voer sone schulde an des gre
 ne hulbergendes den he veddeloes huet **H**t
 dat he so vele huet **E**nde huet he also veel
 hulbergendes nyet to sullen se den stager

arken en manieren an syn erfachtige gu/
 de de he liggende heuet In der stat off in
 der stat marck Den derde p̄dijck betet dat
 des de niet ontfandt dat de stager daer
 hinc bezwaert is Ende dit erfachtige ghuert
 mach de schuldenew wider lossen hinc
 xxi dinge Ende en hefft he geen ghuert so sul
 ten se en zinghen ofte se moeghe ofte ge
 ue den stager in syn hant Dy mach en
 holden onbehyndert hinc gesluttz All
 wet ter tijt dat he en wer syn schulde
 vernogt heuet daer he en zedeloos wor
 hefft Ende des gelyjcken moeghen de niet
 en zinghen en holden wer oer broken
 mach **Van wo dat me wofuere ghuert**

Dat hure geweest hebbe besetter mach xviii
 Emich p̄ziden de myt ons wouet
 ende schult maket dy wile dat
 he myt ons wouet Ende maect he
 wt der stat mytter wounghe eer he de
 schult betaect Ende komet syn ghuert daer
 na weder in de stat dat mach hinc besetter
 ouf wuer he wouet voer de schult de
 he makede de wile dat he myt os wo
 uede Ende is he selue myt by der ghuert so
 sal ment bezeden ten sy dattet befaende

schult sy voer raetcluden so mach nie myt
den reghen raet wte. **Van zee vistinge xxx**

So wānen hys zee vistinge komet
to der stād so sal men dat veren
deel vā den vistinge to maatskede bie
ghen by vyef maatske to broeke Ten waer
sake dat en de raet oerloff ghuue

Van sopen buten de poerten xxx

Ghelt vistinge gause vogele hoender
botter eyere ende der gelijcke ende
alle guet dat vp wāgen sōpen
ter stād komet en moet wemāt sōpe bute
den poerten by eener manske to broeke Dyt
mach vertugghen een borger ofte tibe seke
re buere wānmen nyet vertuge den
men dat behiet he worde onschuldich
myt syne wde **Van dat een borger
buere ofte inwooner outseget den en
de en**

So welck mensche borger buere of
inwooner onschut Gide andere
menschen borgere ofte buere ofte
inwooner onschut outseget myt wor
den des de raet dunnket outseggel wor
den wesen Als dat he seghet Of sal dy
guet doen ofte der worden gelijck Gide
des besaget worde worden raet en ver

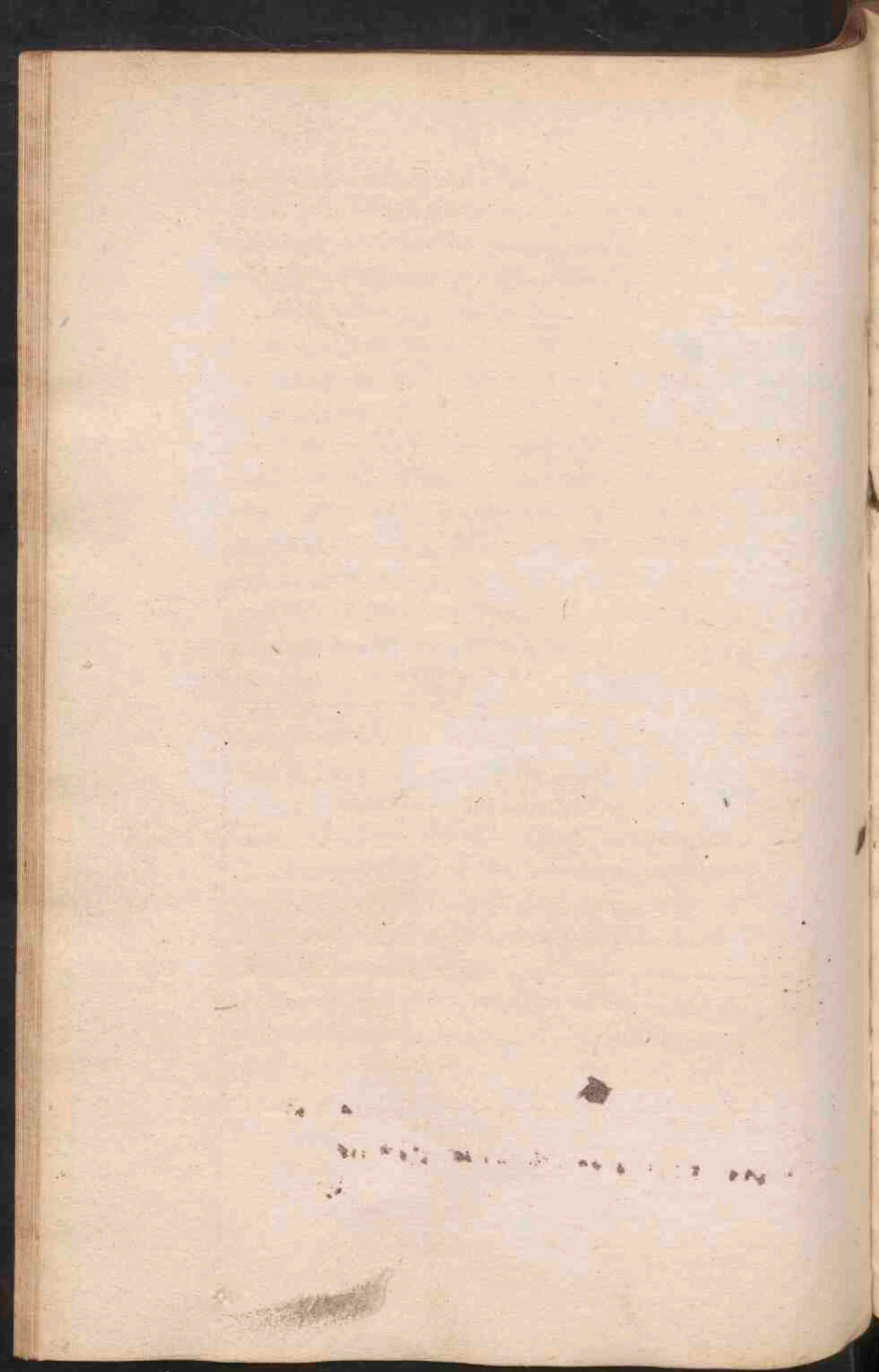

fuget worde myt eenre raetmae ofte myt
 tiben borgeren ofte myt vier buyze **W**
 mach de raet tustghen den tiben partye
 neme eenre staet vrede by hundert olde sijel
 de myn ofte meer na gelegenhe der per
 sonen **G**ude de den andere ontsegh
 heft de sal de raet borze setten voer de
 sume der staet vrede de dy raet daer up
 gesat heft by der sumen als de raet dy
 dagen en tughen gehoert en exami
 neert hebbij als voerhis **G**ude dat voer
 de penre des ontseghes **G**ude sette he ne
 nate borze als voerhis **W** sal he des an
 dere dages wt der staet wesen **G**ude daer
 to sal he ontwaert wesen syne borger
 sijn syn buyzmael en sy wounghe onse
 staet **W**la dertijt dat de sake mit des rades
 worden ter zone koniet **G**ude en toge he
 myt wt der staet als voerhis **G**ude des
 verluget worde **W** is der staet terstont
 vredeles voer hyn sbaer mach **G**ude
 sal dan nothias wt by suliker penre
 als en de raet dan will beden **G**ude de
 daer is ontsethet de sal syn sijelingehe
 terstont onse by den rade laten bliuen
 by suliker penre als de raet all daer up
 sall setten **in** **ffms** **xxvi** **libra**

Hier begint dat boude stat boeck .i.

Van een steenhuis to bouwe to gh

So we bouwen will een sty
huus by den ander dattet
myt steene onghydraket sye
en seker sy De mach bou
wen up des rades voort up

dat he den ander syn muur en syne
dach myt en sghende houwe off bierke
Side he sal bouwen in bouwe en holden
syn wateringe ewelike *Van een sty
huus to bouwe in ongh marcke ij*

De geen man en moet eenich
steenhuis bouwen in ongh he
merck noch in ongh marcke noch
in onghen resten buten Groningen wel
dat veruich ma den dat solde were
dat meene stude up der meene stat kost

*Van een steenhuis to erue hinc ghe
mitthen ij*

So waer een steene huus hinc
Groningen gervuet wort an me
nigen handen dan an een co
stgheden dat eruden dat huus hinc sess
weken na der tijt dat hoer een de stey
dinghe bedraet worchten se dat myt
stgheden hinc de voerh tijt to blyue
segheden hinc de voerh tijt to blyue
Van een bouwinghe bouwe

liber Exptio

Den an den huuse Den dat merre deel Daer
an geuuet is Ende de gelycke salt wese
van hoestreden Ende he sal den euerued
reide grlt geue ofte wyse zynke byne
Grongen an eene gelycklyc nyet my
den byn shyldre rente wt den selue hu
se by des rades worden Wilt dat huus
gelycke ontbe So sal men dat shyden
myt eue lote Ende de anden huus bly
uet Dye sal den andere reide grlt geue
byne twalff weken ofte wyse rente
byne Grongen Ofte rente an den sel
uen huuse als wese is Ende is der huuse
men dan een so salme setten huuse te
gen huus en hoestreden tegen hoestred
den by des rades worden **Van een hu
se anue rente off sship of kaufetel to
verkoppen up een dach**

S Waer men een huus anue of
rente off een sship myt een roef of
een kaufetel verhoft wort up ee
nen dach ofte lbe ofte meer to betalen
En wort dat grlt nyet betaelt up den
rechtten dach dy breket een marst Ende
men sal em bedden by eener marst dat
he will doe Ende wort dat beth ver set
men sall em een hofferet setten Ende doet

he dan niet wull so salme eens mach
 uoest neme **Gide** doet he des andere die
 ges niet wull so sal me niet den recht
 voer vore by de voer hofstael en voer
 broke **Van tyuere mit steyn ofte mit
 leme in**

Dove tyuere wul byne Grom
 gen eyngertande tyuere groet
 ofte steyn by der straten ofte anst
 huyse off up syne selues crue off up
 gehuerde eruen de stel tyuere mit stre
 ne off mit leme by wess marcke to bro
 ke **Gide** by den tyuere aff to breken byne
 acht dagghe in den dage dat en van
 den rade geboden is **Van wo men
 mit leme desken sall**

Als salmen de huuse mit le
 me desken mit steyndelen mit
 leme off mit steyn gemaket bi
 men sall de steyndelen boue begreun
 en bestyken mit leme als se up dat
 huus sall gelyck werden **Gide** men sall
 ouer elcken derden zone in den wyde
 off stoe dake ouer all mit leme begre
 un bestyken van der naet upwaert aen
 de steyndelen by wess stoue mach to
 broke den desken de dat huus maket en

liber Sextus

by wess maerken to kroke doet aindre
maken doet Ende nothide sal he dat
dars weder aff baken En maket als
woer is by der woer penic als en dat
geboden wort wie den in de byne acht
driggen als voer in de naeste artikegh

Van hueren op Juermaele viij

Sowe gheuert ghest een hoest
de tot Juermaele velleit dat syn
huys brande Ende en mach he
myt verdagghen myt syne landshere
ren syn Juermitalen to verleyge ofte
quyt to wesen So mach he weder in
mieren op de Juermaele de he in der ja
de behouden heest Dat sal wesen myt
stene ofte myt leeme by vief maerke
to kroke en by den huer aff to baken
Ende als de Juermaele dine ghecomen
sint So sal de landshere dat huus be
houden en beulen by des andes worden
Ende dat he myt myt des landshere ver
dragen en mach Ten waer sake dat
de landshere dat huus saken myt wil
ken aff baken wolde **Van brandspare**

ye Van brandspare viij

Sowe eer dyken dars een hoest
stede to brandspare gheuert

haert de man de goestide buike ende
 beuere nu sijn beue als dat van
 older woensheit aldus lange geweest
 heuet Wil he sijn huer verbetere ofte
 vermere De sal huerer myt streue ofte
 myt leeme Wier he en sal myt desken
 myt streue ofte myt leeme sijn sy byverlo
 ue des landshere Gide beuut dat huus
 so sal de landshere dat streu wezke gelde
 to des rades seghen **Van rente crue of**
huusninghe to setten ten jaden als de
man van huus is

Heff een man gelt gelouet ten jaden
 off is he verwone voer verstuighe
 schult wer zachtude In is he dan
 van huus als de raet jaden ghet to
 mach sijn wyff off een ander De he dat be
 louet heft Rente huusninge crue of and
 guet voer en setten wt sijn guede Gide
 dat rent sal men voert all wt voedere
 up den man gelijcker wys of he dat sel
 uen gesat hadde Wier machde reus mas
 wyff schulde buten des manes witschap
 de se to den pande louet In sett sijn rente
 huusninghe crue voer dat is ouf wau
 dace Nothant sal dat wyff null den
 vorr dat gene dat se gelouet heuet In vorr
 also danc guet als se up gebort heft in

Ofte men sal se wedelers leggen all wat se
 wull doet voer den hoeststoel **Van crue**
in huere to hebben x

So welck man de en crue to hu
 re heuet daer he een holaru huys
 op staende heuet de dat selue
 huys noch versetren noch verkopen bu
 ten orloff des landsheren en mach Ten
 ware dat des de niet ontfatende dat de
 landhere genoent bewaert weze myt
 den greue de en dat huys forme solde
Eide wort dat huys verstatte ofte verkoff
Eide will he de landhere daer voer geue
 also vele gilden dattet huys wez verstat
 ofte verkoff is **So** mach he de meeste
 daer to weesen byme sel wesen **Van**
 hylt dat den landhere to weten is genue
 den **Van hoestden huysen fadmezen**
kelke ofte lichte to huere xi

So ave wy den andere huere
 een hoestde of ern huys of een
 kelke of een fadme off lichte de
 sal dat selue besitten **Eide** he en mach
 daer greue andere in setren dat en sye
 by orlone des landsheren endes huyshe
 ren **Eide** wie desse dinghe enderff men
 myt voer up seggen sunder allene de
 huys en hoestde de sal me niet seggen
 een halff daer to voere myt een raet

naemane **G**ide de lanthere maach des lant
 zaten yuet bependen voer syn hure eer he
 wt den huust kake farmer of loxe waert
Gide beoghte he dat yuet heymelicken wt
 wien mochtet en beden weder yue to ber
 ghen also vele dat de lantshere syn hure
 wisse sy **G**ide daer to besket he een maach
 tegre de stat **Van erue huse of rente**
to pande te sellen de mid nyet waren
 maach

xij

So welck man de erue off huse of
 rente to pande sett ofte verkost een
 andere hure **C**romigen of buten
 maach he des nyet ware **A**ld dattet voer
 sy gesat ofte verkost de besket wa der maach
 een schillinge **G**ide wa den schilling een
 pening voer also vele als dat yuet verkost
 ofte versett is **A**ter to sal he den stager
 wull doen mitten drechten houwstool **E**n
 ater to sal he den diden pening ouer ge
 uen den stager **O**fte men sal mitten
 recht voer vare **Van rente in husen**
of in hoesteden ofte kusten pande to sellen

Men sal wt geen huusen of hoef
 steden meer renten wt versetten
 of verkopen dan se ter hure gelde
 mochten **G**ide men sal voer geen nyet

gelt rente setten dan wer daer gulde dat sit
 dertich olde vlemische die kiste pende Gide
 we kiste pende setten will de sal se den ge
 nen in de hant ofte in de wercken den
 he se settet den dede pning beter off by de
 rades worden **Van grasshure van hox
 lande en rente to betalen**

Item grasshure salme betalen in
 midzemer Doer men des met
 so much de landhere dat ghet
 daer wer up halen Gide he sal dat gant
 myt tiben vaetfluden up bede Gide so sal
 much lossen swart nacht of de landhe
 much dat ghet verhoep na syne wille
 Ten sy dat de niet d tijt verlange Gide
 wort dat ghet wt der weyde gruomen
 so machmet halen waer ment vintet
 hure van hoxlant daer ne gren tijt
 an besthiden en is sal men betalen eer
 men dat hox van den lande wort ofte
 fysten penden daer voer to setten daer
 men des met so de landhere dat hox
 daer voer holden wil alle renten en hu
 re de syne een halue Jaer versihent
 is sal al verht wesen **Mer yt langer
 tijt gleden so sal me daer voer zisten**
Van hoxect en verwinnghe to holden
van penning schult

So wānen de boegemeistere en raet
 hoefft holden van verding schult en
 verdinge holde. So sal de schulte
 de eerste verdinge sene. Ende dat gelt
 mede daer elck den andere mede verding
 gelycke wys dat men doet als om verding
 nisse holt van verdenkhalie wende. Ende
 ouer sal he sene. So we den andere he
 net kysse panden up beide laten gelycke
 reut huus ende crue. Ende de kysse pande
sakine holden acht dage na dat se up
ghboden sint eer se moeghen verstaen bli
uen. Ende crue reut huusinghe de ge
 salt en up ghodent sint sakine holden
 sess weken lang. eer men verdinge
 den sal. Ende daer na sal de schulte he
 redinghe doen up den raethuse als he
 verdinge g'dach heft.

Van verdinge vier den houe xvij

So we den anderen verdinge vor
 den houe myt onrecht en de ver
 dinghet wort myt tven raethude
 de besket mess maach tege de siet. Ende
 daer hi sal he de verdinge stue g'lor
 Ende so we den andere ten panden sen
 uen laten over schult de he sal ghloet
 hebben. En maach he de niet verdinghe
 myt tve raethuden de he wort rechte

begreut heuet voer den huus **De** bescet vief
 maatz sigt de stad **Ende** daer to sal he den
 verpynge sijn gelden **Ende** we den in
 deren hoger verdynt den he sijn mit
 syne rede beholden **will** **De** bescet vief
 maatz sigt de stad **Gide** dat recht sal
 he doen voer den raet to den verlegghe
 off eer **Van schulde to leent ten pande**
als de man van huus is xvij

W Het een man to houe gedaghet
 pening schult de voer raetuden
 niet bekaent en is **Gide** de man
 van huus is so sal dat wyeff to houe
 come **Gide** leuent ten pande wec de
 man bekent **will** **al** he to huus fo
 niet **off** syn recht daer voer to done **hi**
 komet he den to huus eer den pande
Gide **will** he weder **ut** **to** sal he mit
 siben raetuden gien en beden syn recht
 eer he weder **ut** huus vaert **komet** he
 eer den panden **niet** to huus **to** sal
 de stager sijn ten pande **Van kessen**
en sigolen to greuen xviii

K Essen en sigolen to greue dat
 sullen doen de greue de mittre
 slust hughen moeghen

Van der stollen to sijnf meken xix
O f raet **ut** **Stroming** mit der **vyf**

heit van der stad. De sint des to zuden gorne
 den dat de schoole to sint Maart sal bliue
 totter eener alsd kunge als dat de raet en
 wysheit giet dunnket Ende de schoelmeist
 sal de schole ducht holden en gane de wy
 te dat he schoelmeyster is Ende als he de
 schole up geuet So sall he antworden en
 leuere den raet ducht en gelyc

Van payment

xx

In den Jaer ons heere. Dert vieren
 negentich voer mydwinck. Doe ver
 zochten de bozgermeyster en raet
 mytter wysheit van der stad. Dat een olt
 vlemische groete dat een soet groete geheit
 is sall gelden een schilling. Ende byn gurd
 kotte groeten sullen wesen een Crommer
 schilt. Ende een soet siluerz sall wesen by
 kotte groet. Ende byn ma sal de raet alle pre
 yment wederre van beide Golt en siluerz
 dattet niet quader en werde. **Van guede
 to wyne mit olden braue**

xxj

In den Jaer ons heere. Dusset driehundert
 vuffensdenich up onse vroulic
 auct. pmissioit. D ouerzoeghen
 bozgermeyster en raet mytter wysheit van
 onse stad. Dat se leuen beden ouer de keef
 ken waer. **Buys mit byn Crommer de**

griet den sprake myt olden breue De he myt
 rechte menide to wyne De jolde De breue tho
 nen up den raetthuse voer den rade eer priest
 then vreessthoude en laten de breue thone
 en theken Ende slagen voert daer na Daer
 mit en will de raet in geen stige meer ho
 ren dat olde breue De myt gtoent off gtey
 kent sine wiere eer den priesthe vorst in

**Van in sticht reyen wat an to leggen
 buten oerloue in**

xxij

WAlle der stat yemighe reye Ende lede
 yemich mit die onsen bozgere oftr bu
 ren yemighe sake an buten oerloue
 der houstruade De dy raet gysat heeft De bre
 ket vreesstmaerke Ende daer to sel he selue
 off leggen dat he gdaen haet mit sine
 guede Ende noue yemich mit die onsen boz
 geren oftr buere yemighe merente man
 in den hande yemigerhande giet bute oerloff
 der hoestmans De beket vreesstmaerke Ende he
 sal dat giet dubbelt wider greue Dyt
 mach verfuggen an raetman off tthe boz
 gere waerhmen myt verfuggen he wor
 de onschuldich myt sine erde **Van sticht
 reyen voo de ruste pande sulken** xxij

Wet meer wort een man dat ge
 feundiget in der stat reyse by cona

marck to brake Ende komet he nyet weder
 ghelycke syn buren. Oste sende he nyet een
 gueden man wt. De sall der cluyst panden
 greue to des rades seggen by wess marcke
 to brake Ende de cluyste en sullen gren za
 den neme. Mer se sullen den bozgenus
 tere kondusj doen. De dat recht wer den
 hoene verwaert en syn gesellen. Ende
 de sullen em sunder vertierck ten hofst
 setten. laten to dwene beyde brake by des ra
 des worden. Off men sall myt den recht
 wort wære. **Van reynen myt slofken**

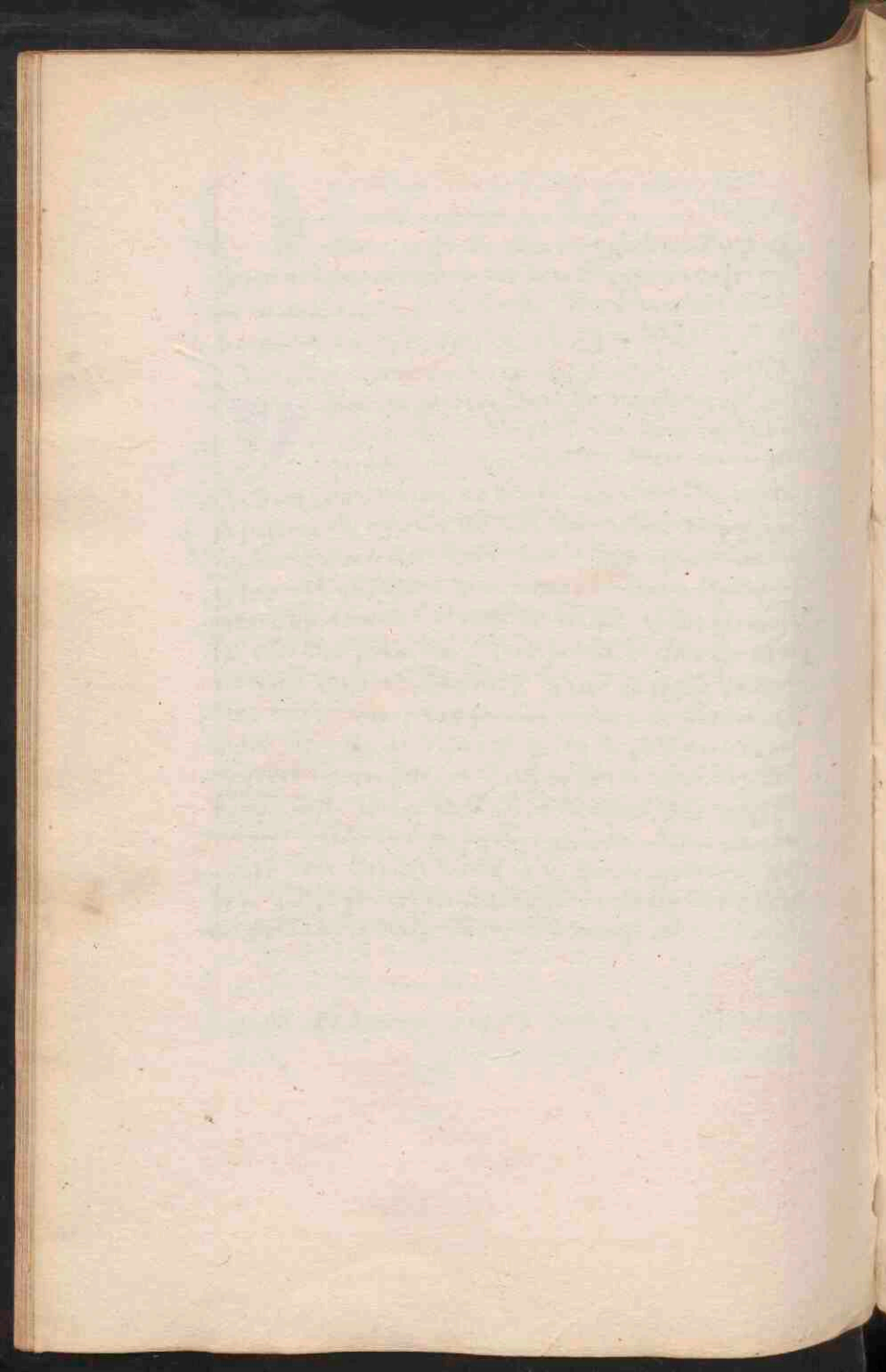
Slagen. Iwo de cluyste pade sullen xxiij
U Deit meer heft de stude vermyge. de
 se gehat myt een slofke slage en
 willen de cluyste panden gien
 dat sullen se doen by oerloue des rades.
 Ende se sullen myt em neme een raet
 man. ofte meer. De in der cluyst wonet
 Ende sullen pandinge doen by des rades
 worden. Ende wederwen. De gren mit ho
 ueden in hoer huus hebben. Ende ander
 lude de nyet werthstem syne in des reys
 to thien. ofte to rijden. Ende des. de raet ont
 kent. de sullen vuggepandert bliue. Ende
 elise cluyst sal panden by em selue. Ende de
 raet by em selue. **Van waken buten**
oerloue by der muren xxx

Demanen en sall de nuchtere by der
 straten off by der stad muere waken
 Van alle de daer to gefunduyghet
 sijn en groer lof van den borgemeistere
 by vuest maerke to broeke Dyt nuchte ver
 luyghen en ofte onstijult doen als voer is
Vander wake Van der wake xxv
Veruyt pden den de wake gefun
 diget wort de sall waken off een
 quenden man wt sanden in sy sijn
 by drey stillingge to broeke Doet he des nyet
 so sullen de greue de vte des rades wegen
 waken voer syn doer gaen de naesten da
 ghes en eyssigen ten pant to des rades seg
 ghen by eenre maerke to broeke Ende wuyt
 he en des rades Daer mede besiet he een
 maerke tygent de stad Wort so sullen se dat
 den borgemeistere sijnne taken de dert vint
 voer den houe waert Ende de sall en een
 hofferet taken setten vint to doen voer beyde
 broeke offir men sall myt den recht voert
 ward Ende des gelyckes sult wesen als de
 clufft een huys voer den houe greden heb
 ben en se panden gaen by overlou des rades
 so sall men recht doen als voer is

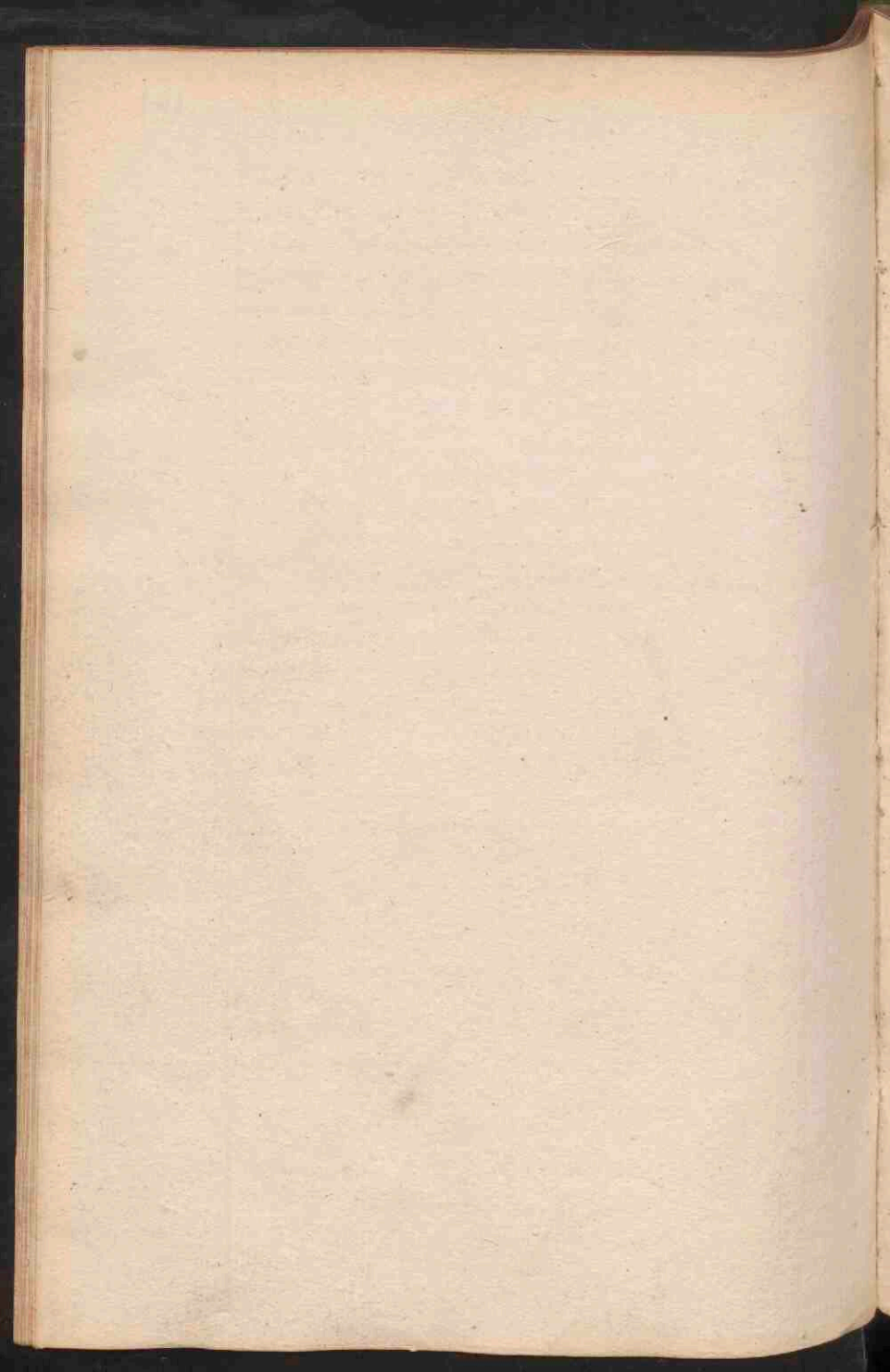

**Hier begint dat Achte stant boeke
Van dobbel spyll in Gromingen .i.**

Dwaer men dobbelt in een
huus De huusheer sberket vief
marck tegen de stadt Dyt mo-
gen vertughen een raetman
off twee borgeren De myt der
stust tughen moghen **Van steden
myt dobbelen to wyuen .ij.**

Dwe den andere syn steyders of
wyuet myt dobbelen De steyders
is he van waert Dier to so bor-
ken se elckerlyse vyeff marcke tegen de stit
Van to water up dobbel spyll .ij.

Dwe den anderen niet ofte hol-
det tot dobbel spele De berket ten
marck tegen de stit **Wortmans
sal he ne quijt katen** **Wier ist dat by d'ghe
geschieden voer der storken se ist halue broke**

Van worttreffel spyll .ij.

Alle dobbel spele verbedet de raet by
nen Gromingen by vief marcke to les-
se **Wier worttreffel spyll moet me
wel speelen mit der myselorken to der bor-
storken Gide nemat moet eens d'ghe mar-
met wyue ofte verheffen In drauske ofte
in thode dan een halue marck by der wort-
broke En dit moghen vertughe een raetman**

off alle boegere & tugen moghen myt der
 cluys ~~Wolde~~ men de onse wen betsien
 dat he der stad wilkeer myt dobbel ge
 broken hadde & men myt veringhen
 mochte so joldt he onschuldich werden
 myt syne eede also manuyt dat eff alle
 en des wren thien woldt **Ende** wie he
 wynt konne enne halue markt dat sal
 he gene der stad behoef by syne eede in

Van alreghende spyll gelt to wyne

Wyt se verbedet de raet kreyen te
 spelen en bopen en alle spyll dar
 men gelt mede wyne ende ver
 lepen markt enighe mensche eens daget
 hoger to speelen dan en halue markt by
 wreef markt to boefe **Dyt** markt veringhe
 als werf is **Van gelt to wyne myt**
valschen werkinghen v

De myt valschen werkinghen
 omme gien en daer mede dobbel
 ende spelen omme gelt en guet
 mede to wyne **Ende** de veringhet ende
 werwone werden als een seld recht is
 den sall men dat ghouet aff staen **Ende** dat
 gewonnen gelt off guet sall komde ter sone
 behoef **Van eenen dyeff lopen to late**

So wie een dyeff latet lopen & he
 off een ander geringen heuet &

becket vveff maerf teges de stad: wull he
 versaken so sal men em veruue myt
 de meredeel der stust daer dat vne gesith
 is wachme myt vertuyggen he wode
 onstguldich myt mer boufere de oer goet
 elstcerlyk vweidich sy darich murek

Van eenē vveff de maerhēghe scall vūj
 Ten een dieff sal men hanghe
 vne deuffe de een olde ffrausige
 sithit wredich is off beker Ende
 wort de deiff voerplustich men scall
 em vertuyggen myttr stust ale stad
 recht is Ende legge em ewelike vrede lace
 Komat de dieff daer nu wider in de stat
 en wort he geuaggen men scall daer on
 zynhen myttr gulge ale nie myttr
 eersten solde gedaen hebben Ende des gelij
 kee salmen dat holden van eenē deuffeg
 gen mer voer dat hangt sal me se leue
 ding ghaue Ende ist dat ge stolen guet so
 guet myt ale een halue ffrausige sithit
 wort is ofte beker so sal men em de nose
 aff snyden Ende ist geen halue ffrausige sithit
 wort off een quader vā eenē ffrausige sithit
 wort is off beker so sal men em ten oer aff
 snyden Ende ist so guet myt so scall men
 em ter stuyre staen Ende des gelijke scall
 wpen vā eenē dieffeghe Hier voor de

stupe sal se den steen draghe **Van deuff**
en rouwers to onthouden off dat guet ix

So wel wetende soken guet ofte
 rouff guet ontholt ende de deuffe of
 rouwers thuyset houet of geyet
 ende mede holet en geyet **Ende des zee**
 wonne en veruyget wort als een stad
 recht is de sal men mytter selue yene
 bezuyten **Dier nie deue en moorders be**
 horchiff is mede to ruyten **Van rouff**
guet of staelen of vande guet to kope x

Of raet verbedet rouff guet stule
 guet off vonden guet to kopen
 by wess mactken en by den selue
 guede **Ien sy sake dattet sy by henge**
 myse des greue de dat guet vedaren
 hebben **Van zee rouwers straten rofers**
en straten sithnders xi

Openbaer zee rouwers straten rou
 wers straten sithnders **Ende de myt**
 ontsichtelt breue de vroullen en
 yonfaulben vercrachten **De den vrede**
 beken den se selue hebben gelouet to hol
 den **desen sal men dat houet afflaen**
 worden se ver wone als een stad recht is
Van worden wortbarnde seafic befic in

Aldere en moerborne keuse beke
kerken en kerkenhoue sijn anders
verraders en oze boden. De desse
voers jancien en mysdaden van oze we
gen gedaen hebben en des veruonden
widen. De sal men rade braken. In al
sulker wyse dat men de sal slepen en
oze arme beene en rugge ontfle slaen
mit eene rade. Ende dat hynha up dat
natt jatten. **Wan eene vrouwe de
moerbrant heft** xiiij

Her vrouwe name de moerbrant
gedaen heft en des veruonden
en ouertuget wort als een stat
recht is. De sal men an eene stoff ber
nen to puluer. **Wan vrouwen to ber
nen en to braken** xiiij

SWelck mensche de yemant
vrouwet to berne en des veruogt
wort mit wien raethuden ofte
mit daren borger de mitter cluyt hige
moete. De sal verboert hebben sijn een
hant. Ende weet sake dat yemant dat
lyck des beroemde dat he moerbrant
gedaen hadde ende des veruogt worde
als voers is. Den sal men up een datt

leghen *Van stumen sunden* xx

O f beuaren worden dat sy den
 stume sunden id est pccatu multu
 vel sodomitanu teges de nature
 Ende des verluget werde mytter stust
 daer dat yne gestigen is den sal men
 to puluer berne *Van to sundighen
 tegens de nature* xxi

O f sundiget tegens de nature
 ende tegens de ewe grude myt
 eenre bestre Ende des verwoent
 wort myt der meredel der stust daer
 dat yne gestigen is den sal men berne
 to puluer *Van veouwen de haer
 kynder hemelike doden* xxii

V ouwen de ore kyndere hemeli
 ke doden Ende alle de dat mede
 conseruieren de sint alle chise
 myddadich Ende des ddes kyndes chise
 schuldich de des verluget wort myt de
 meredel der stust daer dat yne gestig
 is de sal out doden *Van de em selue
 wilmodes ddet* xxiii

A si mensche de em selue wilmo
 des ddet van mystroeste dat dde
 synham sal men berne to pulu

Van de misdadige lude de geen verlicke
en hebben

xix

Oyt sicut de misdadige mensche
de geen verlicheit en hebben in
kercken noch in cloestere noch in
geene heylige gewyde steden noch in kra-
men mede alle mordenaers moztbern
ners zecrouwers staeten sithunders en rou-
ners en de kercken off kerckhoue sithun-
den Gude depopulatores dat sicut de ge-
ne de walen tuischen askeren en erfpuet
versetten en verstoffere en verstoffene oyt
oeren zeshin steden

Van myt touwe

eyen en vergiffenissen ont to gaen xx

Welck scrift mensche myt tou-
wenen ende vergiffenissen omc
giet Gude des verwoeren ende
verhuet wort als stad recht is den sal
men berne up der hoerden dat is geure
slaken

Van valsche gelt to mude xxi

Alle de gene de valsche gelt mude
en by slage maken up landthen
muden en gelde Gude de dat me
de hantiere Gude wullicke balt daer me
de van hebben en wetende to een aff-
dragen de sicut elcke schuldich en mis-
dadich Gude de hebben gebroeken en ver-

buert lufft en guet Ende worden se vertucht
mytter cluist als een schuldrecht is Den sal
men zieden in een fetell ofte beem Ende
is dat gelt up onse staet ofte up anderen
leden gelt gemaket So sal men in alle
dat hoeft aff staen *Van eenre vrouwe
mit oer manne guet to ontfien* xxij

So welck vrouwe oer manne bu
ten syn wille ontfien en en
syn guet ondraget So we de
vrouwe en dat guet ontholt De briefet
vress' marze te ges De sicut All so verre
als de man dat staget Den zide Gide
daer to sal he dat guet weder geue by
alsodane hofte als en de raet dat bedet
Gide wil he verstaen so sal dat sige
de meredel der cluist daer dat vne griff
is wo guet datts guet geweest is *Van
een echte wyff to neme* *De een andere on
te men heft* xxiii

Want man de to stonck qua
me en een echte wyff neme en
trouwede Gide he een ander echte
wyff to verre leuende hadde Si quame
se stagende also dat he daer mede vertucht
worde men sal en dat hoeft aff staen

Wort he voerulorghich men legge ewelic
ken wedeloes Des gelyckes salt wesen van
eenre vrouwen De een and enste mit leue
de heuet **Xiii nootmuidighen xxiij**

So wie een vrouwe ofte Jonckfrou
nootmuidiget byne Gromgen Wort
he begrepen men slae em dat ho
uet aff **Gide** wort he niet begrepe men
teghen ewelike wedeloes Der vrouwen
of Jonckfrouwe salmen betere mit thyn
tuyt maecte **Gide** alle de syne volgers
hant de breket elker luff ten maect tages
de staet **Gide** alle de geene de dat geuent
hoere de sullen em volghen by vier sijn luff
Gide wat se doet em dat is all sonder bo
te all sloegen se wen doet **Gide** se wat em
weder gedaen wort dat is vier hofe vier
thuet daer we doet an den geene de daer
volgen de salmen gelden mit dardich
olde sijn luffe fustige **So** wie mede dit
gedaen wort dat sal den de houeling
en syn gesellen **Gide** niet de vrede **Si**
en maecte se em niet gelden men legge
se wedeloes al want se gelden **So** wen
men duy dumer dret behuet **Gide** wil he
versaken **So** sijde dat de merdeel der
stuyt daer dat yne gestien is **Gesijde** de

Dit onse buten der stied **E**o sijende dat onse
 d'clust d'wer dat yne gestiguen is **E**ide d'clust
 daer yne wrent **W**isket rene de clust moet
 sijndich **E**o worde he onstighdich myt xy
 boegere **D**e oer guet elskerlike **W**erdich sy
 dactich maik **W**en moet **u**ndighe **xy**

De ynen vrouwe woth zomfrouwe
 de maich stighen ouer moet **u**ndich
 na der tyt dat se dat beslaep huet **W**en
 dat een echte man syn wyff ende goet
 ontfoet **xy**

De welck man de eenen andere ma
 ne syn echte wyff ontlett ofte ont
 foet myt syne guede om de werde
 den wyff maiken off outholt syne der
 stiet end myt oer sundiget in ouer spele **W**et
 he des wromen en verduget als een stiet
 recht is den manne sal men dat houet af
 stien **E**ide wort he voer ulichich me leg
 gen ewelicken wedeloes **E**ide dat wyff sal
 den steen darge **E**ide den bute der stied
 blyue **E**ide oer guedes ontraect wesen
Eide de echte ma sal des guedes allene wel
 dich wesen by des dades worden **E**ide onse
 en sal dat wyff ne geen effemissen ne me
 moke va oere echte manne all weet also
 glegen dat se syn effemisse wesen **W**en
 dat se oere echten man ontrouwe worde is

Al want der tijt dat sy haer vnder verli-
ket en versouet myt oere eerste manne
by des radet woeden. **Item een man &
een andere man vynt in sin huus
in ouerspiell** xxxij

Hen ma de een andere ma vynt
in sine selues huus. Daer he sine
woent in bedriue der sunden van
ouerspiell myt sine eerste vyue. **So mach**
de eerste man myt sine vrende den on-
erste man vanggen en binden onge-
questet en onuyringet synre gesonder
ledere en leuere en den radet ouer. **So sal**
de ouerste ma den radet veruallen wesen
in der broke van teyn marke. **Eide** de eerste
man in de borre van vnesteyn marke. **Eide**
daer to sal he den ouerste vress verlonen
en verstoer. **Eide** wort he verulustich
en bliuet ongenadiche. **Eide** wilt he verfa-
ken & men des betijet dat he myt myt
duuyne gesundiget heuet in ouerspiell.
So mach niet vdingen myt een vactma-
ne ofte myt sibe borgere ofte myt vier be-
setne huere. **W**arhinc dan myt vertu-
gen he do onstult myt sibe borgere. **Eide**
doet de ouerste ma der tijt den eerste ma
gynst gewelt en sine linc off an sy gude

bynne sine huse so heft he den huysvrede
 gebroken. **E**v sal men dat vertuge ende be
 richten als voer in den vreden boeke in den
 xij artik. gheschiet. **E**v we den andere ye
 niges huse in. **E**nde dat wyff sal den skey
 dragen en sal bint der stad bliue en oere
 huude outwaert wesen en geen erfens
 se boere va oere manne in atfulker wyse
 als voer in den vreden boeke gheschiet. **Item**
 een wyff de ghat tot eens andere mans
 huus en ouersprell doet.

A Enges egher mans wyff. **De ghat**
 tot eens andere mans huus ende
 schuldiget myt eenre andere ma
 ne in ouersprell. **D**at wyff sal den skey
 ne drage. **E**nde sal bint der stad bliue
 en alle oer goet outwaert wesen by des
 rades worden. **E**nde ouf en sal dat wyff
 geen erfensse boere va oere egher man
 Allwert also gelegen dat se syn erfens
 se wesen solde. **O**mmec dat se oere egher
 man outrouwe bezwyet heuet. **A**l wat
 secht. **D**at se oer weder verhyket en ver
 sonet myt oere egher manne by des rades
 seggen. **D**yt manne vertuge offnen
 vresaken wolve myt eenre vaetmanne off
 myt sine borger off myt vresprell bu

xxvii

ren wāchmen nyet vertuge so do dat
 wyff onschult nyet tbe borgeris Ende de
 onrechtē mā de de sūde des ouerspels
 sal gedaen hebben de betor de sūde tge
 gade en by des priesters en bystuners na
 de Ende is vā des werf arte ne goen sta
 ger so en deff de raet daer geen recht vā
 doen off se willen **Van quade tjdunge
 to openbaeren in der stad** xxix

Uerucme yemich mā quade tjdunge
 de onse stad tegen gynge de sal dat
 den borgermeistere weten doen Ende
 sall mede seghen wel en de sake geseghet
 heuet by sūe eede de he gestlore heuet ter
 stad behoest Ende sege de yemich mā yem
 ge yemichre off turghre up yemich vā onsen
 borgerre offte mēwenerre vā verredye off
 moedye off anders bose saken de en mā
 an sūe luff droghen dat tbydracht make
 mach in onse stad de sal sūe tuelman
 saken **So** sal he seluet een lognew bly
 uen Ende sal doge en tyden alsdāne ordel
 en yne als een ander gedaen solde hebbe
 daer he ouer gelogen heft **Disse** punte
 is daer omē gemaeket dat nentat ogh
 ne en partye maken sall in onse stad ghu

[Faint, illegible text]

A *[Large decorative initial letter]*

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

B *[Large decorative initial letter]*

[Faint, illegible text]

[Faint, illegible text]

C *[Large decorative initial letter]*

[Faint, illegible text]

Van amptlude wilkare xxxij
Alle amptluden verbiet de raet wil
 koer te maken by en selue eliken
 honeling by anes marcken to broke
 het en sy by oerloue des rades Ende de ho
 uedinghe sullen alle Jater in de wase als
 en de raet gode syndet brenghen oze sul
 len en oer begryp up dat hime waerden
 rade en richten up dat se ne geen ander
 begryp en hebben *Van onnutte gilden*
aff to setten

Van onnutte gilden xxxij
Wide were yemge gylde in stad
 bronck den de raet onnutte duth
 te to holden en to wesen de sal
 men aff legge by des rades worden
Van wo dieue syluer & golt smede war
ken sullen

Van wo dieue syluer & golt smede war xxxij
Wat syluer de golt smede waesken
 sullen dat sal wesen also goet dat
 de marck gewegghene sal beholden
 meffyn loot syluer Ende worde yemich
 golt smyt bresflik genonden to dat sy
 wazke so guet myt en were de bresket
 vief marck van eliken lode quade syluer
 Jater to sal he in een duer myt wesen
 Ende is des weskens meer dan een halue

marck gewegens siluers Do hebben se
 oer hyst verboert Ende daer sullen de hore
 gemeynere tibe to setten de dat verdure
 als se rogede setten **Vanden koere die**
tymerwarste xxxv

Oyt is de koere de gesat is by den
 tymerwarste by den borgemeysen
 en rade en by den oldesten in den
 schuen amptre do men sicut Duseut vier
 hundert en seffendachtich in Feunio
 Alle de gene de kerme fropen potten en
 quarten in tyne geyten en dreyen de
 sullen en moghen oer waeste maken
 in dreyehande maniere Ende elck ge
 uen na synre weide In den eersten so mo
 ghen disse amptliche menghe en in doen
 tot tibenytthynlich pont fins twes acht
 pont loodes Ende dat sall heyn syn wa
 ste Ten anderen male moghe se menghe
 en in doen tot seffentthynlich pont fins
 twes seftyn pont loodes Ende dat sal heyn
 koer werste Ten derden moge se menghe
 en in doen tot tressentthynlich pont fins
 twes tthynlich pont loodes Ende dat sall
 heyn froyndes gnet Dyt warste sal me
 tellusen malle trefene myt onse stad
 trefene de daer to gemact en geordine

Dat **Neegende** **stuct** **hant** **Van** **amp**
lude **wylfoer** **sint** **Gide** **myt** **den** **meisters**
teyken **en** **hant** **my** **synre** **oerde** **Gide** **de** **amp**
lude **en** **sullen** **geen** **byn** **warck** **in** **der** **hant**
verhopen **dat** **sy** **eerst** **geteykent** **myt** **den**
meisters **teyken** **en** **myt** **ouf** **stact** **teyken**
Gide **also** **guet** **van** **stoffe** **en** **van** **hinc** **als**
dat **daer** **up** **ge** **maect** **is** **By** **mess** **swaer**
marck **to** **brocke** **der** **sint** **behoeff** **van** **elken**
stucte **warckes** **ouf** **wo** **vele** **der** **sint** **de**
so **guet** **myt** **en** **sint** **By** **ge** **seget** **de** **han**
delen **en** **hougelen** **in** **horen** **kan** **poffe**
in **de** **mogen** **se** **maken** **half** **teyn** **en** **half**
loet **Gide** **dat** **sal** **sinen** **voer** **de** **luf** **inghe**

Van **olt** **teyn** **warck** **to** **vermaken** xxxv

I **tem** **olt** **warck** **in** **time** **dat** **desen**
amp **sluden** **komet** **to** **vermaken**
al **isset** **quader** **dan** **weck** **is** **na** **de**
lude **wille** **sunder** **brocke** **to** **vermaken** **Gide**
het **sal** **blinc** **sunder** **teyken** **in** **der** **stact** **en**
van **den** **meyster** **by** **mess** **marck** **to** **brocke**
tegen **de** **stact**

Van **teyn** **warck** **dat** **de** **lu**
de **van** **buysen** **bringhe** **to** **verhope** xxxvi

I **tem** **lude** **de** **in** **buysen** **teyn** **warck**
van **kanne** **horen** **poffen** **in** **in** **of**
stact **Geomig** **bringhe** **ome** **to** **verho**
pen **de** **sullen** **de** **borgemeistere** **myt** **sy** **ge** **sell**

De dat want overwoert een wete doen dat
 se van den **hymus** dat se hebben myt en
 verkopen byne onse stad dat sye also ghet
 vnu stoffe en nu byne als onse stad fore du
 holt als voerh staet Ende elck geue nu sye
 werde. Ende verkopen se daer en boue en
 dyndmen dat wazke giuder den de fore is
 So sullen se also vele becken nu elken stu
 ke tege de stad off dat een nu byne onse
 stad giden hadde. Ende veert dat de bor
 gemeesters myt syne gestellen myt en
 wisten dat ymige ander lid **hymus**
 wyle hadden of verkope wode byne onse
 stad en daer versumtheit in gescheden
 So sullen de bouelinge en desse **hymus**
 amptuden den bergemeesten dat to kene
 geuen Ende he sal en dan de wete doen
 als voerh is Ende elck koop nu nu den
 hynwazke den eens een wete giden is
 dan der stad den en deff daer nu geue
 wete doen. **Van amptude wazke**

Wt to setten

xxviii

W Enich amptude de wete onse
 saugen heuet to waken de en
 meich dat wazke myt hoger wt
 setten dan he daer an verdient heuet
 buten oerloue des genes des dat wete

synē is by eenē maerke to broeke Ende den
 dat waer is gesat is den yet wan ware **E**
 he salt den greue weder doen den dat to
 goet ofte men salt myt rene bode **ve**
 neu Ende werstet he dat bott men salt
 em een hofferit setten voer broeke end **ve** al

Van we sich bestedet to dienst xxxiiij
S **O** we sich bestedet to dienst bynne
 fromghen de sal den dienst holde
 Ende komet he myt to dienste als
 men em boden sendet in der tijt als een ge
 uenheit is byne fromghen **S**o sal he ge
 uen den greue den he synē dienst gelouet
 hadde also vele als he verdient soldat hebbe
 wt synē dienste tusschen tijden **D**e sal ge
 uen dat wulle loen dat he soldē verdient
 hebben **D**yt manij vertugen een raetma
 off labe nabure **W**ier dede yemich bode enst
 sthap den sal men loene na der tijt **ve** **D**ist

Van lude de bode geuone hebbe xl
S **O** we boden geuone hest **E**nde **W**
 de he den bode in daer nu in synen
 dienst myt hebben he sal em greue
 oer loen **D**en weer sake dattz de niet ont
 fande dat he verichte sake daer to hadde
 daer omē dat he den bode myt in synē
 dienst hebben en woldē **E**nde dreue yemā
 synen bode tusschen tijden wt synē dienst

syn wul/loen sal he hebben Ten sy sake
 dat de raet ontfaende dat de biden als sullic
 ken saken mysdaen hebbe Daer he en myt
 vden wt syne dienst wysen mach Ende
 he sal betuggen myt vone raetmanne off
 myt tse nabure Ende als de bode vertugt
 is de sal en loue dat en by der tijt boect
 te wile dat he en dient heuet

Van harnassche wt to leene xli

De gree man en moet yemgheer
 hande harnassche wt leene wt der
 stadt Gronngen by enuer marck to
 boeke Dyt mach vertugt een nietman

*Van den munters in vreeslant gelt to
 wisselen xliij*

De gree man en moet gelt wisselen
 byne Gronngen to der muntre be
 hoef de in vreeslant muntre he sye
 bozger off onbozger by syne marcken to
 boeke en by den gelde to verliesen Ofte
 ne gree man en moet draeghe to der
 voersch muntre of van der voersch muntre by der
 schuer voersch gree Dyt mach vertugghen
 als voersch *Van wazrelkluse saken mit*

yeestelike rechte to beslagghen xliij

De gree man en ne gree weduwe
 noch on Jarighe kyndere noch oer

liber Ordinatus

verminder en moten yonghe waelicke
saken ofte itaten brengen in den geystelick
ken rechten by eener manck to kroec het
en ware dat em de raet dat hoger beden
wolde **N**er weet also dat hem gree
waelick recht geshien en mochte **O**ffe
dat em geweld of aacht giden worde
off van sunderlinghe saken de se in older
woentheit ye gelaiget hebben in den gey
stelicken rechten **G**ide se dat bewysen en
betuyge moge myt waerachtige luyche
ende luden **E**n mochten se luygen in den
geystelicken rechten de to voere gelaiget
ende geendijet sijn **I**n den waelicken
rechten by der werchpene **V**an pleyte
to beghinnen **xliij**

In den Jaer ons here duset vier
hundert en vier up sante jwon
nienus dach de ouerdrachten de
borgermeysare en raet myt der wysheit
der stad **G**ide kondigent mytten clocken
wer den houe alsdanc pinte als hier
na gheschiet **A** Item veruich man de
myt ons woerachtichis en na desken
tege pleytus beghinde up eenen anden
de onck myt ons woerachtichis van
saken de onck raede **G**ide de desken van den
te myt rechte to behoere to scheidem **D**e

sal bercken bynlich fransche sthilde ter
 stad behoef sunder genade Daer to sal he
 bettere en betalen alle de kost en alle de
 schade den de ander daer by nemet den
 he to pleken getripet heuet **Diet** dat
 ouf yemich ander ma van sinre weghen
Gide de raet des ontfant dattz van sinre
 weghen to komet so sal des ychlyker vre
 sen en weghen **Gide** doet he des nyet so
 moeghen en de raet dat gbeden neder to
 leggen also hege als se willen **Gide** de
 broeke sullen de raet nemt **Aleniat** daer
 an to sthont by oere rede **Gide** komet de
 stude daer yemighen schade van den sal
 he soeken en aff leggen **Gide** komet daer
 breue van **Gide** wort daer yemich priester
 van vermaent de breue to veruolghen de
 marsh dat laten up der gemener stad aff
 leydinghe **Gide** des priesters kost en sthe
 de **Gide** alle de schade de daer aff komet sal
 dat soeken de den pleyt an lert **Gide** is
 he al so fransch van guede dat he den vor
 stene stude nyet betalen en marsh so
 sal en de raet setten en holden In der
 stad herichte all wat ter tijt dat he dye
 pleyt neder g'lericht heuet en allen den
 schade belegert heuet **Van bysthoys**
breuen van vrecht xlv

Dit men kome hier bisschops bre
 uen die vkerch in syn ondersaen
 de tegens onse priuilegien gaen
 de breue en is ne geen praester schuldich
 to veruolghen to epequere en to fudige
 de maech dat lichen en weygruyl daer
 van doen up der meyne stadt affleydige
 Ende wort de praester daer omme yskert en
 ydaget voer den bisschop ofte syn officie
 ten de maech syth weren myt recht up
 der stadt affleydinge Ende so wat koste
 yemich praester daer omme det by des rades
 worden om onse priuilegie to brisurme
 daer sullen em de stadt al schudeloes va
 holden Ende yf sake dat de breue tegens onse
 priuilegien myt enghen so en will
 de stadt daer myt mede to doen hebben

Hier begynnet dat **V**legende staet boeck
Van bodelen to louen J.

Swaer een man een wyff
nemet en em bodel louet de
latet em seker maken want
de sluft endarff daer nyet
dine tuggen **N**eme ouf ye
mit man een wyff buten der staet de lu
te em syn bolinghe wyff maken want
de staet en will daer ne geen prandinghe
dine tyden **V**an dat vrouwen noch
Jonckfrouwen geen guet geue mote ij

Doch vrouwen noch Jonckfrouwen
en moten ne greuechande guet
geue **N**ia der tyt dat se to mane
gelouet sint **I**en sye by oerloue oers man
net **V**an hylie woerwader

Swaer een man eene Jonckfrou
we ofte eene vrouwe eestliken be
stapet mit geset der heyliger ker
ken in **G**roningen **E**n is oer sbeue guet
halff en halff als voer in den andere boeck
gheskract **K**onstante so sint hylie woerwa
den to holden de tusschen den man ende
der vrouwen gemaket en gelouet sint
In woertijden en thernamael gesiggen
manch wer raetlude by des raes worden

Gide ne geen man en sal quijtſcheldinghe
 doen ofte quijt greue yemghe hylwornar
 den ofte yemgerley loſten de der vrouwen
 en oere vrienden ontheten en louet ſynt
 in verſchidinghe der heilige erſtſchap
 voer den raetliden buten conſent der vrou
 wen en ſibe de naeſte mudigſte erſſigen
 van mannes yſonen Gide die gelijcke ſal
 men dat holden in der ionſcouwen ende
 vrouwen als weſ ſhiet in den manen
 Van manne en vrouwes manne in bu
 ten de erſtſchap doen in Eronig

De manne de in buten komen in Eron
 ighen en daer erſtſchap doen de en
 ſullen noch oer erſſigen ne en moeten
 ne geen erſſenſe of guede in de vrouwe
 guede boere nemen ofte ſchiden mytter
 vrouwen noch myt oer erſſigen **W**iet dat
 de man ofte de vrouwe ſtorue **E**r den des
 mannes guede ofte de werde in den guede
 aingſcomen ſynt to der ſcheidinghe de der
 vrouwen noch ionſcouwen in der hylw
 voerwarden gelouet en ontheten ſynt
 voer den raetliden **D**yt is mede to holden
 in den vrouwe en ionſcouwe de man
 buten in Eronighen ſoune **E**n erſtſchap
 daer yne doen

Van alrehande onkost en brulast to
maken

So waer een brulast verguudet
is so mach de brudegarn synen
vrienden boden synden **Gide** gar
daer mede ter bruytthuse **Gide** de bruyt
mach oer vrienden onk boden synden
Gide daer en sal men to der tijt ne geen
onkoste doen **Dan** to bere to botter keese
en broet **Gide** voert so en sal men wer
de brulast noch soypen noch hantgijfte
noch wynrop maken by teyn marcken
to broeke **Gide** dede hier en boue veruich
man van den rade dat were dubbel
broeke **Van myt den brudega to sleyde
ende gaue to geuen**

Deat so en moet suk nemat sley
den myt den brudega by teyn
marcken to broeke **Wie** de brudega
mach sulk selue sleyden off he wil **Gide**
noch de brudega noch de bruyt en moet
geen want noch sleydere noch hogelen
noch steypen noch sleyndien geuen
oere naesten vrienden in der brulast
by teyn marcken to broeke **Van wo
velc huyten nie lude mach ter brulast**

Van wo vele huſen me bidde maech Cap viij
 ter brulochten

Als de brulochten wesen ſall so mo-
 gen de brudegyn en de bruet des ma-
 gens to kerſten gauen off se wille

Mer men ſal daer geen onkoſt doen eer
 des auendes by them maerſken to broke
 Ende des auendes ſall de overſtchap aen
 gauen Gide nemas ſall bidden to warſchap
 ze meer dan hundred huſe byne Grom-
 gen by them maerſke to broke Gide wat
 die buten gebeden wort dat runderff men
 nyet zekene

Van wo wake maechty
den en gezichten me hebbe ſal viij

So en ſal men nyet meer dan
 twee maechtyden dene tot eenen bru-
 locht Gide nyet meer gauen tot elike
 ker maechty den twee gezichten die vlesſche

Ende de eenſte maechty ſal ſyn des auendes
 als de bruloch aen giet Gide de ander
 maechty des andere dages als de myſſe wt
 is Gide so ſall elike menſche gauen de ter
 haerſelen ſitten giet des auendes en des mo-
 gens tot eliker tijt eenen olden braffermit
 ofte de wedde daer voer ſunder vander ende
 moder ſuſters en broders en ſwagers en de
 also na ſynt Gide vrouwe en jonckvrouwe

De der bruet hantgiffen greue wille Ofte
 greue hebben De en douen greu sijn oft
 greue nochmans sullen oer manne sijn oft ge
 uen Gide des gelycken sullen greu sijn oft
 greue De Drossaten selckluden en selck
 Gide anders so en sall de brudeghe ofte syn
 vrende dat voerz sijn en gite vñ elcke mē
 sijn als voerz is up nemen haren Gide wat
 dat sijn des niet en dede En brake sijn teyn
 maerf tegen de sijn Gide versumede dat
 yemande vanden rade dat were dubbelt bro
 ke Gide nemande sal mer greue to hant
 giffe en to vadersgilde dan vier olde vlem
 sijn Ofte vief stadt sijnomstete by der broke
 als voerz is *Van dit nyemant to wy
 noch to Wynbeer gien en sall* x

Ut als de brudeghe de bruet beslaep
 en beslaepen heft so sal sijn des moerke
 to kercken gien mit sijn vrenden
 ende sijn myse hore gelycke der bruet off
 sijn will Gide de brudeghe sal des dages
 noch to Wyn noch to Wynbeer gien als
 men vordages vliet to done by thyn
 maerfen to broke *De dat yemade vanden
 den rade dat weer dubbelt broke*
*Van des lathren arens en des deden
 ges geen vassithe sijn reiden* .xj.

O fte latere auens se en sal nu dier
geene brode geue noch wassche spysse
widen ofte wessel desken by theyn
maetse to broke Gide des andere dages en
salmen daer nemant to bidden noch onkos
se doen dan allene den armen luden to
deene Gide speellude en dienstlude koke
to loen en beulen Gide dier moghe se
to laden vader en moer suster en brodome
en moye en zwaegers Gide de also nu synt
ende oer kyndere Gide wa eliker yde viess
huysen en nyet mer by syu maetken
to broke *Wen wo vele speellude man
hebben maet en*

D Enande en moet meer speellude
hebben ofte wyuen dan tbe off
dy pyper en tbe of dy myt zo
den spele by theyn maetken to broke G
dit pyper en sal nu nyet mer geue
den dinsten olde vlemysche nyet mer
by theyn maetken to broke Gide we al
des vele den speelluden nyet en gaet
de sal mytten spel luden wer dinghe
en geue als he wynste maet also dat
se speelluden blyue *Wen speelluden
de wen bueten komen in stad xij*

O name vuyghe speellude wa bu
ten in de stad up de beulacht de
nyet gewone en were de maet

De brudegum greue off he will een quere
 wyue ofte de werde va een kenne wyde wo
 he die to rade wort en nyet meer by them
 marcken to broke **Van dat ne mens moet**
gaen ongebeden to wasstheppe dine
to sithenken xiiij

D E manne en moet ongebeden gaen
 off komen to brulachten of to was
 sithenken off to des anders huuse dine
 to sithenken ofte onkosten to done up alsulli
 ke tuden also de raet dat werbedt nu inholt
 des stadt boecks by enen markt to broke
 elken personen de dat deden Dyt markt
 vertugghen een raetman of tibe borger Off
 he de onstult myt synre hant de men
 des betquet **Van rymstrole** xv

O p den rymstrol en lichten te
 maken en moet men nyet meer
 bidden den echte persone van des
 mannes zyde en der vrouwen weghen
 by them marcke to broke Gide de de hier
 en boue yemich raetman dat were dob
 belde broke **Van dat de brudegum syn**
recht doen sall xvi

W ent so siet de brudegum syn recht
 doen wadur em de raet wden
 smit dat he alle der stadt score huer
 ne gelyshoude heft Gide des gelyshoude sal doen

een man de de meeste is der bruct Gide
 Wolde ꝑ dat recht met den Gide is de bruct
 all verhte vien elscer punte de ꝑ Jugedro
 kon hebben en niet men *Van bruct en
 ten dertien to giste to bidden in d. Jera xvij*

Woet ꝑ en sall nemde den bructghe
 en de bruct to giste bidden bynen
 den eirsten Jaer Daer he men sal
 toe bidden den vier schottelen en acht pe
 sonen vader en moder broed en suster huy
 tale ongherekent by zwell staze maetse
 to breske *Van hollender en seellen d. 6
 in ons borgerstap niet to ontfange xvij*

In den Jaer ons here Susen vierhu
 det en seffen vierhu up den dach
 Sumpio aploen duwdroghen bruch
 meysere en raet en storne meute mit
 wysheit va der stede Croning dat men
 mit dessen dachhe geene hollender noch zee
 fander in ons stad to borger ofte buer ofte
 winge sullen ontfange ten name of ver
 holden *We in hyn Jere niet an spre
 ket syn eestguet en daer mit komet xix*

In den Jaer ons here Susen vierhu
 det en acht vierhu up sunte
 Thomas aurent in d. wynt ouer
 drogen borgermeysere en raet en storne
 meute mitter wysheit va der stede *So we
 man en wyff byme ons stad of byme*

landes Als lustigen der eenze en der halber
 sige Ende in deente woent Ende in fryn ja
 ren muidich is gerveest Ende na den fry
 Jare vengerhande arfachtich guet
 an spreket myt breue **V** Welcke ghe
 de de stager gien beset va heuet gheet
 Noth byme den theyn Jare myt den bre
 uen myt recht myt angespoken en heuet
 Daer en wil de raet neue stager va horen
 besunder in onser mansch de guede geleghe sijn
 Mer woenden wel buiten landes als bue
 der eenze en zwaerste en deente **V** enige
 guden myt breue anspoke byme onser
 stad mansche geleggen de sal sprekken byme
 thynich Jare na der tijt dat he muidich
 is Ende dede he ofte se des myt Daer na en
 wil de raet Daer genc stager va horen

Sawe men off wyff de na des
 werch dage in onse stad Groningen
 ofte in onse mansch eenen man of
 wyff doet slaget de sal wichten up syne
 selues lijff en guet Ende de vrienden sullen
 daer va onbachtich en onbelastet wese
 Mer stoge enyich borger man off wyff
 doet eenen andere borger Dat sal gien
 na stad recht Als ghe staet in de aen

In den xij Artick. De hominibus
 Van dat kynder geen schulde maken
 moghen buiten consent der oldere. xxj

Ille Jaer ons here Dusent vierho
 dec sijcken mestich overdroggen
 de boze meistere en daet sborne
 meente mytter wyshe van der stad dat
 alle kyndere de vader en moder leude
 hebben de en moghen geen schulde be
 thien noch maken buiten consent hore
 oldere en weten. Ende weet sake dat
 se schulde behogen en maken buiten
 consent der oldere. So en synt de kynde
 noch de oldere sodane schulden niet schul
 dich to betalen. Ofte ouk sodane kyndere
 guet verfreghen dat hem en sturue
 ullen se nochmans sodane schulde niet
 schuldich syn to betalen. Ende de raet en
 will daer geen slage aff hore noch recht
 van doen. **Kynder de oldere loes sint sul
 len geen arffguet verkope.** xxij

Ille Jaer ons here Dusent aen negen
 vinstich des donredages voer scti
 whitte marie. Overdrogen boze
 meistere en daet sborne meente mytter
 wyshe der stad dat kyndere de oldere loes
 sint de en moghen geen arffschacht guet

Verken noch verlopen buiten consent ho
re voormidere een se gekome synt tot
xxx Jaere Dede ouf yemat dier en bo
ue dat sal van grener werde Arsten

Van den diermen boden xxij

AEn yewelick sal syck warghen
xxx steyue bode als in die sthilling
een halue marck. Si een heele
marck dat nyemant dier yue brotse
achtich word watit als je versthene syt
sal men se in stunden en vuypenden
sunder goffert oft weet. **Van brocke
en bode in de vrymarckte** xxiii

Alle brocke ende bode de in de vry
marcket versthene. De bode in de
vrymarcket eruolt synt. Enllen
wesen dubbelt. Ende de bode in de vrymar
ckeden dubbelt synt. Enllen in de vrye
marckeden vieruolt wesen als se litinge
als de vrymarcket. Duert

Van sicut vrede xxv

Alle sicut vrede de genome wort
tusschen tibe parten in onf sicut
marcke. De sullen holden vrede en
spynder en broders. Ende anders nyemant
wilde yemant in den yren vorder v
des anders parthe vrenden bevedat wese

wesen. Den sal he mit name benome. **Vi**
 Den vrede sullen de ræthede den yonuen
 oust/ funduygen/ gelycke den pten. Ende mit
 ordel boest/ # wyseuen

Van kopen up haer daghen xxvi

An alle vrede spele fylsiten up
 haer daghen to kopen, op bedenna
 de te kopen up der lude lijff. Ende
 de den gelycke synt daer en wil de ræt
 geue stage van horen na dessen daghe

Van tbeerhende neringhe to doen xxvii

In den Jaer ons here. Wi int lxxij
 des vuredages voer sinte petrus
 dach id Cathedra Ouerdroeghe hie
 gemeistere en met sborne merite en
 doet yskundiget mytter slofken dat
 nyemant tbeerhende neringhe ofte
 tempt doen sal bynne sone huse. Daer
 ceue gylde af is. Dat yemant ghy en
 boue besithene de sal biesken nief maek
 so waest als he besithene wort. **W**agese
 get de geue dy dat na inholt der ynde
 buest doen moghen

De bueten der poerten

Van tbeerhede xxviii

In den Jaer ons here. Wi int lxxiiij
 des vuredages voer yuxten Ouerdroeghe
 bozgemeistere en raet sborne inen
 te Ende wort yskundiget mytter slofken

In bruct Dat van doodelē wondighen
 wondeliche saken quade worden Ende ouf
 van allen saken daer de raet hake van
 versigene sal wesen Ofte de besingden
 hote dat huten onse porten bymē dz stat
 marcke gesigene is Dat wull de raet na
 dessen dage beuighen / gelysferwys ofte ge
 dat bymē der stad gesigene wate

**Nemans en sal draghen heymelic
 ke wapene**

xxix

I Al Jaer ons here **VI** mit heruy
 in sinte pieters pande **S**ynt bor
 gemeystere en raet en sboorne
 meente mytter wyshet van d' stad **Ver**
 dragen dat nemas na dessen daghen
 sal dragen verholen wapen Als stur
 ken van tode van yster / nichiel copper noch
 stene by thern marcke to broeke wel
 daer mede vertught wort myt eenen
 bozger meyster of raetman / of schulte of
 myt eenē stad knechte of myt tibe boz
 gers Ende weet sake dat yemas myt
 dessen vorreure wapen wel smete blau
 of blodich de sal den rade broken en den
 rager sbynning marck Ende sal daer to
 verboert hebben syn stad vyn Jaer lang
 Ende sal by der sinnen witter stad als

liber Novus

als hem de raet dit weten laet **E**nde en
 tegge he myt wt by der sonne als en
 de raet heuet laten wt **S**o sal me hem
 des andere dages mytter stouken wt lu
 den en eweliker vredeloes legge **E**nde yt
 sake dat he wt kerket en dat haer bute
 der stad blyuet **S**o salt noch tot des rades
 segge saken off he se guet knape heuet
 grauest dat he weder in de stad come
 mach off myt **D**yt sal me veruyt
 als voer is **E**nde wen men dyt beuyt
 dat he enre gesmeten heuet blau en
 blodich als myt dessen voerbode ne wa
 pene als voer is myt gesicht en is up
 syne eede **D**an sal men beruyt na
 wt wysinge des stad boes **E**nde wort
 veruyt gewout myt dessen voer wapen
 nen **D**e sal den dinger betre myt tlyu
 lich maek to were **E**nde den vade myt
 tlyu lich maek to were **O**m des willen
 dat he myt verboden myn wapen gruoyt
 heuet **E**nde daer to sal he betre en bote
 mit stad recht van dicker woude **E**nde sy
 stad verboert tlyu als voer is **E**nde wor
 de veruyt det gesmeten myt dessen
 voer verboden wapen dat sal me beuyt
 tlyuiker wys of dat myt armboysten

of myt watpharden gedaen were na
 wt vrsinge des vierde boke in den xij
 achtel. **Van wo wyke dat me brotbe
 maich ter weken en ho veel xxx**

Iste Jeter ons heren Mc m. lxxvj
 des woensdages na sut wjt. Der
 bozgermeysere en raet en sibor
 ne meente verdragghen sint. Dit so
 wel besichene en veruyget wort des raet
 genouch dunsket te wesen. De meer dan
 eens ter weke broubet. Gide meer dan
 xij mude bestrecken matre wende de
 en sal hynne ene Jaere daer na myt
 brouben. Gide broubede he Jeter en boue
 hynne Jure. Dat is en verboden wort. So
 sal he de brouber gulde ontwaect wesen
 eweliken. Ende off men des wel bey
 en wolden men myt besichene noch
 veruyghen soude. Gide syn eet daer wer
 dede. Gide daer na noont schuldich wode
 geuonden. De he qualiken gestbornen
 hadde. De solde onse tot cruyghen dighen
 syn brouber hylde ontwaect wesen. Gide
 dat sal elck hinc fuershten en meiden
 onse to wete. Doen de oer molt meten
 dat se myt meer sullen meten en broube
 taken wende. **Van voerhis. Pede de boden**

Daer en boue so sullen se bicken elck wiesmaer
 ten so wate als se des bestigien worde. **O**ste
 men des wen bestigien wolde. **V**ie den boden
 den men met bestigien of vertuyt enkonde
 de sal dat met syne eede ontgauen so wate
 als men en des bestigien wil. **D**e met
 opsat ene andere huus ansteket. **D**e
 sal wed' beruen

Item ofte yemant des andere huus
 ofte guet acusteke in eerste mede
 wylmes des met opsatt den sal nu
 weder ouf berue to puluee

Eyn yewelick bozgermeyster in der tijt
 met syne mede gesellen sullen also
 danc brofe als in oeren paut ver
 schmet hyndes wtgaende des pautes. **D**at
 dat naeste paut dat na naestuoofgrude
 de wt wyne rekenschap en betalinghe
 daer van den. **D**e vredeles to leger en
 wt panden. **B**estiget des also met als
 werf is so sullen de bozgermeestere ende
 syn gesellen dat selueste gelden en betale
 Ende alle sicut recht in onf staad sal geslote
 wesen ter tijt dat so wullen ythogen is
 Ende de met mach den bozgermeyster met
 syne mede gesellen dat geboden by poenen
 en brofe so hoghe als werf is. **I**tem ween

Daer de raet ontfuende en noetsake dede
 datmen des so niet doen moecht **W** **v** **v** **v**
dat ten eeren ghen sal up bezessens

S **D** waer dat een dode be **Lxxxij**
 gemaet wort in onse stadt **z** **o** **n** **g** **r** **o** **n** **g**
 daer en sullen geen yone blyue
 ten eeren den vader en moder susters en
 broeders sbragers en de so niet sint **E** **l** **i** **f** **b** **y** **m** **e** **s**
 marck to broeke **G** **i** **d** **e** **w** **e** **d** **e** **m** **a** **c** **h** **e** **n** **i** **e** **t**
 en heuet de mach bidden siud broeke noch
 sbrach yone **G** **i** **d** **e** **v** **a** **n** **b** **i** **t** **e** **n** **i** **n** **z** **o** **n** **g** **r** **e** **n**
 kome n daer ongerkent **G** **i** **d** **e** **d** **e** **s** **e** **w** **e** **r** **k**
 yone maghen des auendes wed kome to
 kofel biez ofte se wille en anders nyemat
 elst by desse voer broeke **G** **i** **d** **e** **n** **i** **e** **t** **d** **a** **e** **r**
 dan geen roste reiden laten **G** **i** **d** **e** **a** **n** **d** **e** **r**
 geen koe sel biez to demsien noch to holden
 des gelijken to doen up den prude dach
G **i** **d** **e** **m** **a** **e** **n** **t** **f** **e** **r** **e** **n** **s** **a** **l** **n** **i** **e** **t** **o** **n** **s** **e** **y** **e** **n**
 onkosten doen noch nyemat bidden **M** **e** **r**
 te **J** **h** **e** **r** **t** **i** **j** **m** **a** **c** **h** **n** **i** **e** **t** **h** **o** **l** **d** **e** **e** **n** **b** **i** **d** **d** **e**
 vrecnden als voer sint **O** **f** **t** **e** **s** **b** **r** **a** **c** **h** **p** **e** **r** **s**
 nen de dy vrecnden niet en heft als voer
 is in anders niet elst by mess marck to
 broeke **A** **l** **s** **m** **e** **n** **e** **n** **s** **y** **n** **t** **k** **e** **r** **s** **t** **e** **n** **t** **w** **e**
n **e** **n** **d** **a** **n** **b** **i** **d** **d** **e** **n** **s** **a** **l** **xxxij**

S **D** waer men een kynt kerstent sal
 in onse stadt daer en sal niet niet

men personen ten eten bidden dan twalff
personen buiten den huse en geen meer **Et**
ken zyden by vief marck to broeke **Vader**
en moed sisters en broders en stragers de
so nu synt **Eide** de wa buiten in forme onse
reken **De** ghespise salt wesen tot den
jess wecken gans **Eide** byme den jess
wecken en sal daer wemāt voer den
kraeme gaen to sghenken by den voerch
broeke **W**egspicht de mede ten eten synt
ghewest do dat synt gheersten waer **Et**
ken by vief marcken to broeke

De to sghenken mach gaen en wimen

S en sal me to greue **Lxxxv**
saken to sghenken gaen ofte on
kost doene anders an vanden mo
der sisters en broders de so na synt dat sy
van huise to kopen ofte to veruare ofte
to huere ofte to hurenre **A**nders van ge
ne zaken to sghenken by den voerchbroeke
Ofte de huushere seluen wder bede als
voerch den broeke sal he selue betalen wa
elken personen wter queme daer yemāt
anders ofte daer en bouen to sghenken
an voerch de so sal den broeke betalen als voerch
Eide so we men des behuet **W**il he versake
de wende des nyet ouer gaen en mach soe

ontgehe he myt syne rede va elike desse
 drien wachpuncten **Van dede en won**
dinghe in in tuerne by nacht meruolt

Iet dier ont here in om lxxxv
 lxxxv up sinde Thomas auende
 ouerdroghen bergemeyster in
 raet en sbozne meente dat alle vericht
 liske wondigen en doctelen de na des
 dinghe in onsen wunhusen gesithen ofte
 anders in tuerne dier mit wy kuyet
 to kope by mit onse stad dier va sal de
 toete en de kofke dubbelt va wesen by de
 ge Ende by nacht meruolt So to ver
 staen de by dinge na onse stad bise enuolt
 synt de sullen dan dubbelt wesen Ende de
 by nacht dubbelt synt de sullen dan mer
 uolt wesen Des gelykes sal wesen va
 eliken verichtiken dade in de mit hom
 borgebier huus gesithen onse als vorbis
 Ende so we myt quaiten mengelen potte
 ofte ghusen snyten myt vpsate inde huu
 se vorch de sullen berken van eliken worp
 eenre haluen maet to mer wrope to dat
 mach veruyghen een raet na off tbe br
 yers ofte onschult myt syne rede de men
 des betghet **Van welfenders dy oere**
schult myt en betalen noch bozge setten

W Deet so sint verdrachte up den woef
 dat alle ouermarsche lude
 & bymme onse stad besittz worde
 van onse bozgere ofte inwoners voer
 schulde & se en schuldenz moeghen we
 sen Ende de selue schulde niet betale konen
 Ofte greue bozgere daer voer setten en kon
 nen bymme onse stad & daer guet voer
 sint De schuldenz saluen moegt en
 syn byff lasten en holden ter tijt te dat
 ge wull gedaen hebbe ofte bozgere gesatt
 als woef is Ende de en wangen latet
 de sal en selue de kost besorge in de van
 kenisse **Van de ewelike vrede loes ge
 lichte sint en nu geuige worde xxxij**

I It Jaer ons here mccc en vieren
 negentich des maendages nae
 sint Thomas apostol so sint ouer
 daegen bozgermeistere niet en sbozre
 niente en boumeistere van der gulde en
 mytter wyshere vand stad dat alle de
 greue de ewelike vrede geleicht sint en
 hurnamaels ewelike vrede geleicht
 warden dat wemant van desse sal konen
 moege in onse stad marsche **Deert sake
 dat daer yrmant yruangt ofte begeert
 worde in onse marsche van de vrede loes ewe**

huf gelocht is off synt De salme mytte
 lbeede ruyten gelyker mys ofte he in de
 lheid genanghe Were

Ille Jaer ons here in ont xxv Des
 maendiges in de vastene ouerdo
 yghen borgrmeistere en raet hoefft
 mans gestorue meente mytten bou
 meysters vand gilden der stadt Gronyngh
 Dat de thynning zuetluden de nu ende
 naeste woenstughe to sionede gescoere
 sullen werden van den ponne de daer
 to geschuyfert worden Sullen bliuen
 raethuden ouer disse stadt so lange de
 niet mytter wyshoyt een breter vande
 Ende wt den thynninghe alle Jaer vier
 borgrmeesters to kiesen Enke ponne de
 des nyet den en will of wold de soldr
 bresen wyestich enkel gulden wyshoyt
 guldens Ende syn borgrmeyster schap en
 ueruyghe ontzaret wesen Ende sulle
 alle Jaer vierthien dage voer sunte pet
 ed cathedra nyet sberen en sullen dan
 de sbozue meente by een dughen laken
 Ende daer negen p sone wt de sbozue
 meente to loeren myt negen sbozue boue
 dour ofte entas in den raet set en dert

liber Novus

bequeme ofte mitte were **O**fte ander sake
tegens sone eede gedaen mochte hebben
Ende solden dan een ander psoen in de
stede kessen **E**nde dan daer voort to setten
mitten andere psoen als voer is **I**n
veert ouf sake dat daer ymme wt de
raet stouue **E**o soldemen de stouue
meente dan bynne archt dinge daer na
by een daghen upt huus **E**nde solden daer
ouf de negen psoen wt loten en wed
in de stede kessen als voer is een ander
psoene ofte niet daer de dode wt gystoe
uen is **I**tem so sullen de hoestmans
de gfoere worden ouf bliue en wesen
als psoen by sulke boeke als voer is
mytten raet dat mitte dunsket **E**nde
sullen alle daer stouen **E**nde in den ko
de stouen ofte se bequeme sint off nyet
Item by alfulike boeke als voer is myt
ten raede salt wesen **E**u allen ampten
de ter stede behouff gfoere werden en
eene eedt doen

In den Jaer na vvestenhuudat
ende negen up den tborntschli

Dath in April Synt de bergemeestere
 Raet en Eborne meente vander stad
 verdraghen Gude hebben in gesat om to
 verbeteren de xxvij punt en xxviii punt
 ten mit arstide boeck wof. Dact so waer
 ond de iurisdiction en dat recht der stat
 Crommery nian off wyff wort gevou
 den in ouerspiel Gude dier in zucht
 lifke verwoone dat wyff sall gibecke
 hebben xxv gude gulden wusthe guld
 Dit machmen vertugten off men ver
 saken walde myt een ractina of mit
 tibe bozgere of myt vier besetne bure
 Wachtmeent so myt vertugten so do de ge
 ne de men des betheet syn onstgult. En
 wert geen straet meer af is de do syn
 onstgult allenegen Gude vnde woef
 boeke myt betalen en kan de sall men
 shupen an de kake Gude dat wyff sall
 den siren dragen Gude gude fulle de
 tibe verkouwen na hore inholde inder
 markt blyue

W Annen yemant na onse stad to
 ke broeckachtich wort dier de rust
 is schuldich aff to hichte so sal de

Soege meyster in der hyst den sijn pant is
 de saken hoere en verstaen maken bym
 arichte dagghe Ende als de selue bozgering
 ter de stust daer to geysthetide en gebide
 de wort dat sall elcke doen by vyff maer
 to loeke

In Augustus heere van viefstyn
 hundred en vyue des dages na sal
 geertstend dach sijn yedraghen
 Soege meyster en waer Hoestmas en stoor
 ne meente boumeyster van der yfste en
 onse de wyssheit van der stad Dat nu me
 dyssen daghe alle verraders off verraders
 siche oer boden en hulpere de des verrade
 raet ofte daet ge west sijn myt onse stad
 verste daer voer verwonne worden de
 saluen rusten an oer hyst To weten
 datmen en dat heere leuendich wt de
 hure wynnien sal en wagen en vor
 oer ongesicht en veredelken se en gien
 gen se voer elcke yoch en verendel Ende
 dat houet sal men stten up een stasse
 ter yochten wt daer se dat verwaet wolden
 gedaen hebben Op den selue daghe is
 onse yedraghen dat is ayel na dyssen
 ye genoussliche ver wone wort myt alle

begeren ofte in ingesetene bure gudes ge
 richtes en oers rechttes onuerwone den
 men myt rechtten myt vraken en nuich
 dat ement eyuen men eed gesshoue he
 uet de sal verboect hebben sine sbe voruysr
 vngere an sner rechtthant **Gude** de
 vngere nuich he vryen myt vrestich yol
 des vrystige **g** **Gude** axer sake dat ye
 mant de vngere so myt vryen enkon
 de den sal men sin recht den als vocchis
 sunder grnade **Ouse** sal he onteert wesen
 dat he myt weidich sal syn na den dage
 enich tynich to donec

In den Jaere **W**e ont en vresteyn
 de saterdages pucstige heilige dage
 hebben wy bergemeysere en raet
 gessborne meent boumeysere wand gild
 myten houelinghen der gemeneit gilde
 sinne beslaeten en verdragen en den wete
 dat so wel na dessen daghe man ofte
 vrouwes personen myt enich man onf vvan
 den buten orloff bergemeysere en raet eny
 ghe sprake handelinge ofte bedajff der he
 rliker of der een andere myt snyssen myt
 worden myt ombidung **W**e en in weliker
 wyse dat gescheyt in des rechtelike veruone

wordt **E**al van stunden an verhoert hebby
des stadt vorch en syne woning tot ewige
daggen en alle syn guedere sullen verual
ken wesen der stadt vorch Ende oft wer se
ke dat he buren oerlose der borgemeysen
en raet weder in quene so sal men hem
ofte se dan mytten sworde wyssen
Oft ouf sake overe men enades sulx
intyde durtich stercken graucht en me
hem nyet ouer wyssen konde dat den reth
te genouth sy de sal ontghaen myt syn
eede Ende myt alle volgheden guedre lof
weduyghen luden de byme ouf stadt be
wunde waxmangh synne en de de raet
kent myt hem stercken moghe

In den Jaerons heren M. c. x. hundert
en achtyn den xxij. dach in august
to synen borgemeysen en raet myt
ten sworne meenten en myt de wyssheit
vander stadt ouer een gecommen dat men
en sal brouwen de daer byer by tynmaten
byme of buren husse wyl verkopen ofte
slyten myt duthemyschen luden ofte myt
synen jellues dienst boden omme gelt by
verhuys der brouwer ghelde de daer omme
weshene wort Ende sal dan come by de

raet en begeren de gulde wed om son
 gelt. In dem dat en de met dat gulde wil
 Ouf alle de geene de so beoulben vū ampt
 luden en de de gulde wixt en helth en oer
 hier verkopen by hromaten so voer is
 by een peene van x marcke so wase he be
 sithen en wott

Idan Iwer ons here m. v. hundert
 en trossenbuntich in der vrymarcke
 te synne boze meistere en Raet
 mytter sborne meerte en den boumeyste
 van der gulden verdraghen en besloeten
 dat men weet men de vry marcket sall
 anuyten na older gewoente en dueren
 hent to sunte mythel en eren wazafel
 dach na sunte wazhels Ende ouf so lunge
 sall de verheyf van der marcket duere ende
 wesen

Boze meistere Raet olde en vix en
 sborne meerte boumeyste der stat
 Groningen sint up den woensdach
 wer vrahubate maer vix eendrachtelike
 gestoten en ouerren gikome dat alle de
 yene de wer en na dessem dach medeloe

is off geleest wort na penick sithult Sid
hier na de gyslagghen wort den salmen
gelden na den stadt broeke offe he wort her
deloes en were beholden & sithuldinghe
synen vrede **Actu Anno M. v. Hundert en**
Reffenthyntich

Amis libror

Wilkaerle van der grunde gades
 hartich van ghere en van gulick
 vnde greue van zutphen in Doon
 font Also onse lieue vater en ge
 teulle vanden van op widdeschalck mit daren
 van drestyghundet en dresteyn met
 borge meystere en drest seborne meente en
 boumeystere en gouelunghe van der gilden
 mytter ghere meente onse stad Groningen
 seker artikelen en vore worden up onse
 behaghen en beffynissen verdragen en
 gesloten heft in meere als hier in
 volget

Als onse stad burgeren en myrse
 ten vore hier beuorende vanden
 bisschop suten en kerken van
 vtrucht in oeren noden verlet met alle
 verlaten dan oze weder party hulpe en by
 stant hebben se gedaen met de selue ver
 bunden dierome se ons ontfacht en vore
 hoeren here angenommen hebben ons ende
 onse arue huldinghe en eide gedaen hebben
 Also dan de bisschop en kerken vore me
 nen mynsten voringehande recht in
 onse stad to hebben Des men met geloeft
 noch vermoden sullen Wy en onse arue
 onse stad burgeren en myrseten des affdracht

Doen sunder oren last schade en hinderen
daer myt onse stadt bevaert en to verdt is

Weder sullen wy en onse armen
de wijk onse stadt beschudden en
beschadmen tegen ene yeghelike
ghelycke ander onse länden en steden na
allen wijk onse vermoghe en machten
Des sal de wijk onse stadt in onse
en onsen armen hulde en rede wederom
me bliue en staen. Daer by leue en ster-
uen als getrouwe onder saken by oren
länden fursten schulden syn to done. Ende
daer aff myt wyken. Ten ware sake
dat se also bedonghen en beuosthet
worden dat godt verhoden. Will des se
myt heren en kunden en myt eren
reden en gelyke waerwode mochte
wer onse en andere heren en fursten

Ald onse sullen en willen wy
en onse armen en nacomlinge
de wijk onse stadt burgere ende
inwoners beide ghytelike en waerlike
saken bliue hanthouden en beschadmen
by oren olden vergheden penninge recht

ten Statuten her komen guder gewoc
ten maercken Tollen en upkumpen
Ouf de gilden by oere rechtten de hem die
burgemeester en raet der vorhous stad
wer gegene en versegelt synt Sullen
wy onse arue en nakomelingen onse ge
ne vestinge in onse stad den bouwen
den een quistelijc en puyustelijc huys
ofte hoff dat ongrvest wesen en bliue
sall

Des sall weder de vorhous stad rade
onse arue en nakomelingen wyken
en ouergene dy ouerheyt en regerin
ghe der onlanden nemlike Guse tot
ter laubbersthe Gude wort sadanc recht
als totten lande van osterge en westerge
hebbij mach Des gheysen uyt olde am
pt up conditien en woerword magestrue
To weten dat wy en ons aruen in ge
nen to komenden tiden gheuege sullen
dat onse stad vanden onlanden vorhous
andere fursten off herre dat de vorhous
sticht onder danich is Gude tot eenen heren
heft onder danich wesen en eenen heren
hebbij sullen

To sullen noch en willen onse aruen
ende nakomelingen geue fursten off he
ren den de vorhous stad en lande noch

enich van horen beyden in sinderheyt
affwyssen ofte overlaten buiten wercken
wille en consent der ongheschiede vorch

Ons sullen wy enonse aen alle
desse existende in desser verleden
voer reden gemaket synt in ongh
landen de doen slachten en veruelen ge
ne vesten doen bouwen Ten weer sake
dat den noetsaken haluen tot besichren
mythe en besichudden en pphyt ongh shed
en omland

Des ghelykes sullen onse boz
ghes en inwonners ongh shed
en ingeseten ongh omlanden
vorch en alle de in ongh omlanden med
geacht se en ghelendet syn blyue by oer
rechtighe herlichters vryheyt lantrecht
ten privilegien Enluten olde herfornit
en goede gewoente nigheliken by oeren
reue land en guderen bynne en buiten
dykes renten en upfocmysten de se in
den vorch lande herby moghen

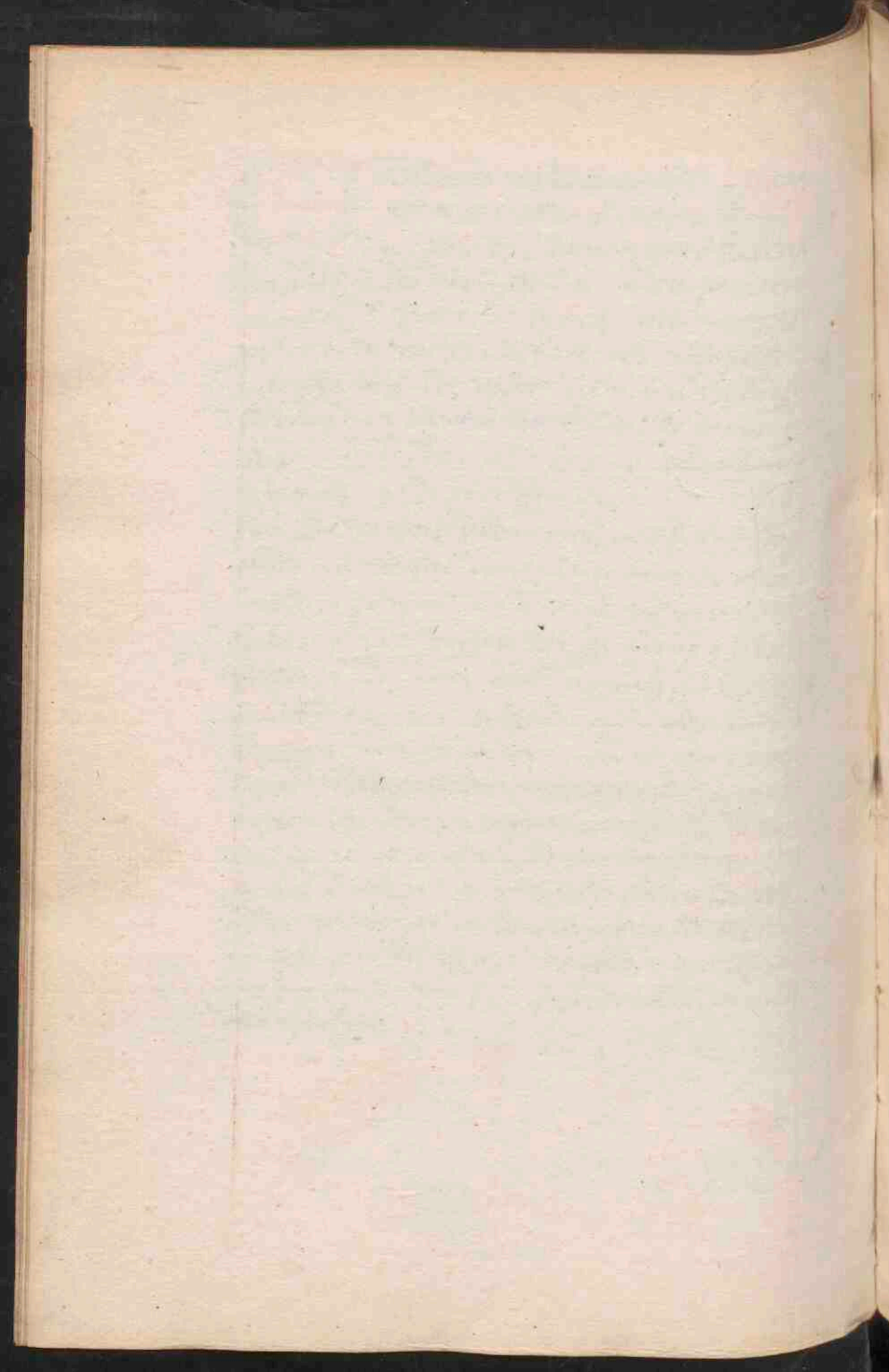
Oefi is bevozwædet dat wy en ope
 aruen nâfomelingen by raet en
 to dient der wæch onf stad. Ende stu
 ren onf onlanden to wæren staten hoef
 lingen en eygenarueden en elke lydelike
 yaculike nyfformyfte tot onderholden ghe
 onf stad zamen setten en nyf nyue mo
 ghen ofte luten doen daer to alle de guede
 ren in de land wæch geloge. Belike na
 wesen sullen to betalen nae Advencant
 Daer en boue wy en onf icruer nyet nyet
 wer doen sullen nyuen

Doet sullen wy en ons azue de
 ingesey en ayfden der wæch
 onf onland de in dese vede wæch
 liske tegen de wæch onf stad gedaen ofte
 der wæch onf stad viande in oere noden
 vyantliken handel tegen de wæch onse
 stat nyet raet ofte nyet daet in eygher
 maniere hulpe ofte fordermyse gedaen heb
 ben tot onf kerntmyse vorst den sullen
 den bozger en newonnen onf stad so
 denne schaden als de wyt vyantliken han
 del gelden mochten wesen

Wider so is bedinget en brencken
dat dat wy de overheyt onser
omlanden den regere sullen
wt onse stad Cromby in na bestreuen
manere dat een wtonse raede myt vier
psouen de welcke de raet wt onse stad
yterlyc kepende wort Ende ten heylighe
liberen mit lauterheit en guede gewoente
onser omlanden alle onse houtheit saken
to berichten de welcken den onse alle sa
ken do dy hoestuden onse voerstadt bit
olde mit verstaenen ofte gewoente to be
ruchten plegen up den olde en gewoent
liefen kosten buiten der gemenen hande
warne De men onse in onse stad voer
mit olde gewoente holden sal So sullen
se myt vier bequeme en eerbare onse
omlanden wt den oestegge de suluen
onse landen in oester warne Ende wy
wt den westendel de wy dace to vorde
den en erden worden alle saken de mit
olde gewoente in den gemene hande war
ne plegen berichten to word na recht en
gewoente der voer onse stad en omlanden
als voer is

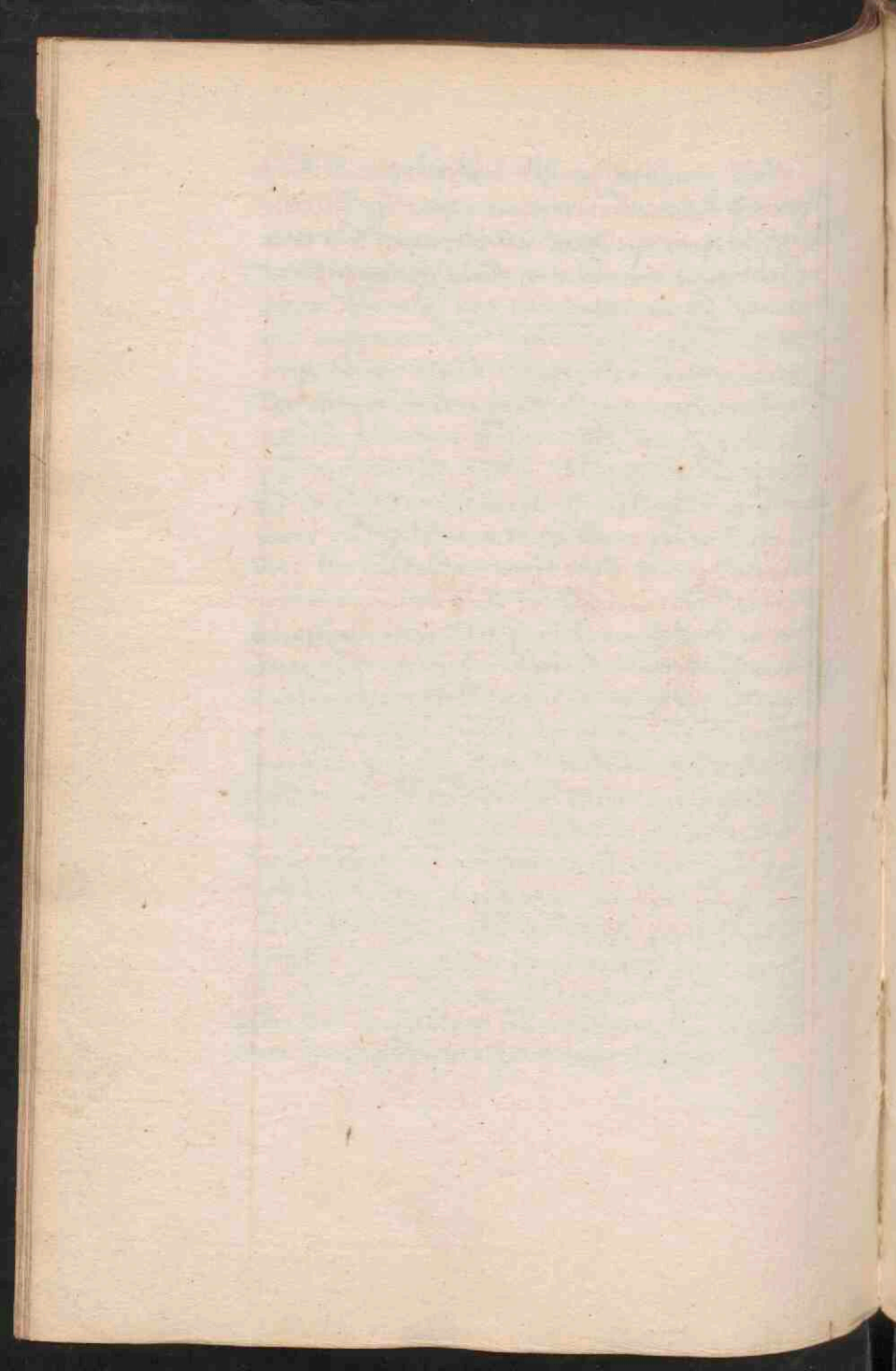
Dan mede begrepen is in den
 stuytel verstrickten allen guden
 ware en koopenschap & in ock
 onlanden welc ofte is dat ghelegren in ock
 wesen off son' mochte. De sulue sal bliue
 in onse Stadt Groningen en neygent en
 ders als dat wa' olde' plach te wesen.
 Des gheschiet so dat voerprocken is
 luten wy en onse armen so dat men
 na olde' gewoenten der gheschiken maet
 verkopen dan Groninger bier so als men
 olde' gheldden is.

Wert men so beken wy onse ma
 dem dat onse als verkalt ye dat
 de veer' bocker onse Stadt Gron
 gen door onse furstdomme heerlicheyde
 stonden en landen up oer guedere kopen
 schap met toll' axte en wach' gelt met
 onse vestbarit sullen worden. In de nige
 ston onse landen en furstdomme des ghesch
 ken sullen de nige ston onse heerlicheyde
 furstdomme en lande wed' onse den in
 onse Stadt en onlanden.

Ende der gelyken also te gescreuen Ende
want desse weschynnen ende artikel by onse
naet ende naerstaende weschynnen onse behaeghe
weddinghen Ende nu by ons te gelaten
sont Henric Wy Hertogge weschynnen Wout
ende onse azene ende nacomelingen Dat wy
onse Louer Saet borgere ende inwonere
des gelyken den ondersaeten onse onland
alle de punten ende artikel weschynnen gelofte
ende te gescreuen hebben Ende gelouen noch
ende te seggen by onser sursstlicher eere trou-
wen ende gelouen te holden ende te doen hold-
den by also Dat vuse sicut burger ende
inwonere ons wedome eene zene
bueff greuen Dat se sijn te gelyken weschynnen
onre heere ons ende onse azene ende nako-
melingen holden ende bewyten sullen
als getrouwe ondersaeten by onre handes
sursstlicher sijn te doen Ende daer by
lyden leue ende sijn alle ongeschelike
ende sunder argelike Des oerfaende der
waerheyt ende sechinge vasticheyt hebben
wy Hertogge vure voor ons ende onse az-
nen ende nacomelingen Onse zeggel van
rechtter waerheyt hier ondscreuen Onsen
bueff den ende sijn hanghen int jaer ee-
ghen M c l iij quade ende achtien den achtien
den dach february des maendages

Hier begint de taeffel Desse nachevolgende
rechten In den Gheson van dat guld
recht to keeken

Alme salmen keesen de dat guld recht
verwaren sullen .i.

Desse sesteren salmen keesen na maech
nede in alse dene matre als de niet yskore
wort .ij.

Van wo dat guldrecht reue maech in
Van waer de olderma rekensthap
doen sal .iii.

Van wo de greue dy dat buyemael
ghesthap en guldrecht gewone hebben
vuer en roep en eyger kost sulle holde .v.

Van ote buer kopenschap to den myt
wistuer .vi.

Van dat dy olderma dat guldrecht die
ghen sal of laet .vii.

Van den we to stauren .viii.

Van der guldrecht luden recht .ix.

Van dy dat guldrecht gewone hebben .x.

Ive Ordynancie van den guldrecht .xi.

Omme yuert to kopen ouer de eyse
datter verboden is .xii.

Dat Anderde heeft die gylde recht
 Vo dat niemans den andere aenspreken en
 moet buiten lande anders dan in den
 moeghen sprake i
 Men dat re man syn buye ladet to eenen
 een wagghe ij
 Men deest sigheve misghen off eyge sthal
 ke to hreen iij
 Men een oerdel to berope buiten lande in
 der moeghen sprake to Cronighen iiii
 Men verghen buiten lande v
 Men mit vrende lude to verghen buiten lan
 des vi
 Men men eed to sberen buiten lande
 van schulde vii
 Men dat elck buye by den andere stien
 sull syn recht to be stherme buit lade. viii
 Men rliagen up een andere ende tighen
 daer to nemet ix
 Men rliagen up den andere buit lande
 end tighen nemet x
 Men die antwoorde en will in de moeghe
 sprake buiten lande xi
 Men een gast syne schult to ontsen. xii
 Men wande ander name volder tisen
 off zogell yoff xiii
 Men onderhoep to doen xiv
 Men schepen to sgheden xv
 Men dobbel spul en wochafel spul xvi

Van wedelose luden	xxij
Van een man de suerijste heuet dat me ver stijp an een besken mach	xxij
Wilt want to kopen tusshen der laulber stige an der Suse	xix
Van dat nermude vras guct voere mat butru landes	xx
Van vullstige gelde	xxj
Van ruytens vrede to besken butru lade	xxij
Van stijult to maken butru landes	xxij
Van stijult to maken butru landes de me to Groningh beulden stell	xxij
Van wulcorru to make butru lades	xxv
Van to slagen in der moezgrusstake bu ten landes	xxvi
Van onse burgere to onrechtic bestreert butru landes	xxvij
Van yugels want to kope in yugelst	xxvij
Van hense an dat gyltrentst to wonne	xxix
Des gyltrentstes suapen	xxx
Van want to kopen Sude dat is ofgeset to des gyltrentstes wederseghen	xxxj
Van yugels want to kope in vliendere	xxxij
Van des gyltrentstes broke	xxxij
Van de verlegghede luden guct voeret	xxxij
Van dat een verlegget mit brieke mach	xxxv

Van verghenre buten dat gyltrentze xxxij
Van des gyltrentzes oerdele xxxvij
Van myt hoe maninghe dat me voer gylt
rentze komen sal siinder brake xxxviii
Alen quidetspreken wer de moergr sprake
We bestijelt myt quade worden lxxxix
Dat oerdele xl

Dat dye gyltrentze lude geuorde hebben xli
We een andere se ghet beuecht xli
Alen Tollen to ontfoeren xliij
Van der stede kore buten lande beuecht xliij
Van dat nemande sal myt vreemde lude
driuen in vreesstant xliij
Van dat men den schipol in marzet to
migen holden sal xliij
Van hoe de olderman ende die busshere
falle xliij
Van hoe de olderman mytten busshere de
ke wt wyuen sal xliij
Wannere men de olderman ende die
busshere sal xliij
Van laken to kopen mit vreemde lude xliij
Van duetschen ofte hollanderse to kopen
ouer de Enze xliij

*Hier begint dat eerste boeck Van to
kiesē de dat gyltrecht vermaere sult*

W sūntre petrus darsch ad Cathē
stram. Dye xij de dat Jaer
wt den raed ghen dy sullen
nij wot hem lothen dy selue
nij mytten older man Gide
twe buschere wt der gyltrechte sullen
ter stunt up den seluen darsch fiesen ouer
de stadt xviij dye dat gyltrechte up dat in
komede Jaer sullen beware so dat se nye
mant en fiesen dy up dat iacer anden
rade is ofte de up dat Jaer wot den Raed
giet vrien se sullen fiesen wot der Aker
spel nij wot Ahynghe rust nij wot oester
rust wot gyltynge rust viij dye se ne
men de dier nutte to syn end borgers sit
end tghyltrecht hebij Gide dy xviij sullen
fiesen eenē older man dy sulte se fiese
dat eenē Jaer wot den nij in der Aker spel
dat ander Jaer wot dy nij in Ahynghe rust
Gide dy ander twe Jaer wot den dacht in
den nij ander rusten gelijc als men do
borgemeistere zleggen to fiesen in
*Desse xviij sal nte kiesē mit maechte
in sulker man als de Raet gekore wort*

Item een vrompt maede in buten
 hier in komet en syn buyzmael
 gewonnen heuet de en salmen
 dat gyltrecht myt ginen noch geuen
 een dat he een halff Jaer hier buyz heuet
 gelyk ende eyghen loyt myt en bygh
 gehalten heuet **Gide** de sacht dyent ge
 daen myt wasken gelyc in gelyk ten
 der foregere in buyz **Gide** den so mach
 hy dat gyltrecht wyne myt tbe olde
 franstke sikhude wat voerworden dat hy
 sal verwissen hier mytter wone to bly
 uen **Jaer** na tbe Jaer naestkome ind
Gide in die ij Jaer van hyer mytter wy
 ne myt to varen ten do hem noetsake
Van wo dat gyltrecht arie sal .m.

Item gyltrecht sal eruen van de
 foregere gelyk dat boegerschap
 ent **Gide** de grue daer up ariet
 van boegere **Wan**er se des bruken wil
 len **Dix** sullen versuchen an den older
 manne ende buskere myt inij olde
 vlcemstigen grote **Gide** laten em in
 strauen **Gide** den seuer sullen se grue
 en halff oft vlcemstige voert struen
Gide desse inij olde vlcemstige sullen we
 sen to der busken behoef **inij**
Wannen de older nu rekenstchap doen sall

Hier beghint dit derde boeck Van dat wa- ter recht	
Van sithyp beake	i.
Van dat een sithyp dat ander verloren seelt	ij.
Van guede to verkopen to des sithipes profije	iii.
Van guedere to verkopen wt den sithip	
Van noetsake	iiii.
Van guet wt to werpen	v.
Van weep guede to behalen	vi.
Van gulde in kysten to hebben	vii.
Van gelde wt der kysten omc sy zode to goeden	viii.
Van lothgen	ix.
Van masten kabel off anker to karcn	x.
Van een sithyper de guet kopt	xi.
Van een sithyp dat geluden is myt meir in nemen sal	xii.
Van sithypluden die up den lande gewo- det worden of int sithyp	xiii.
Van een sithyper die myt syne sithyma stuyt ende oerloff guet	xiiii.
Van des koopmans guet to haucne	xv.
Van des koopmans guet mytten dussen to ver sumen	xvi.
Van dattet een sithyp dat ander ondankes aan seelt	xvii.

- 1 Van dat sship up sship dreyt xxvii
 Van een dubber vpt anker xxix
 Van sshippen to lossen xx
 Van sshippen de va sshipenhoue in ylaende
 ven gebracht sint xxi
 Van lange de sshipper mit sship blyue sul xxii
 Van guede to verlichte xxiii | xxii
 Van guede wor sship ptingen in dyc mers
 diepe xxiiii
 Van guede to holden voer de vracht xxv
 Van lichte sshippe to lossen xxvi
 Van een leytsaythe toe wanne xxvii
 Dye sshipman de mytten yelde ontlige xxviii
 Van quade ferten xxix | xxviii
 Van sshipman en sshipman dyc sshippe
 fopen xxx
 Van sshipman en sshipman dyc sship
 nemen xxxi
 Van lude de sshippe to same hebben xxxii
 Van sshippe in der huere to hebben xxxiii

Item so wānnen de nye oldermān
 gekoren sint als wozis so sullen
 de olde rechte Rekensthap doen by
 oren eede den borgemeesters en den nyen
 oldermān en den bussheren. Altes hynen
 xij daghen na sunte Petri ad cathedra
 Eide dan up den selue dach ouer to leuere
 den nyen Olderma en den busshere die
 scoeten mytter bussen en myt den geld
 Eide alleent dat se daer in ontfanghen
 hebby. Eide in den Jaer va gecomme is
 In tegeren vordutze der borgemeesters by
 oren eede. Eide daer to elise by een faste
 sghilt. Eide de olde busshere die iure de sal
 verwaren de busshere. Eide de olderma
 myt den anderen busshere elise een stot
 tel en dat register daer de gultrecht lu
 den yne sint sal man begyfen in de bus
 she. Eide daer en sal men nyemat yne
 styuen dan als de olderma en busshere
 Rekensthap doen. Eide den sal men daer
 in styuen de gene de dat gultrecht in
 den Jaer gewonnen hebby. Daer se reke
 sthap va doen. Datū Anno Dni M. v.
 xxxij. In cathedra sancti petri apłi. v.
Ove borgemeesters borgersthap en buer
 mael en gultrecht gewone hebby oer eyne fast

Item want hier veruonden wael
to llike mael gekundiget is dat de
geene die oer buyzmael borgerstij
ende gyltracht gewonnen hebt dat se sulle
hebben en holden oer gylthen kost vuyzen
ende sominghe luden die hier onse borger
stijp buyzmael ende den stadt dyenst myt
maken graue in ende sominghe lude dy hier
onse borgerstijp buyzmael en gyltracht
hebben De des noch ter tijt nyet gedaen
hebben noch en doen So saten borgermeester
en raet noch de dade de dade veriff veyn dat
dy selue de hier onse borgerstijp buyzmael
onse gyltracht gewone hebben alsike dyt en
graesthen holden vuyzenige gylthen heert
en kost en vuyzenide om sbedt dyenst toe
dome gylthij ander borger en buere Ofte se
sullen oer buyzmael borgerstijp en gylt
recht onwaert wesen na der tijt 21

So welle onser buyz konenstijp dat
myt een vuyzen verboet en mact gylt
het en waer dat hy sin guet myt een en
dare bestide to horen ouer So en beuise hy
met

Item so wunen de oldezaal de gyltracht
luden Aughen sacet So der mozigesprake

Es sal elck rechtvoert come by een myn
 gilen wyne to broke als men to houpe lu
 Et to sinte werten

5 I sberen dat gy den wilscoer des ge
 meene soemmans dy sijk myt onser
 stat in wechden begrepen hebby
 in onse gyltrechte myt gebroken hebbe. Al
 so dat gy in vredenwolt slangenwolt in
 hinnenste en husinghen laut. In sywe
 linge laut geen goet gescost hebby noch
 kopen laten. Dier ghy auentuyr aen had
 den side geen guet. Dier wt off in gewert
 en hebby noch wt voert laten hebby
 Noch wt noch doer dyne off yden laten
 dat w godt so helpe in

2 V sberen dat ghy trouwe gyltrechte
 luden sullen wesen in disse stat
 Ende komen van w side de older
 mit den dachten laet to der morghe sprake.
 by alsulke broke als dat boeck inholt. En
 helpen w vynden dat rechte oedel iij ver
 claringhe. Des boeke na wiber maecht dat
 myt to laten om hest noch dine lief off
 leyt noch dine vrent noch dine maghen
 noch dine geene saken dat w godt so helpe

Gelbere Dit ghy sullen medden al
Dat greue Dattet gyltrecht en haget
grien Ende en sullen myt greue
liden de bucken der Ense en laubberstige
wone komenschap Den in onsen landen
noth myt oeren gelde noch myt ysonne me
den in to leyden to hute off to sigade Ins
then der Ense en der laubberstige work
tot gheue tyden Dat w ghet so helpe ende
wille sijn hyliggen

Item Dit ys de ordnancie dy wy borze
meesters en Raet in Groningen by con
sent onser gestborne meente hebbe borze
pen To dat niemant na disse tijt en
drage in vaessant tusshen der Ense en
de laubberstige komenschap Den off dyne
sal hy en sy borzer ofte hie en hebbe sijn buer
mact en sijn gyltrecht gewone van den
oldermanne Dard Anno Dni m.cccc. xxxix

Item borzemeesters en Raet in sberne
meente sent verdragen dat mit dessem
daghen nemet van onse borzere buere
en inwoners ouer Ense / dyen sal o
me ymich guet Onse wint guet Dattet is
to kopen Dat aldaer ouer enise verbrak
is by theyn maact to broeke welste ysonne

Dier ouer verfigene worde Dy sal in die
 wech beoefe vallen Ende daer to syne gylt
 wighes eent Jaer lanck ont waert wesen
 Dattu Anno M V lviij

Dat anderde boeck de gylt rechte

Beatu qui audiuit verbum dei et
 custodiuit illud Et qui custodiuit
 et sciuit iustitia in ore temporis
 Et sunt dy stude

rechten van Groninghen in der moeghe
 sprake byme en buten lande

Aken dat nemat den anderden aen
 spreken moet buten lande dan in .i.

Sove ander recht buten lande
 sweket up syne buer sijn d'one
 moegensprake dy beest .i. marck
 golde Ende de marck golde is x marck
 vngels Et marck by twalff schillinge

Et schilling by xij Engelse kreunde pe
 ninge Sijn daer buer sijn niet Dye
 dat mit recht vanden sullen in der sake
 so salment versten to Groninghen in den
 marsten wynter to beuachten by beyden
 syden g'onomie wyse bezogen .ii.

Aken de een buer ludeet to een eywege

2
D'welck buez sine buer hadet to e
ene een wettige & befrist een maatsch
golts. Wordt he de verduget myt
twe tughen. Komt he dan to gemede so ist
& schillinge stedinge waerment met ver
tughen. Hy wordt onschuldig myt sprake
hant

Van deessaken in
wiltbere end eygen schalck

D'welck buez sine buer befrist d'ess
schalck walteneir off eygen schalck
off der d'ughen gelyck in eersten
mode de befrist een maatsch golts off he ver
tughet wordt myt twe tughen. Encket
hy dan gemede so ist & schillinge ongelte
waerment met verduget so wordt hy
onstuld als vorhis

Van een oerdel to beropen buiten lan
des in de morgen sprake to Crominge

2
D'waer een buer stuyt up synen
buez in de morgensprake buiten
landes weet dat yltrecht gegreuen
So we dat schuldiget end en teye gaet. In
daer to in Cromingen beropen in de morgen
sprake hebben se dan een recht yltrecht ge
geuen. So gelde dy ghene dy dat beropen
best. Also menige v. schillinge myghe
als der geme waeren de dat yltrecht gege
uen hadde. hebben se oick onrecht dat
yltrecht geuonden off gewesen elckheit

breket viess schillinge mygels In Desse sa-
ke so neme dy olderman van beyden zyde
ene wyse borgher dy sake in den maeste
wyse in Eroningen to beuychten v.

Van verichten buiten landes

O welck onse buer ene andere
vriende menschen beuechtiget In
wat lande dattet sijuyt dy breket

dy schillinge het en waer dat onse buer
onrecht en woldt myt synre hant Dattz
myt worden en diden also verhaelt had
de dat hyet myt eeren myt aff wesen
mochte Ende hye ne grene buische schul
dus en sy

Van meene eede to sberre buiten lande
van schulde vj

O wie sijn beegere bringet to sber
ren buiten landes van schulde De
een thyet Gide daer int openbaer

wozt dat hye die schulduis is he breket
ten maeste goudes vj

O welck onse buer buiten landes to
onrecht bestoert wort So sall di
clike buer by den andere sijn by

den vaer schijppe Waer dan dat men
een hogher recht suerken so wen de older
man en de morgensozake daer to loerde
solde waren dat onrecht to weere ne by

een maek yngels Ende up des mans kost
daer de slagghe up gheyt ongeschynden sy
re zeyen

viii

An slagen up een ander ende tughen
daer intemen

Dwe slaget up den andere ende
nemet he tughen Ende heuet hre
der nyet so besket hre mij sterkingen
Ende verwynt hre en myt tughen Dye
besket viij sterkingen Geyft hee cynuolt
een he verduget wort so besket he mij sterkin
gen Ende nemet hre weder tughen Ofte
heuet he der nyet so besket he xv sterkinge
Ende greit hre en ouer mytten weder tu
ghen hre besket xxxij sterkingen Ofte ster
kinge is een kroende yngels

ix

An slage up den andere bueten
kende ende tughen nemet

Dwe staentst up een anderen buet
kende ende nemet tughen Ende
heuet der tughen nyet Dye besket
viij sterkinge Verwynt he den schuldinge
mytten tughen so besket hre xv ster
kingen Geyft he antwozdt ver he verdu
get wort so besket he viij sterkinge Ale
met he weder tughen teghen den slager
Ende heft hre der nyet Dye besket xxxij ster

dinges Verwint he den slager met wede-
tugen hve bieset v. schillinge sterlinge en
mij sterlinge geyt he dat marcolt eer
he verduget word so bieset he xxxij sterlin-
ges He sterling is een broede yugels

Als de gene dy met antworde will
in den moezigen sprake x

So welck buer synen bueren met
en wil antwoeden in der moezigen
sprake den is geguen vry oerloff
to slagen voer den rechtte xi

Van eenē gaste sin schult to ontfoe-
ren ofte verbienghen

So welck onse buer eenē gastes sin
schult te ontfoert en he dit slaget
de de schult meer dan een marck
de bieset v. schillinge sterlinge de de
schult minne dan een marck so bieset
he twelf sterlinge van de wemut voer
en gelden

Vant want ander minne off wolden
off trykenen off zeyel giest xii

So welck onse borgere yemigher ha-
de want ander minne giest ofte
ander wolden of andere din sin
recht is dye bieset veertich schillingen
yugels van eliken buken met to larene
de des verduget wort xiii

Van onderkoop to dome xiiij
O Welck onser buyr is in eenre
koopninghe Side een ander onder
gaet en daer yne Wort ge dat
verwonen myt tibe tucghen Des hecket
he y. stellinge sterlinge Wort ge onse
myt veruyget he worde onstijulduch myt
sonre hant

Van siche to sicheyden xv
O Welck onser buer een schyp he
ut gemeyne myt onsen buer De
march yt setten tusthen sunt vica
tens daghe Side sunt vetera daghe daer
na myt het en sive by byden willen so
we van den anderen sicheyden will hve
sal setten Side ander sal kypen xvi

Van dobbel spell en wortuessel spell
Ver aff hebber ghy in dit stat boeck
Ende de borgemeysters en Raet en
willen hve gven staecht aff hoere

Van vredelese lude xvii
O we to Crommussen voer dat
geuicht voer licht wort vredelees
den en daff men in onse moer
sprake myt antwoeden xviii

Van een manne de en finacht he
uet datmen voer sthye an emme bu
ken march xix

In welck onse buer een to knercht
 heuet Dye wyde dat he myt sine
 heren is so mach men verstyep
 in hem beken gelijcken een buer Ende
 de knercht mach verstyep beken als een
 buer Will he dan myt betere So sal de
 here voer en beteren van worden en van
 wanspreken So en derff Dye here myt
 hoeger betere dan voer sijn schuldninghe
 strekinge Ende Will de knercht noch myt
 betere se mach Dye here en so vele ver
 leggen geldes als he schuldich is to betere

Van want to kopen tuschen de lau
 wersthe ende der Guse Dyt en holdet
 men nu myt

xviij
 Vrschen de laubersche ende Guse
 se en moet nyemant want
 wtsynen We des verdughet

wort Dye here en beter dat myt xx sijn
 linge engels van elcke lafene en onse
 myt to latene machmen dat myt ver
 nighen so worde he onschuldich myt sijn
 te hant

xxiij
 Van dat nyemant vreis goet voer
 moet bueten landes

In welck onse buer vreis guet
 wort bueten landes but orlene de
 sal dat beteren myt een marffe

goides bide niet to lutenne wort he des ver
hughet

Virum van valse gelde

So wordt onse vensch van onsen bu
ren buten ländes begrepen mit
valse gelde. Daer en sal niemant
van onsen bueren weeten

Alten achtene wede to beken bueten lan
des

So welck onse buer beket achtene
wede bueten ländes. Ofte he by ons
wonet. Dye beket hoert der busten
twe deel. **D**en achtten den deiden deel
de genade vynden de achtten. Alle de man
stermans syn in vreeschypes wate de
megghen achtene yrede nemen buten lan
des

Alten schult to maken bute ländes

So we een schult maken. Will bu
ten ländes bouen een markt. De
men buten ländes gelden sall. Dye
sall gaen voer den olderman. En onse tve
gyltzechter manne. Ende bekennen hoer
schult. Want he des oldermans niet heb
ben. So neme he dye gyltzechter manne.

Van schult to maken buten ländes. D
men to. **G**rommen betalen sall.

Dove sigult buten landes maket
 hoger dan een manke De men toe
 Crommelen beuden sal Ofte anders
 waer De sal nemen den olderman myt ij
 meyste mans In m verfishyppen ware
 sint De mogen dat vertuyghen ende ne ge
 ne kuensten

Van wilkoer to maken buten lan
 des in xxiiij

Dove onse bezgere eene wilkoer
 maken willen buten landes Den
 moghen se maken by oere eyghen
 willen Niec se en moghen nyemant dar
 to dbruyghen Ende wort de wilkoer ghe
 broken so moghen vertuyghen alle dye in
 verfishyppen ware sint to der hussen be
 hoef

Dan to slagen in de moghen sprake
 buten landes xxv

Dove to slagen heft in der moete
 sprake buten landes up een ande
 ren Dye sal slagen in den naeste
 wyntere off se beyde to huys sint **W**aer da
 een man den siben myt to huys wene so
 mach he syn slage een anderen man be
 uelen in siber eylrechttes manen ant
 wort **D**ier na so en wil me gene luyche
 de hoer **D**ove onse bezgeren
 myt onrecht bestwaer but landes. xxvi

O wilsch man van onsen hegeren
bucen landes beswaert weden tot
ouersichte Gide dat funde de olderma
Eo mach men den veleghe dat dier nemat
meensshap mede hebben sal. Al want de
tijt dat he beten hebbe den stager

Van yngels want to foque in yuge
lant

9 Een onser bozger moet foque yngels
Want in Yngelant allen d'inghet
by der grude Ende wanttet g'fost is
so selment dat elken man mytter grude
by een halff meuse to brofe van elken labe
off he de verluget wort myt ij luyghen
Mach men des nyet verlugghen so word
he de onstighdich myt synre hant

Van yngels want to fopen Van d
hense en dat gultrecht to wime xxvii

O wilsch onser bozgere oft buer ye
nighe hense wime will de mach
se wyne in alle grude der heiligen
dach al want to p'aghe so d'ier nu myt
dat en soite wesen eene beuacene hant
Een zpper hense tbe penige sterkinge om
beuacen vier beuacen viij penige sterkinge
Een herberighe hense viij penige sterkinge
Folpige en v'esse hense tbe viij penige
sterkinge ombeuacen vier beuacere tbe

xxxij peninge sterlinge Ende elke peninge / ster
linge is een freunde yngels Ende we dre
con wynt van den tiben Dye heuet se bey
de

Van des gyltrentes xxxix

O we een huus wynt Dy sal den gylt
renten geuen vrestus bouentische
peninge

Van want to verfoepen Ende dyt is of
geset to des gyltrentes weder seghen xxx

O we bynnen Crommten wonet

Dye en moet bueten Crommten tus
schen de tinnbersthe en der byge gren
want verfoepen Noth by heele lakeny noth
by der ellen Noth he des verluget myt tibe
tuggen Dye beket va elke laken xx schill
linge sterlinge en myt to latene Ende
macth ment hem myt verluggen So sal
hyc onschuldich werden myt tibe sin naef
te nabere Ende waer en sin nabere
myt vryntelike so macth he eme were
myt sine eede en nemmen eme anderen
Sunder to appyn gedain Daer mot de
Gene Dy myt ons woenachtich syn Ver
foepen by heele laken

Van yngels want to koopē in vlieten
deren of daer omtrent xxxj

N vliandere koep men yngels
want also het thyt vier alle wat

gekocht is so sal ment meten by de vlaem
stijer ellen by eener maats to broeke van elck
latene Ende myt to latene Maats men en
vertinghen myt tbe tughen Ende en maats
men en myt vertinghen so sal hie sijk en
sijhuldinghen myt synce hant xxxij

Sowe besket tegens dat gylt recht
een maats goudes sunder genade
dat is sijnrecht maats sterlinges
Ende dan noch onhoersum wort Ende men
en gebedet dat he wedde off borge sijn by
den verstaen ende notstaens onhoersum
is dat verstaen is sijn sijnlinge sterlinges
Ende daer mit hem boden wort by eener
maats goudes dat he wedde off borge sijn
Ende dan myt en weddet noch borge en sijn
tet De latere maats goudes is x sijnlinge
sterlinges Ende ander broeke die hier wer
bestenen is sunder genade Ende notstaens
sall hy de sijnult afleggen De hie van ver
keget is Ende den sijnult dy daer va comet
ende betest also danc broeke als hie verstaen
nen staet sunder genade xxxij

An de werlegher lude guet wort
Ende des verstaen wort myt tbe tu
gen die besket een maats goudes

is theyn mach seling Ofte he werd
onstuldus mit the de int verstchap
pes ware synt

Van dat een wederstich man bre
ken mach xxxiiij

Aen verlost man de mach ver
stap breken mit versten vier
an en en mach men gheen
verstchap breken Ende alle boeke de een
verlost man breket thege de buss sall
men up streue al want he betret xxxv

Van versten buide den grachte
Sowe in versthyppes weere en
op der wyse is kopenschap to
dore Ende buten des syndes
recht komen is So wut he doet vier verth
ten so breket he tyghen de buss Ende des
verlyghet wort als an dat gylt recht
boeke gescreue staet **A**ls wort daer vel
verwone van dieste dyc sall betere So
buss mit theyn sijnillig seling

Van des gylt recht vadele
Dat gylt recht dat de juere sicut
dat sall wynden alle gylt recht
mer hadde se des to dore so moghen sic
the busthen tot een neme een vier
boeke van een mach golts off van

schyperrechte so moge se dat olde gyltrecht to
hem laden.

Van myt ho mit
moghe man datmen voer dat gyltrecht
komen sall sonder boeke xxxviij

Swe wer den gyltrechte to doen he
uet dy sall selff zeste komen die ver
schyper weresh. **G**ide daer en bome
myt by in peningher stedlinge. **G**ide also me
nighen man als ge daer bouen brenst
also menige in peningher stedlinge brenst ge
dye hoest. **S**int xxxviiij

Van quaet sprake voer de moge sprake
Swe besijelt dat gyltrecht wan
de morgen sprake gheeft is mit
ontuichthiche woorden dye binn der bank
staet dy sall dat betre mit in schillinge
stedlinge vnder gyltrecht. **D**est ouer ye
mit gyltrechte man byme der bank de
gelyck vnder dat gyltrecht de brenst in
schillinge stedlinge xxxix

We besijelt myt quade woorden dat
oerdel dat de gyltrechte lude geuend hett

Swe besijelt een gyltrecht dattet
qualick in ouerchte en valschelick
geuonden is dye wile dye oeder mit
mytten gyltrechte in der bank is. **G**ide er
se van den sekerhoue komet. **W**ort ge des
verluget myt twe gyltrechte in maner off
myt vier de in verschyper ware sy dye

bieft x schillinge sterlinge Het en sy dat he
 myt den boeke moghe bewyfen datz onrecht
 te vonden sy Dedet ouf x msh ma byne
 der schidte dye des veruertst wort myt tbe
 de m versithyges wuere syn de sal dat be
 teren myt x. schillinge sterlinge .xl.

S De een andere syn guet beuecht
O wader een man den anderen
 syn guet beuecht mede wt to voere
 he sal em ouf beloue synze rekemighe
 bide daer en wil men nene tughe va hoer

Van tollon to ontforen .xl.
O we ontfort den tollon off myt
 volue tolnet wort he veruertst
 myt ij thugzen de m versithyges
 wuere syn de bierst x schillinge sterlinge
 in de busse staicht de tolnet dit guet op
 bide vynt dat he myne getolt hebbe en
 den tolnet myt wolk gedaen hebbe wort
 he des veruonen myt tbe tughe so sal
 he beteren der busse myt x marck schalig

Ven sted koer buten landes bierst
O welck borger ofte buyr buyten
 lundes een stad koer bierst de kun
 diget is gusten holden wort em
 daer broeck oft gruomen en wort des ver
 tughet myt ij thugzen so bierst he x
 schillinge sterlinge in de busse

Van dat niemant en sal myt vrende lude
waren in vreesstande xliij

De geen man en moet myt vrende
luden de buten vreesstant wonen
keffen off waren in vreesstant om
helsen to koype yemigerhande guet noch
maide koopenschap myt en doen noch
myt vrende luden gelde off guede koyen
daer se maide bute off sigude en hebby by
een markte gelde te broke wyre des verhuys
wort myt libe luythen in verseyppes wy
de synt wathmen met vertuyghen he
worde onsyndus myt syner hand den me
de bestiet

Van dat men den sta
pel en markt to Broninge holde sal xliij

Want van den gemeyne koopma
koyet de stapel en de hoghesten
muzzellen in allen gueden vren
vreesstande gelegh is to Broningen to en
moet geen vrenmet man doer Broningen
noch weder doer off buten om Broningen
of doer de lufte off ouer de kuype off ande
der of weder doer geene steden daer boue
off beneden treffen off waren in huysse
ghestant in sy welyngre kant in huysse
sijde in langwolt off vredenwolt koyen
sichap daer yne to done off guet dan yne
off ut to voeren off doer deure of doer rye

wt verstante by eene maerf gholde to broke
 wy des vertugt wort myt tude tuggen Dye
 in verstuype ware synt **W**arshme des myt
 vertugenshe werde onschuldich myt siner
 hant Dye men des kithiet

Hoe de olderman myt den bussheren
 Dye broke wt wyne sullen xlv

Item **W**anmer de olderman en dat
 gyltrecht al hoer recht also onse oer
 gode graven hebben op een man
 Dye breschachtich is en onhoersu bliuet
 so mach de olderman mytten busshere
 de broke en de schulden wt wyne myt een
 hofferet **W**anmer men den ol
 der man ende den busshere kiesen sall
 en dat gyltrecht xlvj

Usint **P**etrus dachhe id **C**atreda
 als de **M**aet en achtu gheore sijn
 to saliren kiesen den olderman
 ende ij busshere Dye sullen tot een kuse
 dertug gyltrechtens lude by oren ledt Dye
 daer nutte en oebaer to sint xlvij

Wo nie gene lakenen kope sal van
 vrende liden byne **G**romyry

De geen berger noch inwoner en
 moet noch en sall gene lakenen ko
 pen va vrende liden byne **G**rom
 gen de men en leuere sall anders die

latene to ontfanghe den in onse wachuse
by v marcke to broeke dy magt rechtiche in
borgere off my bejorne buere machme em
met rechtiche so doe he onstult met hem
Ede Dye nie des bejhet

Van hollanders en ducsen ouersee her
koepenschap doen xliij

Item wort sake dat daer yemich hol
landers ofte ducsen by her in
onst onlandt wone quene ouer
de Ense Ende daer koepenschap hanthe
den de sal men den olderma to forme
yrene Ende he sal besken een marcke hol
de so wiche als he versthe ne wort den ght
rechtiche Dyt machme rechtiche als vorch is
ofte onstult doen als vorch is xliij

Item men is verdrage Dye vreesse
de ouerense wone mochte haer
formenschap doen ouer de kaulbersthe
Ende wed der d' sard kerken sijn broeke
Ende de gelijcke so moete doen d' ouer d'
liuersthe wonen ouer de Ense sinder
broeke

149
Hier begint dat derde boeck van den
water recht

It is de ordmanche de die sship
per en de koopluden' mit mal
standen begrepen hebben van
sshiprecht

Van sship brake en

Vi den cristen waert dat een sship
brake ofte datment der seiden
waert datz dinsten den kooplude
den sshipme en den meredel van den
geselschap goede datment maken mach
te so soldet die sshipper' maken en brin
ghen den koopluden' oer guet dat hiet
em gelouet hadde. Vite dat em god al
michtich spracide wer ongeual. Ende
waer dat men dat sship niet walwe
der maken en mochte. Die sshipper de
solde sine wille vracht den hebben van
also vele guets als de sshipper' den koop
man leucit van des koopmans guet
doer mach vlode. Ende de koopman geen
gelt by em en hadde. Ende wolde eme
de sshipper' van den goede neme dat
hem gebrekefich water also veel als sin
vracht beloyt voer also vele gelts als
die koopman sine geue an de marke

Men dat een schip dat ander verlo-
ren zeyt

Item geuall dat dat een schip
dat ander zeyt myt ongeuall
also dattet schip myt syne guide
blyft verlore So sal men wederen
de guedere in beyde schippe to gilde eer
yemich schip verloren was Dan so sal
de prijs van beyden guedere to guder
gesumert betalen dat verloren guet
pout want gelijck maerck maerck gelijck
wert gelijcker wyse so sal men de werck
van beyde schippen all een de sigade
gesthede So sal de prijs van beyde schi-
pen to guder gesumert betalen dat
verloren schip pout woude gelijck
maerck maerck gelijck

Men gorde to verhoopen to des schip
preis profijt

Item geseke sake dat een schip
per licht geladen up yene syde
pres Gide he haet to verhoopen
Men des koopmans guet tot des schi-
pes profijt Gide dat schip blyft verlore
myt ongeuall So sal de schipper be-
len den koopman also veel guide als
he verhoopen haet alst ander maerck of

De daer de schipper loet Ende daer en sal
 he grent vracht van hebben Wert verko
 pet By schipper venut ghet Van des koop
 mans goede an disse syde der zee Dat
 sal he den koopman gelden als de wed
 thode and meest geldet tusschen den
 mynsten en den meysten Ende daer
 sal de schipper syne volle vrachte van
 hebben

Van ghet to verkopen
 wt den schipe van noetsaken wegghen. iij.

Item waer dat een schip moet gad
 de en de schipper begreide dat niet
 ghet verkopen solde So en solde
 niet niet verkopen niet. Dant den
 vrachtman ouf beliefde oft sy wille we
 re Ende Wert dan sy wil niet Ende
 drihtet den schipper ghet Ende en tken
 off den van den schipman beten Drihtet
 gedaen dan gelaten So soldene moete
 verkopen Ende wold de koopman stige
 als men to lande quame So solde de
 sibe off sax de in den schipe were en
 goede kuyren were siben Dattet noot
 saken deden in

Van ghet wt to verkopen v.
 Waer daer geen koopman
 in den schipe Ende in noot gad

De dat guet to verkopen/ Co was den
schipper guet dinsten mytten meredeel
van synre geschickchap dat solde men
dan doen

Van wez gude to betalen vj
Iem wet guet datt me wt wor
pet dat sal men rekene als an
den meest golve premist premist
broder van also vele als dan aff blyft
als de vracht daer af betaelt is Ende de
schipper sal gelden van synre schippe off
van synre vracht over de kooplude daer
aff kiesten Ende ho de schipper syn schip
stret daer moeynt de kooplude wer ne
men up een gelyde

Van gelde in kysten to betalen vij
Ide waer datter yem at wert
in eenre schippe daer me wt wor
pe Ende hadde he gelt of ander
guet in synre kysten dat solde he open
baere een datt niet guet wt worpe En
alst he openbaert hadde so solde he gel
den van synre gelde tot wez gelt to reke
ne ij pmingen voer een En de gelycke
wertet geworpen so solde men rekenen
ij premisten voer een wter waer daer an
der guet in de kyste dat solde me rekenen

gelijck ander guet alst weerdich were
 Van gelde wt der kysen dine so side
 to goden iii

2 side waert dath gelt yema wt
 der kysen maem om sin side so en
 soldemen daer niet in gelde en
 waert dath yema gelt of ander guet
 hadde in der kysen en sy de niet ope
 brude als men wt woerpe Ende worde de
 kysen daer dat yne waer geworpen ofte be
 houden so en soldemen de kysen niet hoer
 tylden sin in sithillinge also verre als
 de kysen beslagen were Ende waert dat
 se onbeslagen were so soldemen se gelt
 als se weerdich were Ende waert dath
 geworpen wurde ten maer mit reue
 beide dat soldemen reue von in sithille

Van lothjen ix

1 side waert dat te doene were dat
 men loten selde so soldemen de
 raet vraghen in den kornma de
 in den sithip were Ende dorhtet den korn
 maer niet guet wes den sithipper guet
 durhtet mynen meredel vand geselsch
 dat selde weert guen Ende waert daer
 gen kornma in sithippe wes sin de
 sithippe en de meredel in geselsch

in den schip guct dichte Dat solde me dan
den to lathene in van den loot gelde to me
men hie vole men daer opset in redelike
is off daer waentlike dat is Ende dat loot
gelt to rekene en te betalen gelyke wey
gelde ¶ Van masten fabele
off anker to facuen

En schip waert in yemiger koop
sede het gualt dat hy kerst mast
off fabel of anker by onweder
bynnen off buyten off om schip in guct
mede to berigen Dye schipper is schuldich
den koopman to vrage in een to stage
syn noot Ende daer is to beholde luffen
guct als he van weyden Ende dat schip
sullen sy rekene ouer guct als he wt wa
ren Ende waert dat dye koopman sude
dit en greue daer geen inwoort toe daer
solde de schipper dat niet laten Hier de
schipper solde dat sterc als he to lande
queme met en dede dattz hem noot sta
ken dede an

¶ Van een schip
per de guct koepet

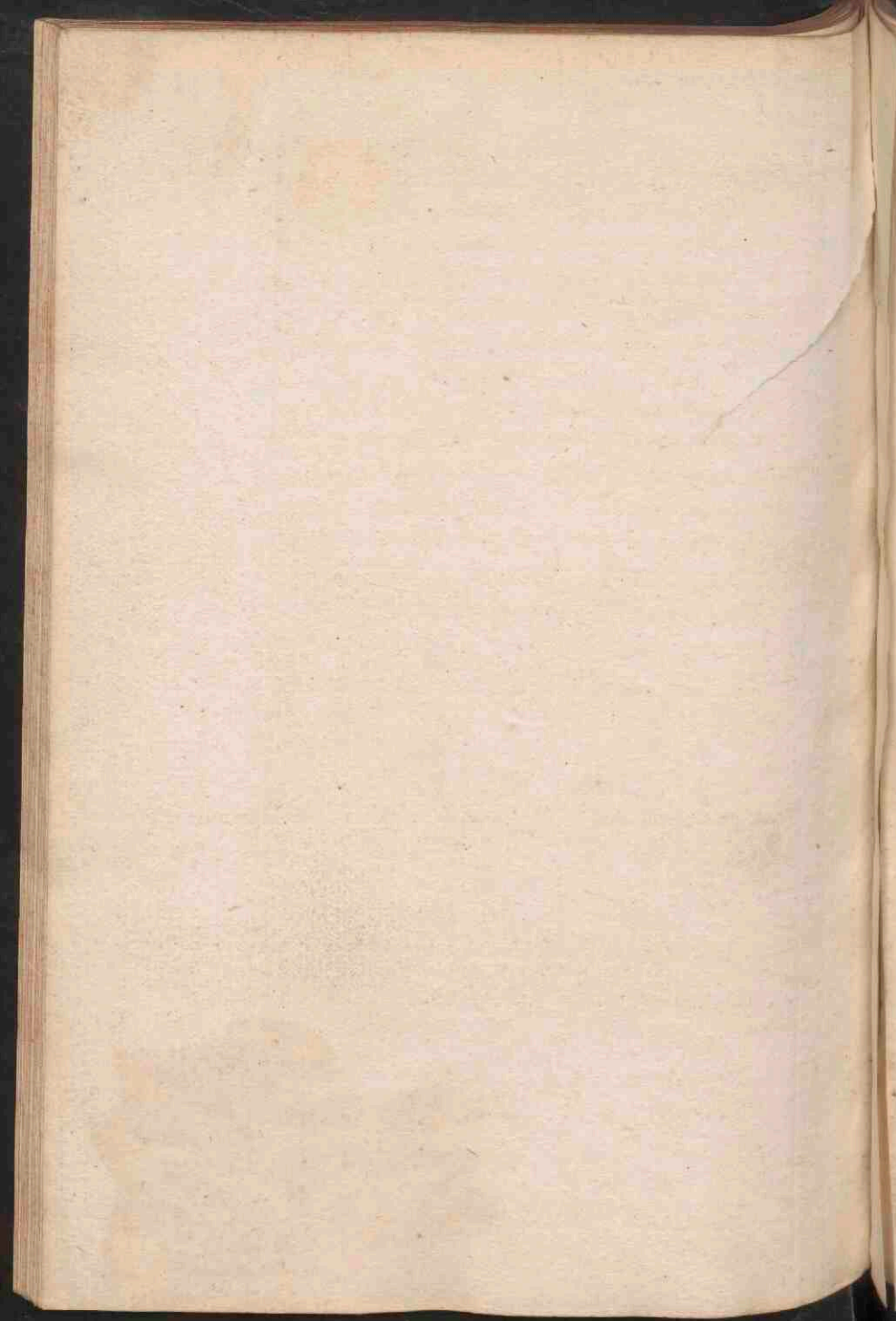
En schip waert in enige koopste
de En schipper is ten achten ende
verkoepet guct up den bodem to is de
schipper schuldich so veer als de bodem al

so vele to lande brengt dat to betalen an
 der eerste meest **A**er he comet byne eyn
 dachgen daer nu **E**nde dat sal he betalen
 tusschen den mynsten en den meest **E**n
 waert dat dy schipper den koopman niet
 voll en dede en den rygge verkost off een
 andere schipper daer yne settede so mochte
 den de koopman dat schip aen hoeken
 byne hier en dach **E**nde syn gelt daer
 aff hebby gelyckewys of hve daer tye
 woerdich were **E**nde dat sal he betughen
 mit schippers segel en ide en mach he
 daer niet tegens seggen **E**nde een schip
 per verwachten syn schip en laet syn
 reyse to doen **E**nde hier byne blyft dat
 schip liggen al so lange dat ein gelte
 onbrekft **D**re schipper mach wael
 senden to syne lande om gelt **A**er hve
 en moet geen guelden wynt verleegge
Dede hy dat hve waer schuldich den
 konpluden hore schude to verbeere **A**er
 hy mach wael neue in der konplude
 guet syn woelruyt **E**nde als dat schippe
 comet dat hve lossen sal so sal de schippe
 dat yuet betalen als dat and yuet nu
 den pluen schip tussche de mynste en de
 meesten **E**nde dy schippe sal syne wolle

vanth daer wt hebben

Van een schip dat geladen is gien goet
meer ymit nemen sal xij

En si schip segelt niet enyngemace
en heuet geladen sy wt lust
So en is de schipper niet schuld
dus en wt ander guet in to nemen het
en sy hy oerlene vanden koopman **D**ede
hy anders de schipper solde verboec also
lange als dat guet wurde dat hy in
nietme vmaet dat he wt worpe het en
vatore dat dy schipper to voeren seide
sy here is sal daer also vele gudes in
nemen in

Van schipluden
de up den lande gewontet werde off mit
schip xiiij

He geualt dat schipluden en ver
huren ter tyt hoere schip en ye
mit van en lud gien wt den
schippe buten oerloff en dinken si se so
duncken dat sy freff maken **E**n hage
nalt datter eny gewont wort **D**e schip
en is en niet schuldus te doen griesen
up de schippe kost niet he mach sy wt
den schip den en guere and in de stide
van en lud en costen se niet so sullen
se betalen moten **E**nde den schip seere
dat se wt en onthungken hebben niet

sent sye de schipper in eninge dyent van
den schepen daer hy sye en quetsen off
wond De sint schuldich wedte hyle
up des schepes foster

Van een schip By myt sint schip
man thystet en oerloff gruet

Het grualt dat een schip een schip
man hueret en se konen in een
schip dat dy schip den schip
man oerloff gruet Gode he mach en
openbiter schult geue Dye schip man
heft verdient half syn loen Gode ge
mecht den schip man to scheyd van
den schip Des gelyckes is he en we
der schuldich Nier weat dat van der
mactet seylde buten mit vlye off mit
meerschep Gode wed op seylde so hadde
de schip man syn volle loen verdient
Gode wete de schip man schuld van den
schipper so jolde de schip man wed geue
alle dat he op gebort hadde Gode al
so veel daer to viii

Van des konyns guct to hauenic

En schip man wter he vaeit
mit enyge ma so is he schul
dich der konyns guct to hant
keren als den schipper en des stuermans

guet d'uycken mytten vrachtmā Ende
 voert vā elker last roeghe ofte teerbe met
 haueue noch kollen en walden to kollen
 eenē grote also d'ick alstye kollen Ende waert
 dat sy den roegghen off teerbe nyet haue
 ne noch kollen en walden dat solden sy
 verkerre tottes schippers en des stuermas
 seggen Ende van wt to sichten ene gro
 ten Ende voer ij waegschote .j. grote Ende
 .j. fmarthole .j. grote Ende van een wat a sijn
 sijn .j. d Ende vā .j. last herme .j. grote Ende
 van .j. last pux en teere als de schip voert
 .j. grote **E**nde dyt vorch guct als
 dyt hier vorch siet mach de schipman
 holden aen de boert also langhe want
 dyc kornmā des schipmas moet gemak
 heuet Ende voert welck guct daer me
 een potleyde om beryngt up de mast
 van een wat vlistijes ij grote vā .j. wat .j.
 grote van een rase wandre ij ge Ende
 van een treelinge .j. ge van .j. stufke
 vms ij ge van een pyp vms .j. ge
Van des kornmas guet mytten top
 sen to versumen

xv
Ende waert dat sy versumeden
 der kornluden guct alle de an de
 vyn negelde seelden dyc solden den schade
 gilden

Ende waert dat de schipman vragede den
 schipper off den shuyema off dat toulbe dan
 se mede triffede solde sterck/germech sy En
 he dan in seyden beafke dat toulbe dan
 solde de schipper den smiden staen de dier af
 valle mochte Nier en vrageden sy dy schip
 mans nyet so soldet wesen als voer is

¶ Wen datter een schip dat ander acensult
 nyet sijn ondanck xvj

¶ En schip waert van enyger koepste
 de dat den ander acensult nyet sijn
 ondanck dat solde den schide alle gelde

¶ Wen dat een schip up d' andere drijft

¶ En schip dat kanger in xvij
 enyger haerue licht en woede dy
 uende up een ander schip Ende en schide
 de dat solde half wesen en gelde

¶ Wen enre datter upt anker xviii

¶ En schip komet in een haerue dat
 sal enre datter up sijn anker heb
 ben Ende waer dat hy die nyet en dde en
 daer schide by de schide den schide solde hy
 half betere

¶ Wen schippen to lossen xix

¶ En schip dat komet wt den schage
 off wt norweghen dat sal nie lossen
 bynnen xiiij dagghe en sijn vrachtge ge
 uen Ende die gelycke alle schipe in der
 zee van hornboerch off van hyndere lunde

salmen lossen bynne acht daghe en hem sy
vraghe geue Van sshipen
De van sshipenhouen in vlandere gvracht
tot werden

En sship dat ladet to sshipenhouen
off anders waer hetse verbonden
in vlandere off in andere mechten

Ende komet to Amsterdame off anders in
hauen bynne dume va noetsake Ende dat
sberc wil myt sijn sshipma en myt ij
sshipma datet en noetsaken dede

Ende waer dat de sship dat sship myt red
mochte maken saken om te segelen so sol
de hy dat guet bynne senden up des sship
preis waerht en up des koopmans lobne

hox lunge de sshipma mit sship bynne
sall o des guets wil

En sshipma kompt and mecht
myt sijn sshipere die is sshipdich
mit sship to bliuen al so lunge
hent dat sship loss is en weder ballastet
is datet ligen mach

En sship dat myt guet seylde en
den gront Ende dat sship en tguet
in vrese waer to verlesen Ende mocht niet
an kringhe lichtschepe guet niet wt to
byghen wat die wsen dat solde dat sship
en tguet betalen gelyk wryp gelde Ende
waer der geen koopma in alle me and

giont zeyden dat solde de schip en in sijn
mans steere wilsmen en niet verdrage
dattet schip en guet in vresen was an d'
gronde Van guet ver kost
schepen in den marss diep xxij

En schip dat quame mit marss diep
off mit vle dat also diep ginge dat
hier niet up komen in onste Gide
wonne me dan lichtschipe wat d' koste
dat solde de schipper allene betalen vier
waert dattet schip hier niet up en ginc
so solde t'schip die licht schipe allene betalen
in sonen Van guet to talle
to holden voer de waert xxij

En schipper als he guet wt sine sijn
pe gestheepz heuet so mach he dat
guet by sinre boert holden voer sy
waert en voer ongelt datmen daer van
moeste sijnuldich wesen wil hy des en
niet gelouen

Van licht schipe to lossen xxv

Dee dat hier licht schipe quame
sy guet up gelycht hebben wt sijn
pen sy vien der zee quame de sol
de men lossen byme. v. wensel d'age na
den dat sye hier quame

Van een leysage to wonen

En schip dat quame voer een vor
lant niet node die weder beuden
een meente haueue en te vde ginc an

sin aduſer Ende onbekant were en wodic
men en een laetsaghe dat is een conſunt
daer dat ſolde betere dat ſchip en tquet ge
lyſke wezpyelde

Item dat ſchepere komen mit yle off mit
meerſchep wat onmelant en hier up we
ſen willen Ende yt dat men daer een
leytsaghe wynt dat ſchip en tquet hier
up to brengen Des ſal de ſchyper den
leytsaghe de koſt geue Ende de koplude
ſullen den leytsaghe loene na hoere quade

Item de ſchypman de myt den gulde of
ſrepe xxviij
Wilt ſchypman de ſyne ſchyper of
ſchep myt ſyne gulde dat he en ge
geue hadde des en de ſchyper
michte betueggen myt ſine ſchypmans
ſo hadde de ſchypman de galge verdient

Van quade ſeyten xxviij
En ſchyper beuoe een ene ſchyp
myt quade ſeyten en he en daer
aſt michte betugen myt ſine ſchypmans
den ſolde he oerloff moeyn geue ant en
te ſant daer de ſchyper quame ſuder yet
daer an to weboeren tegen de ſchypman
noch geue loen hem to geue xxix

Van ſuermans en ſchypmans de ſch
pe koepen

Wder dat een ſuerman of een ſchyp
man en beſhidel myt enge ſchyp

Ende de stuerma ofte de sypma een sithyp
 koste de se schuen voere wolden so sode
 he mit quyt megen wesen van den
 sithypen. **N**ier hadde hy loen van den sithyp
 per vyghert dat sode he een weder ginc
Van stuerma off sithypma de vijff
 nemmen

A Ende waer dat een stuerma of een
 sithypma een bestadet mit enigen
 sithypen en de stuerma of de sithyp
 man een vyff nemme en op den hande
 sithyp wolde de sode quyt wesen van d
 sithyp. **N**ier hadde hy gelt off loen van
 den sithyp ontfangen dat sode he eine
 weder ginc

D waer lude hebby een sithyp to sa
 men ofte een maende merredel
 in den sithyp de myde sal den me
 redel vulligen ettenys also dat he mit
 den merredel dat sithyp wolde liggē lude
 en den andere mit drofen des en sal mit
 syn want men wyset dat sithyp is te
 waterwert

D wie huerit een sithyp Ende sithypet
 hy daer in ofte mit Ende wil he
 weder wot sithypen een dat sithyp to
 zende ginc he sal ginc halff vrecht se
 gelt dat sithyp ouer in wille weges to
 der zee waeret he sal ginc vulle vrecht
I It Jaer ons heren m ccc xlvj des

Dien Dages mit ons lieue vrouwe hert
nisse do overdoegen Borgmeester ende
Liet mytter sbozme merent alle desse
punten hier mit bestene xxxij

Alle vrende konynde moghe alle
onsen warescheden hoer lakene
verloopen in ons wanthuse by
teerlinghen ofte by sijnken ende niet by
ellen in wareschedighe kampf ende niet
kingez Dy een wareschedich woerden
benoemden hellige dach Ende de and
ij wareschediggen na den benoemden
hellige dach wt genome de vrymarst
de sal bliue na older gewonten Ende
kundes desse in wozh dage off vrymarst
ten wozh so sullen se oer lakene wed in
de hinc setten mit wanthuse wozh also
dat wozh des plecht to wesen wozh se
moggen lusingen den wozh meuset hoer la
kene verloopen wtger hinc by teerlinghe
off by hatur teerlinghen in ons wanth
huse ende niet myt lise lakene to broeke
by w. marst Dyt moggen verbughe
tibe bozgers off my bestene buyze wanz
ment niet verbughe so dor he onstgult
niet synen hant de mir des bestent

2
 E geen borger noch inwooner
 en moet noch en sal geen lie
 fene kopen die vreemde lude
 bynne Cromghyn die sinnen hem leue
 ren sal anders dan de lastenre to ontfan
 ghen in onse wintthuse. Noch geen borger
 ofte inwooner sal der vreemde lude lie
 fene verkopen anders dan trekinghe
 off by haluen trekinghe en niet my
 tteffensche. Etsk lakone to broke by w stae
 re maats. Dyt maatsmen veruyghen
 als voer is off onsigult doen als voer is

xxxvi

Ten alle vreemde koplude mo
 ygen hoere hermitse verkopen
 op der voer die wersteldinghe
 In alle onse mersteden by tonne ofte
 by halff tonne ofte by verendelen tonne
 als voer is wygenome de vrymaatsde
 byue na older gewoente. Ende naden
 mersteden off tusschen den mersteden
 off maatsen dughen. So en salc se noch
 nemat die hore weghen myt effensche
 verkopen dan een halff lude by een stae
 re maats to broke in eliker tonne. Dyt
 maats veruyghen als voer is off onsigult
 doen als onse voer is

Item waert sike datter xxxvii
2 yemich hollander off duetsche de
Gier in onse onlanden wonen
queme ouer de Guse en daer komestijf
hundertden de sal men den older man
te kenneu grue Gide he sal besken ten
marck / gouds so wiken als he verlijent
woot den gyltrenter Dyt manne ver
lijghte als voerhe is ofte onstijlt als wof

Item ne gren borger xxxviii
norch mawonez en sal warden
to grue byden dat myt ij verde
by x sture marck to broke vte elise wate
anders dan to midwasten Dyt manne
me verlijghte als voerhe is off onstijlt
den als voerhe is xxxix

De geen borger noch mawonez en
sal men zindere Dymie theffen
sike to dwist op rene marckel dat
voer xij marckel dan xvij stuske Gide
me xij marckel myt mien dan xxxij
stuske Ten ander sake dat em wate ouer
ghelepen were vte de marckel dachten
daer he wore by x sture marcke to broke
dan eliken wude Dyt manne verlijght
als voerhe is off onstijlt den als voerhe is

Item soe en sal geen koopman van
 Groningen coningrijckende leuendi
 ghe ware kopen anders dan by
 aenemistike gulden by v maect to broeke
 dien elck stuske **D**it machme verbruce
 als voer is off onschult den als voer is

Van den Clerne boden

En verwelck sal sulc wachten ne
 clerne bod als van in schattinge
 mach en en heil mach dat
 meniat daer nye bronkasting werde
 want als se versijene is so salmen sye
 dien stund aen veyenden sinder hoff
 ghe wre **V**an vromder konplud cet

Ov sberen dat gy dit guet dat ghy
 gur ter maecte ghebracht hebben
 myt niemantz gelt off guet ykoff
 en hebben dan myt w eyghen gelt off
 guet Ende daer niemant andeel aff off
 part an en heuet men conyngken vromd
 lude andere dan ghy allerne dat w yd
 so helpe en alle syn geylige

Vanant sal hoerichschep doen die bees
 ten he en hebbe ensten dat gyltrach gewo

Enant boze off newoener der stund
 Groningen sal yemige hoerichschep
 doen aen conyngke vromde beste
 in ofte doer den onland bedine hre en

hebbe dan eerste Diet gyltrecht der stat Geo-
ringen van den older man alder mit old
heer komen en lofflike gewoente gewo-
nen by penne der verhoertnisse een maetse
golts Anno M. v. en x Den achtste Decem-
ber in den neert ffrus 5/ liba

Item Een schilling engels in stote
Item Een schilling sterling in stote
In een punt groot sterling in golt gulden
| andrew

Item een punt grynsh in sterlinge
Item een sterlinge in placken
Een vuse in vleemische
Drie grynshen een lounische
Item drie lounische ee sterlinge
Drie sterlinge een olde groot
Item een schilling sterlinge in sterlinge
Een schillinge grynshen in grynshen

Item dat nu gheschiet is een Copie van de Con-
firmacie mit grachte van zelve wils onse y-
lume here van Gelre sijn ff y den geruchten
den vorst y confirmert heeft

Wy faede vund genade gades her-
 toghe in Gelre vund wa hulstien
 stalue va zuphen here in Bron-
 gen en den omland Igo Couer
 In vnde wa de vrente Joru kond en bo-
 kenne voer ons en onstare en mactone
 lincgen dat wy nu ter oetmadigtyr bede-
 ende begerte ons amptmaet yd gemeyne
 meenthen yd sijnstliche ondschyn ons
 geruchte van zelve wils Alle alsulike pnuile-
 ghen lantrechtten plechtigen vntgeen yd
 gunde olde gewoent als se dinstange gchit
 en geluueft y confirmert y bestedigt
 helly confirmere yd bestedige ouermids
 desse opene onstare also dat se dy selue
 sijnstliche vund dse bysind ouerbrofchelyk
 helly en gebruiken moegen sille In alre
 maneren vnd manere gelijc als se dye
 wis noch te gchalt yn gebruiket helly
 In also oft sijn tot ewighe tijt ergeue ofte
 beuonde dat in den selue vere pnuileghen
 lantrechtten yn gewoent vorst huytge pnuile

este artifielen bouwde worde. Zy enigge
corrocie bedorffde. Ofte to luyt oft to zwaere
Tot gemeyne besten in node were. De selue
zullen alst by onsen Amptman en gemey
ten aldaer myt onsen tho doen in allen
reden in byllikeit in gueden rechte forme
ghecoezigent by gestalt word. **I**nd of sijn
veniat aldaer in den rechten vermeyn
verhoert to werde. **I**nd voder appellere
wolde. De selue appellatie en sal he neygele
den allene voor ons. **I**nd onse. **A**lde in onse
houe moghen doen. **I**nd een de appellatie
sal moghen willen ghescheen willen wy
dat dze appellatie in onse gerichte verhoere
nochtan. **B**orghe in geloue voor allen
bewysstufte onkosten doen. **I**nd stelle sal
Ouse geloue wy onse ondersate voer. **D**at
wy nemme sulke appellatie als ons wyth
onse gericht voer komen word. wort an
tonckey ofte beuelen sulke. **D**an allene of
Alde by ons to houe verpene. **D**ort en
sullen noch en willen wy met voer ons
onse aruen. **I**nd nacomelinge. **D**at ons
gericht voer to enyge heden en leuystighe
pen gegreue ofte amue. **E**ndaren sal word
dat sal allene by sijn plus saren byue. **I**nd

wesen gelijck als alle tijt bis noch toe ge
 west is allet noch sijn arghelijck Des tot we
 kinde en thuythijffe der waerachticheit
 Vnde ganser vaster streding **H**elby my
 hartoghe noch voor ons onfancie en nako
 melinge onf gewoenlike harttycken hyn
 onder gesath ind onf verhangijde sijels
 van onf rechtet veruueert an dyssen beest
 doen en heten hanghen **G**effene inden
 Jaer ons here **D**usent vierthunderd **CC**
XX den **XXV** dach des maens **J**anuary in

Expliat **C**opia

Item Dyt die gystelic isset parronijal
santrengt Ende geruchte in zelve

In den Eersten Van Eeffnisse

Aeffnisse van vader en moed sulle
sien alle susters tegge een broder In
des dat de broder des susters niet
holen willen tot mande vande kennighe

Van Eeffnisse

Dye een broder eefft up den andere en niet
up de suster De wtgebodt is Ende offer susters
suster were De niet wt gebodt en we
ren De sullen hebby gelyc als werf is
alle susters tegge een broder

Van Aeffnisse

Dye soene kyndere vernangt De moye
ter aeffnisse Ende sullen se wtholen tot
mande vande kennighe van des kynde
olde vader en olde moeder In den dat se
ongebodt is Is dat se dat niet doen en
wille noch moggen alle susters sulle so ve
le nemt als een broder Als werf is

Van aeffnisse

En kynt aefft up syn vader en moeder
Ende niet up half broder en half suster
Ende hestet vull broder en vull suster so
aefft up de broder en suster en niet up

Weder en moder. ¶ **Van arffynisse**

Oecne frut en soene frunder frunder sy
nen so sybbe tot olde vader en olde moders
quedere als een soen. Dyt is te verstaen
ouf van der dighere daer gheen soene en
sint

¶ **Van arffynisse**

Wenen en wisten sint allike sybbe we
oecne en moeyn quedere. Gode oecne en
moeyn ouf allike sybbe weder tot uene
en wisten

¶ **Van arffynissen**

Wier vader en moder een soene heride
hebbij daer meer frunder sint En guet
gegeue hebbij. Als de olders niet en sint
wil he den sithedmyghe hebbij so sal he
weder in krenghen dat he te vore ontfinge
hest en sitheden den de arffynisse gelycke

¶ **Van arffynisse**

En viel suster sy is gbedelt of ongelic
delt sy sal de arffynisse ontfange van den
broder en niet des broder frunder

¶ **Van arffynisse**

Oft ouf een man een natuerlyk spuel
frut hadde ofte meer. Gode den frunder
enige quedere gheue. Gode mit daerde luyt
niet en word betheoren. So sal dat guet
dat so gegeue is weder omc soene daer
wt gecomc is en heet comc is. Dincen

enachte kind mach syns moedre aeffnisse ont
fanghen en dat voert en aene na leentrecht
Ende dat een natuerlike spuelkind aeff up
A ander natuerlike spuelkind

Van aeffnisse

Vulsel verstantet halffzyb. Ind. D. halff
zyb nyet zyber of nyet is

Van aeffnisse

Echte lude de syck machs andere erflike
bestagen en halff syndere to stime so syt
oer goedere en berde syd halff en halff

Van hylisweword

En mijn ofte Jousfrouwe of vrouwe de
een hylis den de liden syck in hyliswe
word bewysen hinc haer en dach oft dat
recht en wil daer gien clachte aeff horen

Van aeffnisse

Nemant sal aeffnisse verfoeren eer sye en
aen gecom is ofte het sal gestien by to
sent der geure de dat vermore sal ofte
de korp sal aen geure werden syn

Van aeffnisse

Maer olderlose kynder syn daer sulte dyc
mand vruud ofte dat recht van elker
zyt zotten tbe weyden en een vermuud
Ende de vermuud sal den vruuden alle Jue
ren Ackenstap den die kynd weyde
Ende dat recht sal den vruud en vermuud

Den eed stenen Dat se rechtte wegede ende
 weinudet wesen sullen Ende de woznude
 sal wesen van des dodes zyde Ende dat he
 daer bequeem to sine

¶ Van cassinse

Hynder de gewonne synt in ouerspyll en
 moynked hynderc daren hynderc en der
 gelyken in so sult geen cassinse ontfan
 gen van oer oldere

¶ Van cassinse

Geen man ofte vrouwe sal enige arff
 arthige guedere en werthgheue buren cosent
 sinner rechtte arffgen Ende come dan die
 mael voer den schulte Ende ghe der guedere
 we als een leuhtrecht is Ende segge dan de
 oersake en reden de in den rechtten gegon
 det synt waer omc he sulre Ende doet om
 det dan de schulte den rechtten geuont to
 wesen dan sal sulke bundich syn

¶ Van cassinse

Ofte ymich mensche to Hoester gynke en
 emich guet mede gegene worde van so olden
 en vanden dat sal daer luyt Ende daer
 me geen cassinse ontfange Ofte ouk sike
 waere dat em ouk ymich guet mochte
 an sterue men oere vanden so sulte de sub
 ste vanden een hoestliche gouthnisse geuen
 tot gueder lude kennytte Dat daer den luy
 uen sult

¶ Van cassinse

Ofte yemich personen de bestorne ghet heide
en syn eygigen were De sal daer moethen
in een Coester gaen Dan hebben sy enige
aessinghinge quedere Dye sullen toudes he
ren doet weder wt aene wyden rathen aess
gen in der werelt Daer de ouerste de
hoester sal setten eno ~~de~~ warrthike bouge
den rechte aessige Dye in der werelt font
Dye aessichinge quedere wed ouer to ge
uen Ende de wylber queden sullen int dics
ter houe

An aessnisse

En eder man maeth maken een Redeluf
bshuuet na gzeetheyt sye queder sinder
bestaessinghe synre aessquedere wt gesicht
aessiget

An aessnisse

Wye nuont he sy gysllike ofte warrthike
geene aessnisse en onrephike quedere sal
aesspreken nyten gyselike rechte n
ofte huer yemate tegens dede de sal biese
hundert werke

Van loep in waerwoep in oudgynge
en in wroeflegginghe

Die loep en beacle kan beuopen
als van aiffachtich guet **W**il de
wefoper geen fwoeflegginghe
rengt daer in den **E**o mach hve
nime den ond fihult mit foue buere
Eide cysten dan den fwoef **W**il he eue
du den fwoef mit leggen so mach eue
dat geruch legginghe

Wilke aiffachtich guet gekoft heft ende
fwoeflegginghe vnde lanceregt daer in
heft en dat vustlike heft een **J**uer in dach
siuder wederprake **D**y is ewich in bestit
byme lunde **E**ide dach daer xxx bueten
lunde

Eo wil aiffachtich guet gebuift en bise
ku heft ombekroent **A**ustlike en vreed
like xxx waerlang **D**y is ewelike mit heft
daer geen fwoeflegginghe va eue

Ofte yemat ymich aiffachtich guet ver
koffe **E**ide gerucht va zelwert dat he mit
leure en fonde **D**e sal gebrofen hith
den rechter hundred maerf **D**us hiber en
apclike quiden **D**y hy mit leure en kan
xv maerf

Van waerwoep te leggingen

Dye naerkoepē hebben wil de sal en enste
dinghe Ten andere dinghe Ende ten derde
dinghe Daer na als de sijnck yslanght is by
nen Jāter en dierch den Naerkoepē bereyden
Ende ten derde dinghe So veel gelde in
des rechtē handen legge als voert kint
gegeue is Weer sake dat daer minne gel
des were So is he den Naerkoepē ontwaert
Ende ghybe ghyt voer zibette Ende zibette
ghyt voer buye Ende in buye ghyt voer wt
buye

Van Naerkoep

Dier en sal niet meer dan een dyaer
off een naerkoepē wesen Die enne naerkoepē
Ten weer sake dat tēe broderē ghylike
sibbe were Dye den naerkoepē ghylike be
reden So moghen se den ghylike ghycken

Van naerkoep

Wste ghyen koepē ghyen sijncklegginghe
ontfanghe en woldē omē des naerkoepē
wille So mach de ghye Dye meent mit
de ofte zibber so wesen Den naerkoepē up
den koepē bereyden tot deryn dinghe Ende als
en den naerkoepē tēe ghyent is so sal hem
de x-koepē den sijnck legghen ofte dat rest

Van naerkoep

Wste yemige verthyinghe ghyt ghye in lēn
de off va rassachtich ghyet daer de tēe deell

hinde aen gegene woede Ende dat derde deel
geelt. **Item** en sal geen naerkoop vū zy En
ofte dat kant mynder veer. **Item** de tbedel
so sal daer naerkoop vā wesen. by als dat
de myndel aen gegene heft. **De** sal sijn heft
helby ofte he sijn kants holden wil ofte
weerdunge hieken

¶ Van ouelganc

Item en gae den andere in ouel lander
dan sijn eenigen arffge. **Item** so sake dat de
recht arffgen den sulstien & soe in ouel
grien wil kan en wil den als dat loef
te off den grene. **Item** he in ouel grene wil
Ende daer sal he den sulstien bouge wer sette
dye dat recht kent. **Item** he mede bewaert
sye. **Ende** oft vermat daer en boue in ouel
gynge in stofflegginge als een lantrecht in
sijn eudere dede. **Item** dat moghen de vande
stappen byme. **Item** en dat na der stoffleg
ginge als an lantrecht is tot dreen dynghe

¶ Van naerkoop

Item en mach een naerkoop verkope
ofte ewerch sijn nabe eer he dat rechtlyk he
recht heft en myt recht te gheent is tot sy
nen ewighen proffijt en myt sijn ewighen
gilde breedet

Item van lantstheydingen **Maedinge** ende
Begruynghe

Wel omversteyden lant hebben myt
malckander. Dat de een part siche
den ande. Ende de ander part myt
steyden wyl. Doe sal de gene de steyden
wyl. Den ander de myt steyden wyl een buer
recht an setten als een lantrecht is ofte
yemande buiten den kerffel off buiten
de maeste woonden. Den sal men dat dey
dege to woe wittigt myt den onderstulke
en myt alle buere. Ende de gene de dat
buerrecht begreest. Dy sal den ouerste stulke
een kien wyne gene. Ende den buere mit
kerffel daer gelegen is een touwe beere
en een guede portie. Ende den sulle de bu
ren een tynghisse doen. **Elke** by oere eede
wel de beste konde daer van heft. Ende de on
kosten dy daer moghen vyl lopen sulle de
parten to gelijcke bere. Ende steyden dan oye
hinden.

Doe wel ontpract den andere synt lant of
sint ofte deer gelijcke. De sal stien an onse
h. gemide.

Doe water lude oncen. **Sint** van arberlant
dat wort ongepract is. **Wacht** de een de anden

een boch aenleggen als een hantrecht is
dat he tegen em pralen sal in de rechte siche
dinghe

Wier ouf tibe of den yten omme siche de lan
den hebben Daer se den de kinkinge met
eene fonde mede Hoe de meeste yt de lan
den kinken En sullen de mynste de meeste
wlygen in de kinkinge

De waer yemijste lienden gelyge sijn
daer geen wege to sijn De sullen sucker
de kortste wege in den mynsten schaden
In ende wt en met alle dage Ende will
dat de gene met hiden Daer me ouer sijn
lant dwyft so sal he hem een and wech
wyfen Daer hie sijn nuich in sijn lant

De wel sloten wil tegens den anderen
de sal eerst in de rechte siche dinghe yemue
dy rode linge an beiden ziden up gewor
pen Ende beyde em den de spaden myn
ondstijlt in myt tibe bueren Ende wil
dan de ander met tegen em yemue so sal
he em dat een boch upt andere leggen
als een hantrecht is hant te hnt to dat
he tegen em yemue

De wel askerlant bekampere wil de sal
kuyten de vredege lichte luten in vorty in

up de wendinge een rode Ende is daer onse
en wech up so salt een rode wesen voer de
wech Ende voer de wendinge onse een rode

Welck den andere syn waeringhe off stuck
denach dat bewyslike is de bresket xv maet
Ende salt dan noch weder up maken buiten
syn weder pten schuld. Des gelijcke wel
syn waeringhe lopen leet up den anders
bresket onse xv maet

Item van huere en renthe to wyne ende
verdient loen en schulde myt recht toe
wyne

Als een heerschap syn huere salt
wyne myt recht vren synen
meyer so maet he den deden ven
nynt hocger penden dan de huere belopet
in gueder waer. Ende de meyer syn jaer
malen wtsitten

De waer een man een aruc off guet ver
huert en myt leuere en kan de sal den
meyer gure. En jaer gure. Ende sien gure
dan leuere so sal gure leuere. Des gelijcks
sel de meyer wadronne den

Iem geen meyer en sal gheesthiek in syn
leste der daren byt en sy by consent synen
kintthers

Een meyer en sal meyer voert maken
ten sy by consent syner heerstijppes

Ofte yemith man syn hant vercofte ofte
huys dat verhuert is sy sal den meyer na
den loep dat hier dier he yn is Ende een
dier dier na gebruiken

Wen want en sal gheen kintthe hore meyer
hore en sy myt stercklegginge ten wyse gelyck
als een kintrecht is

Alle erfstinghe en meystinghe alle wet
stinghe en apstinghe Alle hede en ver
hede en der yelysten of de man de hede
dan myt hebben en wolle tullen gesliden
mytten onderstinghe en myt alle huys Ende
uyt gunghe van hende en die huys sal ge
stigen voer sint Thomas

Een man de een dienstbod outgunghe
en syn dienst dat wode genome heft sy be
de sal en dyne yte he mach en so vele
loent off wone myt recht als he hem ge
geuen soldt hebben Des gelyckes off de man
de hede dan niet hebben en wolle mach de
hede ouf dat loen in wone myt recht als wy
sreuen is

Ofte vermaet syn dienstbode ontfynghke een
syn dienst verweere sinder billike eedre
like saken. Dye mach men myt rechtte we
der in yssighen. **I**st dat he dan myt en
komet so machmen eme myt rechtte see
wile off wynnne als he sold verdienen gellyk
Des gelyken ist ouk to verstaen in een heer
schap off van een boetheer. **D**e syn bedde van
andacht sinder wythike oeffenike

Alle verdient loen als myt spaden en myt
ghraden by dach huer en deet gelyken
machmen inwynne myt ondrisghulke
myt ditte nachten. **A**lso to verstaen byn
in dachten. **V**ull to doen. **D**an verdient
loen by quere en by halue quere machme
reynend en wyrend als een lantrecht is
Gode den deden perrink. **D**ier uppenden

Ofte vermaet den andere zyn gelt gelyent
hede en dat gelt myt weder kinde mada
so mach hie een xx setzen. **O**ff in den mel
De myt maere vulden so sal he ensten
ten herlyghen zbere. **D**at hie gien gelt
en heeft off gien maere en heft. **D**aer hie
gelt van maken kin. **D**an sal hy een vul

Den myn gude manne Ende den dede pening
 hoger in setten dan dat geleende gelt beloupe
 manth

Seen man d' een schuldener heft in den
 geachte min selwert dy manth en xx
 setten myt den ondeschulde Ende den
 manth man en verpenden als een lant
 recht is na older gewonten In den dat
 he dy schulde steet Ende seyt he der schul
 d' myt se manth he en prant setten up en
 recht to verdedinghen wer den onaschul

Alle dedinghe en alle boch en to legge
 synne elck dages x manth de dat ver
 sitten

Alle ons g' l' h' prichte moege in d' recht
 up wofere en wat hoger wat geyent
 ons g' h' roef peninge en synschpeninge

Dan geweldt in loetband en der
 ghyphen

Allegeweldt synne xv manth to we
 ten xii holt horen hof besten
 en der ghyphen Ende der rechtlike
 ouer geyent wort dat he geweldt in dy gwe

Deren geden/hest To manich maerke als he
der mede der waer In den gewyhten na zel
wat so manich geweld Alfine dan mit
reichte wed in wysen Gude na de yncessity
ge hert dan verhit so yt so manich dert
nae de yncessitynge als hy dan dert ver
hit so manich xv maerke

Wel den andere sin huys der off
mysteren in slacht xv maerke to beo
ke Gude den houe den sithold subbel
up to rusten

Wel den andere onyent off in so
lyff ofte guet ontfoert by nachte off
by daghe ofte geuenlyk mynpech
Offte moortfandert dat de hest sin hals ver
hoert Gude den salmen veruolgen mitte
stoken slach off mit eenewete Gude de dor
de wet ad den stoken slach met en volgh
Dy sal bakken xv maerke to amte hden dat
men den myddige daer nae fryget so
sall men em sin recht den na dat recht
als he verdient hest Dyt onk mede to
verstaen in kerk bakkers kerkken end
kerkhoue sijn anders Gude heer biden en
dyneris

Wel den andere duwel to brennen
en des wettiget wat als recht is den sal
men den als vorhe

Ofte vermaant den andere slagghe up sy
veert off wacthen **O**ff in een sijn by
brecht xv maetse kringet he wondinghe
so isst Dubbel kroec

Ofte vermaet wt syn huys vnghe Ende de
ander vnghe daer mit weder mit huys
so sal mye y h kroec slien gelyck oft
gelycken were buten den huys

Alle slagghe to bewysen myt ij buere by
nen xxj dagen Doet hy des met so ist
wan slagghe Ende he becht selste xv
maetse

Wel veruuyt wort voer een gelyck by
sal ontghaen bynnen xxj dagghe Doet
hy des met mit tte ombestaste en wter
astighe lude als va myne y h kroec

Wet daer noch een veruuyt voer deure
ere dy maetse em myt syn voet zeyen
In den dat daer myniet is dy teghene
em wten will

Heyden moet dit verseket wort: wort
hem ouergetracht so isst hondert maetse
lyet hyet selste so isst gewalt en behalen
den honen Dubbel sijn guet

Wein gewelde

Wel den anderen veruolget in syn huys
off in een iender mans huys in quade mo
de Ende stott ofte staecht blaue offe bloe
dich Ist huys vrede to weten hundred
marck Offe hy dier ouer doot bleue In
veruolget wort So sal men om rusten
myten sberde Ist dat hye ontfout so
sal men wt syn guet neme Subbelte bre
te en cennolde broke

Wel den iendere botte aen lecht by vier
marck by x marck Ende des derden da
ges by xv marck to broke Dat sal ge
sien myt den ondestijlt en myt ij
buyren Ende lecht by bodenrecht an so
breket hy seluen in gelijck

Wel den andere voer de sijnulic to recht
daget lech by v marck by x marck In
des dazden dages by xv marck to broke
Coemst hy selue myt so breket hy so vele
gelijck de ander selde gebroke hebben

Wien sal geen lantsat vange In onst
y here broke In geen hant verweert hebben
Ter p de buyre veruolget hebben In dat
recht verweisen heft In den dat sy dat in
den quade hebben

Offe yemant by nachte in een iender

Ofte syth yemant vercoemde dat hye ge
moerd ofte gemoerdbaend hadde ofte der
gelyken den sal men ouf den als verhoet

En vrouwe mit name sye moerdbaend
gedaen hest in des veruone en veruog
woet myt recht. De sal men anre sake
baene

Ofte yemant den andere dwel wynd
ghe dede ofte veruont hadde. De beset
xv marck by dinge Ende by nachte dub
belt

Welck den andere dat syne aff dbruyet
sunder recht ofte den andere een oerweede
aff nemet. Sye beset hondert marck
Ende den houe den sghade dubbelt up
to recht

Welck in onses y h recht tustel enden
is seluet geen recht. Sye beset hondert
marck

Vlyemant en marck sye yuet veruol
hoere hogere den by print wepyryng
Dat sal ouf gelyken in des recht hand
als by xv marck to hoere Ende elck buer
schap marck veruolhoere by alle tomien
byet Ende den myt hogere

Ditte veniant mit yreenude beine que
me geystlick off wairtlick Daer yemans
buren landes mede gelycertyt word Den
sal men mytten stoffen sticht verzuolge
Eide den geytliche leuere Eide dan stuen
to genade des geytliche

Van bevedinghe

Iet allen dinghen mach een manre
wilt sint holt off rye Xert hoflant en
wysstijerpe water en wredelent bevede
laten en der gelycken by xv maerke to
broke

Vorch van bevedinghe

Item de bevedinghe tustigen ttoeen yten
mach de ouer schulde so horighe en so leech
neman als de schulde stoffe jelycke wille
Wettlike bevedinghe so so lange dan stien
sint dat so mytmutlicheidre eens sint
geword van den schulde Eide beyde yten
horige to setten wrede bevedinghe Eide
wel den horige niet en sette So sal hie ge
ne peylitheu in dyen geytliche van zellwert
so lange als hie horighe gestelt geyt Eide
desse bevedinghe sal men tot allen dyen
dinghen off fundige

Van gewelde en broeske

ander huys ginc omc syn guet to stelen
Men hve daer ouer ghemont ofte gesunghe
Dat sell all wepen mine hore en beke

Off een man de buer alyt beuolen moet
Gide hve dat met recht en rede off verfu
nide m to seggen Dye beke allene xv
marck en met dye bueren

Wel een swaer oer eyer wyet dy beket
xv marck. Klant hy een swaer doet
so beket hy xijftich marck

Item dye meentte des grauthe. die zell
doet moet gredelikes tot allen Dren dy
ghen den Amptman van wege des
ouersten heren sekeren ten heilige
dat sy myne y h beke willen recht ver
ghen en wyen na lantrecht Gide ouer
recht oedelen to wyen tustien tveer
manne tale en aenspraek na disse voer
stene lantrecht. Ende oft daer met
worde gredelt na lantrecht so heft
ek huys gekopen den amptman xv marck
in den grauthe xv zehret

Ofte veruich buerstijpe were in den
heruiche van zehret. D myn y h beke
Verduyst die verstoppe ofte met recht

Wolde veruygen en de gelyken. Dret
men dan daer nu anders kunde by vien
ge. So nuantich hure ale mit buerstryk is
so nuantich xv maerck den amptmans
gebroken

Vste daer ouf ij pten voer de gemeene
meenthe in den teshen hynge als van
aerfachtige guedere also dattet olde ofte we
duesteete saken were. Daer de gemeente
als dan een buer recht va kende to hold
na older gewoenten up een dynt. Op
dat die gemeente mit staer verstant
mochte komen. Die sulstic dy dat buer
recht wort toe gekent to holden die salt
veruolgen. Ende holdent voer dat eerste
dynt. Daer nu maestkomende. In geuall
hve sulstic nyet en dede sal hve sneret
en aen sprake outwaert wesen.

Van beropninghe

Dste enygh mensche were de syck vermen
de an desse vorch kintrechtten overport to we
ren. Ofte hem enygh sententie en thegen
gekent worde en van der meente. Die
nuantich off hve will. Dat selstic oerdel berop
pen an onfgh is. Ende de beropninghe va

van syn ff g bymme x zeggen daer na dat
 oerdel beropen is bekant is den Amptma
 en der meente to houe Ende dan dy berop
 der meente een genoechsam borste to sette
 In den grauyte voer alle bynder en beuyt
 lusen onkoste Dye sy dan vp doen moghe
 in den oerdel van onf g l' hen van wer
 den wet kennet gekent Ende is daer dan
 wet gekent na desse voer staetrecht Als
 to verstaen Datter een oerdel tege dit an
 der were gekent So is de borste vry End
 dan elck huys in den grauyte van zelwe
 den Amptma van onf ff g wege gekoek
 xv mark

De ouerste sthulck mach Verste van alle
 sthulden en bytalen Ende der gehyr
 wt allen tyden So als hy in olde dat
 pteyn to doen

Een eier mensche mach een sthulck bezo
 pen van den ouerste sthulck aen de meente
 als van pteyn sthulde Ende voert van de se
 tentie van der meente van werden gekent
 so breekt dy beroper den sthulck xv mark

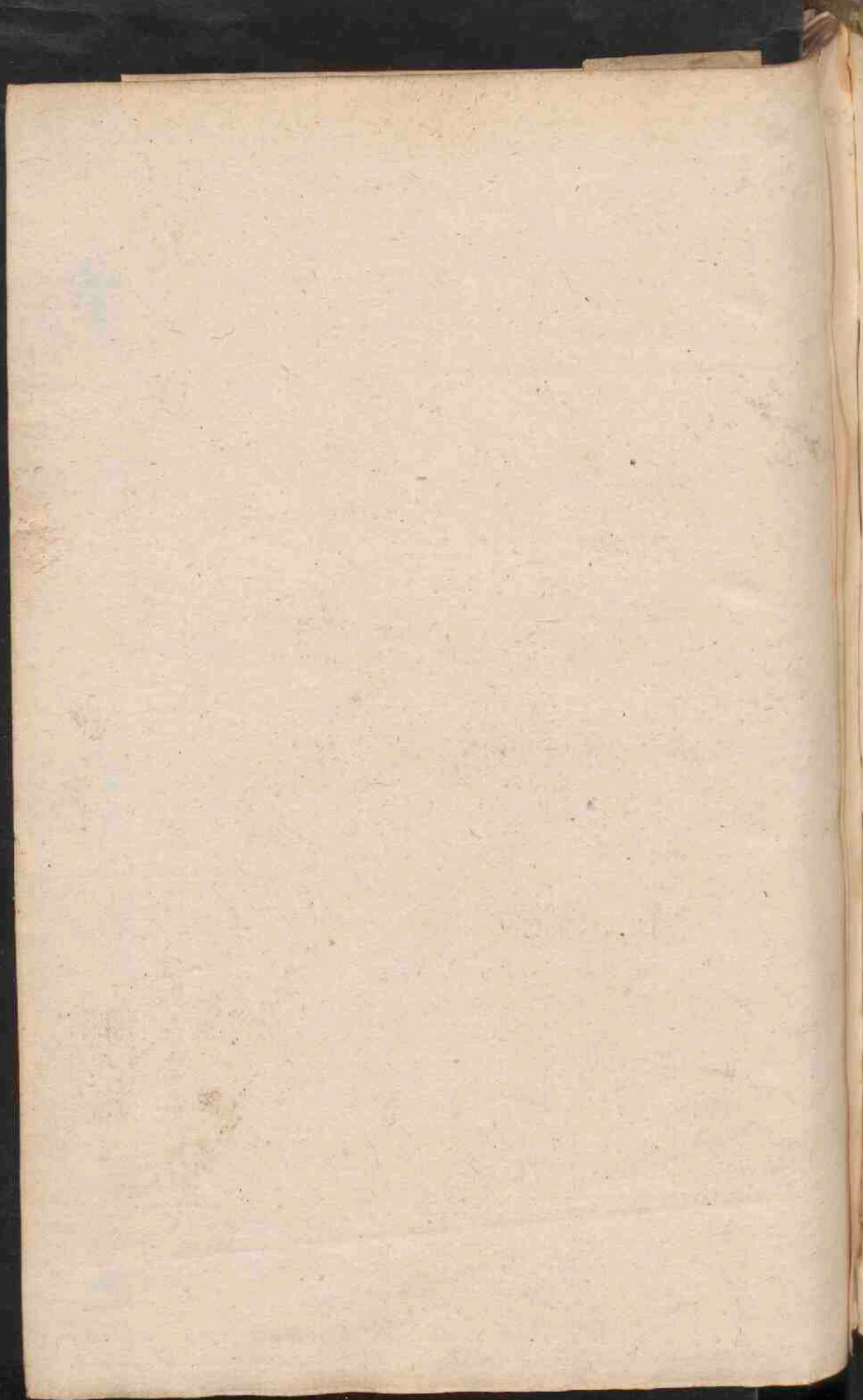
A fine hinc hinc

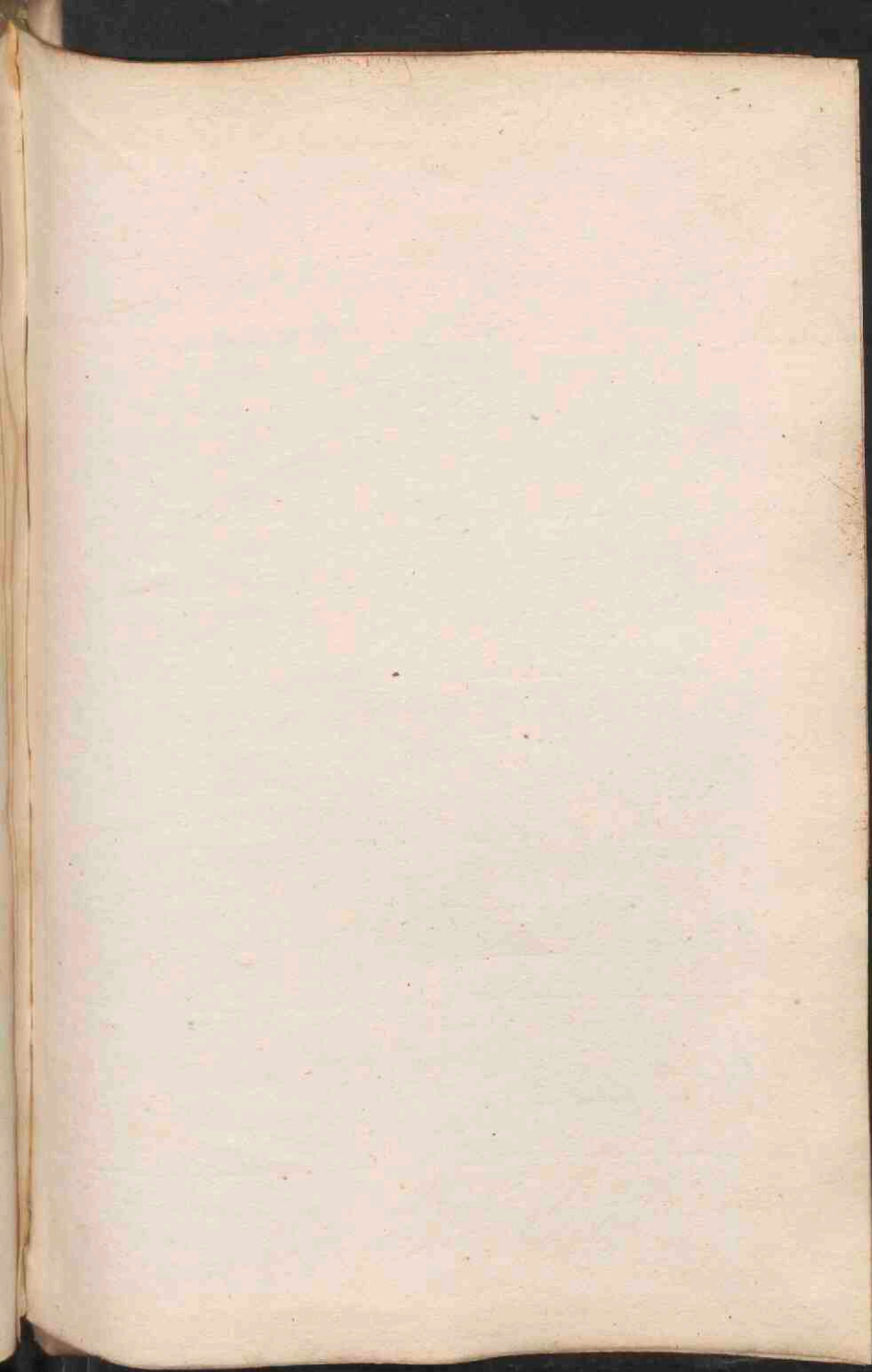
10-22-92

6.5487

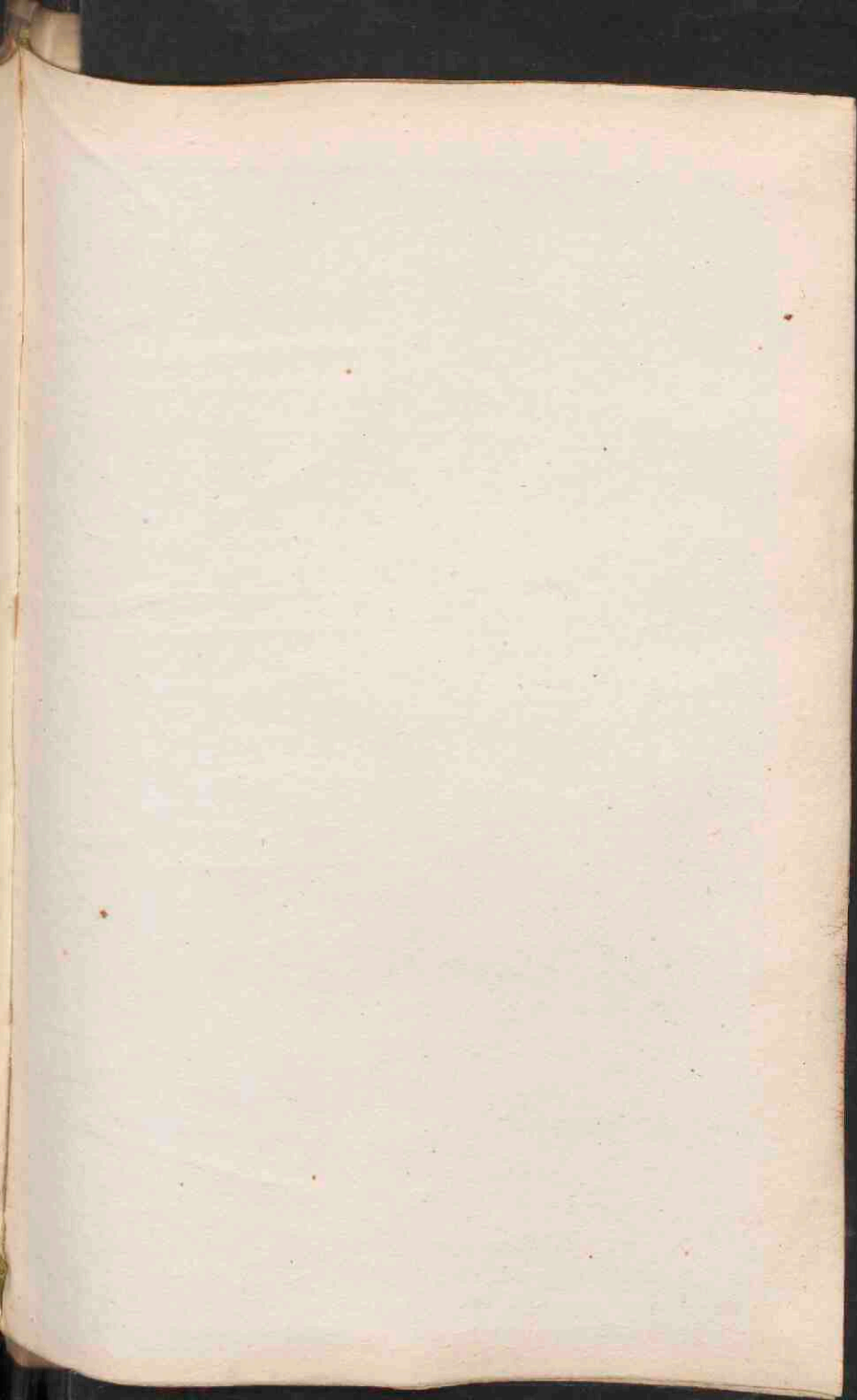

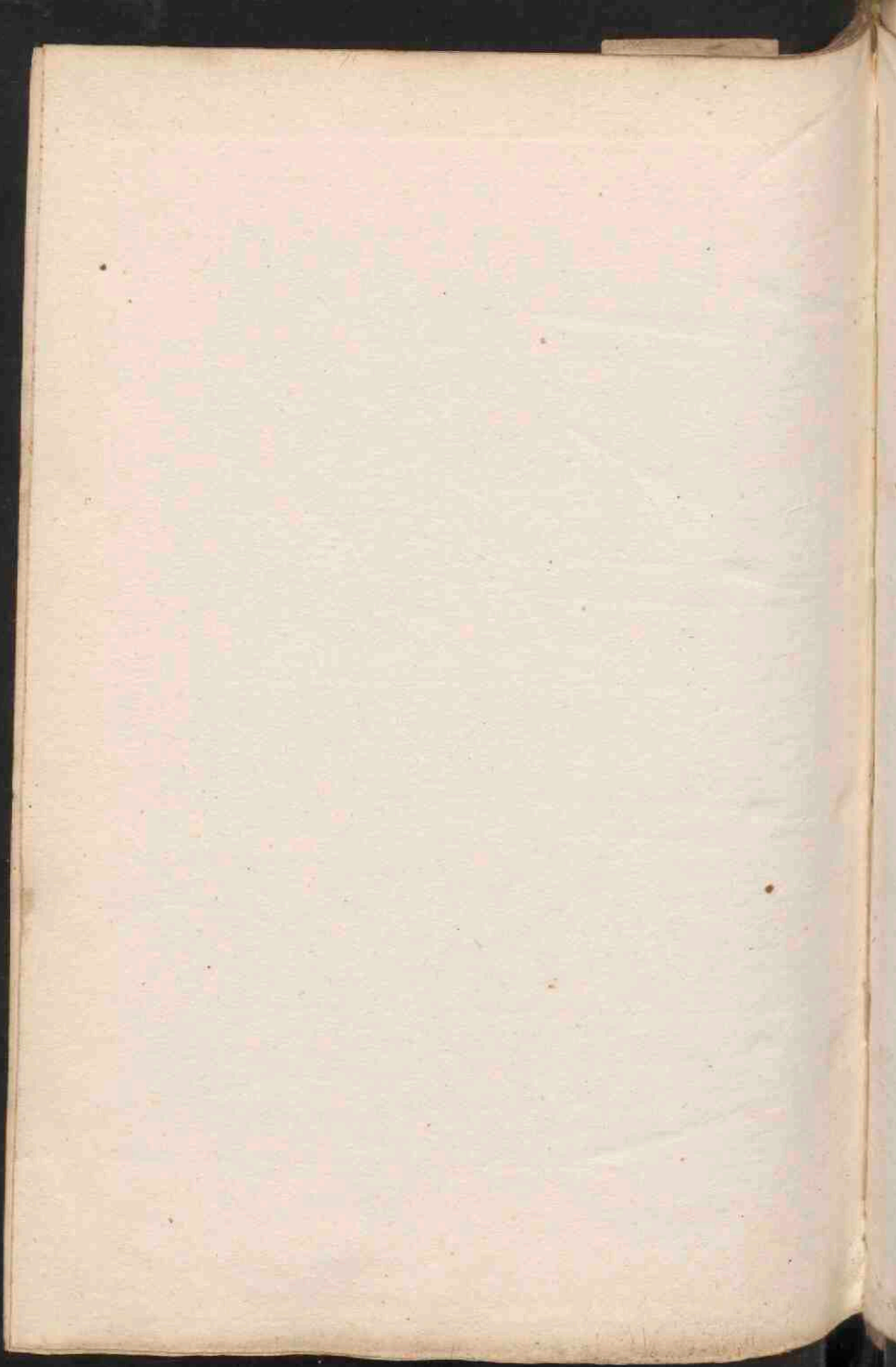

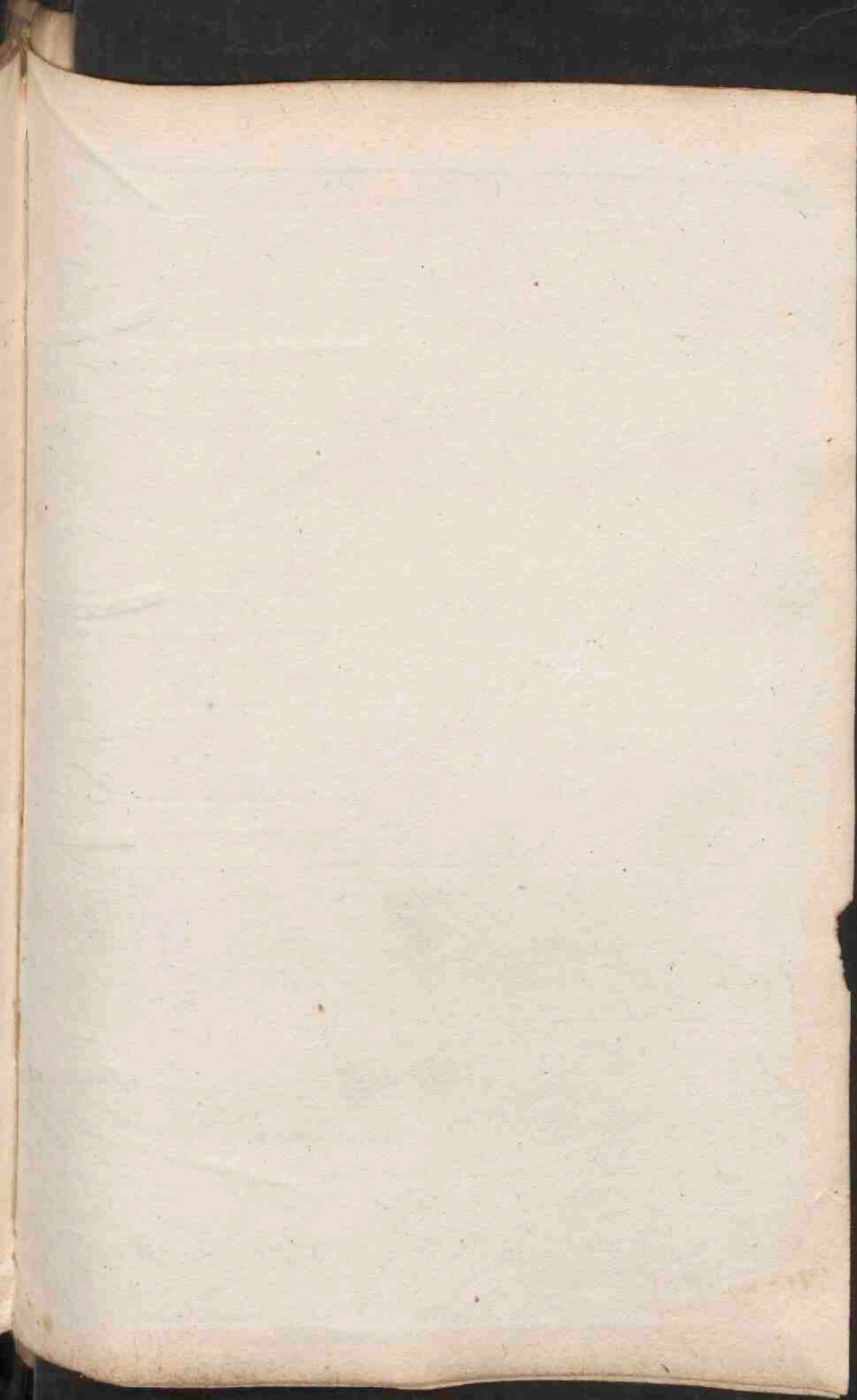

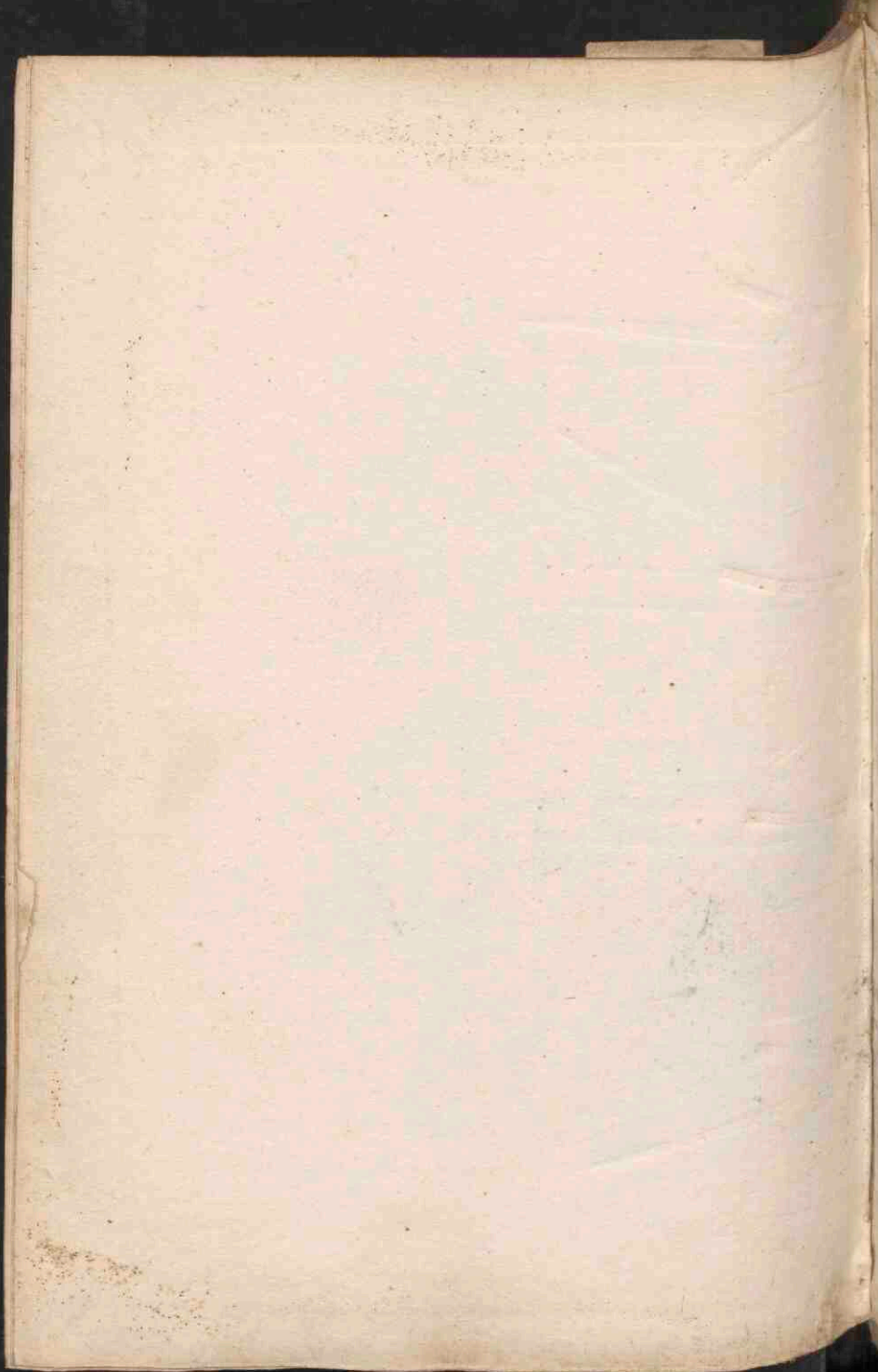

a - aa

